

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Επιστήμες της Αγωγής: Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη
Παιδική Ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ο Σχεδιασμός και η Εφαρμογή μιας Εναλλακτικής Ξενάγησης με τη χρήση κινητού
τηλεφώνου, στην πόλη του Βόλου»

Φοιτητής: Αθανάσιος Μπάρδας

Βόλος, 2019

1^η Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Νικονάνου Νίκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΠΕ
2^η Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χρονάκη Άννα, Καθηγήτρια, ΠΤΠΕ
3^{ος} Επιβλέπων Καθηγητής: Καρασαββίδης Ηλίας, Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΤΠΕ

Βαθμός	
Ολογράφως	

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω αρχικά τους επιβλέποντες καθηγητές του προγράμματος των μεταπτυχιακών σπουδών μου και ιδιαίτερα την κα. Νίκη Νικονάνου, η οποία δέχτηκε να με βοηθήσει από την πρώτη στιγμή. Επιπλέον, δεν θα μπορούσα να παραβλέψω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τα αδέρφια μου Αγγελική και Χρήστο και τους γονείς μου Βασίλη και Σταυρούλα, οι οποίοι από την πρώτη στιγμή στάθηκαν δίπλα μου σε όλες τις φάσεις της εργασίας και ήταν εκεί όποτε τους χρειάστηκα. Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Υπ. Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και φίλη μου, την κα. Καρολίνα Ρακιτζή, η οποία στα 11 χρόνια που είναι δίπλα μου, μου έμαθε ότι «η επιμονή και η υπομονή είναι σημαντικές αρετές όταν θέτεις στόχους και πόσο μάλλον όταν επιλέγεις να συνεχίσεις τις σπουδές σου». Τέλος θέλω να ευχαριστήσω τους Έ. Τζέκα, Μ. Παπαϊωάννου και Κ. Αλεξόπουλο για την αμέριστη ψυχολογική, κυρίως, στήριξή τους.

Αθανάσιος Μπάρδας

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων.....	3
Περίληψη.....	6
Abstract.....	7
Εισαγωγή.....	8
A ΜΕΡΟΣ	12
1. Η πόλη ως Μουσείο.....	12
2. Ιστορική Μνήμη και Προφορική Μαρτυρία	16
2.1 Η Τοπική Ιστορία.....	21
2.2 Η Δημόσια Ιστορία.....	22
3. Τα κτίρια και η σημασία τους για την ιστορία της πόλης	23
4. Τα Μουσεία Πόλεων.....	25
4.1 Η προφορική μαρτυρία στα μουσεία πόλεων.....	30
4.2 Μουσεία πόλης ανά τον κόσμο	31
4.3 Μουσεία πόλης στην Ελλάδα	33
5. Η ιστορική γνώση σε ξεναγήσεις και μουσειακά προγράμματα	34
6. Τα κινητά τηλέφωνα ως πηγή γνώσης-mobile learning (m-learning)	37
7. M-learning (mobile learning) και μουσειακή εμπειρία.....	41
8. Η χρήση του κινητού τηλεφώνου στα μουσεία.....	44
9. Χωρο-ευαίσθητες εφαρμογές-QR Codes.....	48
10. Εναλλακτικές ξεναγήσεις.....	50
10.1 Εναλλακτικές ξεναγήσεις στην πόλη	51
10.2 Τα τεχνολογικά μέσα ως εργαλεία σε μια ψηφιακή ξενάγηση.....	59
10.3 Παραδείγματα χρήσης κινητού τηλεφώνου σε ξεναγήσεις.....	61
11. Κριτήρια επιλογής σταθμών και πληροφοριών σε μια ξενάγηση	64
12. Ο σχεδιασμός της ψηφιακής ξενάγησης.....	65
13. Η σημασία του καπνού για την πόλη του Βόλου	67

14. Τα κτίρια της ξενάγησης	71
14.1 Το Μουσείο της Πόλης του Βόλου	71
14.2 Η καπναποθήκη Παπαστράτου	74
14.3 Το καπνεργοστάσιο Ματσάγγου	76
14.4 Η Κίτρινη Αποθήκη	78
ΜΕΡΟΣ Β	81
Ερευνητικό Μέρος Εργασίας	81
1. Ο σχεδιασμός και η χρήση της εφαρμογής	81
1.1 Χαρακτηριστικά εφαρμογής	82
1.2 Ο χάρτης της διαδρομής	83
1.2.1 Υπόμνημα Χάρτη και διαδρομή με λίγα λόγια	84
1.3 Οι πληροφορίες των κτιρίων	85
1.4 Η πρόσβαση στις πληροφορίες	87
2. Τα ερευνητικά ερωτήματα	92
3. Μεθοδολογία έρευνας	93
3.1 Επιλογή συμμετεχόντων, χρόνος και τόπος της έρευνας	93
3.2 Επιλογή ερευνητικής μεθόδου	94
4. Παρουσίαση και σχολιασμός ερευνητικών αποτελεσμάτων	98
5. Συμπεράσματα-Συζήτηση	116
6. Περιορισμοί Έρευνας	119
7. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	119
Βιβλιογραφία	121
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία	121
Ξενογλωσση Βιβλιογραφία	124
Διαδικτυακές Πηγές	131
Παραρτήματα	135
Παράρτημα 1-Ερωτηματολόγιο	135

Παράρτημα 2	138
Παράρτημα 3	148

Περίληψη

Η ιστορία μιας πόλης παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των ίδιων των κατοίκων αλλά και οι ίδιοι οι κάτοικοι είναι αυτοί που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο η πόλη στέκεται ανάμεσα στις υπόλοιπες, προσπαθώντας να δείξει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Πέρα από τους κατοίκους, όμως, υπάρχουν και τα κτίρια της, τα οποία επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την ταυτότητά της και τη φυσιογνωμία της. Μέσα από την παρατήρηση και μελέτη της ιστορία των κτιρίων μιας πόλης, μπορεί να φανεί και η ιστορική εξέλιξη της ίδιας και έτσι κάτοικοι και επισκέπτες μπορούν να μάθουν την ιστορία της. Τα Μουσεία των Πόλεων, είναι αυτά, τα οποία στις ημέρες μας μπορούν να βοηθήσουν στο να αναδειχθεί η τοπική ιστορία αυτών με προφορικές μαρτυρίες αλλά και με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών και ειδικά του κινητού τηλεφώνου μπορεί να οδηγήσει στην ιστορική αυτή εξερεύνηση με τρόπο δημιουργικό αλλά και εναλλακτικό ταυτόχρονα, αφού ξεφεύγει από τα στενά όρια μιας απλής ξενάγησης στην πόλη. Τα έξυπνα κινητά τηλέφωνα (smartphones) σε συνδυασμό με κατάλληλες εφαρμογές, μπορούν να γίνουν οι προσωπικοί ξεναγοί των επισκεπτών και των κατοίκων της πόλης, μέσω μιας ψηφιακής ξενάγησης σε αυτήν, που θα περιλαμβάνει ως σταθμούς διάφορα σημαντικά και ιστορικά σημεία της. Έτσι η ιστορική γνώση, μπορεί να αποκτηθεί με έναν διαφορετικό τρόπο, συμμετοχικό, δημιουργικό και ενεργητικό. Ο Βόλος, ως πόλη με πλούσια βιομηχανική ιστορία, έχει σημαντικά ιστορικά κτίρια, τα οποία είναι άξια μελέτης και μπορούν να ενταχθούν σε μια ψηφιακή ξενάγηση, με στόχο την επαφή με την ιστορία της πόλης μέσω των κτιρίων της. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις των κτιρίων, είναι αυτές που δίνουν μια διαφορετική οπτική στην επαφή με την πόλη. Χρησιμοποιούνται προφορικές μαρτυρίες κατοίκων (από το Μουσείο της Πόλης αλλά και από τη δική μας έρευνα) εκτός από απλή παράθεση πληροφοριών. Στόχος είναι να αναδειχθούν οι διαφορετικές χρήσεις των κτιρίων στο παρελθόν και στο παρόν αλλά και να διερευνηθεί αν το κινητό τηλέφωνο ενίσχυσε τη γνώση των κατοίκων για την ιστορία της πόλης τους.

Abstract

The history of a city plays an important role in the life of its citizens, but the citizens themselves are the ones define in a great extent the way that the city outstands among the rest of the cities, by trying to highlight its own special characteristics. Apart from its citizens, there are also the city's buildings, which are also affect to a large extent its identity and physiognomy. Through the history of a city's buildings, it can also be identified its own historic development; this its citizens and visitors could have the opportunity to learn the city's history by observing and following its buildings. Nowadays, the Cities' Museums are the ones that can help to highlight the local history, based on oral testimonies and by using new technologies.

The use of the new technologies, especially of mobile phones, can contribute to this historic exploration, with a creative but simultaneously alternative way, since it diverges from the narrow limits of a simple city tour. Smartphones, combined with the appropriate applications (apps) could become the visitors' and citizens' tour guides, through an alternative city tour that includes as stops, different important and historic city parts. Thus, the historic knowledge can be acquired by a different more interactive and creative way.

Volos, as a city with rich industrial history, has important historic buildings which are worth studying and could be incorporated in an alternative city tour which aims to the contact with city's history through its buildings. The different approaches with respect to the buildings are those that give a different point of view regarding the contact with the city's history. This is achieved, apart from simple listing of information, by using citizens' testimonies either ready from museums and online or collected during the writing of the current thesis.

The aim is to highlight the different use of buildings in present, often in comparison with their previous use in the past and if the use of smartphones has strengthened the citizens' knowledge about the city's history.

Εισαγωγή

Στο μυαλό των περισσότερων, η επαφή με τον πολιτισμό και την ταυτότητα ενός λαού και μιας περιοχής, γίνεται, κατά κύριο λόγο και τις περισσότερες φορές, στα μουσεία. Είναι μια άποψη, ιδιαίτερα διαδεδομένη, καθώς η απαίτηση για τα σύγχρονα μουσεία είναι να μπορεί ο επισκέπτης να αντιληφθεί την αξία του παρελθόντος, το οποίο αντιπαραβάλλεται με το σύγχρονο παρόν. Η επίσκεψη στα μουσεία ταυτίζεται με τα ταξίδια και καθίσταται πολλές φορές «αναγκαία», προκειμένου να γίνει μια πρώτη επαφή με τον διαφορετικό πολιτισμό. Αφορά, ωστόσο, η επίσκεψη αυτή, τόσο τους τουρίστες όσο και τους ίδιους τους κατοίκους μιας περιοχής.

Μέσω της μουσειακής εμπειρίας, οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με την ιστορική γνώση, μέσα από τα εκθέματα των ερμηνευτικών εκθεσιακών συστημάτων και μέσω των διαφόρων προγραμμάτων και δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε κάθε μουσείο. Ιδιαίτερα στα μεγαλύτερα μουσεία, τα οποία λόγω μεγέθους είναι εύκολο να αποτελέσουν πεδίο μάθησης και έρευνας με πληθώρα προγραμμάτων και χρηματοδότησης, σε σχέση με τα μικρότερα μουσεία (Bodo, Gibbs, Sani, 2009).

Πέρα από τα μουσεία, όμως, υπάρχουν και σημαντικά ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος, όπως είναι τα κτίρια μιας πόλης. Τα κτίρια, όντας υλικά αντικείμενα εκτός μουσείου, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό σημείο αναφοράς μιας πόλης στο πλαίσιο της αναζήτησης της ιστορικής ταυτότητας και γνώσης. Πρόκειται για «εκθέματα» σε εξωτερικό χώρο, στον οποίο αλληλεπιδρούν καθημερινά οι άνθρωποι και μπορούν να αποτελέσουν σημαντικό πεδίο έρευνας.

Σήμερα όλα αυτά καθορίζονται σε σημαντικό βαθμό από τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Στην πορεία των αιώνων, σύμφωνα με την Eisenstein, η επίδραση της τεχνολογίας στην καθημερινή ζωή αυξανόταν ολοένα και περισσότερο μέχρι να φτάσουμε στη σημερινή εποχή, όπου δραστηριότητες κάθε είδους επηρεάζονται από τα τεχνολογικά μέσα (π.χ. χρήση κινητού σε καθημερινές ασχολίες) (Eisenstein, 1979). Χωρίς την εξέλιξη αυτή, σίγουρα δεν θα μπορούσαμε να μιλάμε στις ημέρες μας για γρήγορη και άμεση επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, είτε αυτό λέγεται κινητό τηλέφωνο, είτε ηλεκτρονικός υπολογιστής ή ακόμα και μια τηλεόραση (Kutluk & Gulmez, 2014). Γίνεται επομένως αντιληπτό, πως σε καθημερινή βάση οι τεχνολογικές ανακαλύψεις αλλά και η τεχνολογία

γενικότερα, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης και εξέλιξης. Άλλωστε, οι σημερινοί άνθρωποι, έρχονται σε επαφή με τα τεχνολογικά μέσα συχνότερα σε σχέση με τους ανθρώπους προηγούμενων γενεών, γεγονός που καθιστά και απαραίτητη μια τεχνολογική «προσαρμογή». Η σταδιακή, παράλληλη, χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή με το tablet αλλά και το κινητό τηλέφωνο, ίσως άλλαζε τις παραδοσιακές χρήσεις των τεχνολογικών μέσων, σε πολλούς γνωστικούς τομείς, όπως την ιστορική γνώση, αλλά, ταυτόχρονα, εγείρει ερωτήματα χρησιμότητας και σκοπιμότητας αφού πολλές φορές, οδηγεί σε απομόνωση και κοινωνική αποξένωση. Από την άλλη, η ποσότητα της γνώσης και της μάθησης, την οποία μπορεί να λάβει κάποιος με τη βοήθεια των τεχνολογιών επικοινωνίας σε συνδυασμό με το διαδίκτυο, είναι τεράστια.

Όσον αφορά το κινητό τηλέφωνο γενικά και τα «έξυπνα» κινητά ειδικότερα (smartphones), για τους περισσότερους, είναι απλώς ένα καθημερινό μέσο επικοινωνίας. Για ορισμένους είναι ένα μέσο ενημέρωσης και για πολύ λίγους, αποτελεί μέσο επαφής με το παρελθόν, είτε λόγω της δουλειάς τους, είτε λόγω απλού ενδιαφέροντος. Τα smartphones, είναι αυτά τα κινητά τηλέφωνα, τα οποία έχουν στο λογισμικό τους τις περισσότερες από τις βασικές λειτουργίες ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, προσαρμοσμένες πάντα στο μέγεθός τους, δίνοντας τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο ανά πάσα στιγμή, με ταυτόχρονη επαφή, επεξεργασία και ανάλυση πληροφοριών. Ο όρος πρωτοεμφανίστηκε το 1997, από την σουηδική εταιρεία Ericsson, αν και ήδη από το 1973 ο Έλληνας Θεόδωρος Γεώργιος Παρασκευάκος συνδύασε την τεχνητή νοημοσύνη και την επεξεργασία των πληροφοριών, τα οποία θεωρούσε ότι μπορούσαν να εφαρμοστούν και να χρησιμοποιηθούν στα τηλέφωνα (Sager, 2012).

Όσον αφορά τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τα μουσεία, η έρευνα των Ahmad, Abbas, Yuso & Taib (2013), υποστηρίζει, πως τα μουσεία στη σύγχρονη εποχή έχουν καταφέρει να συνδυάσουν την τεχνολογία με το παρελθόν εντός και εκτός του κτιρίου, λαμβάνοντας υπόψη τα οφέλη για την κοινωνία γενικά και τα μέλη της ειδικότερα, χωρίς να αποφεύγεται η περίπτωση της αλληλεπίδρασης της καθιερωμένης ξενάγησης σε μουσείο με την διαδραστικότητα που προσφέρει η τεχνολογία (traditional approached tour και interactive technology tour).

Η τεχνολογία, είναι αυτή που έδωσε μια άλλη οπτική στον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επεκταθεί η προϋπάρχουσα γνώση, να αναπροσαρμοστεί με τη χρήση της και να σταθεί ως μία γνώση, νέα, διαφορετική και αυτούσια (Halliday, 1993). Ακόμη, δεν υπάρχει

αμφιβολία, πως μέσω της τεχνολογίας, όλες οι πληροφορίες, που παρουσιάζονταν απλώς σε γραπτό κείμενο και χρειαζόταν χρόνος για να μεταδοθούν και να διαδοθούν, τώρα μπορούν σε ελάχιστο χρόνο να εμφανιστούν στην οθόνη ενός κινητού τηλεφώνου ή γενικά μιας φορητής, και όχι μόνο, συσκευής (Acredolo & Goodwyn, 1985). Σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται και η διαφορά ανάμεσα στην ξενάγηση μέσω κινητού, με την προφορική δια ζώσης ξενάγηση, η οποία είναι περισσότερο χρονοβόρα, αφού χρειάζεται φυσική παρουσία ομιλητή. Προϋπόθεση, βέβαια, για τη δομή μιας συγκεκριμένης έρευνας, στην οποία θα συνδυάζονται το κινητό τηλέφωνο και οι γνώσεις που πρέπει να αποκτηθούν, είναι να γίνει κατανοητός ο τρόπος λειτουργίας της εφαρμογής που θα χρησιμοποιηθεί (Unsworth, 2001).

Αυτές οι δυνατότητες του κινητού για γρήγορη γνώση, εφαρμόστηκαν και στην παρούσα έρευνα, προκειμένου να διαπιστωθεί, εάν ενήλικα άτομα από το Βόλο, μπορούν να χρησιμοποιήσουν το κινητό τηλέφωνο για να προσεγγίσουν το παρελθόν της πόλης τους, μέσω μια ιδιαίτερης ξενάγησης στους δρόμους της πόλης. Λαμβάνοντας υπόψη, την ιδιαίτερη βιομηχανική ιστορία της πόλης του Βόλου, η εφαρμογή που χρησιμοποιήθηκε και αξιολογήθηκε επικεντρώθηκε σε διάφορα βιομηχανικά κτίρια με έντονο ιστορικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον. Οι χρήστες της εφαρμογής, μπόρεσαν να συγκεντρώσουν στοιχεία με τη βοήθεια της τεχνολογίας, μέσω των QR κωδικών. Συγκεκριμένα, σκάναραν με το κινητό τους, (αφού πρώτα είχαν εγκαταστήσει στη συσκευή τους την εφαρμογή QR scanner), τους διάφορους κωδικούς (κάθε κτίριο έχει διαφορετικό) και εμφανίστηκε η ιστορία του κτιρίου και διάφορα άλλα στοιχεία σημαντικά για το κτίριο, στην οθόνη του κινητού τους. Με αυτόν τον τρόπο, μπόρεσαν να βιώσουν μια ιδιαίτερη εμπειρία μέσα από ψηφιακή ξενάγηση στην πόλη.

Η ξενάγηση ήταν ατομική (ή και ομαδική για όποιον το επιθυμούσε) χωρίς να απαιτείται η φυσική παρουσία ξεναγού. Είχε διάρκεια 2 ωρών και 30 λεπτών και προϋπέθετε τη χρήση έξυπνου κινητού τηλεφώνου εστιάζοντας σε 4 σημαντικά ιστορικά κτίρια (Μουσείο της Πόλης-έναρξη ξενάγησης-Κτίριο Παπαστράτου, Καπναποθήκες Ματσάγγου και Κίτρινη Αποθήκη-λήξη ξενάγησης).

Η έρευνα εστίασε, στο πως οι ενήλικες κάτοικοι της πόλης, μπορούν να μάθουν την ιστορία της πόλης και να αποκτήσουν μια διαφορετική εμπειρία της μέσω του κινητού τους τηλεφώνου χρησιμοποιώντας την εφαρμογή QR scanner. Είναι συχνό εξάλλου το γεγονός ότι οι περισσότεροι αγνοούν σημαντικές λεπτομέρειες της ιστορίας σημαντικών κτιρίων της πόλης τους, με τα οποία έρχονται καθημερινά σε επαφή. Όλες οι απαραίτητες πληροφορίες

που παρουσιάζονται στο κινητό τηλέφωνο, συγκεντρώθηκαν από βιβλιογραφικές πηγές, το διαδίκτυο και από το Μουσείο της Πόλης του Βόλου. Για την αξιολόγηση της εφαρμογής και της ξενάγησης πραγματοποιήθηκαν 2 συνεντεύξεις σε ομάδες εστίασης, οι οποίες δημιουργήθηκαν με βάση την ηλικία των συμμετεχόντων, για να ελεγχθεί αν και κατά πόσο βελτιώθηκε η χρήση του κινητού τηλεφώνου μέσω της ξενάγησης και αν η όλη συμμετοχή ενίσχυσε την ιστορική γνώση για τα κτίρια της Πόλης.

Η παρούσα εργασία, χωρίζεται σε δύο μέρη:

- το Α μέρος, το οποίο περιλαμβάνει τη θεωρητική τεκμηρίωση της μουσειακής και ιστορικής γνώσης σε συνδυασμό με την προφορική ιστορία και τις διαδρομές στην πόλη. Ακόμη, περιλαμβάνει στοιχεία για τις πόλεις ως χώρους ιστορικής σημασίας, την ιστορία των κτιρίων της Πόλης του Βόλου και στοιχεία που υποστηρίζουν τη μάθηση μέσω κινητού τηλεφώνου (M-learning), και
- το Β μέρος, στο οποίο παρουσιάζεται όλη η έρευνα, με τον σχεδιασμό της ξενάγησης, τη χρήση της εφαρμογής και την μεθοδολογία, η οποία είναι βασισμένη στο προηγούμενο μέρος και εμπλουτίζεται με τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων στις ομάδες εστίασης. Ακόμη, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα και οι περιορισμοί της έρευνας καθώς επίσης και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

A ΜΕΡΟΣ

1. Η πόλη ως Μουσείο

Το 2007, ο μισός πληθυσμός της Γης, περίπου, κατοικούσε σε πόλεις. Το 2017 το ποσοστό αυτό ξεπέρασε το 50% και το 2030 υπολογίζεται πως το ποσοστό των ανθρώπων, που θα ζουν στις πόλεις, θα είναι 60% (Canadian Museum Association-CMA, 2012). Επομένως, γίνεται αντιληπτό πως οι πόλεις είναι αυτές, στις οποίες συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού και αναπόφευκτα είναι αυτές στις οποίες λαμβάνουν χώρα τα περισσότερα γεγονότα που καθορίζουν και τις ζωές των κατοίκων. Σε αυτές μπορεί κανείς να διαπιστώσει και να βρει, όλα τα στοιχεία που καθορίζουν την ιστορία ενός τόπου και των ανθρώπων του και θέτουν όλες τις βάσεις για την ερμηνεία του παρόντος σε συνδυασμό με το παρελθόν και ανοίγουν το δρόμο για το μέλλον. Είναι το σημείο καμπής στην ανθρώπινη ιστορία. Οι πόλεις φέρουν και δημιουργούν ιστορία. Έχουν ζωή και αφήνουν κληρονομιά στις επόμενες γενιές τη δική τους ιστορία (Μουλιού, στο CAMOC, 2015a).

Με βάση τα παραπάνω φαίνεται πως πολλές φορές οι πόλεις, λόγω της μεγάλης ιστορίας τους, μπορούν να χαρακτηριστούν οι ίδιες ως μουσεία, με την έννοια της μεγάλης ιστορικότητας που φέρουν σημαντικά μνημεία σε αυτήν, όπως είναι για παράδειγμα τα κτίρια της, τα διάφορα γλυπτά που βρίσκονται διάσπαρτα σε αυτήν, τα έργα τέχνης που κοσμούν τις πλατείες κ.α.. Η ιδιαιτερότητα των πόλεων έγκειται στο ότι είναι δημιουργήματα από το μηδέν. Χτίστηκαν για να υπηρετήσουν τις ανάγκες των ανθρώπων για επιβίωση, εργασία, επικοινωνία κ.α.. Είναι τόσο διαφορετικές μεταξύ τους, όσο διαφορετικές είναι και οι κοινωνίες των ανθρώπων που τις δημιούργησαν (Beasley, 2016. Μουλιού σε CAMOC, 2017a). Οι ίδιοι οι κάτοικοι δημιουργούν την ιστορία των πόλεων και την κληρονομιά της. Τα κτίρια που χτίζουν, για παράδειγμα, αποτελούν κομμάτι της ιστορίας, δείχνοντας την εξέλιξη της επιστήμης παράλληλα με την εξέλιξη των ανθρώπων γενικά και την εξέλιξη της πόλης σε ένα ευρύτερο πλαίσιο.

Καθημερινά με την αλληλεπίδραση των ανθρώπων κατασκευάζεται ένα ιστορικό πορτρέτο της πόλης. Κάθε κομμάτι της, κάθε δρόμος, κάθε γειτονιά, κάθε παλάτι, κάθε πάρκο, κάθε κτίριο και ακόμα κάθε τμήμα του φυσικού της περιβάλλοντος περιγράφει και κάτι διαφορετικό για την ίδια την πόλη και την ιστορία της, η οποία εξελίσσεται με ταχείς

ρυθμούς (Beasley, 2016). Επιπλέον, όλα τα δρώμενα που λαμβάνουν χώρα σε μία πόλη, ακόμα και τα graffitis, αποτελούν κομμάτι της ιστορίας της, σε μια πιο μοντέρνα εκδοχή (Κέκου, 2019)¹. Όλα αυτά μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά σημεία μελέτης της ιστορίας της. Σύμφωνα με τη Μούλιου (2010, σελ. 74), «οι πόλεις είναι πολύ σύνθετοι σχηματισμοί και οι αναγνώσεις τους, όπως επιχειρούνται από όλους τους μόνιμους κατοίκους ή τους περαστικούς περιηγητές είναι εξίσου πολυεπίπεδες».

Επιπρόσθετα, πρέπει να επισημανθεί πως οι πόλεις στη σύγχρονη εποχή είναι ένα μείγμα πολιτισμών, οι οποίοι συνεχώς ανανεώνονται και εμπλουτίζονται. Είναι φανερό πως αυτή και μόνο η μείξη οδηγεί στην ανάγκη για μελέτη των διαφορετικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών των κατοίκων, δημιουργώντας έτσι ένα μωσαϊκό στοιχείων που επηρεάζουν την ίδια την ταυτότητα τους, με αποτέλεσμα να μετατρέπονται σε ένα ανοιχτό μουσείο μελέτης της κοινωνικής ζωής (Μουλιου, 2018). Αυτές οι διαφορετικές «φωνές» των ανθρώπων από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα (πολιτισμική διαφορετικότητα ή αλλιώς cultural diversity), σύμφωνα με την ίδια, είναι που καθιστούν τις πολυπολιτισμικές πόλεις σημαντικές εστίες ιστορικής μελέτης, αφού δημιουργούνται συνεχώς νέες ανάγκες για κοινωνική προσαρμογή των ατόμων αυτών χωρίς να αφήνουν πίσω τους τις δικές τους παραδόσεις και τα δικά τους έθιμα (Μουλιου, 2017b). Η διαφορετικότητα αυτή σε μία πόλη, τη μετατρέπει σε ένα ανοιχτό μουσείο διαφορετικών πολιτισμών, με κάθε γειτονιά της να αποτελεί συνειρμικά και μία διαφορετική μουσειακή αίθουσα, χωρίς διακριτά όρια, με τα δικά της εκθέματα και τις δικές της προφορικές μαρτυρίες.

Ακόμη, μια πόλη έχει τη δυνατότητα να εξελίσσεται με ταχείς ρυθμούς και να προσαρμόζεται σε καταστάσεις (Μουλιου, 2018), χωρίς να το αντιλαμβάνονται οι κάτοικοί της. Και αυτό συμβαίνει καθημερινά, αφού η «μεταμόρφωση» μιας πόλης συντελείται από την πρώτη στιγμή που χτίζεται το πρώτο σπίτι και δεν σταματάει ποτέ, καθιστώντας έτσι καθετί που συμβαίνει σ' αυτήν άξιο μελέτης και αναφοράς (Beasley, 2016). Χρησιμοποιεί την δική της «δύναμη» (ιδέες που αναπτύσσονται σε αυτήν, γνώσεις που παράγονται από τους κατοίκους της, αξίες κ.α.) και γενικά τον πολιτισμό της για να μπορεί να «αυτοπροσδιοριστεί» (Μουλιου, 2018). Ακόμα και η ίδια η αρχιτεκτονική της είναι στοιχείο που την χαρακτηρίζει, αφού τα κτίρια, είναι φορείς πολιτισμού και ιστορικής γνώσης. Εάν κάποιος ρωτούσε τι είδους πόλη θα ήθελε να φτιάξει, τότε θα έπρεπε να αναρωτηθεί αρχικά

---

¹<https://www.culturenow.gr/h-poli-ena-anoixto-moyseio-dialexi-sto-moyseio-goynaropoyloy/>

τι είδους κάτοικοι θα ζουν σε αυτήν. Και όταν γίνεται αναφορά σε κατοίκους, εννοούνται όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που είτε ζουν στην πόλη, είτε έζησαν λίγο σε αυτήν, είτε απλώς πέρασαν από αυτήν συμβάλλοντας, όμως, στο να μεταμορφωθεί όχι μόνο ως προς τον πληθυσμό αλλά και στους τομείς της οικονομίας, της κοινωνικής συνοχής, του πολιτισμού και της πολιτικής σταθερότητας (Washington & Yanagawa στο CAMOC, 2015).

Η αναζήτηση, της ιστορίας μιας πόλης, γίνεται και μέσα από τους στενούς και άγνωστους της δρόμους. Στα σημεία εκείνα που δεν είναι πάντα ορατά στους περισσότερους, κρύβοντας, ωστόσο, τα πιο βαθιά μυστικά για την εξέλιξή της. Η «βιτρίνα» μιας πόλης, είναι το «πρόσωπο» εκείνο που παρουσιάζεται στους περισσότερους σχηματίζοντας μια γνώμη για την πόλη ημιτελή, αφού παρουσιάζονται τα πιο γνωστά και διάσημα μνημεία της. Από την άλλη όμως, οι ίδιοι οι κάτοικοι, γνωρίζοντας όλες τις λεπτομέρειες που κρύβει η «αθέατη» πλευρά της, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς οδηγούς για την αναζήτηση ολόκληρης της ιστορίας της, με ότι αυτό περιλαμβάνει (φυσικό περιβάλλον, κοινωνικές σχέσεις, διάφοροι πολιτισμοί εντός της ίδιας της πόλης, κ.α.) (Vergeront στο CAMOC, 2017). Αυτοί οι παράγοντες δίνουν στην πόλη τον χαρακτήρα της «ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς», όπως αναφέρει ο Πούλιος (2015), της κληρονομιάς δηλαδή που συνεχώς εξελίσσεται και μεταβάλλεται όπως μεταβάλλονται και οι ίδιοι οι άνθρωποι. Τα κτίρια μιας πόλης για παράδειγμα, έχουν χτιστεί αρχικά για να ικανοποιήσουν συγκεκριμένους σκοπούς, αλλά στην πορεία των χρόνων μπορούν να αλλάξουν σκοπό χρήσης, ανάλογα με το πως εξυπηρετούνται οι άνθρωποι από αυτά, διατηρώντας όμως την ιστορική τους σημασία για το σύνολο του τόπου. Την αρχική τους αξία δεν την χάνουν, αφού βρίσκονται εκεί, στην ίδια θέση για να θυμίζουν, όλες τις φάσεις της ιστορίας τους. Με αυτόν τον τρόπο συνδέεται η κοινωνία με την κληρονομιά (Πούλιος, 2015). Συνδέεται το παρελθόν με το παρόν και συγκεκριμένα «ενώνεται το αστικό παρελθόν με το αστικό παρόν» (Μούλιου, 2010, σελ.77). Ως εκ τούτου, η πόλη γενικά μπορεί να αποτελέσει πεδίο ιστορικής έρευνας, αφού η ίδια μπορεί να έχει το χαρακτήρα ενός μουσειακού χώρου με πλήθος εκθεμάτων ανοιχτό στο κοινό για συνεχή επαφή, μελέτη και έρευνα.

Σημαντικό ρόλο στη ζωή μιας πόλης, παίζει επιπλέον και το φυσικό της περιβάλλον. Δεν μπορεί να εξεταστεί η ιστορική εξέλιξη της, χωρίς τη μελέτη και του χώρου στον οποίο βρίσκεται. Η επιλογή της θέσης στην οποία χτίζεται μια πόλη δεν είναι ποτέ τυχαία. Πρωταρχικός στόχος είναι να ικανοποιεί τις ανάγκες των κατοίκων, γι' αυτό οι περισσότερες είναι χτισμένες κοντά σε θαλάσσιες οδούς, για παράδειγμα, και μακριά από άνυδρα και ξηρά

μέρη. Η επίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος επηρεάζει τη ζωή στην πόλη και κατ' επέκταση τους ίδιους τους κατοίκους (Μουλιού, 2018).

Σε γενικές γραμμές, κάθε πόλη προσπαθεί να αναδείξει τη δική της «εικόνα» ανάμεσα σε πολλές άλλες πόλεις στον κόσμο αλλά και στην ίδια τη χώρα. Για να καταφέρει ωστόσο να αποκτήσει τη δική της σταθερή ταυτότητα και το δικό της σταθερό όνομα αναφοράς, πρέπει να πληροί κάποια συγκεκριμένα κριτήρια. Τα κριτήρια αυτά, βοηθούν στο να γίνει αντιληπτό αν μια πόλη έχει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά για να αφήνει το στίγμα της στο παρόν με γνώμονα πάντα το παρελθόν της και με στόχο το μέλλον. Είναι τα κριτήρια για το brand name της πόλης, σύμφωνα με το «The Saffron European City Brand Barometer» του J. Hildreth (2008) τα οποία βοηθούν μια πόλη να δείξει το διαφορετικό της πρόσωπο μεταξύ άλλων πόλεων, βγάζοντας προς τα έξω την ιστορία της και τα πλεονεκτήματά της. Αυτά τα 10 κριτήρια είναι:

- Η περηφάνια και η προσωπικότητα των κατοίκων μέσω της πόλης (Pride and personality of its people)
- Το χαρακτηριστικό αίσθημα που αποπνέει ο χώρος της πόλης {(Distinctive sense of place (on the ground)}
- Φιλοδοξία, όραμα (πολιτική προσέγγιση) και επαγγελματικό κλίμα (Ambition/vision (policy) and business climate)
- Σύγχρονη αναγνώριση και αντιλήψεις (Current recognition and perceptions)
- Μέρη που αξίζει να δεις, να επισκεφτείς (Worth going to see (the Samuel Johnson test)
- Ευκολία στην πρόσβαση και άνεση (Ease, access and comfort)
- (Περιοχή) Άξια αναφοράς (Conversational value (the 'cocktail party' factor)
- Η αξία του γεωγραφικού χώρου (πλαισίου)-πόσο αξίζει απλά επειδή βρίσκεται εκεί που βρίσκεται-αυθεντικότητα (Locational context and value (how much is it worth simply because it is where it is?))
- Αξιοθέατα και δυσκολίες προσέγγισης (Attractions and anomalies)
- Γέννηση επιθυμίας για εγκατάσταση στην πόλη αυτή (“Ooh, I could live here!” (the Barcelona effect)

Η συγκέντρωση όλων των στοιχείων για την κατάταξη αυτή, γίνεται από επισκέψεις στην πόλη αλλά και από συζητήσεις με τους κατοίκους της ίδιας της πόλης, μέσω των αστικών τους εμπειριών. Οι κάτοικοι και οι μαρτυρίες για τις εμπειρίες τους από τη ζωή σε αυτήν, μπορούν να περιγράψουν και να παρουσιάσουν την ιστορική εξέλιξη της πόλης, ξεκινώντας από το παρελθόν και φτάνοντας μέχρι το σύγχρονο παρόν. Σε αυτό, ακριβώς, στοχεύει η ίδρυση των μουσείων πόλης, στην παρουσίαση, δηλαδή, της ιστορίας της πόλης.

Εκτός από τα εκθέματα που μπορεί να περιλαμβάνει ένα μουσείο πόλης, υπάρχουν και το συνολικό περιβάλλον και τα κτίρια της πόλης, που αποτελούν τμήμα της ταυτότητάς της. Τα κτίρια συνιστούν τεχνητά κατασκευάσματα και ρόλος τους είναι να συνεισφέρουν στην ικανοποίηση των αναγκών για στέγαση των ανθρώπων, κυρίως. Ωστόσο, πέρα από τη στέγαση, τα κτίρια λειτουργούν και ως χώροι δημόσιας λειτουργίας, αφού όλες οι υπηρεσίες που λειτουργούν προς όφελος των πολιτών στεγάζονται σε κλειστούς χώρους. Επομένως, είναι αυτά στα οποία λαμβάνονται οι σοβαρότερες αποφάσεις για τη ζωή των ανθρώπων αλλά ταυτόχρονα είναι αυτά στα οποία οι άνθρωποι περνούν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους με αποτέλεσμα να παίζουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη τους. Η ιστορία, λοιπόν, μιας πόλης δεν μπορεί να αφήνει εκτός τα σημαντικά κτίρια, που συνέβαλαν στην εξέλιξή της (Vergeront στο CAMOC, 2017).

2. Ιστορική Μνήμη και Προφορική Μαρτυρία

Αναφέρθηκε προηγουμένως, πως πολλές φορές η ιστορία των κτιρίων μιας πόλης αλλά και της ίδιας της πόλης εμπλουτίζεται από μαρτυρίες ανθρώπων, οι οποίοι έχουν ζήσει σημαντικά ιστορικά γεγονότα και έχουν βιώσει καταστάσεις, οι οποίες αποτελούν βασικά στοιχεία συλλογικής ή/και ατομικής μνήμης. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό, πως προσωπικές μνήμες από καταστάσεις και γεγονότα που συνέβησαν σε συγκεκριμένους χώρους και σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους δίνουν αξία στην ίδια την πόλη και πρέπει να διαφυλάσσονται.

Οι μνήμες αυτές αποτελούν κομμάτι της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, είναι αυτή που επιτρέπει τη διάσωση προφορικών παραδόσεων, ηθών και εθίμων και γενικά όλων εκείνων των στοιχείων που συνοδεύουν την καθημερινή ζωή ενός τόπου (Αλιβιζάτου, Πούλιος, Παπαδάκη, 2015). Σύμφωνα με την Unesco, ως άυλη μορφή κληρονομιάς ορίζονται οι πρακτικές, ικανότητες, παραδόσεις, κτίρια

και χώροι τα οποία οι ίδιοι οι κάτοικοι μιας περιοχής, στην οποία αναφέρονται, αντιλαμβάνονται τη σημαντικότητα τους και τα αναγνωρίζουν ως σημαντικά στοιχεία της δικής τους πολιτιστικής κληρονομιάς (Unesco, 2006).

Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, διατηρήθηκαν μέσα από τη μνήμη και τις προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων, τα οποία αποτελούν κομμάτι της προφορικής ιστορίας. Υπάρχει η ανάγκη στις ημέρες μας για διατήρηση οποιασδήποτε μορφής μνήμης, είτε γραπτής, είτε μνήμης μέσω αντικειμένων, είτε προφορικής μνήμης. Στην τελευταία περίπτωση, η μνήμη θεωρείται ζωντανή και άμεσα προσβάσιμη για ανάλυση και περαιτέρω ερμηνεία (Nora, 1989) και συνδέεται με την προφορική ιστορία, η οποία αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ιστορικής προσέγγισης. Ο Thompson, έδωσε έναν ορισμό για την προφορική ιστορία, τονίζοντας πως «πρόκειται για μια ιστορική πηγή, με μεγάλη δόση αυθεντικότητας, η οποία λαμβάνει υπόψη μαρτυρίες και εμπειρίες ατόμων, οι οποίες κρίνονται σημαντικές για τα προς μελέτη γεγονότα. Τα στοιχεία συλλέγονται με συνεντεύξεις και διαλόγους, καταγράφονται με μεγάλη προσοχή καθώς πολλές φορές δεν υπάρχει δυνατότητα για επαναληπτική συνέντευξη και περαιτέρω εμβάθυνση» (Thompson, 2002 σελ. 53). Δεν σχετίζεται με γραπτές μαρτυρίες και στηρίζεται εξ ολοκλήρου στη μνήμη του καθενός, δίνοντας το στίγμα της καθημερινότητας μια άλλης εποχής (Geladaki & Papadimitriou, 2014). Είναι όμως εύκολο να υπάρξει σύγχυση ως προς την υποκειμενική χροιά της ατομικής μνήμης, η οποία έρχεται σε αντιπαράθεση με την αντικειμενικότητα της ιστορίας. Αν και η μνήμη είναι πρακτικά υποκειμενική, όταν αποτελεί κομμάτι μιας ευρύτερης συλλογικής προσέγγισης και αντιμετώπισης του παρελθόντος, μπορεί να αντιμετωπιστεί ως βασικό εργαλείο ιστορικής προσέγγισης (Halbwachs, 1997 στο Γκαζή, 2013).

Πρώτη φορά εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1930 από τον Nevins, ο οποίος εισήγαγε τους όρους «προφορική ιστορία» και «προφορικές μαρτυρίες ανθρώπων» (Thompson, 2002. Σακκά, 2008). Ως μαρτυρίες ορίζονται, «όλες οι προσωπικές μαρτυρίες και γενικά η εξιστόρηση σημαντικών γεγονότων από άτομα, που τα έχουν ζήσει, είτε αυτά τα γεγονότα είναι σημαντικά (πόλεμοι, βίαιες καταστάσεις, μετακινήσεις πληθυσμών και καταστροφές) είτε απλώς έχουν αλλάξει μερικές από τις συνήθειες της καθημερινής τους ζωής» (Βιδάλη, 1998 στο Σακκά, 2008, σελ. 5). Ένα τέτοιο γεγονός, είναι, για παράδειγμα, η καταστροφή μιας πόλης ή ακόμη και η διατήρηση ενός μόνο κτιρίου, το οποίο φέρνει στη μνήμη σημαντικά γεγονότα.

Ακόμη, κάθε προσωπική μαρτυρία και προσωπικά στοιχεία, μπορούν να αποτελέσουν το κλειδί της ιστορικής αναδιαμόρφωσης και της ιστορικής προσέγγισης και να φέρουν στην επιφάνεια στοιχεία ιστορικής μνήμης που μέχρι πρότινος ήταν κρυμμένα (Nora, 1989), ενέχοντας τον κίνδυνο δυσκολίας προσέγγισης της ιστορικής γνώσης (Νάκου, 2000). Και όταν αναφερόμαστε σε στοιχεία ιστορικής μνήμης, εννοούμε όλα εκείνα τα κτίρια, τα μνημεία, τις φωτογραφίες και γενικά κάθε ιστορικό ντοκουμέντο, το οποίο μπορεί να διατηρήσει ζωντανή την ανάμνηση ενός γεγονότος, προκειμένου να διατηρηθεί και διαδοθεί και στις επόμενες γενιές (Γκαζή, 2012).

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Thompson, η προφορική ιστορία δεν είναι αναγκαστικά ένα μέσο αλλαγής του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την ιστορία και την ιστορική μνήμη. Η μνήμη, όσον αφορά την προφορική ιστορία, είναι ατομική και όχι θεσμική, η οποία παρουσιάζει γεγονότα, πολλές φορές, κατευθυνόμενα ανάλογα με τους σκοπούς που θέλει να εξυπηρετήσει. Οι προσωπικές μαρτυρίες, από την άλλη, τις περισσότερες φορές είναι πιο σκληρές, ως προς το περιεχόμενο, σε σχέση με τη θεσμική μνήμη (Σακκά, 2008).

Η προφορική ιστορία, επιπρόσθετα, μπορεί να γίνει μέσο για το μετασχηματισμό τόσο του περιεχομένου όσο και του σκοπού της ιστορίας και να γίνει κατανοητή η σημασία της ιστορίας από τον άνθρωπο, δηλαδή η σημασία της προφορικής μαρτυρίας στην ιστορική γνώση. Το να εκθέτει κάποιος τις δικές του μαρτυρίες για ένα συμβάν και ένα γεγονός, μας δείχνει τη μεγάλη συμβολή που έχει ένας απλός άνθρωπος στο να δημιουργεί ο ίδιος την ιστορία του τόπου του, δηλαδή να δημιουργεί την ιστορία «από τα κάτω» (Noiriel, 2005). Εξαρτάται, ωστόσο, από το άτομο που αναφέρεται σε αυτήν και από το άτομο που εξιστορεί τα γεγονότα. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι προφορικές μαρτυρίες, προκειμένου να αλλάξει ο τρόπος προσέγγισης της ιστορίας και ο προσανατολισμός της, ανοίγοντας έτσι νέα πεδία έρευνας και ιστορικής γνώσης.

Η προφορική ιστορία έχει τη δυνατότητα για αναπροσαρμογή των σχέσεων μεταξύ του αντικειμένου που εκτίθεται και του ατόμου που το επεξεργάζεται. Έχει, επιπρόσθετα, την ικανότητα για αλλαγή των κλασικών σχέσεων μετάδοσης της πληροφορίας και μπορεί να δώσει το βήμα για συμμετοχή στη δημιουργία της ιστορικής γνώσης, ακόμα και σε αυτούς που βίωσαν, οι ίδιοι, την ιστορία (Thompson, 2002. Νάκου, 2000). Επιπλέον, «η μνήμη αποτελεί μία συμπεριφορά που αποκρίνεται στις συνθήκες της ζωής σε κοινωνία και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ομάδες, μικρότερες ή μεγαλύτερες, στις οποίες συμμετέχει το άτομο κατά τη διάρκεια της ζωής του. Είναι μία ενεργός διαδικασία κατά την

οποία ένα γεγονός ή ένα αντικείμενο μνημονεύεται, προσαρμοζόμενο στις κοινωνικές τάσεις και στο πολιτισμικό σύστημα μιας δεδομένης ομάδας, μίας κοινωνίας» (Κοντογιάννη & Μητροκανέλου, 2013, σελ. 13). Υπάρχει και εμφανίζεται σύγκρουση μεταξύ του ατομικού και του ομαδικού, του ιδιωτικού και του δημόσιου. Η ιστορία έρχεται πιο κοντά στον απλό άνθρωπο, που γίνεται δημιουργός μιας «ζωντανής» ιστορίας (Σακκά, 2008). Τα ιστορικά κτίρια, για παράδειγμα, και οι ανθρώπινες/προσωπικές ερμηνείες, έχουν ένα ιδιαίτερο πλήθος σημασιών (Νάκου, 2000), αφού βρίσκονται εκεί για να θυμίζουν το παρελθόν εξυπηρετώντας ταυτόχρονα, για συγκεκριμένους λόγους, το παρόν.

Ακόμη, ο κάθε άνθρωπος συνδέεται άμεσα με το περιβάλλον του, άρα ο πρώτος επηρεάζει το δεύτερο και το ακριβώς αντίστροφο. Το κάθε κτίριο μιας πόλης, είναι εκείνο που θα επηρεάσει και την ιστορία της αλλά και η ίδια η πόλη, με όλη τη ζωντάνια της και όλη την πορεία των ανθρώπων στη διάρκεια των χρόνων, θα καθορίσει και την ίδια την ιστορία του κτιρίου και θα του προσδώσει μια ξεχωριστή ιστορική σημασία. Επομένως, η μνήμη του καθενός, (individual memory) επηρεάζεται άμεσα και καθορίζει και τη μνήμη του γενικού συνόλου ή αλλιώς συλλογική μνήμη (collective memory) (Halbwachs, Ditter & Ditter, 1980). Προσθέτοντας και την άποψη του Rydgren (2007) για τη συλλογική και ατομική μνήμη, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η άποψη του καθενός για το παρόν σχετίζεται με το παρελθόν του και επηρεάζει άμεσα το μέλλον, όχι μόνο το ατομικό αλλά και το συλλογικό. Γιατί η κατανόηση του εαυτού μας προϋποθέτει την κατανόηση του άλλου και η κριτική κατανόηση του παρόντος προϋποθέτει κριτική αντίληψη του παρελθόντος. Γι' αυτό, εξάλλου, «αν είναι κάποιος ιστορικά ανυποψίαστος είναι καθαυτό ανυποψίαστος» (Lee, 1984 στο Νάκου, 2000, σελ. 224).

Επιπλέον, στα πλαίσια της συλλογικής μνήμης, οι ατομικές απόψεις πολλές φορές συγκρούονται με τις συλλογικές, με αποτέλεσμα αυτά που θέλει μια κοινωνική ομάδα να παρουσιάσει, να θέλει μια άλλη κοινωνική ομάδα να τα αποσιωπήσει γιατί μπορεί να πιστεύει ότι θίγονται ζητήματα ζωτικής σημασίας για εκείνη. Έτσι εμφανίζονται απόψεις, οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με τη συλλογική μνήμη και χρειάζεται ο κατάλληλος χειρισμός προκειμένου να διατηρηθούν όλες στο προσκήνιο. Αυτή τη σύγκρουση μεταξύ ατομικής και συλλογικής μνήμης έρχονται να καλύψουν τα μουσεία, με τα μουσεία της πόλης να έχουν μεγαλύτερο μερίδιο «ευθύνης» επί αυτού, αφού αυτά είναι που ασχολούνται κατά βάση με τις προφορικές μαρτυρίες και με την συλλογική και ατομική μνήμη. Ωστόσο, τα ίδια τα μουσεία οφείλουν να διατηρούν τη μνήμη σταθερή αλλά κάτω από τις κατάλληλες

προϋποθέσεις και συνθήκες μπορούν να τη μεταβάλουν, αφού κατά βάση τα ίδια παράγουν και κατασκευάζουν τη μνήμη μέσω των εκθέσεων (Γκαζή, 2011).

Πρέπει, όμως, να τονιστεί, πως η άποψη του καθενός μπορεί να καθορίσει την ιστορική μνήμη, αλλά εφόσον αναλυθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αντικειμενικότητας, αφού η ατομική άποψη ενέχει τον κίνδυνο της πλήρους υποκειμενικότητας, δεδομένο που δεν συνάδει με την αντικειμενική θεώρηση και προσέγγιση της ιστορικής γνώσης (Rydgren, 2007).

Η σχέση αυτή κοινωνικής και ατομικής ιστορικής γνώσης, απασχόλησε και τον Eniatar Zerubavel, ο οποίος, ασχολήθηκε με το πλαίσιο της ιστορικής μνήμης από την πλευρά της κοινωνιολογίας, σχετίζοντας όμως τα προσωπικά στοιχεία και βιώματα του καθενός με το περιβάλλον στο οποίο έδρασε και έζησε. Έδωσε, δηλαδή, μια κοινωνική σκοπιά στη μνήμη (sociological remembering). Μελέτησε το πως οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και θυμούνται τα γεγονότα του δικού τους παρελθόντος και όχι τα συλλογικά γεγονότα. Με αυτόν τον τρόπο, συνέδεσε τις ατομικές απόψεις και εμπειρίες για ένα γεγονός με τις συλλογικές και κατάφερε να δημιουργήσει μια αντικειμενική όψη της ατομικής μνήμης (Zerubavel, 1996), εσωκλείοντας πάντα τις ατομικές απόψεις και μνήμες στην συλλογική και γενική μνήμη, χωρίς ωστόσο να υπάρχει άμεση και εξολοκλήρου ταύτιση μεταξύ τους (Μαντόγλου, 2012).

Η προφορική ιστορία, ακόμη, είναι αυτή που ενισχύει τις κοινωνικές δεξιότητες και ενθαρρύνει τους ανθρώπους για συμμετοχή και μελέτη σε βάθος των ιστορικών γεγονότων (Σακκά, 2008). Άνθρωποι, οι οποίοι συμμετέχουν και συλλέγουν προφορικές μαρτυρίες, μπορούν να αναπτύξουν πέρα από τις κοινωνικές τους δεξιότητες, δεξιότητες ερευνητικές (αφού μαθαίνουν να συλλέγουν δεδομένα και στη συνέχεια να τα επεξεργάζονται), δεξιότητες επικοινωνίας και δημιουργίας συνεργατικών σχέσεων (αφού δημιουργείται κλίμα εμπιστοσύνης και ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών και πολλές φορές πολύ προσωπικών) και τέλος οι ίδιοι οι δέκτες των προφορικών μαρτυριών αναπτύσσουν το αίσθημα της ενσυναίσθησης, βάζοντας τον εαυτό τους και δεχόμενοι τις μαρτυρίες σαν να ήταν οι ίδιοι παρόντες, μελετώντας έτσι και το ψυχολογικό και συναισθηματικό πλαίσιο του ατόμου που έχουν απέναντί τους (Stradling, 2003). Άρα, σύμφωνα με τη Σακκά, η καταγραφή των προφορικών μαρτυριών δημιουργεί ιστορία μέσω ενεργητικής συμμετοχής και των δύο πλευρών (Σακκά, 2008).

2.1 Η Τοπική Ιστορία

Παράλληλα με την προφορική ιστορία κρίνεται σημαντικό να γίνει αναφορά και στην τοπική ιστορία. Της ιστορίας, δηλαδή, ενός τόπου με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και όλα εκείνα τα σημαντικά γεγονότα που συνέβησαν σε αυτόν. Συνδυάζοντας τη σημασία της τοπικής ιστορίας με την προφορική ιστορία, θα μπορούσαμε να πούμε πως η μία είναι συνδεδεμένη με την άλλη, αφού η προφορικές μαρτυρίες για κάποιο ιστορικό γεγονός μιας συγκεκριμένης περιοχής μπορούν να φωτίσουν και να καθορίσουν σημαντικά ιστορικά στοιχεία, τα οποία είναι ιδιαιτέρως σημαντικά για την περιοχή αυτή και πιθανόν να μην απασχολούν το ευρύ κοινό.

Στην περίπτωση του Βόλου, τα κτίρια που επιλέχθηκαν, ήταν βιομηχανικής χρήσης και συγκεκριμένα κτίρια καπνού, οπότε το γενικό πλαίσιο των πληροφοριών που χρησιμοποιήθηκαν είχαν να κάνουν με τη σημασία τους για την πόλη και την επίδρασή τους στην ιστορία της και στην εξέλιξη της. Άλλωστε αυτή είναι και η ιδιαιτερότητα της τοπικής ιστορίας, αφού σχετίζεται άμεσα και εξαρτάται από το παρελθόν μιας περιοχής, καθορίζει το παρόν και προετοιμάζει το μέλλον μέσω της εξιστόρησης και της μελέτης των γεγονότων που συνέβησαν σε μια περιοχή-πόλη (Χατζηγιάννη, Μελάς και Μπελεγράτης, 1995. Χαρίτος, 1999). Επιπλέον, η βίωση της ιστορίας ενός τόπου μέσω ξεναγήσεων από κατοίκους της, συμβάλει στην αυτογνωσία των ίδιων των ατόμων, αυξάνει την κριτική τους σκέψη, ενισχύει την ιστορική τους γνώση και πολλές φορές βοηθά στην ίδια την εξέλιξη των ατόμων και την σχέση τους με την πόλη, αφού μαθαίνουν νέα στοιχεία για αυτήν που πιθανόν να αγνοούσαν. Για τους τουρίστες, από την άλλη, είναι μια ευκαιρία να μάθουν στοιχεία για τον τόπο στον οποίο βρίσκονται (Χαρίτος, 1999. Λεοντσίνης, 2001). Η τοπική ιστορία είναι η ιστορία ενός συγκεκριμένου τόπου σε σχέση με την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή στην οποία ανήκει και γιατί όχι και σε σχέση με το παγκόσμιο περιβάλλον (Ανδρώνη, 2017). Βέβαια, δεν μπορούν να υπάρξουν διακριτά όρια μεταξύ γενικής και τοπικής ιστορίας (Λεοντσίνης, 2001), αλλά πρέπει η μία να υποστηρίζει την άλλη και να υπάρχει παράλληλη μελέτη (Χατζηγιάννη κ. συν. 1995). Αυτό που κάνει, όμως, την τοπική ιστορία να ξεχωρίζει από τη γενική ιστορία, είναι τα περιορισμένα όρια της χρονικά και χωρικά, προκειμένου να γίνεται ευκολότερη η προσέγγιση και η μελέτη της. Το περιεχόμενό της συνδέεται άμεσα με τη ζωή και τη δράση των ανθρώπων (Λεοντσίνης, 2001). Ορισμένα

από τα στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να αποτελούν κομμάτι τοπικής ιστορίας, είναι τα εξής (Χαρίτος, 1999):

- συγκεκριμένα μουσεία, ιδιαίτερου τοπικού ενδιαφέροντος και
- βιοτεχνικές και βιομηχανικές εγκαταστάσεις αλλά και ευρύτερες επιχειρήσεις που επηρέασαν την οικονομική ζωή μιας περιοχής.

2.2 Η Δημόσια Ιστορία

Στα πλαίσια, όμως μελέτης της προφορικής και της τοπικής ιστορίας, εντάσσεται και η δημόσια ιστορία. Σύμφωνα με τον Thomas Cauvin, η δημόσια ιστορία ή αλλιώς «η ιστορία των όλων (history of all)» (Cauvin, 2018), πρωτοεμφανίστηκε σε διεθνές επίπεδο τη δεκαετία του 1970 και τη δεκαετία του 1980 καθιερώθηκε ο Διεθνής Οργανισμός Δημόσιας Ιστορίας. Η καθιέρωσή της έλαβε χώρα κυρίως στη βόρεια Αμερική και στην Ευρώπη (Cauvin, 2018). Η δημόσια ιστορία (public history), είναι το κομμάτι εκείνο της ιστορικής γνώσης που οι περισσότεροι μπορούν να είναι εν δυνάμει ιστορικοί, αφού οι καθημερινές εμπειρίες του παρελθόντος σε σχέση με τα γεγονότα που έχουν επηρεάσει την καθημερινή ζωή είναι άμεσα συνδεδεμένα (Kelley, 1978. Liddington, 2002). Ωστόσο, εάν γίνει σύγκριση της προφορικής με την δημόσια ιστορία, η δεύτερη, σύμφωνα με τον Liddington, έχει πιο περίπλοκο πεδίο και περιβάλλον προσέγγισης της ιστορικής γνώσης. Λαμβάνονται υπόψη οι καθημερινές ζωές των ανθρώπων, αλλά πέρα από αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία και η διαφορά μεταξύ προσωπικής άποψης (λόγω προφορικών μαρτυριών) και γενικής άποψης για θέματα ιστορίας (Liddington, 2002).

Σε γενικές γραμμές, η δημόσια ιστορία, αποτελεί σημαντικό σύμμαχο στην ιστορική μελέτη και στην απόκτηση της ιστορικής γνώσης και σε συνδυασμό με την τοπική και προφορική ιστορία, μπορούν να δομήσουν και να εξετάσουν σε βάθος την ιστορία ενός συγκεκριμένου τόπου αλλά και μιας ευρύτερης περιοχής (Liddington, 2002).

Με βάση όλες τις παραπάνω απόψεις και θεωρίες, δομήθηκε και το ερευνητικό κομμάτι της παρούσας εργασίας, που σχετίζεται με τα ιστορικά κτίρια της πόλης, αφού σκοπός ήταν να ενταχθούν όλα εκείνα τα ιστορικά στοιχεία για τα κτίρια μέσα σε κωδικούς, οι οποίοι μέσω μιας ήδη υπάρχουσας εφαρμογής αποτέλεσαν τον πυρήνα της ξενάγησης. Συνδυάστηκε έτσι η ιστορία των κτιρίων της πόλης με την τεχνολογία προκειμένου να

υποστηριχθεί η έρευνα αναδεικνύοντας ταυτόχρονα και τη σημασία που έχει ένα έκθεμα σε εξωτερικό χώρο (Ruso & Topdal, 2014).

3. Τα κτίρια και η σημασία τους για την ιστορία της πόλης

Τα κτίρια μιας πόλης, όπως αναφέρθηκε, αποτελούν κομμάτι της τοπικής και δημόσιας ιστορίας και κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς της. Είναι κομμάτι το οποίο συμβάλει στο να φανεί η ιστορική εξέλιξη της ίδιας της πόλης. Ποιος όμως ο ρόλος των κτιρίων στις διάφορες εμπειρίες που σχετίζονται με την πόλη;

Ο Διεθνής Οργανισμός για τα Μουσεία (ICOM-International Council of Museums), αναφέρει πως οι μουσειακοί χώροι, είναι το μέρος, όπου η ιστορία του ανθρώπου παρουσιάζεται μέσα από την εξέλιξη και τις αλλαγές στο περιβάλλον του (ICOM, 1974. Atagok, Act & Yenigun στο Abaci & Usbas, 2010). Παρέχουν τη δυνατότητα για ανάλυση και κριτική προσέγγιση του ίδιου του παρελθόντος, προσεγγίζοντας τους προγόνους και τις απαρχές της ανθρώπινης ζωής και ύπαρξης. Άρα, μουσείο είναι εκείνος ο χώρος, που δεν αποτελεί απλώς ένα μέρος έκθεσης αντικειμένων και φιλοξενίας συλλογών, αλλά ένας χώρος ανοικτός στο κοινό που είναι σημείο πολιτισμικής αναφοράς και μελέτης (Γιαννούτσου, Μπούνια, Ρούσσου, Αβούρης, 2011).

Όσον αφορά τα μουσειακά αντικείμενα είναι «ανθρώπινες δημιουργίες, κατασκευές ή φυσικά αντικείμενα που έχουν συνδεθεί με την ανθρώπινη ζωή και τον πολιτισμό, γι' αυτό και λειτουργούν ως υλικές μαρτυρίες για τον άνθρωπο και το περιβάλλον του. Η ερμηνεία τους μας βοηθά να προσεγγίζουμε, να κατανοούμε, να αναδομούμε ή να κατασκευάζουμε την «αλήθεια» ή τις «αλήθειες» της ιστορικής πραγματικότητας» (Νάκου, 2000, σελ. 225). Άρα, με λίγα λόγια, οι μουσειακοί χώροι αποτελούν έναν χώρο αλληλεπίδρασης ανθρώπων και αντικειμένων αποτελώντας ταυτόχρονα και ένα σημαντικό χώρο κοινωνικής μάθησης (Μουλιού, 2014 στο CAMOC, 2014), στον οποίο, η ιστορία συναντά το μέλλον χρησιμοποιώντας και αναλύοντας τα στοιχεία του παρελθόντος.

Το μουσειακό αντικείμενο, όπως αναφέρει ο Colin (2014) θα μπορούσε να θεωρηθεί συνώνυμο με τον όρο «έκθεμα», με τη μόνη διαφορά ότι το έκθεμα αναφέρεται σε κάτι αληθινό που εκτίθεται ή έχει τη δυνατότητα να εκτεθεί, είτε πρόκειται για κάτι από είτε

πρόκειται για κάτι ακουστικό και πρακτικά άυλο/μη απτό (ακουστικό υλικό, αναπαραγωγή μιας ταινίας κλπ). Ωστόσο, εδώ φαίνεται και η βασική διαφορά τους, αφού το μεν αντικείμενο μπορεί να δεχτεί πολλές ερμηνείες για τη χρησιμότητα και το σκοπό του, αφού από το χώρο που βρέθηκε μέχρι το χώρο που τοποθετείται έχει χάσει την πραγματική του χρήση ενώ το έκθεμα είναι εκεί πραγματικό και έχει τις περισσότερες φορές μια και μόνο, βασική ερμηνεία, χωρίς, όμως, αυτό να σημαίνει πως δεν μπορεί να δεχθεί και άλλες ποικίλες ερμηνείες (Colin, 2014).

Κάθε αντικείμενο, είτε είναι εκτεθειμένο σε χώρο εσωτερικό είτε αποτελεί πολιτιστικό προϊόν εκτεθειμένο σε εξωτερικό χώρο (π.χ.κτίρια), έχει τη δική του ιστορία να «παρουσιάσει», η οποία φέρει και συγκεκριμένες σημασίες και κοινωνικές αξίες (Νάκου, 2000).

Τα κτίρια, είτε επηρεάζουν και συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων είτε απλώς στέκονται σε μια πόλη ανεκμετάλλευτα, έχοντας, όμως, το καθένα τη δική του «ιστορία να πει». Είναι τα πιο δύσκολα αντικείμενα που μπορούν να δεχθούν προσωπικές ερμηνείες, εν αντιθέσει με τα αντικείμενα που εκτίθενται σε μουσειακού χώρους, τα οποία, είναι πιο ανοικτά σε ατομικές, προσωπικές και εναλλακτικές ερμηνείες, επομένως, οι παρατηρητές τους, μπορούν ευκολότερα να συνδέσουν τη γνώση με την οπτική επαφή δημιουργώντας την ατομική ιστορική ερμηνεία και γνώση (Νάκου, 2000). Δίνουν την ευκαιρία για ένα «ταξίδι στο χρόνο», μέσω του οποίου οι ίδιοι οι θεατές έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό προηγούμενων χρόνων και αιώνων. Αντιπαραβάλλεται, επομένως, η χρήση του κτιρίου στο παρόν, με τη χρήση του κτιρίου στο παρελθόν και προσεγγίζεται με τρόπο δημιουργικό η ιστορική σημασία του.

Αποτελούν, συνήθως, χώρο καθημερινής τριβής μεταξύ των ανθρώπων και χώρο, στον οποίο οι ίδιοι οι άνθρωποι εξελίσσονται. Το αστικό τοπίο, επηρεάζει την εξέλιξη και την πορεία του ανθρώπου σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, αφού μέσα σε αυτό καθημερινά αλληλεπιδρούν άνθρωποι διαφορετικού κοινωνικοπολιτισμικού υπόβαθρου. Τα κτίρια, είναι σημαντικά από ιστορικής άποψης, όχι μόνο λόγω κατασκευής τους και γενικά για την αρχιτεκτονική τους όψη, αλλά και για τα ιστορικά γεγονότα και ιστορικές καταστάσεις που συνέβησαν στους χώρους τους. Συνθήκες, πολιτικές αποφάσεις, δολοφονίες, βιομηχανικές χρήσεις, χώροι φιλοξενίας, χώροι βασανιστηρίων και γενικά οποιαδήποτε χρήση τους έχει ιδιαίτερο ιστορικό ενδιαφέρον. Πρέπει ωστόσο να τονιστεί, πως τα κτίρια μιας πόλης, σε γενικές γραμμές, δεν στέκονται εκεί «για να παράξουν πολιτισμό αλλά για να αναδείξουν

πολιτισμό» (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2007, σελ. 118). Την παραγωγή πολιτισμού την κάνουν τα κτίρια ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού και αισθητικού ενδιαφέροντος. Τα υπόλοιπα απλώς κατασκευάζονται για να περιλαμβάνουν και να φέρουν πολιτισμό στους επισκέπτες, (π.χ. μουσεία). Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, αυτός που επιλέγει αν ένα κτίριο είναι σημαντικό από ιστορικής άποψης είναι ο ίδιος ο θεατής, ο οποίος συνεχώς κινείται στην πόλη και καθορίζει την εξέλιξή της (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2007). Άρα, τα κτίρια μιας πόλης, με την έννοια της πολιτισμικής σημασίας που φέρουν, ανήκουν στην κατηγορία των ιστορικών αντικειμένων, και έχουν το δικό τους ιστορικό υπόβαθρο, το οποίο τα χαρακτηρίζει και δίνει τη δυνατότητα για ιστορική μελέτη, (προσωπικές μαρτυρίες, εμπειρίες, καταγεγραμμένα ιστορικά γεγονότα κ.α.) αλλά και μελέτη για την αρχιτεκτονική τους άποψη και αισθητική.

Συχνά τα μουσεία πόλεων περιλαμβάνουν πληροφορίες για τα κτίρια αλλά και για το ρόλο που αυτά μπορεί να παίξουν σε μια πόλη αλλά και στη ζωή των ανθρώπων. Οι χώροι αυτοί, οι οποίοι είναι σχετικά ένα νέο είδος μουσειακών χώρων, περιλαμβάνουν συνήθως και ιστορικά στοιχεία που έχουν συλλεχθεί από ειδικούς μέσα από την επαφή με τους κατοίκους ενός τόπου, που είναι και η οι δημιουργοί της ιστορίας του.

4. Τα Μουσεία Πόλεων

Οι πόλεις, ως χώρος δράσης ανθρώπων διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της παγκόσμιας ιστορίας. Αυξάνονται συνεχώς σε μέγεθος είτε μέσω της φυσιολογικής αύξησης του πληθυσμού είτε λόγω των συνεχών μετακινήσεων διαφορετικών πληθυσμών. Σύμφωνα με τον Archibald, η πόλη πρέπει να διατηρήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αναλλοίωτα και σταθερά, χωρίς ωστόσο να στέκεται εμπόδιο στις αλλαγές που προκύπτουν από την επικοινωνία μεταξύ των λαών (Archibald, 2006). Οι χώροι πολιτισμού αποτελούν σημεία αναφοράς για τους ντόπιους, αφού είναι τα μέρη που η ταυτότητα του τόπου διατηρείται και φυλάσσεται συνεχώς μέσα σε ένα κύμα προκλήσεων που έχει να αντιμετωπίσει η κάθε κοινωνία (Lohman, 2006). Τον ρόλο αυτό αλλά και τη δράση των ανθρώπων σε αυτές έρχονται να αναδείξουν, εκτός των άλλων, και τα μουσεία των πόλεων².

---

²Για συντομία θα χρησιμοποιηθεί το ΜτΠ ως αντικατάσταση του όρου Μουσείο της Πόλης

Με έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα και τελείως διαφορετικό από τα κλασσικά μουσεία, που έχουν οι περισσότεροι στο μυαλό τους, τα μουσεία αυτά, αποτυπώνουν τη ζωή στην πόλη είτε για μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο είτε για όλη την ιστορία της πόλης, ανάλογα πάντα με το πλήθος των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί και μπορούν να παρουσιαστούν. Τα ΜτΠ δημιουργούνται για να αναδείξουν και να ενδυναμώσουν τη σχέση των ανθρώπων με την ιστορία της πόλης τους και δεδομένης της συνεχούς διεύρυνσης του αστικού πληθυσμού, αντιλαμβάνεται κανείς πως αυτού του είδους τα μουσεία παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στη μελέτη της ιστορίας, ξεκινώντας από την τοπική και φτάνοντας μέχρι και την εθνική ιστορία. Μέσω των ΜτΠ, επιχειρείται μία αναγέννηση της πόλης και μια εξωστρέφεια, πέρα από τα στενά χωρικά όρια στα οποία βρίσκεται, προκειμένου να αρχίσει σταδιακά να γίνεται γνωστή σε περισσότερο κόσμο τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο (Μουλιού, 2015a στο CAMOC, 2015).

Τα ΜτΠ, είναι αυτά που συλλέγουν, ερμηνεύουν και καταγράφουν όλες τις διαφορετικές απόψεις και ερμηνείες που προκύπτουν από τους ίδιους του κατοίκους, οι οποίοι ζώντας στην πόλη σε συγκεκριμένες σημαντικές χρονικές στιγμές, κατόρθωσαν να δημιουργήσουν το κατάλληλο πλέγμα για τη διατήρηση και τη μετάδοση όλων των ιστορικών γεγονότων με ακρίβεια και λεπτομέρεια, που τις περισσότερες φορές ένας απλώς παρατηρητής της ιστορίας δεν μπορεί να καταγράψει (Μούλιου, 2010, σελ. 77). Επιπλέον, τα μουσεία αυτά έχουν και το ρόλο της ερμηνείας του αστικού περιβάλλοντος το οποίο συνδέεται με τη ζωή στην πόλη με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συνεχώς νέα δεδομένα για αυτήν. Επομένως, ένα μουσείο πόλης δεν μπορεί να δημιουργηθεί και να δομηθεί χωρίς να ληφθούν υπόψη οι μαρτυρίες των ανθρώπων για τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην πόλη αλλά και χωρίς τη σημαντική συνεισφορά του ίδιου του περιβάλλοντός της. Είναι χαρακτηριστικό, πως τα μουσεία αυτά, δημιουργήθηκαν με στόχο την απομάκρυνση από την ουσία του αντικειμένου ως είδος συλλεκτικό και στράφηκαν σταδιακά στην κοινωνική μελέτη του αντικειμένου και στα νοήματα που αυτό δέχεται από τους ανθρώπους (Πεντάζου & Μπούσχοτεν, 2016).

Επιπλέον, τα ΜτΠ πρέπει να έχουν ένα συγκεκριμένο χαρακτήρα και μια παρουσίαση των γεγονότων με αυστηρή χρονολογική σειρά, προκειμένου να είναι εμφανής η ιστορική εξέλιξη της πόλης και η αλλαγή των συνθηκών διαβίωσης σε αυτήν. Πρέπει να μεταφέρουν στους επισκέπτες και στους κατοίκους την προσωπικότητά της αυτούσια και αυθεντική με τρόπο σαφή και απόλυτα κατανοητό (Μούλιου, 2010). Οφείλουν να έχουν ως στόχο να

«δομούν τον ερμηνευτικό, αφηγηματικό τους λόγο ισορροπώντας τις θεωρητικές επιταγές και τις πρακτικές επίσημων, επιστημολογικών συστημάτων παραγωγής γνώσης με τις πιο απλές, βιογραφικές καταγραφές ανωνύμων πολιτών, που ως σύνολο συγκροτούν ένα εναλλακτικό δίκτυο ιστορικής καταγραφής της καθημερινής ζωής τους» (Μούλιου, 2010 σελ. 77), λαμβάνοντας έτσι έναν χαρακτήρα «ανθρωποκεντρικό» (Πεντάζου & Μπούσχοτεν, 2016, σελ.36). Έτσι μπορούν να βγουν στην επιφάνεια τόσες ιστορίες για την πόλη, όσοι είναι και οι άνθρωποι/κάτοικοι που εξιστορούν. Και όσο περισσότεροι οι κάτοικοι που περιγράφουν γεγονότα, τόσο περισσότερες και οι μαρτυρίες που συλλέγονται και που μπορούν να ενταχθούν στα εκθέματα ενός μουσείου πόλης, μετά από την κατάλληλη επεξεργασία και το κατάλληλο φιλτράρισμα. Αυτές οι προσωπικές και υποκειμενικές μαρτυρίες είναι που κάνουν τα μουσεία αυτά να ξεχωρίζουν και να έχουν μια ιδιαιτερότητα έναντι των άλλων μουσειακών χώρων. Όταν, όμως, γίνεται αναφορά σε προφορικές μαρτυρίες και προσωπικές ιστορίες, δεν λαμβάνονται υπόψη μόνο οι μαρτυρίες ατόμων της κυρίαρχης κοινωνικά και πολιτιστικά ομάδας στην πόλη αλλά και οι μαρτυρίες των μειονοτήτων που τυχόν έχουν ζήσει στην πόλη ή ζουν ακόμα, αφού μπορούν να συγκεντρωθούν σημαντικά ιστορικά στοιχεία για την πόλη μέσα από αυτές (Washington & Yanagawa, 2015 στο CAMOC, 2015).

Τα ΜτΠ πέρα από τη χρονολογική σειρά, τις περισσότερες φορές δομούν τις εκθέσεις τους και σχεδιάζουν τις αίθουσες τους με γνώμονα την ποικιλία των δημόσιων και προφορικών μαρτυριών, το πλήθος των ιστορικών ανακαλύψεων σε αυτή αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο θα μπορέσουν αρκετά από τα στοιχεία που έχουν συλλεχθεί να συνδυαστούν με τις ψηφιακές τεχνολογίες (Vourdakis & Pentazou, 2012). Έτσι το μουσείο γίνεται πιο ελκυστικό στους σύγχρονους ανθρώπους και στις νεότερες γενιές, των οποίων το παρελθόν παρουσιάζεται και από τα συγκεκριμένα μουσεία. Με τη συνδρομή της τεχνολογίας στα μουσεία πόλεων, οι επισκέπτες αλλά και οι κάτοικοι μπορούν να διαπιστώσουν την πολυεπίπεδη ζωή της πόλης που προκύπτει μέσα από την παράλληλη ερμηνεία των προφορικών μαρτυριών, οι οποίες σε συνδυασμό με την δημόσια ιστορία της, οδηγούν στην ιστορική γνώση με τρόπο ανακαλυπτικό.

Γενικά, τα μουσεία της πόλης λαμβάνουν υπόψη για την οργάνωσή τους και την παρουσίαση των εκθέσεών τους προφορικές μαρτυρίες, εικόνες, φωτογραφίες βίντεο, ηχητικά ντοκουμέντα αλλά και αποκόμματα εφημερίδων άλλων εποχών που παρουσιάζουν τα γεγονότα όπως συνέβαιναν εκείνη την εποχή.

Η επαφή με ηχητικά ντοκουμέντα ενισχύει τη μετάβαση στην εποχή της μαρτυρίας, αφού με τη βοήθεια της τεχνολογίας, πολλές φορές, ο επισκέπτης μπορεί να ακούσει και να «επικοινωνήσει» κατά κάποιον τρόπο με άτομα προηγούμενων γενεών, που έχουν ζήσει ιστορικά σημαντικά γεγονότα. Στο Μουσείο της Πόλης της Βαρσοβίας, λόγω χάρη, οι επισκέπτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα ακουστικό τηλεφώνου και να επικοινωνήσουν με άτομα που βίωσαν την καταστροφή της πόλης από τους Ναζί, να συγκεντρώσουν αποκόμματα από εφημερίδες της εποχής, τα οποία είναι διάσπαρτα στους χώρους του μουσείου, ανάλογα με την ημέρα στην οποία αναφέρονται και να αναζητήσουν επίσης και αποκόμματα από ημερολόγια, τα οποία παρουσιάζουν τα γεγονότα που συνέβησαν στην πόλη από την εισβολή των Ναζί μέχρι και την ολοκληρωτική καταστροφή της.³

Επιπρόσθετα, στα ΜτΠ μπορούν να φιλοξενηθούν πέρα από εκθέματα που αφορούν ιστορικά γεγονότα, και εκθέματα που εστιάζουν στην κοινωνική ζωή και τις ενδυμασίες, στην οικονομική ζωή και στον αθλητισμό κ.α. (Μουλιού 2015b στο CAMOC, 2015). Επιπλέον, τα μουσεία των πόλεων οφείλουν να έχουν επαφές και με μουσεία και ιστορικά ιδρύματα (βιβλιοθήκες, ιστορικά αρχεία, πινακοθήκες, galleries κ.α.) άλλου χαρακτήρα, τα οποία βρίσκονται στην ίδια πόλη προκειμένου να φαίνεται η ιστορική συνέχειά της παρέχοντας έτσι μια συνολική και ολόπλευρη μελέτη και παρουσίαση της ιστορίας της.

Επίσης, όσον αφορά το χώρο που επιλέγεται να χτιστεί ένα μουσείο πόλης τις περισσότερες περιπτώσεις είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλης πολύ κοντά στη σύγχρονη ζωή των ανθρώπων, έτσι ώστε να υπάρχει άμεση σύνδεση παρελθόντος-παρόντος, αφού ο γενικότερος σκοπός των μουσείων αυτών, είναι να μελετάται το παρελθόν σε συνάρτηση με το παρόν. Σε περίπτωση που ο χώρος φιλοξενίας του μουσείου δεν είναι ένα νέο κτίριο, αλλά ένα ήδη υπάρχον, η επιλογή του γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο του στην ιστορία της πόλης (Francis, 2015 στο CAMOC, 2015. Boccalatte, 2017 στο CAMOC, 2017). Οι ανακαινίσεις ιστορικών κτιρίων είναι συνηθισμένη πρακτική όταν πρόκειται για στέγαση ΜτΠ. Τέτοια παραδείγματα είναι το Μουσείο της Πόλης της Αθήνας, το Μουσείο της Πόλης του Βόλου, το Μουσείο της Πόλης της Βαρσοβίας κ.α.. Ακόμη, τα κτίρια αυτά, ως επί των πλείστων, οργανώνονται σε ποικίλα επίπεδα, για να μπορούν να παρουσιάσουν τα ιστορικά γεγονότα σε διαφορετικές φάσεις με τρόπο κατανοητό στους επισκέπτες, έχοντας μια ξεκάθαρη συνοχή χρονολογική και πραγματολογική ούτως ώστε να συλλέγονται όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για την πόλη (Bourdakis & Pentazou, 2012).

---

³<https://www.1944.pl/en>

Πέρα από το παρελθόν της πόλης όμως, τα συγκεκριμένα μουσεία, έχουν το χαρακτήρα και της επαφής με το παρόν. Το να μπορεί ένα μουσείο να κάνει τη σύγκριση μεταξύ παρελθόντος και παρόντος είναι μεγάλο πλεονέκτημα, αφού διατηρείται ζωντανή η ιστορία της πόλης. Το να μπορούν οι επισκέπτες να παρατηρούν τα κτίρια μιας πόλης πως ήταν στο παρελθόν και πως είναι τώρα, δίνει την ευκαιρία για επαφή με τον τρόπο που οι ίδιοι οι κάτοικοι επέδρασαν στην πόλη σε συνδυασμό με τις διάφορες ιστορικές συγκυρίες. Μπορούν να έρθουν σε επαφή με κτίρια τα οποία στο παρελθόν έπαιζαν σπουδαίο ρόλο στην οικονομική, για παράδειγμα, ζωή της πόλης και τώρα μένουν ανεκμετάλλευτα, δείχνοντας τις διαφορετικές ανάγκες των κατοίκων (Mouliou, 2015a στο CAMOC, 2015).

Τα ΜτΠ μπορούν να μεταφέρουν γνώσεις, να προτείνουν νέες ιδέες για το παρόν και το μέλλον μιας πόλης, να εντοπίσουν τα προβλήματά της και να προτείνουν λύσεις πάνω σε αυτά. Σε γενικές γραμμές, είναι εκεί για να διαφυλάξουν και να σώσουν τη νεότερη πολιτιστική κληρονομιά μιας πόλης, η οποία κατάφερε να μελετηθεί να συγκεντρωθεί με τη βοήθεια των ίδιων των κατοίκων της (Kwiencinska, 2014 στο CAMOC, 2014).

Τα μουσεία που σχετίζονται με την πόλη, είναι χώροι διατήρησης της μνήμης, είτε πρόκειται για ατομική, είτε συλλογική και κοινωνική. Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, η μνήμη, κατά βάση, είναι ατομική αλλά όταν εντάσσεται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο παίρνει τη μορφή κοινωνικής-συλλογικής μνήμης. «Ένα άτομο, δεν μπορεί να μελετηθεί καθαρά ως αυθύπαρκτη οντότητα, εάν δεν μελετηθεί και το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει και εργάζεται, με αποτέλεσμα να μιλάμε για μια ολόπλευρη μελέτη του» (Γκαζή, 2011, σελ. 6). Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτίρια μιας πόλης. Η ατομική μνήμη, επιπλέον, «μπορεί να αντικατασταθεί από τη συλλογική μνήμη, όταν πρόκειται για απόψεις που αντικειμενικά είναι αποδεκτές από όλους, αλλά το αντίστροφο δεν μπορεί να συμβεί, αφού η πρώτη έρχεται να καλύψει κενά που τυχόν να υπάρχουν στη συλλογική μνήμη ενώ η δεύτερη περικλείει την πρώτη» (Γκαζή, 2011, σελ. 7). Έτσι και η μελέτη της ιστορίας μιας πόλης στηρίζεται στην ατομική μνήμη κάτω από το πλέγμα όμως της συλλογικής.

Επιπρόσθετα, τα ΜτΠ, μπορούν να οργανώσουν ξεναγήσεις στην πόλη, προκειμένου να μπορούν οι επισκέπτες του μουσείου να μάθουν καλύτερα την πόλη και οι κάτοικοι να συνειδητοποιήσουν την ιστορία της πόλης τους, που πολλές φορές αγνοούν, στις λεπτομέρειες της κυρίως. Οι ξεναγήσεις αυτές, μπορούν να συνοδεύονται και από ηχητικές μαρτυρίες για την πόλη. Σε αυτήν την περίπτωση οι περίπατοι στην πόλη συνοδεύονται και

από ηχητικά ντοκουμέντα για συγκεκριμένα γεγονότα που συνέβησαν στο σημείο στο οποίο βρίσκονται και έτσι οι συμμετέχοντες μαθαίνουν την ιστορία από τους ίδιους τους κατοίκους. Μαθαίνουν, δηλαδή, την ιστορία της πόλης και για την ιστορία συγκεκριμένων τοποθεσιών, που αρκετές φορές φαντάζουν «αόρατα» στους ίδιους τους κατοίκους (Savic, 2014 στο CAMOC, 2014). Τότε μιλάμε για μια εναλλακτική ξενάγηση, πέρα από τα γνωστά πλαίσια των ξεναγήσεων με ξεναγό, στοιχεία όμως που θα αναφερθούν εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο.

Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με τη Μούλιου, ένα μουσείο γενικά αλλά ένα μουσείο πόλης ειδικότερα μέσω των προγραμμάτων που δομεί αλλά και μέσω των εκθέσεων που διοργανώνει και φιλοξενεί, αναδεικνύει την αξία και τη σημασία της πόλης που το φιλοξενεί και φροντίζει με αυτόν τον τρόπο να ενημερώσει τους κατοίκους της πόλης αλλά και τους επισκέπτες σε αυτήν. Δημιουργείται περιβάλλον ανταλλαγής απόψεων των διαφόρων κοινωνικών ομάδων (Πεντάζου & Μπούσχοτεν, 2016) και η μνήμη με την οποία έχουν δημιουργηθεί και δομηθεί συνεχώς μεταβάλλεται και αναμορφώνεται στα πλαίσια της συνεχούς εξέλιξης της πόλης. Επιπλέον, δημιουργεί τις συνθήκες για να ενισχύσει η πόλη τη δική της ταυτότητα, αφού δημιουργείται μία ολοκληρωμένη εικόνα της προς τα έξω (Μουλιού, 2015a) και παραδοσιακά αποτελεί το μέρος όπου παρουσιάζεται η ιστορία της πόλης και περισσότερο της δημόσια ιστορίας της (Lelo, Stemperini & Travaglini, 2013). Ένα μουσείο πόλης, αντιμετωπίζει, ωστόσο, τις μεγαλύτερες προκλήσεις και δυσκολίες από οποιοδήποτε άλλο είδος μουσείου, αφού προσπαθεί να παρουσιάσει προς τα έξω όλες τις πτυχές της ζωής στην πόλη και αναπτύσσει μια διαφορετική οπτική για την πόλη μέσω δημιουργικών δραστηριοτήτων διαμορφώνοντας μία διαφορετική οπτική για το αστικό περιβάλλον της (Grewcock & Gorbacheva, 2006). Ακόμη, είναι το μουσείο που δημιουργείται και απαιτεί τη συμμετοχή των απλών πολιτών σε αυτό, έχοντας έτσι τον χαρακτήρα ενός συμμετοχικού μουσείου (Πεντάζου & Μπούσχοτεν, 2016).

4.1 Η προφορική μαρτυρία στα μουσεία πόλεων

Οι προφορικές μαρτυρίες αποτελούν το βασικό τμήμα και το βασικό εργαλείο στη δημιουργία ενός μουσείου πόλης. Υπάρχουν δύο είδη μαρτυριών που χρησιμοποιούνται στα μουσεία πόλης σε όλον τον κόσμο. Από τη μία είναι οι καθαρά προφορικές μαρτυρίες των

κατοίκων μιας πόλης, οι οποίοι περιγράφουν τη ζωή στην πόλη σε όλες τις πτυχές της και από την άλλη υπάρχουν και οι δραματοποιημένες προφορικές μαρτυρίες. Στις δεύτερες πρόκειται για φανταστικά σενάρια που βασίζονται ωστόσο σε γραπτές πηγές ή/και προφορικές άλλων ανθρώπων, δίνοντας την εντύπωση πως ο ίδιος ο άνθρωπος μιλά τη συγκεκριμένη στιγμή (Πεντάζου & Μπούσχοτεν, 2016). Και στις δύο περιπτώσεις, όμως, οι μαρτυρίες αυτές συμπληρώνουν τα εκθέματα του μουσείου ή κάνουν φανερά στους επισκέπτες τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα της περιόδου, στην οποία αναφέρονται. Πολλές φορές συνοδεύονται και από βίντεο ή εικόνες για να κάνουν πιο ελκυστική τη μετάδοση των ιστορικών στοιχείων. Βέβαια, οι προφορικές μαρτυρίες, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, δεν μπορούν να αποτελέσουν καθαρά αντικειμενικό τεκμήριο για τη μελέτη ενός ή περισσότερων ιστορικών γεγονότων σε μια πόλη, αφού μεταδίδουν πολλές φορές στερεότυπα, αντιτίθεται στη συλλογική μνήμη και πολλές φορές εγκυμονούν κινδύνους ως προς την αποτύπωση της κοινωνικής ζωής μιας πόλης. Ωστόσο, δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει το γεγονός, ότι οι μαρτυρίες σε μεγάλο βαθμό αποτυπώνουν το γενικότερο κλίμα της ζωής σε μια πόλη γύρω από ένα γεγονός, παρόλη την υποκειμενική χροιά που μπορεί να φέρουν.

4.2 Μουσεία πόλης ανά τον κόσμο

Στις ημέρες μας, σχεδόν οι περισσότερες μεγάλες αλλά και μικρότερες πόλεις έχουν και το δικό τους μουσείο πόλης, το οποίο αναφέρεται στην ιστορία της γενικά αλλά υπάρχουν και ορισμένα τα οποία αναφέρονται σε πιο συγκεκριμένα γεγονότα της ιστορίας της.⁴ Ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής μουσεία (η λίστα με τα συγκεκριμένα μουσεία προέκυψε από αναζήτηση στη σελίδα του CAMOC⁵):

- Μουσείο της Πόλης της Στοκχόλμης (StadsMuseet-<https://stadsmuseet.stockholm.se/>)
- Μουσείο της Πόλης της Νέας Υόρκης (Museum of the city of New York-<https://www.mcny.org/>),

---

⁴Λόγω του πλήθους των μουσείων, θα γίνει επιλεκτική αναφορά σε ορισμένα από αυτά που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αλλά σαφώς υπάρχουν και πολλά άλλα σε διάφορες άλλες πόλεις.

⁵ <http://network.icom.museum/camoc/>

- Μουσείο της Πόλης του Λονδίνου (Museum of London-
<https://www.museumoflondon.org.uk/museum-london>)
- Μουσείο της Πόλης των Βρυξελλών (Musee de la Ville de Bruxelles-
<https://www.brusselcitymuseum.brussels/fr>)
- Μουσείο της Πόλης της Μόσχας (Moscow City Museum-
<https://museum.citymoscow.ru/en>)
- Μουσείο της Πόλης του Άμστερνταμ (Amsterdam Museum-
<https://www.amsterdammuseum.nl/en>)
- Μουσείο της Πόλης της Σεούλ (Seoul Museum of History-
<http://www.museum.seoul.kr/eng/index.do>)
- Μουσείο της Πόλης της Σανγκάης (Shanghai History Museum-
http://www.smartshanghai.com/venue/15296/shanghai_history_museum_nanjing_xi_1_u)
- Μουσείο της Πόλης της Κοπεγχάγης (Kobenhavns Museum-
<https://cphmuseum.kk.dk/en/indhold/home>)
- Μουσείο της Πόλης του Ντύσσελτορφ (Stadtmuseum Dusseldorf-
<https://www.duesseldorf.de/stadtmuseum>)
- Μουσείο της Πόλης της Κρακοβίας (Muzeum Krakowa-
<https://www.muzeumkrakowa.pl/>)
- Μουσείο της Πόλης του Βανκούβερ (Museum of Vancouver-
<https://museumofvancouver.ca/>)
- Μουσείο της Πόλης της Σόφιας (Sofia Historical Museum-
<https://historymuseum.org/en/>)
- Μουσείο της Πόλης της Βαρσοβίας (Muzeum Warszawy-
<https://muzeumwarszawy.pl/>)
- Μουσείο της Πόλης του Ρίο ντε Τζανέιρο (Museu Historico da Cidade do Rio de Janeiro-
<http://museudacidadedorio.com.br/>)
- Μουσείο της Πόλης του Γκέτεμποργκ (Goteborgs stadsmuseum-
<https://goteborgsstadsmuseum.se/>)

- Μουσείο της Πόλης της Λισαβόνας (Museu da Cidade de Lisboa-
<http://www.museudelisboa.pt/>)
- Μουσείο της Πόλης της Τζακάρτα (Museum Sejarah Jakarta-
https://www.museumindonesia.com/museum/16/1/Museum_Sejarah_Jakarta_Jakarta)
- Μουσείο της Πόλης της Φρανκφούρτης (Historisches Museum Frankfurt-
<https://www.historisches-museum-frankfurt.de/>)
- Μουσείο της Πόλης του Σύδνεϊ (Museum of Sydney-
<https://sydneylivingmuseums.com.au/museum-of-sydney>)
- Μουσείο της Πόλη του Μεξικό (Museo de la ciudad de Mexico-
<https://www.cultura.cdmx.gob.mx/recintos/mcm>)
- Μουσείο της Πόλης του Ρότερνταμ (Museum Rotterdam-
<https://museumrotterdam.nl/>)

Είναι φανερό, από αυτή τη λίστα, ότι πολλές πόλεις έχουν το δικό τους μουσείο καθεμία με τη δική της διαφορετική ονομασία, άλλοτε Μουσείο της Πόλης και άλλοτε Ιστορικό Μουσείο, αλλά ο πυρήνας και η θεματική είναι σε όλα ίδια: να παρουσιάσουν προς τα έξω την ιστορία της πόλης. Να έρθουν σε επαφή κάτοικοι και επισκέπτες με την ταυτότητα και τα μοναδικά χαρακτηριστικά της πόλης στην πορεία των χρόνων. Τα περισσότερα μουσεία, επιπλέον, στεγάζονται σε ανακαινισμένα κτίρια, γεγονός που αποδεικνύει, ότι ο χώρος που φιλοξενεί ένα μουσείο πόλης είναι συνήθως ένα σημαντικό κτίριο για την πόλη που ενισχύει τον χαρακτήρα του.

4.3 Μουσεία πόλης στην Ελλάδα

Παρόμοια μουσεία, όμως, υπάρχουν και στην ελληνική επικράτεια, με το πιο πρόσφατο Μουσείο Πόλης να είναι αυτό της Πόλης του Βόλου. Τα μουσεία αυτά είναι τα εξής:

- Μουσείο της Πόλης των Αθηνών
- Μουσείο της Πόλης του Βόλου
- Μουσείο Λευκού Πύργου (ιστορία της Θεσσαλονίκης)

- Ιστορικό Μουσείο Αίγινας
- Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Καλαμάτας
- Ιστορικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης
- Λαογραφικό και Ιστορικό Μουσείο Ξάνθης
- Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νάουσας

Τα μουσεία που αναφέρονται είναι ενδεικτικά, αλλά αν θέλαμε να συνοψίσουμε θα λέγαμε, πως τα κατεξοχήν μουσεία πόλης είναι αυτά της Αθήνας, του Βόλου και της Θεσσαλονίκης, αφού τα ιστορικά μουσεία, να μεν ασχολούνται με την ιστορία των πόλεων, στις οποίες βρίσκονται, αλλά την παρουσιάζουν με πολύ επιλεκτικό τρόπο μέσω πολύτιμων και ιδιαίτερων αντικειμένων από πετυχημένους αγώνες και τις εμπορικές δραστηριότητες επιφανών ατόμων, που είχαν μια οικονομική άνθιση και κοινωνική αναγνώριση, παραμερίζοντας τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες (Πεντάζου & Μπούσχοτεν, 2016).

5. Η ιστορική γνώση σε ξεναγήσεις και μουσειακά προγράμματα

Η επαφή και η απόκτηση της ιστορικής γνώσης γίνεται μέσω της μελέτης της τοπικής και προφορικής ιστορίας αλλά και μέσα από την δημόσια ιστορία, αυτή που έχουν να διηγηθούν οι απλοί άνθρωποι, μέσω των εμπειριών τους (Magro, Carvalho & Marcelino, 2014). Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται πιο εύκολα κατανοητό και το περιβάλλον στο οποίο οι κοινωνικές ομάδες ζουν, κατανοώντας την ιστορική εξέλιξη του τόπου τους, η οποία βασίζεται σε τρεις βασικές κατευθύνσεις της ιστορίας: Ιστορία-Μνήμη-Ταυτότητα (Magro et al., 2014). Επιπλέον, η δημόσια ιστορία, η οποία σχετίζεται άμεσα με την προφορική ιστορία ενός τόπου άρα και με την τοπική ιστορία, αυξάνει την ιστορική γνώση και σκέψη και το ενδιαφέρον γύρω από αυτήν.

«Κάθε δραστηριότητα που σχετίζεται με την ιστορική γνώση, αποτελεί μια διαδικασία πολιτιστικής καλλιέργειας (acculturation) που βασίζεται σε μεθόδους, ανάπτυξης, πραγμάτωσης και απόκτησης νέων γνώσεων» (Colin, 2014, σελ. 50). Θα μπορούσε, επομένως να επισημανθεί, πως η συμμετοχή σε προγράμματα μουσείων ή και εκτός αυτών (όπως είναι οι εναλλακτικές ξεναγήσεις-διαδρομές) είναι μία πρακτική ενίσχυσης και

μετάδοσης της ιστορικής γνώσης με τρόπο ανακαλυπτικό. Σύμφωνα με τον Hein (1998. 1999) κάθε είδους γνώση που σχετίζεται με τα μουσεία ή που περιλαμβάνει μουσειακές δραστηριότητες, μπορεί να ενταχθεί στο ευρύτερο κομμάτι της επαφής με την ιστορία, το οποίο περιλαμβάνει θεωρητικές αλλά και πρακτικές προσεγγίσεις μάθησης και γνώσης (Hein, 1998. 1999). Το να μπορούν οι ίδιοι οι επισκέπτες να ερμηνεύουν τα αντικείμενα του παρελθόντος, μέσω της συμμετοχής τους σε προγράμματα, με μια απλή επίσκεψη σε μουσείο αλλά και μια απλή ξενάγηση, μπορεί να ενισχύσει την ιστορική γνώση αναπτύσσοντας ταυτόχρονα και την κριτική τους ικανότητα, αναζητώντας τη συνάφεια μεταξύ των αντικείμενων και των υλικών που χρησιμοποιούν (Νάκου, 2000. 2006). Ακόμη, σύμφωνα με τον Merriman, κάθε είδους δραστηριότητα η οποία στοχεύει στην ιστορική γνώση οφείλει να είναι δομημένη με βάση το κοινό στο οποίο απευθύνεται (Merriman, 1999). Τη συγκεκριμένη άποψη, θα μπορούσε να επεκτείνει και η άποψη εκείνη που λαμβάνει υπόψη τις εμπειρίες των επισκεπτών, οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες (Γιαννούτσου κ. συν., 2011) και μπορούν να συσχετιστούν με τις βασικές αρχές δόμησης μίας ξενάγησης:

- εμπειρίες σχετικές με τα αντικείμενα ενός μουσείου
- εμπειρίες που σχετίζονται με τα προσωπικά βιώματα του καθενός, (η συμμετοχή κάποιου σε μουσειακές δραστηριότητες, είτε είναι ατομική είτε είναι ομαδική και επηρεάζεται πάντα από τις πεποιθήσεις του ατόμου αλλά και από τις προσδοκίες του),
- εμπειρίες που έχουν σχέση με τον κοινωνικό περίγυρο
- εμπειρίες που εμπλουτίζουν την ήδη προϋπάρχουσα γνώση

Καθεμία από αυτές τις εμπειρίες, έχει διαφορετική βαρύτητα ανάλογα με τον τύπο του επισκέπτη και ο συνδυασμός τους είναι αυτός που οδηγεί σε μία σφαιρική επαφή με την ιστορική γνώση. Σε μία εξωτερική ξενάγηση οι εμπειρίες αυτές έχουν ακριβώς την ίδια επίδραση με μία εσωτερική, με τη μόνη, σημαντική διαφορά, ότι τα προσωπικά βιώματα, έχουν μια μεγαλύτερη βαρύτητα, λόγω καθημερινής επαφής με τα αντικείμενα όπως είναι, για παράδειγμα, τα ιστορικά κτίρια μιας πόλης. Στις ημέρες μας, όλο και περισσότερο τα μουσειακά προγράμματα, έχουν ρίξει το βάρος τους περισσότερο στο τι ενδιαφέρει τους επισκέπτες (Νικονάνου, 2015). Αυτός είναι και ένας από τους λόγους που οι νέες/ψηφιακές τεχνολογίες έχουν κάνει αισθητή την παρουσία τους στον τομέα των μουσειακών προγραμμάτων και ξεναγήσεων, ενισχύοντας την ενεργητική συμμετοχή των επισκεπτών (Μπούνια και Νικονάνου, 2008 στο Μορτάκη & Σημανδηράκη, 2014).

Σημαντικό ρόλο στην διαδικασία απόκτησης της ιστορικής γνώσης παίζει και η έννοια της διαμεσολάβησης (mediation), η οποία προσδίδει στους χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος τη σημασία της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας (Colin, 2014). Ακόμη, ενισχύεται η επαφή του επισκέπτη με το έκθεμα ή αντικείμενο και έτσι δημιουργούνται συνεχώς νέα νοήματα. Επομένως, η έννοια της διαμεσολάβησης, μπορεί να αποτελέσει το βασικό κορμό για τη δομή και τη δημιουργία δραστηριοτήτων με στόχο την προσέγγιση της ιστορικής γνώσης και τις μετάδοσης πληροφοριών που σχετίζονται με αυτήν και ιδιαίτερα σε ψηφιακές ξεναγήσεις, στις οποίες η απόκτηση της γνώσης γίνεται μέσω κινητού (mobile learning), όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο (Ahmad et al., 2013).

Η μεγαλύτερη πρόκληση, είναι η δημιουργία και η διατήρηση μιας πιο ποιοτικής προσέγγισης των ατόμων που εμπλέκονται και συμμετέχουν σε δραστηριότητες, όπως είναι οι ξεναγήσεις (Ahmad et al., 2013). Στόχος είναι να αποβάλουν, δηλαδή, το χαρακτήρα της απλής και απρόσωπης επαφής, και να λάβουν ενεργό ρόλο στην ξεναγήση ενισχύοντας ή αλλάζοντας την προϋπάρχουσα γνώση τους (Falk, Scott, Dierking, Rennie & Jones, 2004), παρέχοντας τη δυνατότητα για τη δημιουργία κοινωνικο-πολιτισμικών περιβαλλόντων δια βίου μάθησης (Hein, 1998. Hooper-Greenhill, 2001). Επιπρόσθετα, αν λάβουμε υπόψη ότι οι ξεναγήσεις και τα μουσειακά προγράμματα παρέχουν γνώση, τότε καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι ένας από τους βασικούς σκοπούς των ξεναγήσεων αλλά και των ψηφιακών ξεναγήσεων συγκεκριμένα, είναι να προωθήσει και να συμβάλει στην ενίσχυση της συμμετοχής του επισκέπτη κάθε ηλικίας στη διαδικασία απόκτησης της γνώσης (Cazden et al. 1996. Bennett, 1995).

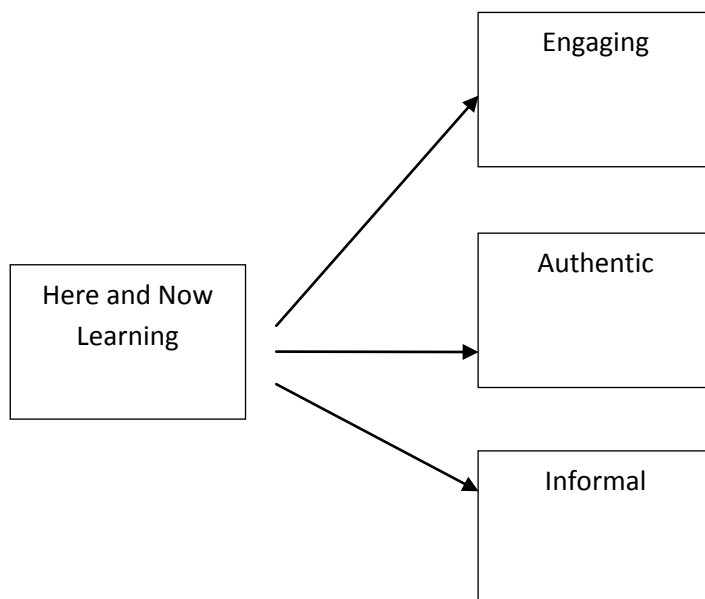
Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί σε αυτό το σημείο πως η μουσειακή μάθηση και γνώση ταυτίζεται πολλές φορές με την ιστορική γνώση και μάθηση. Η ιστορική γνώση, όμως, είναι εκείνο το εργαλείο που θα βοηθήσει και θα ενισχύσει τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι θα προσεγγίσουν το ιστορικό παρελθόν, θα κατανοήσουν το παρόν τους και με ιστορικούς όρους θα προσεγγίσουν το μέλλον τους σε νέα βάση (Νάκου, 2000).

Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια, η εξέλιξη της τεχνολογίας, επέφερε σημαντικές αλλαγές στον τομέα της ιστορικής γνώσης αφού είχαμε σημαντικές αλλαγές στην επίδραση του περιβάλλοντος στην απόκτηση της γνώσης με αποτέλεσμα να υπάρχει μια σημαντική άνθηση στην ενεργητική και συμμετοχική μάθηση όσον αφορά την επαφή με την πληροφορία (Hein, 1998. Hooper-Greenhill, 2001).

6. Τα κινητά τηλέφωνα ως πηγή γνώσης-mobile learning (m-learning)

Η χρήση των κινητών τηλεφώνων στην καθημερινότητα των ανθρώπων είναι κάτι παραπάνω από απαραίτητη, αφού τα μεγέθη των δεδομένων, τα οποία μεταφέρονται μέσω των συσκευών αυτών είναι τέτοια, που εξηγούν τον λόγο για τον οποίο είναι επιτακτική η αύξηση της χρήσης τους σε όλο και περισσότερους τομείς (Goksu & Atici, 2013. Kutluk & Gulmez, 2014), ανάμεσά τους και το κομμάτι της ιστορικής γνώσης. Αποτελούν τη μεγαλύτερη, ίσως, τεχνολογική ανακάλυψη των τελευταίων δεκαετιών, που παρέχει στους ανθρώπους άμεση επικοινωνία και άμεση πρόσβαση σε πλήθος πηγών πληροφορίας και η εξέλιξή τους θεωρείται ραγδαία τα τελευταία χρόνια (Zamfiroiu & Sboru, 2014. Alrasheedi & Capretz, 2015). Υπολογίζεται, πως περισσότερες από έξι δισεκατομμύρια συσκευές κινητών τηλεφώνων κυκλοφορούν στον πλανήτη και στις ανεπτυγμένες χώρες οι περισσότερες από αυτές τις συσκευές έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο (Martin & Ertzberger, 2013). Σύμφωνα με τους Al-Hunaiyyan, Alhajri & Al-Sharhan (2016), αυτή η ραγδαία ανάπτυξη και ευρεία κυκλοφορία των κινητών τηλεφώνων επηρεάζει και χρησιμοποιείται αρκετά στην καθημερινή πραγματικότητα καθιστώντας το κινητό τηλέφωνο απαραίτητο καθημερινό «αξεσουάρ». Η «εδώ και τώρα» γνώση (here and now learning, βλ. σχεδιάγραμμα παρακάτω) που προσφέρει το κινητό τηλέφωνο, επιφέρει και προκαλεί εξ ολοκλήρου αυθεντικές δραστηριότητες στους χρήστες του, αφού το να το χρησιμοποιεί κάποιος, σημαίνει πως σίγουρα έχει κάποιο σκοπό και τις περισσότερες φορές αυτή η χρήση, οδηγεί στη γνώση χωρίς να γίνεται τις περισσότερες φορές κατανοητή η διαδικασία και η πορεία προς αυτή (Martin & Ertzberger, 2013. Sung, Chang & Liu, 2016). Είναι μια διαδικασία μέσω της οποίας κάποιος μαθαίνει απλά και μόνο επειδή συνομιλεί με κάποιον και ανταλλάσσουν απόψεις και πληροφορίες, μαθαίνει δηλαδή όντας μέρος του κοινωνικού συνόλου και όχι βλέποντας απλώς τη συμβαίνει γύρω του (Martin & Ertzberger, 2013).

Ωστόσο, το να έχει, όμως, κάποιος κινητό τηλέφωνο, δεν σημαίνει αυτόματα ότι μπορεί να έχει πρόσβαση και στη γνώση μέσω αυτού. Η επικοινωνία μέσω κινητού αποτελεί κοινωνική μάθηση, αλλά όχι ουσιαστική μάθηση με την έννοια της μετάδοσης γνώσεων και ανάπτυξης της κριτικής σκέψης (Spiegel & Rodriguez, 2016).

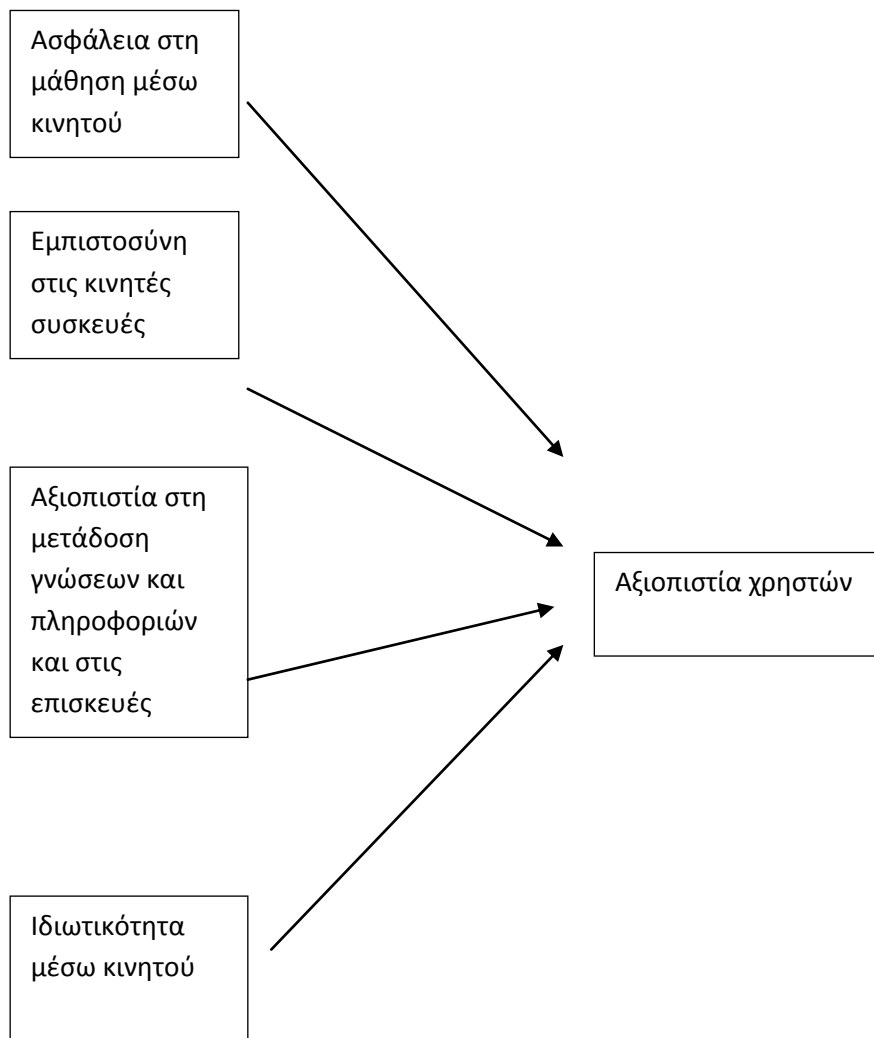
Here and Now learning, Martin & Ertzberger, 2013

Παρόλα αυτά, τα κινητά τηλέφωνα, επιτρέπουν να γίνουν κατανοητές οι διαφορετικές προκλήσεις στην εφαρμογή εναλλακτικών γνωστικών πρακτικών και επιτρέπουν την επαφή με διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα (AlHunaiyyan et al., 2016). Επιπλέον, σύμφωνα με τους ίδιους, το m-learning, παρέχει στους χρήστες την ικανότητα για εμπλουτισμό μιας μουσειακής εμπειρίας ξεκινώντας από το μουσειακό περιβάλλον και τις αίθουσες του μουσείου φτάνοντας μέχρι τη γνώση σε μια εναλλακτική ξενάγηση (Ozdamli & Cavus, 2011), και καταλήγοντας στη γνώση από κινητό αλλά και στη γνώση με το κινητό (Kutluk & Gulmez, 2014).

Πριν φτάσουμε, όμως, στην πρακτική εφαρμογή του m-learning, θα μπορούσε να αναφερθεί και η εξέλιξη όσον αφορά τα τεχνολογικά μέσα και τις εφαρμογές τους. Κάνοντας μια μικρή ιστορική διαδρομή, αναφέρεται η χρήση των ακουστικών οδηγών, η οποία σε γενικές γραμμές εμφανίζεται μέχρι και σήμερα σε αρκετά μουσεία και ιδιαίτερα σε ατομικές ξεναγήσεις και σε ξεναγήσεις ατόμων με ειδικές ικανότητες και ανάγκες. Στη συνέχεια, αρχίζει και εμφανίζεται η χρήση των DVDs και των CDs και μετά οι παρουσιάσεις μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών, όπου οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να ερευνήσουν ολόκληρο το μουσείο, τις εκθέσεις που αυτό φιλοξενεί και τα εκθέματά του γενικότερα, χωρίς παρουσία και κίνηση στους χώρους του. Με αυτόν τον τρόπο οι ψηφιακές τεχνολογίες εισάγονται στη μουσειακή εμπειρία.

Υπάρχουν, όμως, και αρκετοί παράγοντες που καθιστούν το m-learning μια αρκετά απαιτητική διαδικασία. Τα τεχνικά ζητήματα, που πιθανόν να προκύψουν κατά τη διάρκεια μιας εμπειρίας, πρέπει να αντιμετωπίζονται άμεσα, γεγονός που προϋποθέτει μια αυξημένη εξοικείωση, την οποία οι περισσότεροι δεν διαθέτουν. Ακόμα, πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένη δομή και οργάνωση οποιασδήποτε δραστηριότητας χρησιμοποιεί κινητό. Επίσης, εγείρονται ζητήματα αξιοπιστίας και εγκυρότητας ως προς την παρεχόμενη πληροφορία και γνώση αλλά και ζητήματα ασφάλειας της χρήσης του ίδιου του κινητού (Bahry, Anwar, Amran & Mohd Rias, 2015), πόσο μάλλον όταν πρόκειται για πρόσβαση σε μουσεία, όπου αποτελούν δημόσιους χώρους πρόσβασης και ανταλλαγής πληροφοριών. Όσον αφορά την ασφάλεια του χρήστη, θα πρέπει να υπάρχει ιδιαίτερη προσπάθεια και θα πρέπει να λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα αποτροπής διάχυσης των προσωπικών δεδομένων των χρηστών σε τρίτους. Αυτός ο κίνδυνος αποτρέπεται σε μεγάλο βαθμό μέσω της χρήσης QR scanner λόγω της απευθείας εμφάνισης και έκθεσης της πληροφορίας στην οθόνη του χρήστη, χωρίς την απαιτούμενη συμπλήρωση προσωπικών στοιχείων (Bahry et al., 2015). Άρα, υπάρχουν αρκετά ζητήματα διευθέτησης όσον αφορά τη χρήση του κινητού τηλεφώνου σύμφωνα με τους ίδιους, τα οποία πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη προκειμένου να υπάρχει αξιοπιστία και εγκυρότητα στο m-learning, όπως φαίνονται και στο παρακάτω σχήμα.

Σταδιακά, οι κάτοχοι κινητών τηλεφώνων αρχίζουν να απομακρύνονται από την άποψη για αναζήτηση πληροφοριών μόνο σε έντυπες πηγές σε καθημερινή βάση, αφού το κινητό τηλέφωνο μπορεί να συρρικνώσει όλη την πληροφορία στη δική του μνήμη και ανά πάσα στιγμή να γίνεται προσβάσιμη (Bidin & Abu Ziden, 2012. Ozdamli & Cavus, 2011). Επομένως, η πορεία προς τη γνώση γίνεται πιο ευέλικτη και ενισχύει και την τεχνολογική γνώση των ίδιων των ατόμων.

Bahry et al., 2015, pp. 1084 (μτφρ.)

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εκπαιδευτικούς στην Ινδονησία, διαπιστώθηκε, πως οι νεαρότερες ηλικίες αυτών έχουν μεγαλύτερη εξοικείωση στη χρήση του κινητού τηλεφώνου συγκριτικά με τους κατόχους μεγαλύτερων ηλικιών (Yusri, Goodwin, Mooney, 2015). Αλλά και στις δύο ηλικιακές κατηγορίες, οι περισσότεροι δήλωσαν μέτρια χρήση παρόλη την εξοικείωση, δείχνοντας όμως προθυμία για μεγαλύτερη χρήση εάν και εφόσον αυτό βοηθά και ενισχύει την καθημερινή τους ενημέρωση και εάν και εφόσον τους διευκολύνει σε τομείς που παλαιότερα η χρήση κινητού ήταν απαγορευτική ή ανύπαρκτη.

Επιπρόσθετα, οι χρήστες κινητού, πολλές φορές νιώθουν την ανάγκη για στιγμιαίο έλεγχο των γνώσεων τους, κάτι το οποίο είναι εφικτό με τη χρήση των κινητών τηλεφώνων (Bidin & Abu Ziden, 2012).

Επιπλέον, στο m-learning, οι ίδιοι οι κάτοχοι κινητού είναι δημιουργοί ή δέκτες της γνώσης και αυτόματα καθίστανται και ρυθμιστές της γνώσης. Ανακαλύπτουν μόνοι τους τη γνώση (Bruner, 1960) και αποφασίζουν κριτικά για την ορθότητα ή όχι των όσων βλέπουν

και ακούν. Οι ενήλικες γίνονται πιο δραστήριοι, συμμετέχουν πιο ενεργά, όταν γνωρίζουν πως οι ίδιοι καθορίζουν και ελέγχουν την πορεία της γνώσης και ενισχύονται οι αυτορρυθμιστικές στρατηγικές της γνώσης (Bidin & Abu Ziden, 2012). Επιπλέον, η ατομικότητα της γνώσης και η ιδιωτική χρήση του κινητού, αποτρέπουν την έκθεση σε ερωτήσεις και την αναμονή για απαντήσεις από κάποιον άλλον, αποτρέποντας έτσι την συνεχή ερωταπόκριση.

Ακόμη, σε όλες τις προσπάθειες αλλά και σε όλες τις εκφάνσεις χρήσης του κινητού τηλεφώνου, πέρα από τις ανάγκες των χρηστών, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι γενικές δυνατότητες που μπορεί να παρέχει η ατομική συσκευή του καθενός (Zamfiroiu & Sboru, 2014). Και αυτό γιατί, εφόσον μια κινητή συσκευή είναι κατασκευασμένη μόνο για να παρέχει πληροφορίες και να χρησιμοποιείται σε μουσειακά προγράμματα ή γενικά σε προγράμματα γνώσης, δεν θα παρέχει τις ίδιες δυνατότητες μάθησης σε χρήστες, των οποίων οι συσκευές έχουν περιορισμένες δυνατότητες. Η επικοινωνία μεταξύ των χρηστών σε συνδυασμό με την παροχή πληροφοριών και την εκτέλεση δραστηριοτήτων, είναι αυτή που θα δώσει το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα στην επαφή με τις πληροφορίες και κατ' επέκταση με τη γνώση.

7. M-learning (mobile learning) και μουσειακή εμπειρία

Τα τεχνολογικά μέσα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, έχουν κάνει την εμφάνισή τους σε όλα σχεδόν τα μουσεία (Hsu, Ke & Yang, 2006. Tselios et al. 2014) και είναι ένας βασικός και σημαντικός τρόπος απόκτησης της ιστορικής γνώσης (Wessel & Mayr, 2007). Τα βασικά χαρακτηριστικά του m-learning, σύμφωνα με τους ίδιους ή καλύτερα το m-learning δημιουργήθηκε κατά κάποιο τρόπο για να: α) είναι η γνώση «κινητή», με την έννοια της γρήγορης μετάδοσης, β) μεταδίδεται και να επικοινωνούν οι ενδιαφερόμενοι μεταξύ τους, και γ) δημιουργεί και να εμπλουτίζει τις προσωπικές εμπειρίες, αφού κάθε κινητή συσκευή είναι ατομικής χρήσης (Wessel & Mayr, 2007). Ωστόσο, κάθε εφαρμογή μέσω κινητού τηλεφώνου, στην οποία εμπλέκεται χώρος ιστορικού ενδιαφέροντος, οφείλει να σέβεται τους υπόλοιπους απλούς επισκέπτες, να μην διαταράσσει την δική τους μουσειακή εμπειρία και να ολοκληρώνεται σε χρόνο που να μην κουράζει τους χρήστες.

Η σημαντική διαφορά της απόκτησης της γνώσης μέσω κινητού, από την καθιερωμένη τυπική μορφή, είναι η ευελιξία που παρέχει η πρώτη έναντι της δεύτερης. Δίνει τη δυνατότητα υψηλής αυτονομίας, μακριά από στερεότυπα και διδακτικά «καλούπια» προσφέροντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα επιλεκτικής μάθησης βάσει ενδιαφερόντων (Wessel & Mayr, 2007). Με βάση αυτό, κάθε μουσείο, επιλέγει τον δικό του τρόπο επικοινωνίας με το κοινό του. Υπάρχει ένας τεράστιος βαθμός ετερογένειας, ο οποίος παρέχει και μια τεράστια ποικιλία τύπων μουσείων (Wessel & Mayr, 2007).

Οι περισσότερες έρευνες, κάνουν ιδιαίτερη αναφορά, στο πως χρησιμοποιούνται οι ψηφιακές τεχνολογίες σε μουσειακά προγράμματα από άποψη λειτουργική, χωρίς να εστιάζουν στο πραγματικό περιεχόμενο των εφαρμογών και στον τρόπο με τον οποίο υποστηρίζουν και ενδυναμώνουν τη μουσειακή εμπειρία (Γιαννούτσου κ. συν., 2011). Επομένως, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο τα κινητά τηλέφωνα, μπορούν να έχουν επίδραση στις περιηγήσεις των ενηλίκων και γενικά στον τρόπο ενεργητικής συμμετοχής αυτών σε πολιτιστικές ξεναγήσεις/περιηγήσεις/διαδρομές. Το στοιχείο εκείνο που καθιστά το κινητό τηλέφωνο πολύ σημαντικό εργαλείο σε μια μουσειακή εμπειρία είναι η ίδια η ασύρματη χρήση του (Parsons & Ryu, 2006) και η δυνατότητα που παρέχει για τη μείωση του χάσματος μεταξύ μιας κλασικής συμμετοχής σε μουσειακή εμπειρία με μια ψηφιακή μουσειακή εμπειρία μέσω κινητών συσκευών (Sarrab & Aldabbas, 2012) ιδιαίτερα για τους ενήλικες χρήστες. Σε Μουσεία Τέχνης, για παράδειγμα, ή σε Πινακοθήκες, το κινητό τηλέφωνο μπορεί να αποτελέσει το «κλειδί» για την πρόσβαση στις εκθέσεις ακόμα και από το ίδιο το σπίτι των χρηστών δίνοντας τη δυνατότητα για σχολιασμό των πινάκων (Benito, 2014). Κάτι αντίστοιχο, έχει εφαρμοστεί σε συγκεκριμένα μουσεία και θα παρουσιαστεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Τα αποτελέσματα των ερευνών, καταλήγουν στα ίδια συμπεράσματα σε γενικές γραμμές, όπως παρουσιάζονται στην έρευνα που έκανε η Hatch (2014), σε σχέση με τη χρήση των κινητών συσκευών σε μουσεία. Στην έρευνά της στο Μουσείο Τέχνης του Τολέδο διαπιστώθηκε, πως τα κινητά τηλέφωνα, επιτρέπουν καλύτερο έλεγχο της ατομικής ξενάγησης των επισκεπτών και ευνοούν και ενισχύουν την κατανόηση σε βάθος των μουσειακών αντικειμένων. Ακόμη, η χρήση των κινητών, αυξάνει τον χρόνο παραμονής των επισκεπτών σε ξεναγήσεις, ενισχύοντας τη μουσειακή εμπειρία, επιτρέπει την προσήλωση σε συγκεκριμένα μουσειακά αντικείμενα, και ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του

επισκέπτη/χρήστη, βοηθά στο να αποκτήσει κάποιος γνώση που προηγουμένως δεν είχε ή να την επεκτείνει με βάση τα όσα ήδη γνωρίζει.

Είναι φανερό, πως με τη χρήση των κινητών τηλεφώνων, διευκολύνεται η πορεία του επισκέπτη προς την κατάκτηση της ιστορικής γνώσης, μακριά από τα καθιερωμένα και αυστηρά με κανόνες πλαίσια μιας διαζώσης ξενάγησης, όπως αυτή γίνεται στα περισσότερα μουσεία. Όλα αυτά, όμως, οφείλουν να παρακολουθούνται και να δομούνται με τη βοήθεια των ειδικών του μουσείου, οι οποίοι γνωρίζουν το χώρο και επιλέγουν το κατάλληλο περιεχόμενο.

Σε περιπτώσεις ξενάγησης με τη χρήση κινητού τηλεφώνου, οι χρήστες αυτού έχουν την ευκαιρία σε όλη τη διάρκεια της μουσειακής τους εμπειρίας να καθοδηγούνται και να ενθαρρύνονται από τη χρήση διαδραστικών εφαρμογών, οι οποίες σχετίζονται με τα εκθέματα. Σε αυτό το πλαίσιο και με γνώμονα πάντα το είδος της ψηφιακής ξενάγησης οι επισκέπτες γίνονται από απλοί συμμετέχοντες δημιουργοί της γνώσης, χρησιμοποιούν τη φαντασία τους και τους δίνεται η δυνατότητα για αναμόρφωση της ιστορικής γνώσης και σκέψης (Tselios et al., 2014). Η έρευνα των Falk et al. βασίστηκε σε τρία ερωτήματα, ως προς τη χρησιμότητα και ενεργητική συμμετοχή των ενηλίκων στην ψηφιακή ξενάγηση. Τα ερωτήματα αυτά είχαν να κάνουν με τις προϋπάρχουσες εμπειρίες των συμμετεχόντων και το σκοπό της επίσκεψης, με τον τρόπο παρουσίασης του κειμένου μέσω των τεχνολογικών μέσων και ποια είναι τα προσδοκώμενα αποτελέσματα από την χρήση αυτών κατά τη διάρκεια της ξενάγησης. Τα αποτελέσματα έδειξαν, πως οι περισσότεροι, από τους ερευνώμενους, συμμετείχαν ενεργητικά στην όλη διαδικασία και τα τεχνολογικά μέσα επηρέασαν θετικά την ξενάγησή τους (Falk et al. 2004).

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές πως υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ των διαδραστικών ψηφιακών τεχνολογικών μέσων και της γνώσης και συγκεκριμένα, ο τρόπος με τον οποίο τα τεχνολογικά μέσα (βλ. κινητά) μπορούν να ενισχύσουν τη μουσειακή εμπειρία κάθε είδους, ξεκινώντας από μια απλή περιήγηση σε έναν μουσειακό χώρο και καταλήγοντας σε μια πολιτιστική μουσειακή διαδρομή-ξενάγηση σε εξωτερικό χώρο. Επιπλέον, η διάδραση μεταξύ των επισκεπτών ή των συμμετεχόντων σε μία ξενάγηση, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, όταν αναφερόμαστε σε εξωτερικό, κυρίως, χώρο με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών (Γιαννούτσου κ. συν., 2011) καθώς η συνδιαλλαγή είναι βασικό στοιχείο της απόκτησης γνώσεων και εμπειριών. Στην σύγχρονη εποχή άλλωστε, η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, προκαλεί μια συνεχή μετάδοση ιδεών και αντιλήψεων

(Μούλιου, 2014). Είναι, επίσης σημαντικό να αναφερθεί, η μεγάλη συμβολή του κινητού τηλεφώνου στην όλη προσαρμογή του χρήστη σε καταστάσεις συμμετοχής σε προγράμματα,, αφού αρκετοί, είτε δεν βρίσκουν ενδιαφέρον στις δια ζώσης ξεναγήσεις ή δεν βρίσκουν ελκυστικό το όλο περιεχόμενο μιας ξενάγησης, κάτι που σε γενικές γραμμές αποφεύγεται με το κινητό τηλέφωνο, αφού οποιαδήποτε ασχολία με τεχνολογικά μέσα είναι πιο ενδιαφέρουσα και ελκυστική (Alrasheedi & Capretz, 2015).

Η χρήση ωστόσο των κινητών σε θέματα μουσειακής εμπειρίας, εγείρει ζητήματα δεοντολογίας της απόκτησης της γνώσης αλλά και ζητήματα ελέγχου της παρεχόμενης γνώσης, αφού αρκετές φορές, δεν υπάρχει φιλτράρισμα αυτών που παρουσιάζονται στην οθόνη του κινητού τηλεφώνου. Από την άλλη, όμως, η κινητή συσκευή, μπορεί να θεωρηθεί ως βασικός και σημαντικός χώρος αποθήκευσης πληροφοριών και αναζήτησής τους ανά πάσα στιγμή από τον ενδιαφερόμενο χρήστη. Όλες, αυτές οι πληροφορίες, έχουν το αρνητικό στοιχείο της παρουσιάσής τους σε μικρή οθόνη, πρόβλημα που φαινομενικά δεν είναι σημαντικό, αλλά, σε γενικές γραμμές προκαλεί προβλήματα λειτουργικότητας, αφού δεν παρουσιάζεται όλη η γνώση μαζί (Tselios et al., 2014).

Επίσης, σημαντικό στοιχείο του m-learning σε θέματα μουσειακής εμπειρίας, είναι η παρουσίαση της γνώσης χωρίς να αναγκάζεται ο χρήστης να αναζητά την πληροφορία που τον ενδιαφέρει (Tselios et al., 2014). Οι σημειώσεις, επιπλέον, που τυχόν θέλει κάποιος να κρατήσει σε σχέση με τη συμμετοχή του σε μια μουσειακή δραστηριότητα, είναι πιο εύκολο να συγκρατηθούν με τη βοήθεια ενός κινητού, σε σχέση με την γραπτή αποτύπωσή τους, αν και ο κίνδυνος να χαθούν από τη συσκευή είναι μεγαλύτερος σε σχέση με το γραπτό κείμενο (Sung et al., 2016).

8. Η χρήση του κινητού τηλεφώνου στα μουσεία

Ένα κινητό τηλέφωνο μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ένα μουσείο με ποικίλους τρόπους, ένας από τους οποίους είναι και η χρήση εφαρμογών μέσω αυτού. Οι εφαρμογές, που εγκαθιστά κάποιος στη συσκευή του, πρέπει να περιλαμβάνουν όλα εκείνα τα στοιχεία που θα του επιτρέψουν να ασχοληθεί με το θέμα που τον απασχολεί. Αυτό που πρέπει να ληφθεί, υπόψη για να υπάρξει μια επιτυχημένη δραστηριότητα ή εφαρμογή σχετική με μουσεία, είναι η διάρκεια επίσκεψης σε μουσεία αλλά και το γεγονός ότι οι περισσότεροι

επισκέπτονται τα μουσεία μία φορά, γεγονός που δείχνει ότι δεν έχουν διάθεση για μελέτη σε βάθος των εκθεμάτων του μουσείου (Antonίου & Lepouras, 2010). Επομένως, είναι βασική η μελέτη των ενδιαφερόντων των χρηστών και επισκεπτών, για να υπάρχει και η αναμενόμενη θετική ανταπόκριση στη συμμετοχή στα διάφορα προγράμματα και δραστηριότητες. Με αυτόν τον τρόπο, αυξάνεται και η αλληλεπίδραση με τους επισκέπτες είτε πρόκειται για εσωτερικό είτε για εξωτερικό περιβάλλον (Hsu et al., 2006).

Προκειμένου, όμως, να αναφερόμαστε σε επέκταση της γνώσης με βάση τα ενδιαφέροντα του χρήστη, θα ήταν σκόπιμο, κάθε εφαρμογή να περιλαμβάνει και στοιχεία ή λεπτομέρειες, οι οποίες ξεφεύγουν από τα γνωστά ενδιαφέροντά του, παρέχοντας τη δυνατότητα για επαφή με κάτι νέο (Γιαννούτσου, 2015). Σε κάθε περίπτωση, όλες οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε εφαρμογές ψηφιακής τεχνολογίας, θα πρέπει να είναι περιεκτικές, να έχουν δεχτεί τον κατάλληλο έλεγχο και να παρουσιάζονται με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να μπορούν εύκολα να αφομοιωθούν και να συγκρατηθούν (Γιαννούτσου, 2015).

Οι εφαρμογές που χρησιμοποιούνται σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος, μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: α) σε αυτές που τα ίδια τα μουσεία ή οι πολιτιστικοί χώροι κατασκευάζουν και δίνουν στους επισκέπτες να χρησιμοποιήσουν, και β) σε αυτές τις εφαρμογές που εξωτερικοί συνεργάτες ή οργανισμοί δημιουργούν για λογαριασμό του μουσείου (Γιαννούτσου κ. συν., 2011). Η μεν πρώτη κατηγορία, απευθύνεται εξ ολοκλήρου σε κοινό που επισκέπτεται το μουσείο και περιλαμβάνει δραστηριότητες, κυρίως, εντός του μουσειακού χώρου, η δε δεύτερη μπορεί να περιλαμβάνει εφαρμογές που δεν προϋποθέτει τη φυσική παρουσία κάποιου στο μουσείο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορεί να συμβεί το αντίθετο και για τις δύο κατηγορίες. Η σημαντική διαφορά, όμως, έγκειται, στο περιεχόμενο, αφού στην πρώτη περίπτωση το υλικό ελέγχεται απόλυτα από ειδικούς σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης και μάθησης, ενώ στη δεύτερη περίπτωση δεν υπάρχει αυτός ο αυστηρός έλεγχος με ότι αυτό μπορεί να συνεπάγεται για την εγκυρότητα και εγγύτητα του περιεχομένου. Παρόλα αυτά, και στη δεύτερη περίπτωση, υπάρχουν εφαρμογές με απόλυτο έλεγχο του περιεχομένου, αλλά αυτό αποτελεί θέμα του κατασκευαστή και δημιουργού της εφαρμογής (Γιαννούτσου κ. συν., 2011).

Οι πληροφορίες που επιλέγονται να παρουσιαστούν σε μια εφαρμογή κινητού, οφείλουν να ενισχύουν τη γνώση των χρηστών, να ενθαρρύνουν την κριτική τους σκέψη και να τους ωθούν σε ενεργητική συμμετοχή (Stein, Stuen, Carnine & Long, 2001). Στην περίπτωση μιας ξενάγησης, είναι απαραίτητο να υπάρχει ταύτιση περιεχομένου και

πολιτιστικού αντικειμένου, ώστε ο ίδιος ο επισκέπτης και χρήστης της εφαρμογής, να μπορεί να αντιπαραβάλει την πληροφορία με το αντικείμενο, δημιουργώντας τη δική του οπτική για την ιστορικότητα και τη σημαντικότητα του πολιτιστικού «εκθέματος». Σύμφωνα με τους ίδιους, το κείμενο που συνοδεύει μια εικόνα, πρέπει να είναι περιεκτικό και να παρουσιάζει όλες εκείνες τις απαραίτητες λεπτομέρειες που θα επιτρέπουν μια συνοπτική αλλά ουσιαστική παρουσίαση της ιστορίας (Stein et al., 2001), π.χ. ενός κτιρίου. Ακόμη, όπως οι πληροφορίες, έτσι και η ίδια η εφαρμογή, θα πρέπει να έχει φιλικό περιβάλλον πλοήγησης, να προσελκύει τον χρήστη και να διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του, να έχει διαδραστικό χαρακτήρα και να απαιτεί τη ενεργή συμμετοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της χρήσης με μικρά, όμως, διαλείμματα στο ενδιάμεσο, προκειμένου να υπάρχει «πνευματική» χαλάρωση και η παρουσίαση των στοιχείων σε όλο το περιβάλλον της, να είναι ξεκάθαρη και απολύτως κατανοητή, στοιχεία βασικά μιας πολιτιστικής εφαρμογής (Hsu et al., 2006).

Άρα, αφού η έρευνα της συγκεκριμένης διπλωματικής εστίασε στη γνώση μέσω κινητού, η όλη προετοιμασία της διαδρομής πραγματοποιήθηκε με γνώμονα την σωστή εισαγωγή των λεπτομερειών στο κινητό τηλέφωνο. Από όλες εκείνες, επομένως, τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για τα επιλεγμένα κτίρια, επιλέχθηκαν όλες εκείνες που θεωρήθηκαν σημαντικές με γνώμονα την ιστορία των κτιρίων και τη σημασία τους για την πόλη και τους κατοίκους, προκειμένου να συμπεριληφθούν στους QR κωδικούς. Άρα, σε γενικές γραμμές, ακολουθήθηκαν δύο κατευθύνσεις επιλογής υλικού: η γενική καταγραφή και η περιεκτική επιλογή (Stein et al., 2001). Όταν, αναφερόμαστε σε QR code, μπορούμε να πούμε ότι οι πληροφορίες για τα κτίρια που βρίσκονται σε κάθε κωδικό, αποτελούν ένα κομμάτι ψηφιακού πολιτισμικού προϊόντος (Γιαννακίδης, 2015). Ωστόσο, εκτενέστερη αναφορά θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο.

Επιπλέον, πέρα από την επιλογή των πληροφοριών και τη διαμόρφωση του κειμένου, σημαντικό ρόλο παίζει και οποιοδήποτε είδος εικόνας ή ακόμα και σκίτσου που θα συμπεριλαμβάνεται σε μια εφαρμογή (O Halloran & Smith, 2013). Το κείμενο αλλά και όποιο άλλο είδος πληροφορίας υπάρχει, οφείλουν να παρουσιάζουν την ιστορία του αντικειμένου αλλά και γενικά την ιστορική του σημασία με τέτοιο τρόπο που να επιτρέπει την περαιτέρω ανάλυση λαμβάνοντας υπόψη και τον χώρο στον οποίο βρίσκεται.

Ακόμη, σε έρευνα των Falk και Storksdieck, διαπιστώθηκε πως η ατομική προσέγγιση της γνώσης με ψηφιακές τεχνολογίες, πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να μην απομονώνεται ο ενδιαφερόμενος από την πηγή της πληροφόρησης. Οι

ενδιαφερόμενοι, πρέπει να έχουν την ελευθερία επιλογών για να κατακτήσουν τη γνώση, προκειμένου να μπορούν οι ίδιοι να καθορίζουν τον τρόπο, που ανταποκρίνεται στις δικές τους ανάγκες και στις δικές τους εμπειρίες (personal context) (Falk & Storksdieck, 2005). Η ενίσχυση της φαντασίας αλλά και η αναδιαμόρφωση της ίδια της λειτουργίας του αντικειμένου, από τον χρήστη της εφαρμογής, πρέπει να είναι από τα βασικά στοιχεία δομής ενός προγράμματος μουσειακής εκπαίδευσης ή οποιασδήποτε δραστηριότητας και εφαρμογής συνδέεται με μουσεία (Geladaki & Papadimitriou, 2014). Σύμφωνα με τον Brown, η διαδικασία απόκτησης της γνώσης, οφείλει να συμβαδίζει με την μουσειακή εμπειρία είτε πρόκειται για ξενάγηση σε εξωτερικό χώρο είτε για ξενάγηση σε εσωτερικό. Ακόμη, μια δραστηριότητα πρέπει να εκτελείται σε χώρο πολύ κοντά στο αντικείμενο που μας απασχολεί ή τουλάχιστον να έχει ως σημείο έναρξης κάποιο σημείο που σχετίζεται με τα προς μελέτη αντικείμενα και να έχει άμεση οπτική επαφή με το προς μελέτη αντικείμενο, προκειμένου να υπάρχει αλληλεπίδραση. Επιπρόσθετα, πρέπει να είναι έτσι σχεδιασμένη, ώστε να είναι διαδραστική, και να ενεργοποιεί κάθε είδους συναίσθημα, είτε θετικό είτε αρνητικό και να προσφέρει ευελιξία (Brown, 2002 στο Γκαζή, 2012)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, έχει η δραστηριότητα που αναπτύχθηκε στα πλαίσια μιας έρευνας στο Μουσείο Ιστορίας της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών σε φοιτητές Παιδαγωγικών Τμημάτων με τίτλο: «Listen to the objects speaking» δηλαδή, «Άκου το αντικείμενο να μιλά». Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής, η σχέση που δημιουργήθηκε μεταξύ αντικειμένων και ατόμων, ήταν ιδιαίτερα ενισχυμένη, αφού αμέσως άρχισαν να δημιουργούνται συνδέσεις με το παρελθόν και με τη λειτουργία και χρηστικότητα τους (Geladaki & Papadimitriou, 2014).

Επιπρόσθετα, πολλοί επισκέπτες, σε έρευνα των Hsu et al. (2006), σημείωσαν, πως κατά τη διάρκεια της επίσκεψης τους σε μουσείο, σπαταλούσαν περισσότερο χρόνο στο να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η εφαρμογή στο κινητό τους ή στον τρόπο με τον οποίο επιλύονται διάφορα τεχνικά και λειτουργικά ζητήματα τα οποία μπορεί να προκύψουν κατά την επίσκεψή τους, παρά στο να μελετούν τα εκθέματα του μουσείου, γεγονός που τους έφερνε σε αντιπαράθεση με τους ξεναγούς ή υπευθύνους του μουσείου. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό, υπάρχουν τρία βασικά στοιχεία που πρέπει να χαρακτηρίζουν την απόκτηση γνώσης μέσω κινητού σε χώρους πολιτισμού: α) τα προσωπικά στοιχεία και το προσωπικό υπόβαθρο του καθενός β) την κοινωνικοπολιτισμική του προέλευση, και γ) τη φυσική του κατάσταση και ικανότητα προσθέτοντας και το χώρο του μουσείου ως στοιχείο

που επηρεάζει τη γνώση (Falk & Dierking, 2000 στο Φιλιππουπολίτη, 2015). Μια πετυχημένη εφαρμογή, επομένως, οφείλει να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο απλή και κατανοητή στους χρήστες ώστε να μην χρειάζεται καθοδήγηση και ως προς τη λειτουργία της αλλά και ως προς την πιθανή αντιμετώπιση προβλημάτων με τα οποία μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι οι επισκέπτες ενός μουσείου ειδικά ή οι συμμετέχοντες σε μια μουσειακή εμπειρία γενικότερα.

9. Χωρο-ευαίσθητες εφαρμογές-QR Codes

Υπάρχουν εφαρμογές για μουσειακά προγράμματα, οι οποίες χρησιμοποιούν QR κωδικούς ή αλλιώς ετικέτες γρήγορης ανταπόκρισης. Οι εφαρμογές αυτές ανήκουν στην κατηγορία των χωροευαίσθητων εφαρμογών, οι οποίες εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των ψηφιακών εφαρμογών και απαραίτητη προϋπόθεση είναι η πρόσβαση στο διαδίκτυο (είτε μέσω WI-FI είτε μέσω δεδομένων κινητής τηλεφωνίας) και η ύπαρξη της εφαρμογής QR scanner στο κινητό του χρήστη. Το wi-fi ωστόσο, προϋποθέτει σταθερό δίκτυο (Wang & Smith, 2013), στοιχείο το οποίο στα πλαίσια μιας εξωτερικής ξενάγησης δεν είναι πάντα εφικτό. Η εφαρμογή QR scanner, όμως, δεν προϋποθέτει την ύπαρξη δικτύου WI-FI, αφού μπορεί να χρησιμοποιηθεί και με τα δεδομένα κινητής τηλεφωνίας του χρήστη.

Με αυτόν τον τρόπο, οι QR κωδικοί, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανά πάσα στιγμή και να προσφέρουν αρκετές ευκαιρίες και δυνατότητες σύνδεσης με ένα μουσείο και τη «ζωή» σε αυτό (Perez- Sanagustin et al. 2016). Πολλά μουσεία ειδικού ενδιαφέροντος και περιεχομένου, μπορούν να αποκτήσουν μεγαλύτερο κοινό, μέσω των ξεναγήσεων με τη χρήση τέτοιων κωδικών. Οι QR κωδικοί, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: σε αυτούς που απλώς εμφανίζουν την πληροφορία στην οθόνη (one-way QR code) και σε αυτούς που πέρα από την πληροφορία, δίνουν και τη δυνατότητα σχολίου κάτω από το κείμενο (two-ways QR code). Ιδιαίτερη σημασία θα είχε και η παρουσίαση της εκάστοτε πληροφορίας σε διαφορετική γλώσσα, προκειμένου και άτομα διαφορετικής γλωσσικής προέλευσης, να είχαν τη δυνατότητα να διαβάσουν τα διάφορα κείμενα (Rouillard & Laroussi, 2012 σε Perez-Sanagustin et al., 2016).

Σε γενικές γραμμές, σε προγράμματα με χρήση QR κωδικών οι χρήστες ενεργοποιούν την κάμερα της κινητής τους συσκευής, προκειμένου να σκανάρουν το QR code. Με αυτόν

τον τρόπο, εμφανίζονται όλες εκείνες οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες για μια συνολική προσέγγιση της ιστορικής μνήμης που σχετίζεται με το αντικείμενο που έχουν μπροστά τους. Τα χαρακτηριστικά τώρα, των χωροευαίσθητων εφαρμογών, σύμφωνα με τη Γιαννούτσου (2015, σελ. 228) είναι:

- συλλέγουν και εμφανίζουν στον χρήστη όλες εκείνες τις πληροφορίες που σχετίζονται με ένα αντικείμενο ή γενικά με έναν χώρο ή σημείο αυτού,
- προκαλούν ενεργητική συμμετοχή των χρηστών
- συνδέουν ένα ψηφιακό αντικείμενο με ένα φυσικό
- μεταφέρουν και παρουσιάζουν με ψηφιακό τρόπο όλες εκείνες τις πληροφορίες και όλα εκείνα τα αντικείμενα που συνδέονται με έναν συγκεκριμένο φυσικό χώρο.

Επιπλέον, η χρήση του QR code, δεν θα είχε κανένα απολύτως όφελος εάν ήταν ανεξάρτητη από την όλη πληροφορία και γνώση που θέλει να μεταδώσει, έχοντας απλώς ένα κείμενο προς ανάγνωση ή μια φωτογραφία για παρατήρηση (Martin & Ertzberger, 2013).

Σε ποιο βαθμό, όμως, είναι ευκολότερη η πρόσβαση στη γνώση και την πληροφορία μέσω QR code σε σύγκριση με την πληκτρολόγηση μιας απλής διεύθυνσης; Σε έρευνα που πραγματοποίησαν οι Zamfiroiu & Sboru το 2014, διαπίστωσαν πως το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων που ήθελαν να μελετήσουν και να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες, επέλεξε την πληκτρολόγηση της ηλεκτρονικής διεύθυνσης, στην οποία βρίσκονταν οι πληροφορίες, παρά το απλό σκανάρισμα του QR code παρότι τόνισαν ότι ήταν πιο εύκολος και πιο γρήγορος ο δεύτερος τρόπος. Από την άλλη, τόνισαν, πως το να σκανάρεις ένα απλό QR code σε οδηγεί κατευθείαν στην πληροφορία, σε σχέση με την αναζήτηση μέσω ηλεκτρονικής διεύθυνσης. Κρίνοντας τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας, προκύπτει η άποψη για σημαντική εξοικονόμηση χρόνου μέσω των κωδικών σε σχέση με την πληκτρολόγηση της ιστοσελίδας. Οι κωδικοί προσφέρουν άμεση πρόσβαση σε αυτήν σε σχέση με την απλή χρήση του διαδικτύου.

Τα πλεονεκτήματα που έχουν οι ετικέτες γρήγορης ανταπόκρισης απέναντι στην απλή χρήση του διαδικτύου, αναδεικνύουν τη δυνατότητα εξατομικευμένης μουσειακής εμπειρίας με τη χρήση κινητού, αφού ο καθένας είναι υπεύθυνος για το σκανάρισμα του κωδικού σε χρόνο που ο ίδιος επιθυμεί με βάση τις δικές του ανάγκες, τα δικά του ενδιαφέροντα και στον οποίο μπορεί να προσαρμόσει ολόκληρη τη συμμετοχή του στις δραστηριότητες (Perez-Sanagustin et al., 2016). Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, η συμμετοχή κάποιου σε

δραστηριότητες τις περισσότερες φορές υπόκειται σε χρονικό αλλά και χωρικό περιορισμό, τον οποίο κατά βάση πρέπει να γνωρίζει και στον οποίο πρέπει να προσαρμόζεται.

Στην παρούσα εργασία εντάχθηκαν QR κωδικοί one way (δηλαδή μόνο παρουσίαση πληροφορίας) σε μια ψηφιακή ξενάγηση, αφού δίνεται η ευκαιρία για ξενάγηση μέσω μια μικρής οθόνης παρέχοντας ταυτόχρονα την ιστορική γνώση, προσαρμοσμένη στα εκάστοτε ενδιαφέροντα και τις συνθήκες του χώρου στον οποίο εφαρμόζεται. Όλα αυτά, βέβαια συνοδεύτηκαν από συζήτηση με ερωτήματα αναστοχασμού σχετικά με την εμπειρία, για να μπορούν να ληφθούν τα απαραίτητα συμπεράσματα πάνω στη χρήση της εφαρμογής και της συνολικής αποδοχής της ξενάγησης, ιδιαίτερα από άτομα τα οποία δεν είναι εξοικειωμένα με την χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας.

10. Εναλλακτικές ξεναγήσεις

Ένας από τους καλύτερους τρόπους για να έρθει κάποιους σε επαφή με την ιστορία ενός τόπου (τοπική ιστορία) με τη χρήση ενός κινητού είναι η συμμετοχή σε ξεναγήσεις με τη χρήση ψηφιακών τεχνολογικών μέσων.

Η διαδρομή στην πόλη, εντάσσεται στα πλαίσια μιας εναλλακτικής ξενάγησης. Η ξενάγηση είναι «μια μουσειακή πράξη, που πραγματοποιείται μέσα σε κλειστούς μουσειακούς χώρους ή εξωτερικούς (αν πρόκειται για αρχαιολογικούς χώρους ή μια ολόκληρη πόλη) και προϋποθέτει ένα συγκεκριμένο «κλειστό» σενάριο με προεπιλεγμένες «στάσεις» στον χώρο υλοποίησης, στις οποίες ο ξεναγός μεταφέρει συγκεκριμένα περιεχόμενα στους επισκέπτες και οι στόχοι είναι κατά κύριο λόγο γνωστικοί. Ο επισκέπτης ως παθητικός δέκτης πληροφοριών σπάνια έχει την ευκαιρία να διακόψει την αφήγηση/ξενάγηση για να συνεισφέρει προσωπικές απόψεις, να διατυπώσει απορίες ή να επιδιώξει αναπροσαρμογές ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του· να επέμβει, δηλαδή, στην πορεία και το σενάριο της ξενάγησης» (Νικονάνου, 2015, σελ. 53). Ωστόσο, αυτό μπορεί να αλλάξει όταν αναφερόμαστε σε εναλλακτικές/ψηφιακές ξεναγήσεις, οι οποίες πολλές φορές προϋποθέτουν την ενεργή συμμετοχή των ατόμων, οι οποίοι από παθητικοί δέκτες σε μια απλή ξενάγηση γίνονται ενεργητικοί συμμετέχοντες.

Κάθε προσπάθεια όμως για δράση με ιστορικό περιεχόμενο ή με ιστορικό υπόβαθρο, όπως είναι οι ξεναγήσεις και οι περιπάτοι οφείλει να λαμβάνει υπόψη (Νικονάνου, 2015, σελ. 204):

- την ομάδα στην οποία απευθύνεται, (ομάδα στόχου)
- τον χώρο στον οποίο κινούνται τα άτομα (χώρος υλοποίησης)
- τον στόχο της διαδρομής (στοχοθεσία), και
- την επικοινωνιακή διάσταση (αλληλεπίδραση ατόμων μεταξύ τους αλλά και με τα κτίρια και ενεργητική συμμετοχή).

Επιπλέον, όταν αναφερόμαστε σε ομάδα στόχου, είναι δεδομένος ο σχεδιασμός της ξενάγησης με βάση την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Ακόμη, η συνολική διάρκεια της είναι σημαντικό να είναι πολύ συγκεκριμένη αφού και οι σταθμοί-στάσεις είναι συγκεκριμένοι (Schmeer, 1994a στο Νικονάνου, 2015). Ακόμη, όσο λιγότεροι είναι οι σταθμοί της ξενάγησης τόσο ευκολότερη είναι και η διατήρηση της συνοχής της, αφού παραμένει σταθερό και περιεκτικό το όλο περιεχόμενό της (Hefner, 2011 στο Νικονάνου, 2015).

Οι εναλλακτικές ξεναγήσεις, είναι αυτές που, λαμβάνοντας υπόψη τις βασικές αρχές μιας ξενάγησης, μπορούν να ανοιχτούν στο κοινό «απαιτώντας» πολλές φορές την ενεργητική συμμετοχή των ανθρώπων. Μπορεί να λαμβάνουν χώρα και σε κλειστούς μουσειακούς χώρους αλλά κυρίως πρόκειται για περιπάτους μέσα στην πόλη, οι οποίοι έχουν ως σταθμούς διάφορα ιστορικά σημεία της, όπως π.χ. τα κτίρια. Πολλές φορές, προϋποθέτουν και τη χρήση συσκευών, όπως κινητά τηλέφωνα αλλά το είδος αυτό είναι σχετικά πιο περιορισμένο. Ως προς τον αριθμό των ατόμων που συμμετέχουν υπάρχει σημαντική διαφορά, αφού τις περισσότερες φορές μια εναλλακτική ξενάγηση μπορεί να είναι και ατομική.

10.1 Εναλλακτικές ξεναγήσεις στην πόλη

Σε κάθε πόλη οι περισσότεροι δρόμοι αλλά και τα περισσότερα οικήματα έχουν μια ιστορία να διηγηθούν στους κατοίκους της, την οποία όμως οι δεύτεροι αγνοούν. Για παράδειγμα, τα περισσότερα ιστορικά κτίρια στο αστικό περιβάλλον της πόλης του Βόλου,

(χώρος παρούσας έρευνας), έχουν αλλάξει χρήση (στην προκειμένη περίπτωση κανένα από τα κτίρια δεν έχει την ίδια χρήση), με αποτέλεσμα να αποκτά ακόμη μεγαλύτερη αξία η ανάγκη για αναζήτηση ιστορικών πληροφοριών για την αρχική τους χρήση, μέσω μιας διαδρομής που να τα περιλαμβάνει.

Σύμφωνα με τη Διεπιστημονική Ομάδα dot2dot, η οποία δραστηριοποιείται στη Θεσσαλονίκη, «τα μνημεία και τα έργα τέχνης δεν «μιλούν» από μόνα τους. Εμείς τους δίνουμε «φωνή» και προτείνουμε τρόπους ερμηνείας και θέασής τους. Έτσι, κάθε ξενάγηση παίρνει τη μορφή μιας εναλλακτικής περιπατητικής performance, πίσω από την οποία κρύβεται μία ιδέα, ένα σκεπτικό και μία ιστορία που έχει στόχο να συνδέσει το παρελθόν με το παρόν και τους ανθρώπους του τότε με τους ανθρώπους του σήμερα»⁶. Επομένως, είναι λογικό οι προσωπικές ερμηνείες του καθενός να δίνουν διαφορετικό νόημα και αξία σε κάθε κτίριο που επισκέπτεται, αφού ο καθένας αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο αυτό που συμβαίνει γύρω του (Νικονάνου, 2015). Με αυτόν τον τρόπο κατασκευάζονται συνδέσεις μεταξύ της ίδιας της πόλης και των ανθρώπων, πολλοί από τους οποίους έχουν και μια ιστορία να πουν και να μάθουν για την ίδια την πόλη. Δημιουργούνται διαδρομές για «μια πόλη με πολλά πρόσωπα και πολλές ιστορίες», γεμάτες ιστορικό ενδιαφέρον, στις οποίες το ίδιο το παρόν συναντά το παρελθόν στον αστικό ιστό με τρόπο δημιουργικό και ανακαλυπτικό, σύμφωνα με την ομάδα περιπατητικών διαδρομών στη Θεσσαλονίκη, Thesssaloniki Walking Tours⁷.

Οι εναλλακτικές ξεναγήσεις δομούνται, σε μεγάλο βαθμό, με βάση και τις προφορικές μαρτυρίες ανθρώπων κατοίκων της πόλης. Πολλές φορές, ένας «ντόπιος» ξεναγός, συστήνει στους ενδιαφερόμενους τα σημαντικότερα μνημεία-αξιοθέατα μιας περιοχής σε μια διαδρομή που διαρκεί από 2 έως 3 ώρες συνήθως και γίνεται αναφορά και στα σημαντικότερα γεγονότα που έχουν συμβεί στους συγκεκριμένους σταθμούς-στάσεις της ξενάγησης, (Athens Free Walking Tour⁸).

Μέσω των εναλλακτικών ξεναγήσεων, ο επισκέπτης ή ο ίδιος ο κάτοικος της πόλης μπορεί να μάθει και να ανακαλύψει περισσότερα για τον τόπο του και με τρόπο δημιουργικό ανακαλύπτει ο ίδιος την τοπική ιστορία (Triarchi & Karamanis, 2017). Σύμφωνα με τις

---

⁶<http://www.dot2dot.gr/%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/guidedtours/>

⁷ <http://www.thessalonikiwalkingtours.com>

⁸ <https://www.athensfreewalkingtour.com/>

Ομάδες Προφορικής Ιστορίας της Ελλάδας⁹ μέσα από τις διαδρομές «καταγράφονται πτυχές της ιστορίας, όπως τις έζησαν καθημερινοί άνθρωποι και αποκαλύπτονται συχνά κρυφές ιστορίες με μεγάλη κοινωνική και ιστορική σημασία. Δίνεται προτεραιότητα στην «ιστορία από τα κάτω», και φωνή στους «αφανείς» πρωταγωνιστές που απουσιάζουν από τα βιβλία ιστορίας και τα μουσεία». Έτσι, μια απλή διαδρομή στην πόλη, με οποιονδήποτε τρόπο πραγματοποιείται, είτε είναι απλός περίπατος, μια απλή προβολή βίντεο, μια εικονική περιήγηση, διάφορα πολιτισμικά δρώμενα, είτε μια απλή μουσική παράσταση μετατρέπεται σε μία διαδρομή μέσα στην ίδια της την ιστορία. Σε κάθε περίπτωση εναλλακτικής ξενάγησης λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αντικειμένου ή του χώρου, που εξερευνείται και επιλέγονται σημεία και αντικείμενα άξια ιστορικής αναφοράς και ανάλυσης, τα οποία από την άλλη έχουν, πολλές φορές και ιδιαίτερη σχέση με τους ίδιους τους επισκέπτες. Στις εναλλακτικές ξεναγήσεις, οι ίδιοι οι συμμετέχοντες έχουν ιδιαίτερα ενεργό ρόλο, αφού αναζητούν την ιστορική γνώση μέσα από τις πληροφορίες που τους δίνονται και έχουν, σχεδόν, ελευθερία κινήσεων, μακριά από τα στενά όρια μιας κλασσικής ξενάγησης (Νικονάνου, 2015. Venieri & Nikonanou, 2017). Επιπρόσθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα καλλιτεχνικά δρώμενα, τα οποία λαμβάνουν χώρα σε διάφορα κτίρια, τα οποία αποτελούν κομμάτι αυτών των ξεναγήσεων, δίνουν τη δυνατότητα στα κτίρια αυτά να αποκτήσουν «ξανά ενέργεια, να γίνουν «πρόσωπο», το οποίο πασχίζει να ακουστεί στην κοινότητα, να ενεργοποιήσει την ατομική και τη συλλογική μνήμη, να απαλύνει το τραύμα. Μέσα από την καλλιτεχνική πράξη ως βιωματική προσέγγιση στην ιστορία του χώρου, ενεργοποιείται η μνήμη και παραδίδεται στους νέους της πόλης, προτρέποντάς τους να μην ξεχάσουν»¹⁰.

Στην Ελλάδα, οι εναλλακτικές έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, δίνουν τη δυνατότητα στο να ζωντανέψει η ιστορία ενός τόπου και να διευρυνθούν οι ορίζοντες όσον αφορά τη γνώση γύρω από ένα ιστορικό γεγονός. Ακόμη, είναι αυτές οι οποίες, βάζουν την ιστορία στην καθημερινότητα των ανθρώπων μέσω της επαφής, για παράδειγμα, με τα κτίρια της πόλης (Thompson, 2002, σελ. 53 στο Ομάδες Προφορικής Ιστορίας-OHG). Με αυτόν τον τρόπο, όπως αναφέρει ο ίδιος, η ιστορία αποκτά ιδιαίτερα σημαντική κοινωνική σημασία.

---

⁹<http://oralhistorygroups.gr/oralhistory/proforiki-istoria-kai-koinotita>

¹⁰Δράση «Κίτρινη Αποθήκη- Ελευθερώνοντας τη Μνήμη» στο Βόλο
<https://www.larissanet.gr/2018/10/13/kitrini-apothiki-eleftheronontas-ti-mnimi/>.

Ωστόσο, για να οργανωθεί και να υλοποιηθεί μία εναλλακτική ξενάγηση, χρειάζεται η συνεργασία και η υποστήριξη αρκετών φορέων, η εύρεση της θεματικής πάνω στην οποία θα βασιστεί αλλά και τα μέσα και ο τρόπος υλοποίησής της.

Οι φορείς που ασχολούνται με την οργάνωση και την υλοποίηση εναλλακτικών ξεναγήσεων μπορούν να ποικίλουν. Μπορεί να είναι είτε δημόσιοι φορείς, όπως Δήμοι και Πανεπιστήμια, είτε ιδιωτικοί φορείς και ιδρύματα τα οποία ασχολούνται με την τοπική ιστορία και συνεργάζονται με δημόσιους φορείς, είτε ιδιωτικές πρωτοβουλίες με δικούς τους πόρους. Παραδείγματα φορέων που έχουν υλοποιήσει εναλλακτικές ξεναγήσεις είναι: ο Δήμος Αθηναίων, η Ένωση Προφορικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ο Δήμος Θεσσαλονίκης αλλά και αρκετοί ιδιωτικοί φορείς όπως η ομάδα ΑΤΑ στην Αθήνα, η ομάδα dot2dot στη Θεσσαλονίκη, η ομάδα «Thessaloniki Walking Tours» κ.α.¹¹

Ως προς το περιεχόμενο και τις θεματικές, οι εναλλακτικές ξεναγήσεις μπορούν να αναφέρονται:

Α. στην ιστορία της πόλης (παλαιότερη έως και σύγχρονη) με τα εξής παραδείγματα:

- Run Thessaloniki και Run Hike, στην οποία η επαφή με την πόλη και την ιστορία της γίνεται τρέχοντας,
- η ξενάγηση της ομάδας Thessaloniki Walking Tours, η οποία διοργανώνει 9 εναλλακτικές ξεναγήσεις στη Θεσσαλονίκη για όλες τις φάσεις της ιστορίας στην πόλη, από την Ελληνιστική περίοδο μέχρι και τον 20^ο αιώνα, με τίτλο η κάθε μία: «Μία πόλη, πολλά πρόσωπα, αναρίθμητες ιστορίες», «Ρωμαϊκή και Βυζαντινή διαδρομή», «Εβραϊκός περίπατος στη Θεσσαλονίκη: μνήμη και γεύσεις», «Στα ίχνη των θεών της πόλης», «Σελανίκ: το ρόδο του Σουλτάνου», «Σκοτεινή Μνήμη», «Οι δρόμοι της φωτιάς», «Από Πύργο σε Πύργο», «Δρόμοι, Μέγαρα, Στοές»,
- το πρόγραμμα "Γνωριμία με τα ιστορικά κτίρια του Δήμου Αθηναίων» στο οποίο επιχειρήθηκε να γίνει γνωστή στους κατοίκους η ιστορία των κτιρίων της πόλης, τα οποία δεν έχουν καμία απολύτως σχέση με το πως ήταν στο παρελθόν ως προς τη χρήση τους, κάτι το οποίο ισχύει και στην περίπτωση των κτιρίων που επιλέχθηκαν στην πόλη του Βόλου. Συγκεκριμένα, οι δημιουργοί του προγράμματος¹² αναφέρουν

---

¹¹ Εκτενέστερη αναφορά θα γίνει παρακάτω

¹² Διεύθυνση Κτιριακών Έργων Δήμου Αθηναίων σε συνεργασία με το «συνΑθηνά»

πως «Στα περισσότερα από αυτά έχει τροποποιηθεί η αρχική χρήση, όμως, ανεξάρτητα από τη σημερινή λειτουργία τους, διαθέτουν πλούσια ιστορία που είναι απαραίτητο να γίνεται γνωστή στους δημότες που τα χρησιμοποιούν ή απλώς περνάνε από μπροστά τους»¹³,

- η ομάδα ΑΤΑ (Alternative Tours of Athens), η οποία δραστηριοποιείται στην Αθήνα και διοργανώνει εναλλακτικές ξεναγήσεις και θεματικές περιηγήσεις στην Αθήνα για τους τουρίστες και τους ντόπιους με στόχο την γνωριμία με την ιστορία της πόλης,
- η βιωματική περιήγηση στη Θεσσαλονίκη με τίτλο «Ο Κήπος συναντά τον Αύγουστο Γαλέριο στη ρωμαϊκή Θεσσαλονίκη», που έχει να κάνει με τη ζωή στη Θεσσαλονίκη στα χρόνια από την ελληνιστική έως την ρωμαϊκή εποχή,
- η διαδρομή του «Let's meet in Athens», η οποία περιλαμβάνει σημαντικά αξιοθέατα της πόλης της Αθήνας και πραγματοποιείται μόνο με τη χρήση ποδηλάτου, κάτι αντίστοιχο με τις προηγούμενες εναλλακτικές ποδηλατικές ξεναγήσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω,
- η ξενάγηση «Freeday» στην Αθήνα, η οποία έχει ως στόχο τη γνωριμία με την πόλη με τη βοήθεια του ποδηλάτου ξεκινώντας από το Θησείο και φτάνοντας μέχρι εκεί όπου οι ίδιοι οι συμμετέχοντες θα επιλέξουν. Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνει την πόλη από μέσα, στους δρόμους της ανάμεσα στα κτίρια της,
- η εναλλακτική ξενάγηση με τίτλο «Voices of the City: Historical routes through theatre» που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, με δημιουργούς τους Αβδή, Χατζηγεωργίου, Νικονάνου και Βενιέρη το 2013. Οι συμμετέχοντες στη διαδρομή κλήθηκαν να κάνουν έναν περίπατο με τη βοήθεια θεατρικών δρώμενων, τα οποία τους «ταξίδεψαν» στην ιστορία της Θεσσαλονίκης και στα οποία συμμετείχαν και οι ίδιοι κριτικά αλλά και συναισθηματικά, έτσι ώστε να μεταφερθούν στο παρελθόν της πόλης, δίνοντας στη συνέχεια σημαντικά στοιχεία για τη συνολική τους εμπειρία,
- οι δράσεις της ομάδας «Dot2Dot» στη Θεσσαλονίκη, οι οποίες σχετίζονται με λογοτεχνικούς περιπάτους και άλλα δρώμενα λαμβάνοντας υπόψη σημαντικά λογοτεχνικά κείμενα τα οποία αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα της Θεσσαλονίκης, όπως π.χ. ο περίπατος με τίτλο «Εδώ: Τόποι Βίας στη Θεσσαλονίκη». Η

---

¹³Κυριαζής, Δ. (2016). Ο γύρος της Αθήνας μέσα από τα ιστορικά κτίριά της. Διαθέσιμο στο www.lifo.gr

συγκεκριμένη ξενάγηση, αναφέρεται σε μέρη της Θεσσαλονίκης, τα οποία αποτέλεσαν χώρους αιματηρών και βίαιων επεισοδίων σε όλη τη σύγχρονη ιστορία της πόλης.¹⁴ Άλλες ξεναγήσεις της συγκεκριμένης ομάδας με θέμα την ιστορία της πόλης είναι η «Επιστροφή στον τόπο του εγκλήματος», η οποία σχετίζεται με γνωστά εγκλήματα στην πόλη της Θεσσαλονίκης, η «Αυτός, αυτή και τα μυστήρια 2», η οποία αναφέρεται σε αστικούς μύθους και θρύλους κυρίως στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης, και η «Φύσηξε Βαρδάρης: ιστορίες γύρω από το σημείο μηδέν της πόλης», η οποία αναφέρεται στη γνωστή περιοχή της πόλης και στις ιστορίες γύρω από αυτήν,

- η εναλλακτικής ξενάγηση «freeathens44», που σχετίζεται με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην Αθήνα από την κήρυξη του πολέμου το 1940 μέχρι και την απελευθέρωση το 1944. Πρόκειται για μία ιστορική περιήγηση στην πόλη, η οποία περιλαμβάνει σημαντικούς σταθμούς που έπαιξαν σημαντικό ρόλο σε όλη τη διάρκεια αυτών των ετών και έχουν σχέση με την Κατοχή, την Αντίσταση, το λιμό και τέλος την Απελευθέρωση,
- οι ξεναγήσεις της ομάδας Thessaloniki Walking Tours, η οποία διοργανώνει 9 ξεναγήσεις στη Θεσσαλονίκη για όλες τις φάσεις της ιστορίας της πόλης, από την Ελληνιστική περίοδο μέχρι και τον 20^ο αιώνα, με τίτλο η κάθε μία: «μία πόλη, πολλά πρόσωπα, αναρίθμητες ιστορίες», «Ρωμαϊκή και Βυζαντινή διαδρομή», «Εβραϊκός περίπατος στη Θεσσαλονίκη: μνήμη και γεύσεις», «Στα ίχνη των θεών της πόλης», «Σελανίκ: το ρόδο του Σουλτάνου», «Σκοτεινή Μνήμη», «Οι δρόμοι της φωτιάς», «Από Πύργο σε Πύργο», «Δρόμοι, Μέγαρα, Στοές»,
- Let's Meet in Thessaloniki και Cycle Safari, που είναι ξεναγήσεις για την επαφή με την ιστορία της πόλης με τη χρήση του ποδηλάτου, και
- οι ξεναγήσεις της ομάδας, Big Olive, η οποία διοργανώνει αρκετές θεματικές περιηγήσεις στην πόλη, μία από της οποίες έχει στόχο να γνωρίσουν οι συμμετέχοντες τα διαφορετικά πρόσωπα της ιστορίας της πόλης,

B. στην σύγχρονη ζωή της πόλης, με τα εξής παραδείγματα:

---

¹⁴Η συγκεκριμένη ομάδα, έχει ποικιλία εναλλακτικών διαδρομών, οι οποίες βρίσκονται στην ιστοσελίδα: <http://www.dot2dot.gr/%CE%B4%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/guidedtours/>

- η ξενάγηση με όνομα Epiricular, με στόχο την επαφή με την καθημερινή ζωή της πόλης (σημ. Θεσσαλονίκη),
- στην Αθήνα, οι Athens Wonders, διοργανώνουν ξεναγήσεις στην πόλη με τη βοήθεια scooter, δίνοντας τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να ζήσουν την πόλη όπως οι κάτοικοί της,
- η εφαρμογή «In the Loop» στη Θεσσαλονίκη, η οποία είναι μια ψηφιακή εφαρμογή γνωριμίας με την πόλη, που αποτελείται από τρεις επιμέρους διαδρομές, την Welcome Loop-In the Loop, το Art Loop και το Night Loop, οι οποίες περιλαμβάνουν όλη τη ζωή στην πόλη από μουσεία και γκαλερί μέχρι και τη νυχτερινή ζωή της πόλης,

Γ. στην γαστρονομική φυσιογνωμία της πόλης, όπως είναι:

- η ξενάγηση Eat & walk, με στόχο μια γνωριμία με τις γεύσεις της πόλης της Θεσσαλονίκης,
- η ξενάγηση της ομάδας Dot2dot με τίτλο «Θεσσαλονίκη: γαστρι...μαγική πόλη», η οποία μελετά την γαστρονομική φυσιογνωμία της πόλης,

Δ. σε διάφορα κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι:

- το πρότζεκτ «Eye am Thessaloniki», το οποίο αναφέρεται στο κοινωνικό φαινόμενο των αστέγων της σύγχρονης εποχής. Περιλαμβάνει μια διαδρομή στην πόλη και συγκεκριμένα στα σημεία εκείνα τα οποία επλήγησαν από την πυρκαγιά του 1917 και άφησε πίσω της χιλιάδες αστέγους ως αντιπαραβολή με το σύγχρονο φαινόμενο των αστέγων. Ωστόσο, πέρα από τους αστέγους εκείνης της εποχής, γίνεται μια ιστορική αναδρομή στους αστέγους της πόλης σε κρίσιμες ιστορικές περιόδους, όπως η μικρασιατική καταστροφή 1922 (πρόσφυγες), ο πόλεμος (1940), ο σεισμός (1978) και η οικονομική κρίση (2017),

Ε. στην εμπορική ζωή της πόλης, με παράδειγμα:

- την ομάδα «Handpeak», πάλι στη Θεσσαλονίκη, η οποία διοργανώνει ξεναγήσεις στο ιστορικό κέντρο της πόλης και σε γνωστά εμπορικά σημεία της, προκειμένου να δείξει την εξέλιξη της εμπορικής δραστηριότητας στην πόλη, και

ΣΤ. στην καλλιτεχνική όψη μιας πόλης, όπως είναι:

- το Street Art και Street art walking tours in Thessaloniki, η οποία είναι μια διαδρομή στις τοιχογραφίες της πόλης, είτε αυτές είναι νόμιμες είτε παράνομες,
- η ομάδα του «Alternative Athens», η οποία πραγματοποιεί ξεναγήσεις στην πόλη με στόχο τη γνωριμία με τις καλλιτεχνικές και εναλλακτικές όψεις της πόλης, όπως είναι το street art, και
- η «Monumenta», που στόχο έχει την ανάδειξη της πολιτιστικής, αρχιτεκτονικής και φυσικής ομορφιάς της Ελλάδας και της Κύπρου.

Όσον αφορά τα μέσα και τον τρόπο υλοποίησής τους, αυτός ποικίλει. Από τα παραπάνω παραδείγματα προκύπτει, πως οι εναλλακτικές ξεναγήσεις μπορεί: να έχουν το χαρακτήρα των παραδοσιακών ξεναγήσεων («Γνωριμία με τα ιστορικά κτίρια του Δήμου Αθηναίων», «freeathens44», «Thessaloniki Walking Tours», «Alternative Tours of Athens-ATA», «Handpeak», «Big Olive», «Alternative Athens»), να είναι ξεναγήσεις άμεσης επικοινωνίας («Epiculiar», «Athens Wonders», «In the Loop», «Big Olive», «Eat & walk», «Θεσσαλονίκη: γαστρι...μαγική πόλη»), να είναι περιπατητικές δραματοποιημένες ξεναγήσεις («Ο Κήπος συναντά τον Αύγουστο Γαλέριο στη ρωμαϊκή Θεσσαλονίκη», «Big Olive», «Thessaloniki Walking Tours», «Eye am Thessaloniki», «Voices of the City: Historical routes through theatre»), να είναι ψηφιακές ξεναγήσεις («In The Loop»), και να είναι ξεναγήσεις με χρήση μεταφορικού μέσου («Freeday», «Let's meet in Athens», «Athens Wonders», «Let's meet in Thessaloniki», «Cycle Safari»).

Αποδεικνύεται, πως οι πόλεις έχουν πολλά να προσφέρουν και να παρουσιάσουν στους κατοίκους και στους επισκέπτες, γι' αυτό και υπάρχει πληθώρα και ποικιλία προγραμμάτων είτε πρόκειται για κλασικές ξεναγήσεις, είτε για εναλλακτικές ξεναγήσεις με περιεχόμενο ιστορικό και όχι μόνο. Δεδομένης της σημαντικής βιομηχανικής ιστορίας των κτιρίων της πόλης του Βόλου, αφού σχετίζονται με το ρόλο του καπνού στην εξέλιξη της πόλης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διαδρομή που σχεδιάστηκε στο πλαίσιο της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας, αποτελεί μια ψηφιακή ξεναγήση με 4 σταθμούς.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, οι ξεναγήσεις στην πόλη αποτελούν εναλλακτικές ξεναγήσεις αλλά δεν παύουν να δομούνται με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ξεναγήσης. Η χρήση του κινητού τηλεφώνου, ωστόσο (εκτός των άλλων μέσων) ως μέσου προσέγγισης και απόκτησης της γνώσης την καθιστά κατά κάποιο τρόπο ψηφιακή, αφού στην ουσία ο προσωπικός ξεναγός είναι το ίδιο το ψηφιακό μέσο, δηλαδή το

κινητό τηλέφωνο. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο χρησιμοποιείται ευρέως στην παρούσα εργασία ο όρος ψηφιακή ξενάγηση.

10.2 Τα τεχνολογικά μέσα ως εργαλεία σε μια ψηφιακή ξενάγηση

Σε μια ψηφιακή ξενάγηση, είναι σημαντικό να καθοριστεί εξ αρχής αν κατά τη διάρκειά της θα χρησιμοποιηθούν και διάφορα άλλα μέσα ή εργαλεία πέρα από τα ψηφιακά μέσα, όπως έντυπα υλικά, φυλλάδια κ.α..

Σύμφωνα με τη Νικονάνου, «ο όρος «εργαλεία» χρησιμοποιείται για να προσδιορίζει ένα ευρύ φάσμα υλικού για χρήση μέσα και έξω από το μουσείο (Νικονάνου, 2015, σελ. 203). Στην περίπτωση, όμως, που το εργαλείο είναι κινητό τηλέφωνο, θα πρέπει να ελεγχθεί και να καθοριστεί ο βασικός σκοπός χρήσης του, αν δηλαδή απαιτεί ενεργητική συμμετοχή του χρήστη, αν πρέπει ο ίδιος ο χρήστης να δράσει ατομικά ή ομαδικά, αν απαιτείται ιδιαίτερη γνώση για χρήση του κινητού, το αν χρησιμοποιεί εφαρμογές όπως π.χ. χωροευαίσθητες εφαρμογές κ.α. (Γιαννούτσου, 2015). Όσον αφορά τις χωροευαίσθητες εφαρμογές, η ίδια επισημαίνει πως είναι οι εφαρμογές, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν μόνο σε έναν συγκεκριμένο χώρο, επιτρέποντας την εξατομίκευση της συνολικής εμπειρίας. Τέτοια παραδείγματα χωροευαίσθητης εφαρμογής είναι η χρήση του GPS, η οποία δίνει το στίγμα της τοποθεσίας του χρήστη και η χρήση QR κωδικών, οι οποίες περιέχουν πληροφορίες για κάποιο αντικείμενο ή έκθεμα ή κτίριο κλπ. Με αυτόν τον τρόπο, οι χρήστες έρχονται σε επαφή με σημαντικά ιστορικά στοιχεία για το αντικείμενο που έχουν μπροστά τους, είτε βρίσκεται στο φυσικό του χώρο είτε βρίσκεται στο χώρο ενός μουσείου. Οι χωροευαίσθητες εφαρμογές έχουν ιδιαίτερη σημασία όταν πρόκειται να πραγματοποιηθεί ένας περίπατος ή μία διαδρομή/ξενάγηση, αφού επιτρέπει στους χρήστες του κινητού να παρατηρούν διάφορα ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος και ταυτόχρονα να βλέπουν τις πληροφορίες σε αυτό σε πραγματικό χρόνο, έχοντας το φυσικό αντικείμενο μπροστά τους.

Η αξία των εφαρμογών αυτών σε μουσειακές δραστηριότητες, έγκειται ακριβώς στην ενεργητική συμμετοχή των ατόμων, οι οποίοι τις χρησιμοποιούν με στόχο την απόκτηση γνώσεων είτε σε ένα επιφανειακό επίπεδο είτε σε βαθύτερο επίπεδο, βιώνοντας έτσι μια ουσιαστική πολιτισμική εμπειρία σε σχέση με το εκτεθειμένο αντικείμενο (Γιαννούτσου, 2015). Η σχέση αυτή του ατόμου με το αντικείμενο που έχει μπροστά του, εξαρτάται άμεσα

από τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στην παράθεση των πληροφοριών, η οποία μπορεί να ποικίλει ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται, δίνοντας έτσι το χαρακτήρα μιας ατομικής πολιτισμικής εμπειρίας (Γιαννούτσου, 2015). Αυτή ακριβώς η εξατομίκευση της πληροφορίας, οδηγεί σε μία πιο ενεργητική μετάδοση πληροφοριών προς το άτομο που χρησιμοποιεί τα τεχνολογικά μέσα, και σε περίπτωση μιας ξενάγησης, για παράδειγμα, ο όγκος των πληροφοριών είναι μεγάλος και πρέπει σε μικρό χρονικό διάστημα να αφομοιωθεί από τον συμμετέχοντα αφού πρώτα την έχει φιλτράρει και επεξεργαστεί κριτικά.

Σημαντική, επίσης, είναι και η επίδραση των τεχνολογικών εφαρμογών στην κατανόηση και τη μελέτη ενός αντικειμένου, αφού οι τεχνολογικές εφαρμογές είναι αυτές που δίνουν τη δυνατότητα για μια διαφορετική προσέγγιση στην επαφή μαζί του, ακόμα και αν το ίδιο το άτομο έχει ξαναέρθει σε επαφή με αυτό (Koehler & Mishra, 2009 στο Γιαννούτσου, 2015). Ωστόσο, τις περισσότερες φορές η επαφή αυτή διαρκεί όσο και όλη η εφαρμογή, με αποτέλεσμα να μιλάμε για μια πληροφοριακή επαφή με την ιστορική γνώση και παθητική μετάδοσή της. Στην περίπτωση μιας ψηφιακής ξενάγησης, μπορεί να υπάρχει μια πιο ουσιαστική επαφή με την ιστορική γνώση, ωστόσο ο χρόνος είναι περιορισμένος και αναπόφευκτα πολλές βασικές λεπτομέρειες θυσιάζονται για την ολοκλήρωση της διαδρομής εντός του καθορισμένου χρονικού πλαισίου, στοχεύοντας μόνο στη βασική γνώση γύρω από το αντικείμενο (Γιαννούτσου, 2015). Άρα, η εμπειρία, στην οποία στοχεύει μια χωρο-ευαίσθητη εφαρμογή, έχει να κάνει με το τι πρέπει να μάθει ο ίδιος ο χρήστης, αλλά κυρίως αφορά τη μετάδοση ιστορικών στοιχείων για τα αντικείμενα.

Από την άλλη όμως υπάρχει ο κίνδυνος να μείνουν, σύμφωνα με τη Γιαννούτσου, οι χρήστες προσκολλημένοι στην οθόνη του κινητού, με αποτέλεσμα, να χάνεται η ουσία της επαφής με το αντικείμενο. Στόχος είναι κάτι να ζητάμε από τους χρήστες, μέσω των πληροφοριών που τους δίνονται, να κοιτούν συχνά το αντικείμενο και τις λεπτομέρειές του. Ωστόσο, αυτό έχει και τις δυσκολίες του, αφού μιλάμε για μια διαδρομή, με τη χρήση κινητού, μια μικρή οθόνη και μια συνεχή όρθια στάση, οπότε η συχνή επαφή με την οθόνη είναι αναμενόμενη (Γιαννούτσου, 2015).

10.3 Παραδείγματα χρήσης κινητού τηλεφώνου σε ξεναγήσεις

Πώς, όμως, τα κινητά τηλέφωνα, μπορούν να χρησιμοποιηθούν στα πλαίσια μιας μουσειακής εμπειρίας; Οι Atkinson & Sohn το 2013 διαπίστωσαν, πως τα μισά, σχεδόν, μουσεία στο Ηνωμένο Βασίλειο, εκμεταλλεύονται τις ευκολίες που προσφέρουν τα κινητά τηλέφωνα σε μία επίσκεψη. Οι ειδικοί των εφαρμογών που σχετίζονται με μουσεία, ενθαρρύνονται από την τάση των ανθρώπων για χρήση του κινητού εντός του μουσείου και συγκεκριμένα οι QR codes χρησιμοποιούνται σε ποσοστό 22% (Atkinson & Sohn, 2013). Ωστόσο, ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο λόγος, σύμφωνα με τον οποίο, το υπόλοιπο ποσοστό των μουσείων δεν χρησιμοποιεί το κινητό τηλέφωνο σε και αυτός είναι καθαρά ο οικονομικός, αφού δεν λαμβάνουν την κατάλληλη χρηματοδότηση από το κράτος, για να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν εφαρμογές.

Το πρώτο μουσείο, που εισήγαγε μία κινητή συσκευή στις ξεναγήσεις του, είναι το μουσείο Stedelijk στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας, το 1952. Όταν γίνεται αναφορά στο κινητό τηλέφωνο στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να τονιστεί, πως δεν είχαν καμία απολύτως σχέση με τα κινητά τηλέφωνα, όπως είναι γνωστά στη σύγχρονη εποχή. Ήταν, κυρίως, μία κινητή συσκευή, που επέτρεπε την ακουστική ξενάγηση σε αρκετές διαφορετικές γλώσσες με τη βοήθεια διαφορετικών ραδιοφωνικών συχνοτήτων, σε συνδυασμό με την οπτική ξενάγηση, χωρίς την παρουσία ξεναγού. Ήταν η αρχή για μια ατομική ξενάγηση/μουσειακή εμπειρία με τη χρήση κινητής συσκευής(Hatch, 2014).

Με την πάροδο των χρόνων και με την εξέλιξη της τεχνολογίας, άρχισαν περισσότερα μουσεία να χρησιμοποιούν τις κινητές συσκευές στους χώρους τους κατά τη διάρκεια των ξεναγήσεων. Το “Electronic Guidebook” το 2001 στην Καλιφόρνια ήταν μια εφαρμογή για το Exploratorium Science Museum, η οποία έδινε τη δυνατότητα στους επισκέπτες να προσαρμόζουν την ξενάγησή τους στις εκθέσεις και να λαμβάνουν πληροφορίες σχετικές με τα φυσικά φαινόμενα. Στο Marble Museum του Καράρα το 2002, όλες οι πληροφορίες βρίσκονταν στη μνήμη ενός PDA σε συνδυασμό με έναν χάρτη που ξεναγούσε τους επισκέπτες μέσα στο μουσείο. Στο Μουσείο Lasar Segall του Σάο Πάολο το 2004, οι πληροφορίες για 3000 πίνακες βρίσκονταν κατευθείαν στο PDA και ο χρήστης είχε άμεση πρόσβαση σε αυτές μόλις το επιθυμούσε (Tselios et al., 2014). Ακόμη, το project MyArtSpace που υλοποιήθηκε το 2006 σε τρία Μουσεία του Ην. Βασιλείου, συνδύαζε το κινητό τηλέφωνο με τη σύνδεση στο διαδίκτυο, προκειμένου οι επισκέπτες/μαθητές σε ένα

μουσείο, να καταγράφουν κάθε στιγμή της ξενάγησής τους και στη συνέχεια ερχόμενοι στην τάξη να ελέγχουν όλες τις πληροφορίες που συνέλεξαν και να κάνουν ο καθένας μια παρουσίαση της μουσειακής τους εμπειρίας (Vavoula, Sharples, Rudman, Meek & Lonsdale, 2008). Οι Lonsdale, Byrne, Beale, Sharples & Baber, δημιούργησαν το MobLearn το 2004 στο Πανεπιστήμιο του Birmingham για το τοπικό Art Museum, το οποίο ήταν ένα project για τη μάθηση σε μουσειακούς χώρους. Το συγκεκριμένο project περιελάμβανε πολλά και διαφορετικά μεταξύ τους μαθησιακά σενάρια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για επισκέψεις σε μουσεία και δομήθηκαν με βάση τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών, τους χώρους του μουσείου, τα εκθέματα του μουσείου ανάλογα με τον καλλιτέχνη (αφού πρόκειται για μουσείο έργων ζωγραφικής τέχνης), τις πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο των έργων και του βιογραφικού του καλλιτέχνη και συμπληρώνονταν με αρχεία ήχου που συνόδευαν τον επισκέπτη σε όλη τη διαδρομή του με γνώμονα την πορεία που ακολουθούσε μέσα στο μουσείο (Lonsdale et al., 2008). Στο Εθνικό Μουσείο Επιστημών στην Ταϊλάνδη το 2012, χρησιμοποιήθηκε μια εφαρμογή κατάλληλη και για android και για ios κινητά τηλέφωνα, η οποία περιλαμβάνει όλα τα απαραίτητα γενικά στοιχεία για το μουσείο, ως πληροφοριακό υλικό, και όλο το πρόγραμμα του μουσείου όσον αφορά τις εκθέσεις και τις διάφορες εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στους χώρους του. Ο κύριος στόχος της εφαρμογής είναι, μέσω της σύνδεσης με το δωρεάν δίκτυο WI-FI του μουσείου, να συμμετέχουν οι οικογένειες (γονείς και παιδιά) στην αναζήτηση διαφόρων εκθεμάτων του μουσείου και να μπορούν να τα μελετούν με βάση τις πληροφορίες που τους εμφανίζονται στην οθόνη (Ayudhya & Vavoula, 2017). Τέλος, οι Turan & Keser το 2014, δημιούργησαν μία εφαρμογή ξενάγησης για κινητά τηλέφωνα στους χώρους του Μουσείου Κλασικών Αυτοκινήτων στη Λευκωσία, η οποία παρέχει τη δυνατότητα ξενάγησης στα αγγλικά και στα τουρκικά για όσους επισκέπτες το επιθυμούν, δίνοντας την ευκαιρία για μια ολοκληρωμένη ατομική ξενάγηση (Turan & Keser, 2014)

Είναι φανερό, πως όλο και περισσότερα μουσεία, χρησιμοποιούν το m-learning για να παρέχουν στους επισκέπτες τη δυνατότητα για εμβάθυνση στην ιστορική γνώση, αυξάνοντας το ενδιαφέρον για το μουσείο. Σε κάθε περίπτωση, το ενδιαφέρον για την ιστορία αυξάνεται μέσω κινητού τηλεφώνου και ειδικά όταν πρόκειται για χώρους όπου οι άνθρωποι έρχονται καθημερινά σε επαφή αλλά αγνοούν την πραγματική ιστορία τους (Sung et al., 2016). Ωστόσο, σε ελάχιστες περιπτώσεις χρησιμοποιείται το κινητό τηλέφωνο και κατ' επέκταση το m-learning για εξωτερικούς χώρους. Μερικές περιπτώσεις χρήσης κινητού με τη βοήθεια χωροευαίσθητων, όμως, εφαρμογών, είναι οι παρακάτω (Γιαννούτσου, 2015):

- «Ποιος σκότωσε τη Hanne Holmgaard» στο Aalborg της Δανίας, η οποία βασίζεται σε ένα βιβλίο με τίτλο «Η κρυφή πλευρά του Aalborg». Μέσω μίας από τις αστυνομικές ιστορίες που παρουσιάζονται στο βιβλίο, μπορούν οι χρήστες να ανακαλύψουν την πόλη, αναλαμβάνοντας το ρόλο αστυνομικών με στόχο να βρουν το δολοφόνο και έτσι δραματοποιούν την ιστορία. Το παιχνίδι είναι συνεργατικό αφού βασίζεται στη συνεργασία 2 χρηστών και η ιστορία εκτυλίσσεται γραμμικά, έχοντας μια συνέχεια από τη μία σκηνή στην άλλη, μέχρι την ολοκλήρωση της ιστορίας. Έτσι, οι χρήστες εξερευνούν την πόλη, αφού κάθε σκηνή εκτυλίσσεται και σε διαφορετικό σημείο της πόλης,
- στα Τζουμέρκα το «Κυνήγι Ιστοριών στα Τζουμέρκα» (<https://omnipresentgames.com/tz/>), το οποίο πρόκειται για ένα παιχνίδι με στόχο τη συγκέντρωση σκορ. Οι παίκτες έχουν από την αρχή τις ιστορίες μπροστά τους και προσπαθώντας να συνδέσουν τις ιστορίες με το μέρος στο οποίο συνέβησαν συγκεντρώνουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο σκορ. Προσπαθούν να βρουν την ετικέτα QR, την οποία αν σκανάρουν θα τους δώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και την εικόνα του σημείου. Ο χώρος του παιχνιδιού είναι 3 χωριά και μονοπάτια των Τζουμέρκων, οπότε η δυσκολία έγκειται στο να βρεθούν οι ετικέτες, οι οποίες είναι σε σημεία μη εμφανή. Μόλις ο παίκτης σκανάρει τον κωδικό θα του εμφανιστεί όλη η πληροφορία του χώρου με μια εικόνα και στη συνέχεια θα πρέπει να τη συνδέσει με την ιστορία που ταιριάζει. Ο πιο γρήγορος είναι αυτός που κερδίζει. Στην συγκεκριμένη εφαρμογή δεν υπάρχει συνεργασία, και
- το Taggling που δημιουργήθηκε για το Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το οποίο είναι μια εφαρμογή που δίνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για ένα έργο τέχνης, βασισμένο όμως στην προσέγγιση των «ερμηνευτικών εργαλείων». Σκοπός είναι να δημιουργηθεί ένας διάυλος επικοινωνίας μεταξύ επισκέπτη και έργου τέχνης. Υπάρχουν 14 έργα στους 2 ορόφους του Μουσείου, και για κάθε έργο 5 ετικέτες, από τις οποίες μερικές μπερδεύονται μεταξύ τους και μερικές στο κινητό του χρήστη. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ο χρήστης προσπαθεί να συνδέσει σωστά τις ετικέτες του κινητού με τις ετικέτες των έργων (οι οποίες περιλαμβάνουν και 2 έως 3 λέξεις κλειδιά) για να λάβει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για το έργο,. Το παιχνίδι μπορεί να πραγματοποιηθεί και ομαδικά, αφού με ένα κινητό μία ομάδα μπορεί να μετακινηθεί στο χώρο του μουσείου.

11. Κριτήρια επιλογής σταθμών και πληροφοριών σε μια ξενάγηση

Προκειμένου να οργανωθεί και να στηθεί μία ξενάγηση (είτε είναι παραδοσιακή είτε είναι ψηφιακή) πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποια κριτήρια κατά τον σχεδιασμό της (Νικονάνου, 2015). Αυτά είναι:

- η σωστή επιλογή των σταθμών-στάσεων,
- η ηλικία των συμμετεχόντων,
- οι πληροφορίες που θα μεταδίδονται,
- η γλώσσα που θα χρησιμοποιείται,
- η γενική θεματική της ξενάγησης και
- η διάρκειά της.

Γενικά, στον σχεδιασμό της ξενάγησης, οι σταθμοί παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο αφού από αυτούς εξαρτάται και όλη η δομή της. Η γλώσσα που θα χρησιμοποιείται, μπορεί να είναι κάθε είδους, (χιουμοριστική, απλή, σοβαρή κλπ.) αρκεί σε κάθε περίπτωση να μην θίγεται ο δέκτης και να είναι και αυτή προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες ανάγκες της ομάδας στόχου. Επιπλέον, δεδομένου ότι η ξενάγηση αποτελεί μία πληροφοριακή-γνωστική διαδικασία, οι πληροφορίες πρέπει να είναι εύκολα προσλαμβανόμενες (ειδικά στην περίπτωση χρήσης κινητού τηλεφώνου) και να περιέχουν επιστημονικά ορθές πληροφορίες. Η ηλικία παίζει σημαντικό ρόλο, αφού από αυτή εξαρτάται το είδος της γλώσσας και των πληροφοριών. Όσον αφορά το γενικότερο σκοπό της ξενάγησης, θα πρέπει όλοι οι σταθμοί οι οποίοι επιλέγονται να έχουν ένα κοινό νοηματικό πλαίσιο και ένα κοινό σημείο αναφοράς, προσαρμοσμένο και αυτό στην ομάδα στην οποία απευθύνεται. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να έχει αποφασιστεί εξ αρχής αν ο σκοπός είναι μια απλή αναφορά στις ιστορικές πληροφορίες των σταθμών με την έννοια της γενικής εποπτείας ή αν είναι ο σκοπός η εμφάνιση στα κτίρια με αρκετές λεπτομέρειες για την ιστορικότητά τους (Νικονάνου, 2015). Σε κάθε περίπτωση αλλάζει και ο χρόνος της ξενάγησης, αφού όσο περισσότερες οι λεπτομέρειες τόσο περισσότερο είναι και ο χρόνος αναμονής σε κάθε σταθμό.

Με βάση αυτά, σχεδιάστηκε και η ξενάγηση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας. Οι σταθμοί που επιλέχθηκαν είναι κοντά ο ένας στον άλλον, έχουν κοινό

νοηματικό πλαίσιο (ιστορία καπνού στην πόλη), η γλώσσα είναι κατανοητή, απλή αλλά και χιουμοριστική στην παρουσίαση ορισμένων πληροφοριών, χωρίς να γίνεται ιδιαίτερη εμβάθυνση σε αυτές, προκειμένου ο χρόνος να περιοριστεί κοντά στις 2 ώρες.

12. Ο σχεδιασμός της ψηφιακής ξενάγησης

Πριν γίνει αναφορά στον σχεδιασμό της ψηφιακής ξενάγησης, θα γίνει αναφορά στη σημασία των προηγούμενων γνώσεων των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια μιας ξενάγησης, αφού και στην περίπτωση της παρούσας έρευνας ελέγχθηκε αν οι ερευνώμενοι γνώριζαν πληροφορίες για τα κτίρια, τα οποία επισκέφθηκαν.

Οι Cahill et al., (2011), στην έρευνα τους για την εφαρμογή του προγράμματος ZYDECO σε μουσεία διαπίστωσαν, πως οι σημασία των προηγούμενων γνώσεων είναι τέτοια, που δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστη την δομή μιας επίσκεψης σε έναν μουσειακό χώρο. Το ZYDECO είναι μια εφαρμογή που επιτρέπει στους χρήστες (εκπαιδευτικούς και παιδιά) να προετοιμάζουν μια επίσκεψη σε μουσείο με βάση αυτά τα οποία ήδη γνωρίζουν για αυτά που πρόκειται να δουν, να συγκεντρώνουν πληροφορίες για αυτά που βλέπουν και να απαντούν σε ερωτήσεις μετά το τέλος της επίσκεψης. Ακόμη, λαμβάνονται υπόψη και οι επιδράσεις του περιβάλλοντος του μουσείου αλλά και του κοινωνικού περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, είτε αυτό το περιβάλλον ήταν κοντινό είτε ήταν έξω από τον κλειστό τους κοινωνικό περίγυρο (Cahill et al., 2011). Επομένως, οι προηγούμενες γνώσεις ήταν αυτές που δομούν την ξενάγηση και η ίδια η ξενάγηση μετά της επιβεβαιώνει ή της απορρίπτει. Οι προηγούμενες γνώσεις, μπορούν δηλαδή να εμπλουτιστούν ή σε περίπτωση που δεν υπάρχει κάποια προηγούμενη γνώση, να εμφανιστεί μία νέα.

Στην περίπτωση της ψηφιακής ξενάγησης που σχεδιάστηκε στην παρούσα διπλωματική, αυτή αφορά στο Βόλο. Η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε εστίασε στο να μελετηθεί εάν μετά τη συμμετοχή στην διαδρομή, οι ερευνώμενοι μπόρεσαν να γνωρίσουν και μάθουν καλύτερα την πόλη και τα κτίρια της με τη βοήθεια του κινητού τους τηλεφώνου και αν η ξενάγηση αυτή είχε θετικό αντίκτυπο στην εντύπωση που είχαν για την πόλη τους. Ξεκινώντας από το Μουσείο της Πόλης, τον οποίο δεν γνώριζαν οι μισοί από τους ερευνώμενους, διαπιστώνεται πως οι προϋπάρχουσες γνώσεις για αυτό ήταν ελάχιστες έως ανύπαρκτες, επομένως η όλη ξενάγηση βοήθησε στο να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με

την ιστορία του κτιρίου και να επιβεβαιώσουν οι υπόλοιποι τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο, εφαρμόζεται μια διαφορετική προσέγγιση στο ρόλο του μουσείου (Ruso & Topdal, 2014), καθώς το θέτει ως το σημείο έναρξης της πολιτιστικής διαδρομής και όχι ως τον χώρο μέσα στον οποίο λαμβάνει χώρα μια ξενάγηση.

Θεωρήθηκε σκόπιμο η εφαρμογή να απευθυνθεί μόνο σε ενήλικα άτομα ως χρήστες γιατί, σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (2017), με την πάροδο των χρόνων, ο αριθμός των ενηλίκων θα είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από εκείνους που θα είναι κάτω των 14, επομένως, τα προγράμματα για ενήλικες και τα προγράμματα δια βίου μάθησης είναι αυτά που θα απασχολούν τους ερευνητές στο μέλλον. Τα κινητά τηλέφωνα είναι αυτά που μπορούν να δώσουν ώθηση στα προγράμματα δια βίου μάθησης (Bidin & Ziden, 2012).

Στο πλαίσιο αυτό, αξιολογείται η ψηφιακή τεχνολογία για τη δημιουργία περιηγήσεων με πολιτιστικό περιεχόμενο. Οι περιηγήσεις με ψηφιακά μέσα, έχουν ως στόχο, να μεταδώσουν στους χρήστες όλες εκείνες τις πληροφορίες και όλο εκείνο το υλικό που είναι απαραίτητο για ένα αντικείμενο, με τρόπο που παρέχει ελευθερία κινήσεων, ευελιξία χρόνου και χώρου, διαφορετικό ρυθμό και ροή στην ξενάγηση και γενικά μια πιο δημιουργική οπτική προσέγγισης των αντικειμένων. Οι περιηγήσεις τέτοιου είδους, έχουν ως αντικείμενο, σύμφωνα με τον Γιαννακίδη, την παρουσίαση ενός αρχαιολογικού χώρου, ενός χώρου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (όπως είναι οι εθνικοί δρυμοί), μιας συλλογής έργων τέχνης ενός έργου με συγκεκριμένη αρχιτεκτονική και ιστορική αξία (όπως είναι ένα κτίριο στην πόλη) και γενικότερα μια συγκεκριμένη πολιτιστική ή πολιτισμική θεματική (Γιαννακίδης, 2015). Όσον αφορά, τα κτίρια, θα πρέπει να γίνεται επιλογή εκείνων που έχουν συγκεκριμένη ιστορική και πολιτιστική αξία και η ίδια η ψηφιακή εφαρμογή να σέβεται τη μοναδικότητα του κτιρίου και τη θέση του μέσα στο αστικό τοπίο (Γιαννακίδης, 2015).

Οι ερευνώμενοι έπρεπε να αναζητήσουν μόνοι τους το προς ξενάγηση κτίριο, να κινηθούν προς αυτό, να μάθουν την ιστορία του μέσω κινητού τηλεφώνου και μέσα από όλα τα κτίρια να κατανοήσουν τη σημασία τους για την πόλη γενικότερα. Έτσι, η ξενάγηση γίνεται διαδραστική και ενεργητική. Και στην περίπτωση των κτιρίων, είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αποτυπωθούν οι προτάσεις των ατόμων για μια εναλλακτική χρήση των κτιρίων ή για χρήση των κτιρίων τα οποία είναι ανεκμετάλλευτα, κάτι βέβαια που στην προκειμένη περίπτωση δεν προσφέρθηκε ως δυνατότητα. Λαμβάνοντας υπόψη, ότι μια πολιτιστική διαδρομή είναι ένα συγκεκριμένο είδος μουσειακής εμπειρίας με μαθησιακά χαρακτηριστικά, μπορεί να γίνει κατανοητό πως τα άτομα συμμετείχαν σε μια διαδικασία

μάθησης με τη χρήση κινητού τηλεφώνου που τα βασικά της χαρακτηριστικά είναι η συνεργασία, η ατομική ενεργητική μάθηση κ.α. (Pandit, Lebraud & Seetharaman, 2012).

13. Η σημασία του καπνού για την πόλη του Βόλου

Η παραπάνω ξενάγηση σχεδιάστηκε για το Βόλο. Είναι μια πόλη κοντά στη θεσσαλική πεδιάδα, με λιμάνι και σιδηροδρομικό δίκτυο που αποτέλεσε σημαντικό εμπορικό σημείο για αρκετά χρόνια από την απελευθέρωση το 1881 έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, μέχρι τη δεκαετία του 1980 που άρχισε η περίοδος της αποβιομηχάνισης της πόλης, με το κλείσιμο αρκετών βιομηχανικών μονάδων. Σήμερα λειτουργούν ακόμη αρκετές βιομηχανίες, όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να μιλάμε για πόλη με βιομηχανία, όπως αρκετά χρόνια πριν. Ένα από τα σημαντικότερα υλικά και εμπορικά προϊόντα που διακινούνταν από το Βόλο, ήταν και ο καπνός. Κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας, ο Βόλος είχε χαμηλότερη εμπορική κίνηση σε σχέση με το Πήλιο, το οποίο ήταν ιδιαίτερα σημαντικό εμπορικό κέντρο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας (Χαρίτος, 2004). Σταδιακά, προς το τέλος της κυριαρχίας των Οθωμανών, η πόλη άρχισε να αναπτύσσεται αισθητά. Από το 1840 και έπειτα, ο καπνός άρχισε να γίνεται ένα από τα σημαντικότερα εξαγωγικά προϊόντα της πόλης και έτσι μπόρεσε να γίνει σε λίγα χρόνια σημαντικό διαμετακομιστικό κέντρο για την Ελλάδα. Από την απελευθέρωση το 1881 και μετά, χτίζονται τα πρώτα εργοστάσια, ανάμεσά τους και αρκετές μικρές μονάδες καπνού, μαζί με τις ανάλογες αποθήκες καπνού (Τσοποτός, 1994). Τα «τσιγαράδικα» άρχισαν να εμφανίζονται με γοργούς ρυθμούς και λειτούργησαν οι πρώτες (30 στον αριθμό) μονάδες επεξεργασίας καπνού και παραγωγής τσιγάρων. Οι μικρές αυτές μονάδες, έδωσαν τη θέση τους στα εργοστάσια καπνού με πρώτο αυτό του Ματσάγγου, το 1890 (Εφημερίδα των Συντακτών, 2018). Τα κτίρια αυτά αποτέλεσαν και αποτελούν μέχρι και σήμερα δείγματα τεχνικής εξέλιξης της πόλης δείχνοντας ταυτόχρονα και τη σημασία της για ολόκληρη την Ελλάδα.

Ο καπνός έφτανε στην πόλη είτε με πλοία είτε με τρένα για επεξεργασία και για αποθήκευση, δίνοντας έτσι ώθηση αναπτυξιακή και στο λιμάνι και τον σιδηρόδρομο. Δεν είναι τυχαίο πως στην πόλη υπήρχαν και υπάρχουν ακόμη και σήμερα κοντά στα 10 κτίρια που σχετίζονται με τον καπνό και τις διεργασίες του. Βρίσκονται διάσπαρτα σε αυτήν, κοντά όμως στο κέντρο της, για άμεση πρόσβαση στα μεταφορικά μέσα. Το εργοστάσιο

Ματσάγγου κατάφερε να γίνει ένα από τα μεγαλύτερα εργοστάσια καπνού στη χώρα, με 2.000 εργαζόμενους μέχρι και το κλείσιμό του τη δεκαετία του 1970. Αποθήκες και εργοστάσια έδιναν ζωή στην πόλη και πολλοί κάτοικοι εργάζονταν σε αυτές. Ολόκληρες οικογένειες δούλευαν στα εργοστάσια, σε βάρδιες όλο το 24ωρο, γεγονός που αποδεικνύει το μέγεθος της λειτουργίας του εργοστασίου. Ο καπνός παρείχε σε μεγάλο μέρος της πόλης τα απαραίτητα για την διαβίωση.

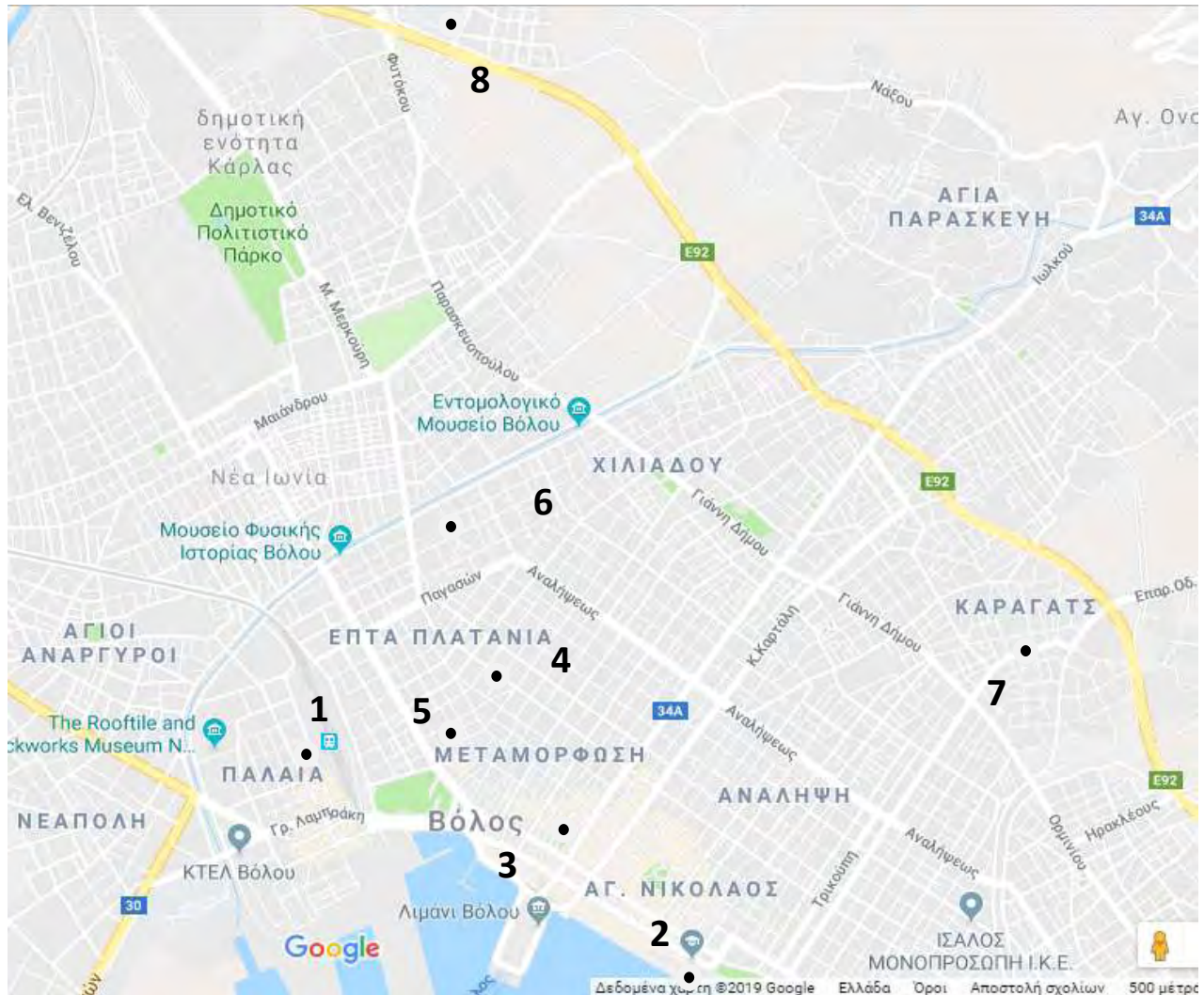
Ωστόσο, ο 2^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος, προκάλεσε ζημιές στο λιμάνι της πόλης, με αποτέλεσμα να επηρεαστεί αισθητά το εμπόριο. Η λειτουργία, ακόμη, της σιδηροδρομικής γραμμής Πειραιάς-Λάρισα, υποβάθμισε την λειτουργία του σιδηροδρόμου και του λιμανιού, αφού δεν χρειαζόταν η μεταφορά των εμπορευμάτων από το λιμάνι προς τον Πειραιά με πλοία, λόγω υψηλού κόστους και περισσότερου χρόνου. Παρόλα αυτά, ο καπνός συνέχιζε, όλα τα επόμενα χρόνια που ακολούθησαν τον πόλεμο, να δίνει εμπορική πνοή στην πόλη και κανείς δεν μπορεί να παραβλέψει το γεγονός ότι άφησε πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, μέσω των κτιρίων που στεγάζαν όλες τις λειτουργίες του. Ορισμένα από αυτά τα κτίρια, στέκονται ακόμα και σήμερα για να μαρτυρούν την οικονομική άνθηση της πόλης αλλά και τη συνεισφορά τους στην ιδιαίτερη βιομηχανική φυσιογνωμία της (Δημοτικό Κέντρο και Τεκμηρίωσης Βόλου, 2004).

Τα κτίρια αυτά, μερικά από τα οποία θα χρησιμοποιήσουμε και στην ξενάγησή μας είναι:

- Η Καπναποθήκη Παπάντου, στην οποία στεγάζεται το Μουσείο της Πόλης του Βόλου,
- Το Καπνεργοστάσιο Ματσάγγου, στο κέντρο της πόλης,
- Οι Καπναποθήκες Ματσάγγου, στη Ν. Ιωνία,
- Οι Καπναποθήκες Σπίρερ, στη συνοικία Μεταμόρφωση,
- Οι αποθήκες της Αμερικανικής Εταιρείας Καπνού (Κίτρινη Αποθήκη), στη συνοικία Μεταμόρφωση,
- Η Καπναποθήκη Παπαστράτου, στην παραλία της πόλης,
- Οι Καπναποθήκες της Γαλλικής Εταιρείας Καπνού, στη συνοικία ΟξύγONO,
- Το κτίριο του οργανισμού καπνού, στη συνοικία Κάραγατς.

Στον παρακάτω χάρτη (Χάρτης 1), μπορείτε να δείτε όλα τα κτίρια και τη θέση τους στην πόλη του Βόλου:

Χάρτης 1

Υπόμνημα Χάρτη

1. Καπναποθήκη Παπάντου-Μουσείο της Πόλης του Βόλου
2. Καπναποθήκες Παπαστράτου-Έδρα Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
3. Εργοστάσιο Καπνού Ματσάγγου-Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Κατάληψη Ματσάγγου, Εμπορικές Επιχειρήσεις
4. Αποθήκες Καπνού Αμερικανικής Εταιρείας Καπνού-Κίτρινη Αποθήκη
5. Αποθήκες Καπνού Σπίρερ-Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου
6. Αποθήκες Καπνού Γαλλικής Εταιρείας-Δημοτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης Βόλου
7. Οργανισμός Καπνού-Αθλητικές Εγκαταστάσεις συνοικίας Κάραγατς
8. Καπναποθήκες εταιρείας Ματσάγγου-Γεωπονική Σχολή Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Από αυτά τα κτίρια εμείς επιλέξαμε τέσσερα (Παπαστράτου, Παπάντου, Ματσάγγου, Κίτρινη Αποθήκη).¹⁵ Η επιλογή των συγκεκριμένων κτιρίων έγινε με βάση τα εξής κριτήρια:

- Είναι κτίρια άμεσα συνδεδεμένα με το brand name της πόλης του Βόλου, αφού έχουν να κάνουν με το παρελθόν της πόλης, σε κάθε επίπεδο (οικονομικό, ιστορικό, κοινωνικό και πολιτισμικό),
- έχουν κοινό ιστορικό υπόβαθρο και περιεχόμενο (κτίρια καπνού), έχουν συνδεθεί με την ιστορία της πόλης, είναι κατά βάση γνωστά στους κατοίκους (τουλάχιστον) και είναι πολύ εύκολα προσβάσιμα,
- τα τρία από αυτά είναι ανακαινισμένα, άλλα πλήρως, άλλα λιγότερο και το τελευταίο καθόλου,
- επιπλέον, η επιλογή τους στηρίχθηκε και στο γεγονός ότι τα κτίρια σήμερα χρησιμοποιούνται έχοντας τελείως διαφορετική χρήση σε σχέση με την προηγούμενή τους, σημαντική, ωστόσο, για την πόλη. Δύο από τα κτίρια χρησιμοποιούνται ως πανεπιστημιακά ιδρύματα (με το ένα από τα δύο να έχει ταυτόχρονα και εμπορική χρήση και να χρησιμοποιείται και ως χώρος διαμαρτυρίας), ένα ως μουσείο και ένα είναι ανεκμετάλλευτο αλλά υπάρχουν προοπτικές για αξιοποίησή του,
- το γενικό σκεπτικό της διαδρομής έχει να κάνει με την επαφή των χρηστών με το βιομηχανικό υπόβαθρο της πόλης τους, για το ρόλο των κτιρίων αυτών στη νεότερη ιστορία της πόλης, αλλά και με την επαφή με στοιχεία, τα οποία οι περισσότεροι δεν γνώριζαν

Οι πληροφορίες που χρησιμοποιήθηκαν:

- συγκεντρώθηκαν με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η εγκυρότητά τους (μουσειακούς χώρους, άρθρα κλπ.) και στοχεύουν στη βασική πληροφόρηση των χρηστών, χωρίς ιδιαίτερη εμβάθυνση και είναι εύκολο να τις αναζητήσει κάποιος μέσω του κινητού,
- Η γλώσσα είναι απλή και κατανοητή αλλά σε ορισμένα σημεία χρησιμοποιούνται και χιουμοριστικές εκφράσεις.

---

¹⁵Στην παρούσα διαδρομή θα μπορούσε να προστεθεί και ένας πέμπτος σταθμός (νούμερο 5 στον Χάρτη 1) το κτίριο Σπίρερ, αλλά θεωρήσαμε πως λόγω της χρήσης του ως Κέντρο Ιστορίας της Πόλης, έχει άμεση συνάφεια με το Μουσείο της Πόλης, αφού για την ίδρυση του Μουσείου χρησιμοποιήθηκαν όλα τα τεκμήρια από το συγκεκριμένο χώρο.

Όλα τα παραπάνω, αποδεικνύουν τη σημαντικότητα των κτιρίων αυτών για το παρελθόν της πόλης αλλά και τη σημασία τους για το παρόν της.

14. Τα κτίρια της ξενάγησης

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει εκτενής αναφορά για καθένα από τα κτίρια που επιλέχτηκαν για την ξενάγηση, για το ρόλο και τη σημασία τους για την πόλη καθώς επίσης και την ιστορία του καθενός ξεχωριστά. Μία επιλογή από τα στοιχεία αυτά, αποτελούν οι πληροφορίες που έχουν ενταχθεί στους κωδικούς QR των σταθμών της ξενάγησης. Θα ξεκινήσουμε από την αναφορά στο Μουσείο της Πόλης του Βόλου, αφού αποτελεί το σημείο έναρξης της διαδρομής που σχεδιάσαμε αλλά χρησιμοποιήσαμε και μαρτυρίες από τη συλλογή του για ένα από τα κτίρια μας.

14.1 Το Μουσείο της Πόλης του Βόλου

Η πόλη, αποτελεί χώρο κοινωνικοπολιτιστικών και ιστορικών γεγονότων που έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στο να αποκτήσει τη δική της «ταυτότητα». Οι προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων για τη ζωή στην πόλη, η δημόσια ιστορία της όπως αυτή έχει «γραφτεί» στη διάρκεια των ετών και η τοπική ιστορία, είναι βασικοί άξονες, οι οποίοι βοηθούν στο να αποκτήσει μια πόλη το δικό της μουσείο, που θα αποτελέσει και τον πυρήνα της εξέλιξης της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτισμικής της ζωής (Vourdakis & Pentazou, 2012). Με αυτή τη λογική, δημιουργήθηκε και το Μουσείο της Πόλης του Βόλου, το οποίο αποτελεί ένα από τα πιο σύγχρονα Μουσεία της Ελλάδας, με ημερομηνία έναρξης λειτουργίας του το 2014, έτος που συμπίπτει με τα 90 χρόνια από την ίδρυση του προσφυγικού συνοικισμού στη Ν. Ιωνία του Βόλου¹⁶. Σκοπός αυτού του μουσείου, είναι να παρουσιαστεί η ιστορία της πόλης, μέσω ντοκουμέντων, τα οποία είτε είναι έντυπα, είτε προέρχονται από ηχητικές προφορικές μαρτυρίες, οι οποίες ηχογραφήθηκαν και συλλέχθηκαν. Χαρακτηριστικό είναι, πως το μουσείο έχει 900 λεπτά ηχογραφημένων μαρτυριών στις εκθέσεις του.

---

¹⁶<http://www.vmoc.gr/>

Στα πρώτα χρόνια, φιλοξενήθηκε μία περιοδική έκθεση, η οποία εκτεινόταν σε 2 ορόφους και αποτελούταν από 9 θεματικές ενότητες: αστικός χώρος, εργασία, κατοικία, ενδυμασία, άνθρωποι, διασκέδαση, ποδόσφαιρο, περίοδοι κρίσης και επανάχρηση. Αποδεικνύεται εδώ αυτό που αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, πως στους χώρους ενός μουσείου πόλης, δεν παρουσιάζονται μόνο στοιχεία από την ιστορία της πόλης με την έννοια των μαχών ή άλλων συγκρούσεων και γεγονότων που επηρέασαν την πόλη ως οντότητα γενικά, αλλά και στοιχεία που έχουν να κάνουν με την κοινωνική ζωή της, η οποία επηρεάστηκε από όλα τα υπόλοιπα.

Επιλέχθηκε η έναρξη της έκθεσης από τον «αστικό χώρο», αφού οι νέοι κάτοικοι της πόλης-πρόσφυγες-, ήρθαν σε ένα νέο αστικό περιβάλλον, τελείως διαφορετικό από το δικό τους και στη συνέχεια μπόρεσαν και κατάφεραν να δημιουργήσουν εκείνοι το δικό τους ιδιαίτερο αστικό κομμάτι μέσα στην πόλη. Η «εργασία», αναφερόταν σε όλες εκείνες τις προσπάθειες των κατοίκων για αναζήτηση εργασίας για την επιβίωση τους αλλά και στην έκφραση της δημιουργίας μέσω της εργασίας και η «κατοικία» εστίαζε στους ιδιωτικούς χώρους κατοικίας των κατοίκων στο πέρασμα των χρόνων. Η «ενδυμασία» έδειχνε πέρα από τον τρόπο ένδυσης και υπόδησης μιας άλλης εποχής και τον τρόπο με τον οποίο τα ρούχα αποτελούσαν στοιχείο κοινωνικής και οικονομικής καταξίωσης. Η θεματική με τίτλο «Άνθρωποι» ήταν ίσως και η πιο σημαντική, αφού οι άνθρωποι-κάτοικοι της πόλης είναι αυτοί που συνέβαλαν, μέσω των εμπειριών τους και των προσωπικών προφορικών μαρτυριών τους στο να δημιουργηθεί αυτό το μουσείο. Η «διασκέδαση» παρουσίαζε τον διαφορετικό τρόπο ζωής που ξεφεύγει από τα στενά όρια της ιδιωτικότητας και της εργασίας και το «ποδόσφαιρο» έδειχνε τη σημαντική συμβολή των δύο ομάδων της πόλης του Ολυμπιακού και της Νίκης, στην κοινωνική ζωή της. Στη συνέχεια, η θεματική «περίοδοι κρίσης» ανεδείκνυε την επίδραση των σημαντικών ιστορικών περιόδων της Μικρασιατικής Καταστροφής, της Κατοχής, των καταστροφών στην πόλη από τις πλημμύρες και τους σεισμούς το διάστημα 1955-1957 και της αποβιομηχάνισης τη δεκαετία του 1980 στην κοινωνική και πολιτική ζωή της πόλης.

Σημαντικό κομμάτι του μουσείου όσον αφορά την περίοδο της κατοχής, είναι οι ηχητικοί περίπατοι που έχουν σχεδιαστεί για τη συγκεκριμένη εποχή, οι οποίοι δημιουργήθηκαν από μαρτυρίες των κατοίκων και «κάνουν στάσεις» σε διάφορα σημεία της πόλης, τα οποία αποτέλεσαν χώρους μαρτυρίου για τους κατοίκους της πόλης. Αυτές τις μαρτυρίες χρησιμοποιήσαμε και εμείς σε ένα από τα κτίρια μας. Τέλος, η «επανάχρηση»

αναφερόταν στην προσπάθεια και στην ανάγκη για στέγαση σημαντικών χώρων πολιτισμού σε κτίρια ιστορικά και με ιδιαίτερη σημασία για τις πόλεις.

Σήμερα, φιλοξενείται στους 2 ορόφους του Μουσείου, η μόνιμη έκθεση, η οποία εγκαινιάστηκε στις 17 Μαΐου 2019 και έχει τίτλο «Βόλος, 10+ ιστορίες». Η έκθεση αυτή παρουσιάζει τη ζωή στην πόλη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Οι ενότητες της μόνιμης έκθεσης περιλαμβάνουν στοιχεία και ντοκουμέντα για την πολεοδομική οργάνωση της πόλης και τις υποδομές της, τη δημογραφία και την πολυσυλλεκτικότητα, τα διάφορα δίκτυα της πόλης (μεσογειακά, πολιτιστικά, οικονομικά), για την πόλη σε περιόδους κρίσεως, για τον νεωτερισμό και τον αστικό μετασχηματισμό, για την ανασυγκρότηση της πόλης αλλά και το σημαντικό ρόλο του τουρισμού, του αθλητισμού, της εργασίας και του πολιτισμού στη σημερινή της φυσιογνωμία.¹⁷

Το κτίριο που στεγάζει το μουσείο, είναι μία από τις πολλές καπναποθήκες που βρίσκονται διάσπαρτες στην πόλη και συγκεκριμένα πρόκειται για την καπναποθήκη Παπάντου που χτίστηκε το 1920. Βρίσκεται στη συνοικία των Παλαιών, τοποθεσία καθόλου τυχαία, αφού εκεί ήταν ο πυρήνας της εμπορικής ζωής της πόλης, κοντά στο λιμάνι, πριν επεκταθεί προς τα ανατολικά. Για το Μουσείο της Πόλης, επιλέχθηκε ένα κτίριο καπνού, αφού ο Βόλος, όπως αναφέρθηκε, αποτελούσε σημαντικό σημείο διαλογής, επεξεργασίας και διανομής καπνού στην υπόλοιπη Ελλάδα. Γι' αυτό το λόγο εξάλλου, στους χώρους του Μουσείου φιλοξενήθηκε στην αρχή της λειτουργίας του (2014), έκθεση για την καπνοβιομηχανία των αδερφών Ματσάγγου¹⁸ χρησιμοποιώντας αφίσες, μακέτες από πακέτα τσιγάρων αλλά και περιτυλίγματα από τα πακέτα αυτά¹⁹. Η επιλογή, επομένως, ενός βιομηχανικού κτιρίου, το οποίο ανακαινίστηκε για να στεγάσει ένα μουσείο, τονίζει τη σημασία που δίνει ένα μουσείο πόλης και στην ιστορία των κτιρίων.

Επιπλέον, ο συγκεκριμένος χώρος, πέρα από βιομηχανικό κτίριο, αποτέλεσε και χώρο φιλοξενίας προσφύγων κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Καταστροφής. Η αποθήκη καπνού, σταμάτησε τη λειτουργία της κοντά στο 1922 και εν συνεχεία, ο δήμος επέλεξε αυτόν τον χώρο για να στεγάσει προσωρινά τους νέους κατοίκους της πόλης. Βρισκόταν

---

¹⁷<http://www.vmoc.gr/10stories.html>

¹⁸Η καπναποθήκη Ματσάγγου, αποτελεί έναν από τους σταθμούς της ξενάγησής μας στην πόλη και εκτενέστερη αναφορά θα γίνει σε επόμενο ξεχωριστό κεφάλαιο.

¹⁹<https://www.naftemporiki.gr/story/896701/to-mouseio-tis-polis-tou-bolou-anoikse-tis-pules-tou-sto-koino>

κοντά στη Νέα Ιωνία (τόπος μετεγκατάστασης) δημιουργώντας έτσι μια προσφυγική συνοικία, πολύ κοντά στο κέντρο της πόλης. Οι πρόσφυγες αποτέλεσαν και αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ιστορίας του Βόλου, αφού έφεραν μαζί τους τη δική τους κουλτούρα και προέκυψε ένα μωσαϊκό πολιτισμών στην πόλη, αλλάζοντας την φυσιογνωμία της. Γι' αυτό άλλωστε και το Μουσείο φιλοξένησε μαρτυρίες από την προσφυγική κρίση, στην έκθεση για της περιόδους κρίσης, θέλοντας να δείξει τις αλλαγές που προέκυψαν στην κοινωνική ζωή και συνοχή της πόλης εκείνα τα χρόνια.

Ακόμη, το γεγονός ότι στον αύλειο χώρο του Μουσείου υπάρχουν σωζόμενα ευρήματα του Κάστρου των Παλαιών και εντός του μουσείου, στο χώρο των εκθέσεων, σώζονται τμήματα αγωγών διανομής και μεταφοράς νερού, που χρονολογούνται από τον 6^ο-7^ο αι. μ.Χ., αποδεικνύει ότι το Μουσείο συνδέεται όχι μόνο με την πρόσφατη ιστορία της πόλης αλλά και με την παλαιότερη.

14.2 Η καπναποθήκη Παπαστράτου

Η καπναποθήκη Παπαστράτου, αποτελεί το πιο γνωστό κτίριο της πόλης. Είναι για πολλούς το σήμα κατατεθέν της, αν εξαιρεθεί η Αργώ. Βρίσκεται στο ανατολικό άκρο του λιμανιού, μπροστά ακριβώς στη θάλασσα και στη μέση της πεζοδρομημένης παραλιακής οδού, της οδού Αργοναυτών.

Το συγκεκριμένο κτίριο, χτίστηκε το 1935 για να στεγάσει τις αποθήκες καπνού της εταιρείας Παπαστράτος. Ωστόσο, λίγα χρόνια νωρίτερα, είχε χτιστεί μία μικρότερη αποθήκη, το 1926, εκεί που βρίσκεται σήμερα το κτίριο του Αλ. Δελμούζου, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το κτίριο αυτό κατεδαφίστηκε χρόνια αργότερα αφότου οικοδομήθηκε και στη συνέχεια εμφανίστηκε νέο κτίριο, όπως το γνωρίζουμε σήμερα. Για να υπάρξει, όμως το αρχικό κτίριο καπνού στη θέση που βρίσκεται σήμερα το κτίριο του Αλ. Δελμούζου, προηγήθηκε διαμάχη μεταξύ του λιμενικού ταμείου της πόλης του Βόλου και της εταιρείας Παπαστράτος, γιατί το λιμενικό ταμείο ισχυριζόταν ότι το συγκεκριμένο σημείο της παραλίας, είχε επιχωματωθεί με έξοδα δικά του, αρκετά χρόνια πριν (περίπου 25) με αποτέλεσμα να έχει αυτό δικαιοδοσία για το τι θα ανεγερθεί (Δημοτικό Κέντρο και Τεκμηρίωσης Βόλου, 2004). Επιπλέον, για το συγκεκριμένο σημείο είχε εκδηλώσει ενδιαφέρον και ο Δήμος Βόλου, για να ανεγερθεί το δημαρχείο της πόλης. Ωστόσο, τελικά,

τίποτα από τα δύο δεν συνέβη και στη συνέχεια προστέθηκε και το κτίριο με τους τρούλους²⁰.

Στην αποθήκη αυτή, σύμφωνα με την εφημερίδα Θεσσαλία, αποθηκευόταν ο καπνός προκειμένου στη συνέχεια να γίνει η μηχανική επεξεργασία του, η οποία περιελάμβανε τα στάδια της ύγρανσης των δεμάτων καπνού, την επεξεργασία σε καπνόφυλλα, τον καθαρισμό και τη διαλογή τους, το χαρμάνισμα, το κοσκίνισμα, τη δεματοποίηση και την τελική διάθεσή του στο εμπόριο. Υπολογίζεται πως και στα δύο κτίρια, εργάζονταν μέχρι και 250 άτομα (Αμανατίδης, 2017²¹) για την παραγωγή 400 περίπου τόνων καπνού. Χαρακτηριστικά: «Σε τεχνική έκθεση του 1967 αναφέρεται ότι η καπναποθήκη απασχολούσε 25 έως 250 άτομα εργατικό και υπαλληλικό προσωπικό ανάλογα με την εποχή του έτους. Την ίδια περίοδο η ετήσια επεξεργασία και παραγωγή καπνών ανερχόταν στους 400-500 τόνους»²².

Ωστόσο, αν και η παραγωγή προχωρούσε κανονικά, μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο σταδιακά, είχε αρχίσει η συρρίκνωσή της, αφού οι αμερικανικές εταιρείες καπνού εμφανίστηκαν με δυναμική στην Ευρώπη και η θέση των γερμανικών (στις οποίες η εταιρεία Παπαστράτος είχε σημαντική θέση) άρχισαν να χάνουν έδαφος. Έτσι το φθινόπωρο του 1969 η αποθήκη καπνού της εταιρείας στο Βόλο έπαυσε να λειτουργεί και όλο το υλικό μεταφέρθηκε στις εγκαταστάσεις της εταιρείας στη Θεσσαλονίκη και το Αγρίνιο. Η ιδιοκτησία των κτιρίων πέρασε στα χέρια του Εθνικού Οργανισμού Καπνού το 1969 για το νέο κτίριο και το 1970 για το παλιό.²³

Μετά από μια δεκαετία, περίπου, αχρηστίας και συγκεκριμένα το 1985, το κτίριο αγοράζεται από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας προκειμένου να στεγαστούν εκεί οι διοικητικές υπηρεσίες και η πρυτανεία του ιδρύματος. Το 1996 εντάσσεται στο πλέγμα των πανεπιστημιακών κτιρίων της πόλης, και πέρα από τις διοικητικές υπηρεσίες, στεγάζει και τα παιδαγωγικά τμήματα του Πανεπιστημίου. Το βασικό κτίριο με τους χαρακτηριστικούς τρούλους διατηρήθηκε, σε γενικές γραμμές όπως είναι. Το ίδιο συνέβη και με την κεντρική είσοδο της αποθήκης, η οποία παραμένει ίδια. Το δεύτερο κτίριο κατεδαφίζεται και στη θέση

²⁰Κατσούδα, (2013). <http://sokrates0712.blogspot.com/2013/02/blog-post.html>

²¹ <https://e-thessalia.gr/istorika-akinita-ston-vo-lo-ke-axiopiisi-tous-apo-panepistimio-apo-ti-diasosi-tis-klironomias-stin-anaptyxi-tis-polis/> (4/6/2017)

²²Κατσούδα, (2013). <http://sokrates0712.blogspot.com/2013/02/blog-post.html>

²³Κατσούδα, (2013). <http://sokrates0712.blogspot.com/2013/02/blog-post.html> και http://naturahellas.blogspot.com/2016/02/blog-post_94.html

του χτίζεται το κτίριο που θα στεγάσει τα δύο αμφιθέατρα και αίθουσες διδασκαλίας. Το κτίριο σήμερα είναι αφιερωμένο στον Αλέξανδρο Δελμούζο.²⁴ Τέλος, λόγω των αυξημένων αναγκών του Πανεπιστημίου, χτίζεται και ένα νέο τελειώς κτίριο, το οποίο θα στεγάσει τα γραφεία των διδασκόντων των τμημάτων, το οποίο όμως ουδεμία σχέση έχει με κάποιο παλαιότερο κτίριο.

14.3 Το καπνεργοστάσιο Ματσάγγου

Σε πολύ κοντινή απόσταση από τις καπναποθήκες της εταιρείας Παπαστράτος, βρίσκεται το καπνεργοστάσιο της εταιρείας Ματσάγγου, στο πιο κεντρικό σημείο της πόλης. Χτίστηκε αρκετά χρόνια πριν τις αποθήκες Παπαστράτου και ήταν ένα από τα πρώτα εργοστάσια στην πόλη του Βόλου και το σημαντικότερο, που συνέβαλε τα μέγιστα στην οικονομική άνθιση της πόλης. Η καπνοβιομηχανία αυτή, ήταν η σημαντικότερη και μεγαλύτερη όχι μόνο στο Βόλο και τη Μαγνησία αλλά και σε ολόκληρη τη Θεσσαλία και μία από τις μεγαλύτερες στην ελληνική επικράτεια²⁵. Ιδρύθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα το 1890 από τον Νικόλαο Ματσάγγο, ο οποίος ήταν ένας από τους μεγαλύτερους εμπόρους καπνού στην Ελλάδα που ασχολήθηκε με την εξαγωγή προϊόντων ελληνικού καπνού στο εξωτερικό. Αρχικά, ο Νικόλαος Ματσάγγος, μαζί με συγγενείς τους ανοίγει μία εμπορική επιχείρηση με είδη καπνού στο κέντρο της πόλης και συγκεκριμένα στη συμβολή των οδών Δημητριάδος και Κουταρέλια. Από το μικρό αυτό «καπνομάγαζο» κατάφερε να δημιουργήσει μια ετερόρρυθμη εταιρεία το 1918 μαζί με τους γιους τους και το 1926, μετά το θάνατό του, οι γιοι του έφτιαξαν με ομόρρυθμη εταιρεία. Μια μεγάλη βιομηχανία καπνού είχε δημιουργηθεί στην πόλη (Αγγελοπούλου, 2005)²⁶, η οποία άντεξε για περίπου 80 χρόνια.

---

²⁴http://naturahellas.blogspot.com/2016/02/blog-post_94.html

²⁵ Στανόγιεβιτς, Ι. (2010). Κτίριο Ματσάγγου: Ιστορία, χρήση του και σχέση με το Βόλο. Διαθέσιμο στο http://geander.com/vol_mats_ivana1.pdf.

²⁶ Επίσης: <http://www.piop.gr/el/istoriko-arxeio/~media/Files/IA/arxeiakes-syloges/%CE%9C%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%BF%CF%85%20%CE%9D%20%CE%91%CF%86%CE%BF%CE%AF%20%CE%9A%CE%B1%CF%80%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1%20%CE%91%CE%95.pdf> και <https://volosmagnisia.wordpress.com/2017/06/24/%CE%BD%CE%BF-1079-%CE%BA%CE%B1%CF%80%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%8>

Σταδιακά όλο και περισσότερα άτομα αλλά και ολόκληρες οικογένειες άρχισαν να εργάζονται στο εργοστάσιο. Χαρακτηριστικά αναφέρεται, πως ενώ το 1919 δούλευαν στο εργοστάσιο 30 άτομα, το 1924 έφτασαν τα 350, το 1940 άγγιξαν τα 1000 και το 1948, λίγο πριν αρχίσει η παρακμή, ο αριθμός έφτασε κοντά στους 2000. Αριθμός μεγάλος για τα δεδομένα μιας επαρχιακής πόλης, όπως ο Βόλος. Το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων ήταν γυναίκες, λόγω καλύτερων αποτελεσμάτων σε λεπτές χειρονακτικές εργασίες αλλά και ένα ποσοστό ήταν παιδιά ηλικίας από 7-13. Σημαντικό, επίσης, ήταν και το ποσοστό συμμετοχής στη λειτουργία του εργοστασίου και προσφύγων που είχαν έρθει στην πόλη από τη Μικρά Ασία μετά την καταστροφή, στοιχείο που δείχνει και τη συνεισφορά των προσφύγων στη ζωή της πόλης. Η παραγωγή του εργοστασίου συνεχώς μεγάλωνε, και το 1930 έφτανε τα 60.000 προϊόντα καπνού το μήνα με αποκορύφωμα τα 160.000 προϊόντα λίγο πριν την κήρυξη του πολέμου. Αρκετά από τα μηχανήματα που χρησιμοποιούσαν οι εργάτες είχαν φτάσει στην πόλη από την Αμερική, γεγονός που δείχνει την οικονομική ευμάρεια του εργοστασίου.

Στην κατοχή, οι δύο ιδιοκτήτες Κωνσταντίνος και Ιωάννης Ματσάγγος πέθαναν, με αποτέλεσμα να αρχίσει η επιχείρηση να παρακμάζει. Ωστόσο, παρά τις καταστροφές από τους βομβαρδισμούς των Γερμανών, το εργοστάσιο λειτουργούσε κανονικά. Αν και μέχρι το 1947 η εταιρεία κατείχε την πρώτη θέση στην παραγωγή τσιγάρων στην Ελλάδα, μετά τους σεισμούς που έγιναν στην περιοχή το 1955 άρχισε η σταδιακή ύφεση με αποτέλεσμα το 1957 να περάσει στα χέρια αναγκαστικής διαχείρισης και αλλαγή ιδιοκτησιακών καθεστώτων.²⁷ Για ένα μικρό διάστημα η Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος πήρε υπό την ιδιοκτησία της την εταιρεία και το κτίριο αλλά και πάλι δεν κατάφερε να ορθοποδήσει, ώσπου τελικά κατέληξε στο ελληνικό δημόσιο μετά από πλειστηριασμό. Έτσι, το 1965 μια μεγάλη βιομηχανία σταμάτησε να λειτουργεί και οι εγκαταστάσεις της πέρασαν για χρόνια σε φάση αχρηστίας. Τελικά, αγοράστηκε από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, για να στεγάσει το τμήμα Οικονομικών Σπουδών του Ιδρύματος.

7%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CF%86%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%BF%CF%85/

²⁷<http://www.piop.gr/el/istoriko-arxeio/~media/Files/IA/arxeiakes-syloges/%CE%9C%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%BF%CF%85%20%CE%9D%20%CE%91%CF%86%CE%BF%CE%AF%20%CE%9A%CE%B1%CF%80%CE%BD%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%BC%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1%20%CE%91%CE%95.pdf>

Το καπνεργοστάσιο αυτό, αν και οι περισσότεροι πιστεύουν ότι πρόκειται για ένα κτίριο, αποτελείται από 5 διαφορετικά οικήματα, τα οποία χτίστηκαν σε διαφορετικές εποχές με διαφορετική τεχνοτροπία το καθένα. Το πρώτο κτίριο είναι διώροφο και κατασκευασμένο από πέτρα και το 1918 προστέθηκαν τα χαρακτηριστικά μεγάλα κτίρια της οδού Π. Μελά. Το 1925 δημιουργείται η νεότερη κατασκευή επί της οδού Ερμού με την χαρακτηριστική κυκλική απόληξη με πολλά στοιχεία νεοκλασικισμού, που το κάνει αρκετά διαφορετικό από τα υπόλοιπα κτίρια του εργοστασίου. Η τελευταία κατασκευή κτιρίου γίνεται το 1937 επί της οδού 28^{ης} Οκτωβρίου κατά τη διάρκεια της οποίας δημιουργείται και η γέφυρα που ενώνει τα κτίρια αλλά και η χαρακτηριστική στοά. Το εργοστάσιο αυτό, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα βιομηχανικού κτιρίου του Μεσοπολέμου με ιδιαίτερο ύφος.²⁸

Σήμερα τα συγκεκριμένα κτίρια έχουν αρκετές διαφορετικές χρήσεις. Το μεγαλύτερο μέρος, χρησιμοποιείται από Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας για τη στέγαση του Οικονομικού τμήματος, το οποίο άρχισε να λειτουργεί στο συγκεκριμένο κτίριο, το 2017. Στο μπροστινό μέρος επί της οδού Ερμού, λαμβάνουν χώρα εμπορικές δραστηριότητες, αφού λειτουργούν καταστήματα και στους ορόφους πάνω από τα καταστήματα και επί της οδού Π. Μελά, ο χώρος χρησιμοποιείται ως τόπος διαμαρτυρίας από άτομα που το έχουν καταλάβει, γνωστός και ως «Κατάληψη Ματσάγγου». Το κτίριο καλύπτει τα οικοδομικά τετράγωνα που περικλείονται από τις οδούς Ερμού, Π. Μελά, 28^{ης} Οκτωβρίου και Μακεδονομάχων²⁹ στο κέντρο της πόλης και ανήκει, σήμερα, όλο στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

14.4 Η Κίτρινη Αποθήκη

Η Κίτρινη Αποθήκη είναι ένα κτίριο στην πόλη του Βόλου, κοντά στο κέντρο της και συγκεκριμένα στη συνοικία της Μεταμόρφωσης. Κατασκευάστηκε κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου. Χτίστηκε το 1926 για να στεγάσει τις αποθήκες της Αμερικανικής Εταιρείας Καπνού (American Tobacco Company of the Orient), η οποία είχε αρχίσει σταδιακά να έχει τη δική της σημαντική θέση στην Ευρώπη. Επιλέχθηκε ο Βόλος, αφού είχε λιμάνι με πολύ

---

²⁸Τζαναβάρα, Χ. (2018). <http://www.thessaliaeconomy.gr/blog/viomixania/ta-apomeinaria-tis-matsaggos-poy-kapote-eixe-ston-vo-lo-1850-atoma>

²⁹Τζαναβάρα, Χ. (2018). <http://www.thessaliaeconomy.gr/blog/viomixania/ta-apomeinaria-tis-matsaggos-poy-kapote-eixe-ston-vo-lo-1850-atoma>

σημαντική εμπορική κίνηση για εκείνα τα χρόνια και μπορούσε να συνδυαστεί εύκολα με το σιδηροδρομικό δίκτυο της πόλης. Λειτουργήσε ως αποθήκη καπνού από τα τέλη της δεκαετίας του 1920 και καθόλη τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας, μέχρι και την κήρυξη του πολέμου. Την περίοδο αυτή, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, οι ντόπιοι εργάζονταν κατά εκατοντάδες σε αποθήκες και εργοστάσια καπνού (Μπούμπαρη, 2006).

Με την έναρξη του 2ου πολέμου, παύει να λειτουργεί ως αποθήκη και περνάει στα χέρια των κατακτητών, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της κατοχής (1941-1944) το χρησιμοποίησαν ως χώρο φυλάκισης, εγκλεισμού και βασανιστηρίων για τους κατοίκους της πόλης. Ήταν ένα από τα τρία μέρη που λειτουργήσε ως κρατητήριο από τους Γερμανούς κατακτητές και τους συνεργάτες τους για την ευρύτερη περιοχή της Μαγνησίας αλλά και ως προσωρινό γκέτο των Εβραίων της περιοχής του Βόλου. Κρατήθηκαν στους χώρους της αρκετοί Εβραίοι και Έλληνες πατριώτες και αγωνιστές της αντίστασης, πολλοί από τους οποίους στη συνέχεια μεταφέρονταν με τρένα στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της Ναζιστικής Γερμανίας στην κεντρική Ευρώπη. Τα βασανιστήρια και οι εξευτελισμοί των κρατουμένων ήταν καθημερινό φαινόμενο για την περιοχή. Ακόμη, αρκετά συχνά συνέβαιναν και εκτελέσεις κρατουμένων, τα πτώματα των οποίων, οι κατακτητές τα πετούσαν στα γειτονικά πεζοδρόμια για παραδειγματισμό (Μπούμπαρη, 2006).

Μετά την απελευθέρωση, το κτίριο νοικιάστηκε στη Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος (ΣΕΚΕ) ενώ το 1965 αγοράστηκε από τον Εθνικό Οργανισμό Καπνού (ΕΟΚ). Το προσωπικό που απασχολούνταν στην αποθήκη ήταν το 1968 120 άτομα. Μετά την παύση λειτουργίας της, πέρασε διαδοχικά στην κατοχή του Υπουργείου Γεωργίας, στη συνέχεια στην κατοχή του Δήμου Βόλου και τέλος στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, το οποίο έχει αναλάβει και την αξιοποίησή του.

Ως προς την αξιοποίηση της Κίτρινης Αποθήκης, οι προτάσεις είναι πολλές. Πολλοί θεωρούν ότι είναι καταλληλότερο να γίνει μουσειακός χώρος λόγω της βαριάς και σκληρής ιστορίας της, άλλοι πιστεύουν ότι μπορεί να στεγάσει πανεπιστημιακά τμήματα και άλλοι να γίνει ερευνητικό κέντρο. Το μόνο σίγουρο είναι ότι το συγκεκριμένο κτίριο είναι σημαντικό για την πόλη αφού πέρασε από διάφορα στάδια χρήσης που από τη μια βοήθησαν στην

οικονομική ανάπτυξη της πόλης αλλά από την άλλη αποτέλεσε σημαντικός τόπος ιστορικών γεγονότων³⁰.

---

³⁰ Υδραίου, Γ. (2018). Χρώμα στην Κίτρινη Αποθήκη. Διαθέσιμο στο <https://www.taxydromos.gr/Topika/314058-xrwma-sthn-kitrinh-apothhkh.html>.

ΜΕΡΟΣ Β

Ερευνητικό Μέρος Εργασίας

1. Ο σχεδιασμός και η χρήση της εφαρμογής

Πολλές έρευνες έχουν εστιάσει και έχουν μελετήσει τη χρήση του κινητού στις μουσειακές εμπειρίες. Οι Τσέλιος, Ράπτης, Παπαδημητρίου και Γιαννούτσου (2008), μελέτησαν τις προϋποθέσεις εκείνες που απαιτούνται για τη δημιουργία μιας εφαρμογής για κινητά τηλέφωνα που θα χρησιμοποιείται στα μουσεία, ερευνώντας παράλληλα και τις αλλαγές που επιφέρει η χρήση των κινητών στη μουσειακή εμπειρία και αν αυτές οι αλλαγές έχουν σκοπούς παιδαγωγικούς ή καθαρά εκπαιδευτικούς. Διαπίστωσαν, πως η χρήση του κινητού επηρέασε θετικά την εμπειρία των συμμετεχόντων, δημιουργήθηκαν πολλές ευκαιρίες για αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών και των μουσειακών αντικειμένων και ενισχύθηκαν οι προϋπάρχουσες γνώσεις και σκέψεις των συμμετεχόντων.

Οι Sung, Chang και Liu (2015), κατέληξαν μέσα από την έρευνά τους για την εκπαίδευση και μάθηση με τεχνολογικά μέσα, στο συμπέρασμα, πως τα κινητά τηλέφωνα και γενικά το m-learning, έχει θετικό αντίκτυπο ως εργαλείο μάθησης και μελέτης. Ωστόσο, επισημαίνουν πως σημαντικό ρόλο παίζει και η εξοικείωση στη χρήση εφαρμογών σε ένα κινητό τηλέφωνο και η γενικότερη ευχέρεια χρήσης ενός κινητού, παραμέτρους που λάβαμε κι εμείς υπόψη.

Έτσι δομήθηκε ο σχεδιασμός και η χρήση της εφαρμογής στην παρούσα έρευνα. Στόχος ήταν να ελεγχθεί η απόκτηση της γνώσης με τη χρήση του κινητού και ο τρόπος με τον οποίο οι ενήλικες κάτοικοι της πόλης μπόρεσαν να οδηγηθούν στην απόκτηση της ιστορικής γνώσης, αν δηλαδή οι ίδιοι αντιλαμβάνονται την ιστορική σημασία των κτιρίων αυτών, με τα οποία έρχονται σε καθημερινή επαφή. Επιλέχθηκε ο Βόλος, ως ο τόπος που θα πραγματοποιηθεί η έρευνα, λόγω εντοπιότητας αλλά και ιδιαίτερης ανάγκης για αναζήτηση της ιστορικής πλευράς των κτιρίων της πόλης. Ως ομάδα στόχου επιλέχθηκε η ηλικιακή ομάδα των ενηλίκων, αφού σκοπός ήταν να ερευνηθεί η ατομική χρήση του κινητού και η ατομική προσέγγιση της γνώσης και όχι η ομαδική (οικογένειες με παιδιά, ομάδες μαθητών σχολείου, ομάδες εφήβων κλπ.). Ωστόσο, δεν αποκλείστηκε η περίπτωση βοήθειας (από περαστικούς π.χ.) σε ερευνώμενους, σε περίπτωση που τη ζητούσαν.

Σημαντικό, επίσης, στοιχείο ήταν και η δημιουργία της διαδρομής εντός της πόλης, η οποία είχε μια συγκεκριμένη πορεία, ασφαλή για περιήγηση με τα πόδια. Ωστόσο, η πραγματοποίηση της διαδρομής σε χρόνο πέρα από αυτόν που εμείς θέσαμε, εξαρτήθηκε από τον ίδιο τον ερευνώμενο, αρκεί να ήταν εντός ορίων ισχύος των QR codes, που χρησιμοποιήθηκαν για τη συγκεκριμένη έρευνα.

Η εφαρμογή χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια μιας ψηφιακής διαδρομής-ξενάγησης και επιλέχθηκαν κτίρια και όχι εσωτερικοί χώροι μουσείου ή μουσείων. Επιπλέον, σε όλες τις φάσεις της ξενάγησης, χρησιμοποιήθηκε το κινητό τηλέφωνο, το οποίο είχε σημαντικό ρόλο σε αυτήν και μελετήθηκε ο τρόπος με τον οποίο, η τεχνολογία βοήθησε και ενίσχυσε την ψηφιακή ξενάγηση. Σκοπός, επιπλέον, ήταν να εξεταστεί ποιο είδος πληροφορίας από αυτές που εμφανίστηκαν στο κινητό τηλέφωνο ήταν πιο κατάλληλο και κατάφερε να ενισχύσει τις γνώσεις των συμμετεχόντων εμπλουτίζοντας τις προϋπάρχουσες γνώσεις τους.

1.1 Χαρακτηριστικά εφαρμογής

Η εφαρμογή που χρησιμοποιήθηκε ήταν η QR SCANNER και τα βασικά της χαρακτηριστικά αλλά και στοιχεία που σχετίζονται με την παρούσα έρευνα είναι:

- Ήταν έτοιμη για εγκατάσταση, δωρεάν, σε οποιαδήποτε πλατφόρμα εφαρμογών (AppStore, PlayStore κλπ) αν και σε ορισμένα κινητά είναι ήδη εγκατεστημένη.
- Δεν έχει σχέση με το χώρο, δηλαδή δεν εμφάνιζε το χάρτη της πόλης (Ο περίπατος στην πόλη γίνεται με χάρτη που δόθηκε στους χρήστες).
- Σε κάθε κτίριο υπήρχαν κωδικοί. Τέσσερις συνολικά κωδικοί QR και 2 κωδικοί QR επιπλέον στο κτίριο Ματσάγγου για τις ηχητικές μαρτυρίες και 1 επιπλέον στο Μουσείο της Πόλης.
- Οι απαραίτητες πληροφορίες και τα αρχεία ήχου εμφανίστηκαν στην οθόνη της εφαρμογής, αφού σκαναρίστηκαν οι κωδικοί.
- Υπήρχε η δυνατότητα για σκανάρισμα, όσες φορές επιθυμούσε ο κάθε χρήστης,

- Η διάρκεια του κωδικού ήταν περιορισμένη³¹,
- Μέσω της εφαρμογής ήρθαν σε επαφή με τις πληροφορίες για τα κτίρια της πόλης,
- Μέσω των πληροφοριών αυτών, ήρθαν σε επαφή οι χρήστες με το παρελθόν και το παρόν της πόλης,
- Ο μέσος χρόνος αναμονής σε κάθε κτίριο ήταν 25-35 λεπτά,
- Τα κτίρια ήταν αυτόνομα, χωρίς να υπάρχει μία ιστορική συνέχεια στην όλη διαδρομή που πραγματοποίησαν οι χρήστες. Ωστόσο, είχαν κοινό σημείο αναφοράς, αφού πρόκειται για κτίρια που σχετίζονται με τη βιομηχανική ιστορία της πόλης και συγκεκριμένα με την ιστορία της βιομηχανίας καπνού.
- Φάνηκε μετέπειτα, πόσες φορές σκαναρίστηκε κάθε κωδικός.

Οι ερευνώμενοι ήταν εξ ολοκλήρου όρθιοι με το κινητό στο χέρι τους, χωρίς να απαγορεύθηκαν, ωστόσο, οι στάσεις ενδιάμεσα από τους σταθμούς. Επιπλέον, στη συγκεκριμένη εφαρμογή χρησιμοποιήθηκαν κωδικοί one-way QR, αφού ο μόνος στόχος ήταν η παροχή πληροφόρησης και όχι σχολίων.

1.2 Ο χάρτης της διαδρομής

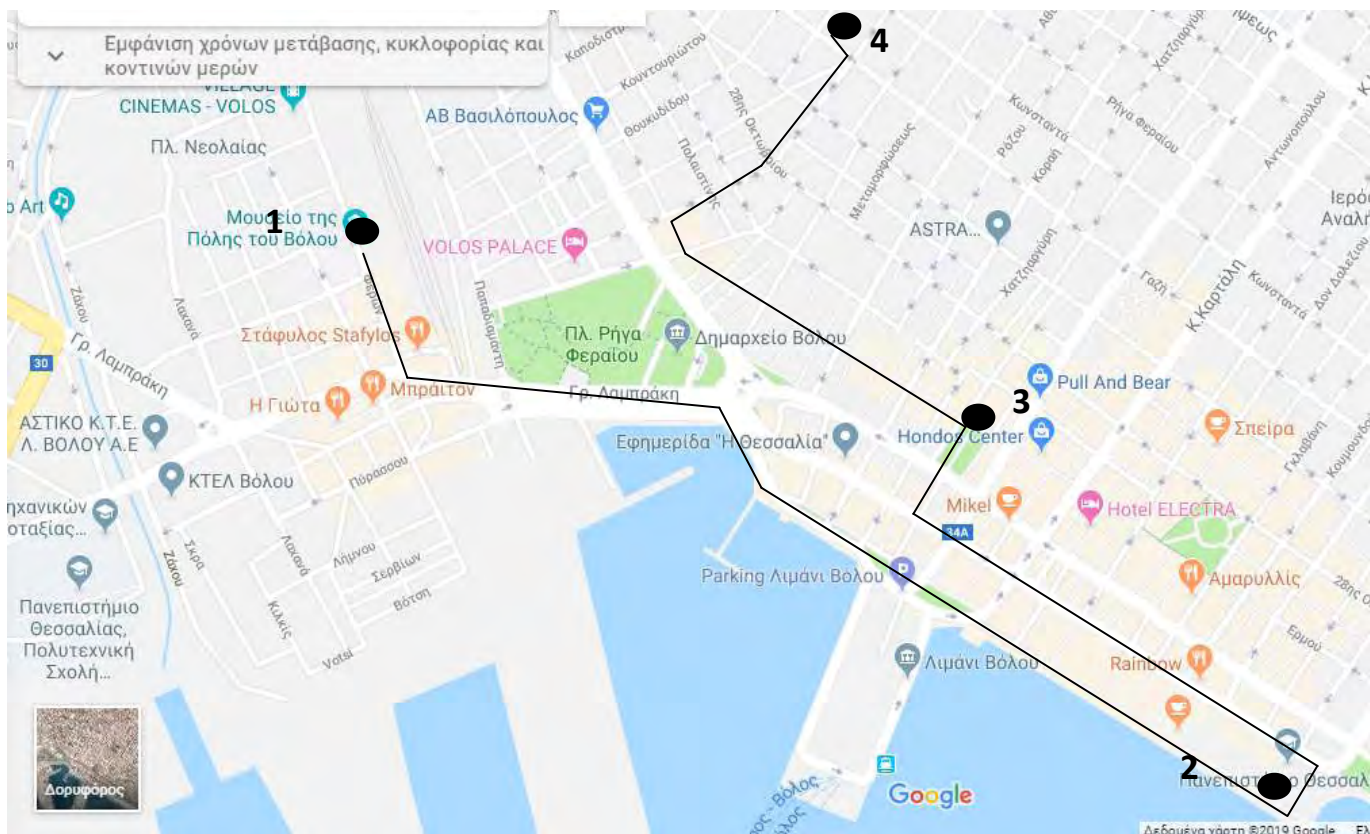
Στον παρακάτω χάρτη φαίνεται η διαδρομή την οποία ακολούθησαν οι χρήστες του κινητού στην ψηφιακή ξενάγηση στην πόλη του Βόλου και δόθηκε στον καθένα στην αρχή αυτής μαζί με το αρχικό μήνυμα. (βλ. Παράρτημα 2).

Πρέπει να επισημανθεί πως η διαδρομή ήταν ενδεικτική και μπορούσε ο κάθε συμμετέχοντας, εφόσον ήθελε, να ακολουθήσει μια δικιά του, εάν έκρινε ότι τον εξυπηρετούσε περισσότερο.

Χάρτης 2

---

³¹Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παρούσα έρευνα, οι κωδικοί που χρησιμοποιήθηκαν είχαν διάρκεια ισχύος μίας εβδομάδας, λόγω δωρεάν δημιουργίας τους. Σε περίπτωση πλήρους εφαρμογής της συγκεκριμένης ξενάγησης, η διάρκεια θα είναι μόνιμη, αφού πρώτα πιστωθεί το απαιτούμενο αντίτιμο για την κατασκευή τους.

1.2.1 Υπόμνημα Χάρτη και διαδρομή με λίγα λόγια

1. Μουσείο της Πόλης-Αρχή της Διαδρομής
2. Κτίριο Παπαστράτου
3. Κτίριο Ματσάγγου
4. Κίτρινη Αποθήκη- Τέλος της Διαδρομής

Ξεκινώντας από το Μουσείο της Πόλης στην οδό Φερρών, οι χρήστες της εφαρμογής έπρεπε να κατευθυνθούν νότια μέχρι να συναντήσουν την οδό Λαμπράκη και στη συνέχεια να κινηθούν αριστερά μέχρι να βρουν τον κυκλικό κόμβο και να κατευθυνθούν προς τον πεζόδρομο της παραλίας. Ακολουθώντας στον πεζόδρομο μετά από διαδρομή περίπου 20 λεπτών έπρεπε να φτάσουν στο 2^ο κτίριο, στο κτίριο Παπαστράτου. Στη συνέχεια, έπρεπε να κατευθυνθούν προς την οδό Ιάσονος μέχρι τη διασταύρωση με την οδό Ηλείου, όπου και θα έστριβαν δεξιά. Έπρεπε να κινηθούν στην οδό αυτή και να δουν μπροστά τους την πλατεία

Πανεπιστημίου στην οποία βρίσκεται ο 3^{ος} σταθμός, το κτίριο Ματσάγγου. Στη συνέχεια, αφού ολοκλήρωναν την ξενάγηση σε αυτόν τον σταθμό, έπρεπε να ακολουθήσουν την οδό Ερμού μέχρι τη διασταύρωση με την οδό Βασσάνη. Μόλις έφταναν στη διασταύρωση έπρεπε να στρίψουν δεξιά και να κατευθυνθούν ευθεία. Ακολούθως, έπρεπε να στρίψουν αριστερά στην οδό Ανθίμου Γαζή και στο δεξί τους χέρι θα βρισκόταν ο 4^{ος} και τελευταίος σταθμός, η Κίτρινη Αποθήκη.

1.3 Οι πληροφορίες των κτιρίων

Οι πληροφορίες που χρησιμοποιήθηκαν και εντάχθηκαν στους κωδικούς QR, είναι διαφορετικές για κάθε σταθμό. Στον πρώτο σταθμό, την Καπναποθήκη Παπάντου (Μουσείο της Πόλης), πρόκειται για μια απλή καταγραφή των ιστορικών στοιχείων του κτιρίου, για το παρελθόν του και τη χρήση του στο παρόν με την απλή αντιπαράθεση δύο διαφορετικών εικόνων του κτιρίου σε συνδυασμό με προφορικές οδηγίες. Στον 2^ο σταθμό, που ήταν η Καπναποθήκη Παπαστράτου (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας), πέρα από την καταγραφή των στοιχείων και την παράθεση εικόνων, κλήθηκαν οι χρήστες να αναζητήσουν πληροφορίες για το κτίριο από τους φοιτητές που βρίσκονται κατά κύριο λόγο στο εσωτερικό του κτιρίου. Στον τρίτο κατά σειρά σταθμό, που ήταν το Καπνεργοστάσιο Ματσάγγου, έγινε χρήση εικόνων, παράθεση πληροφοριών και οι ερευνώμενοι κλήθηκαν να αναζητήσουν οι ίδιοι της διαφορετικές χρήσεις του κτιρίου στο παρόν και να το παρατηρήσουν. Ακόμη, συμπεριλήφθηκαν και 2 προφορικές μαρτυρίες ατόμων, για τις δύο από τις τρεις διαφορετικές χρήσεις του κτιρίου. Τέλος, στον τελευταίο σταθμό, που ήταν η Κίτρινη Αποθήκη, πέρα από τα ιστορικά στοιχεία του παρελθόντος, υπήρχαν και προφορικές μαρτυρίες για τη χρήση του κτιρίου στο παρελθόν. Επομένως, υπήρχαν διαφορετικού είδους πληροφορίες αλλά και είδη δραστηριοτήτων/προσέγγισης τις οποίες παροτρύνθηκε ο χρήστης να ακολουθήσει και οι οποίες εντάχθηκαν στους κωδικούς:

- Απλή παράθεση εικόνων και πληροφοριών
- Παράθεση πληροφοριών, εικόνες και αναζήτηση πληροφοριών
- Παράθεση πληροφοριών, αναζήτηση διαφορετικών χρήσεων του κτιρίου και προφορικές μαρτυρίες παρόντος

- Παράθεση πληροφοριών, προφορικές ιστορίες παρελθόντος.

Οι πληροφορίες που εντάχθηκαν στους κωδικούς, συλλέχθηκαν από βιβλιογραφική αλλά και διαδικτυακή έρευνα. Οι προφορικές μαρτυρίες, από την άλλη, που χρησιμοποιήθηκαν σε έναν από τους τέσσερις σταθμούς της ξενάγησης, συλλέχθηκαν στα πλαίσια της επιτόπιας έρευνας σε ένα από τα κτίρια της ξενάγησης. Η επιτόπια έρευνα, αποτελεί τον καταλληλότερο τρόπο για να συλλέξει κάποιος πληροφορίες απευθείας από την πηγή αυτών³². Τα άτομα που έδωσαν τις προφορικές μαρτυρίες, κλήθηκαν να απαντήσουν σε μία μόνο ερώτηση για το κτίριο στο οποίο βρίσκονται και συγκεκριμένα για την περιγραφή και τη χρήση του χώρου. Συγκεντρώθηκαν μαρτυρίες για το παρόν του Κτιρίου Ματσάγγου, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν στις πληροφορίες που θα ενσωματωθούν στους κωδικούς QR. Η έρευνα έγινε πρωί, εν ώρα λειτουργίας των καταστημάτων στο κτίριο Ματσάγγου αλλά και λόγω ευκολίας στο να βρεθούν άτομα να δώσουν τις δικές τους μαρτυρίες για τα κτίρια, λόγω ώρας. Παρατηρήσαμε τους χώρους του κτιρίου και στη συνέχεια προχωρήσαμε σε συζήτηση με τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους χώρους, την οποία ηχογραφήσαμε με τη σύμφωνη γνώμη τους προκειμένου να χρησιμοποιηθούν τα λεγόμενά τους στην έρευνά μας.

Στην περίπτωση των καταστημάτων, ερωτήθηκε μία υπάλληλος ενός από αυτά για τη χρήση του χώρου αυτού ως κατάστημα, αφού πρώτα έγινε γνωστό αν γνωρίζει τι είδους κτίριο ήταν αυτό. Και για την χρήση του κτιρίου ως χώρος κατάληψης, ερωτήθηκε ένα μέλος της κατάληψης, το οποίο είχε άμεση σχέση με αυτήν, αλλά τώρα έχει απομακρυνθεί. Το συγκεκριμένο άτομο ερωτήθηκε, αν γνωρίζει την ιστορία του κτιρίου και τι ακριβώς συμβαίνει στον χώρο αυτόν στις ημέρες μας.³³

Σε γενικές γραμμές, η συγκεκριμένη επιτόπια έρευνα, δεν είχε την έκταση που έχουν οι κανονικές έρευνες τέτοιου είδους, αφού σκοπός ήταν να συλλεχθούν μόνο οι προφορικές μαρτυρίες των ατόμων που σχετίζονται με τη χρήση των συγκεκριμένων κτιρίων στο παρόν, προκειμένου να γίνει η αντιπαραβολή με την παρελθοντική χρήση τους.

---

³²Κ. Κουτσόπουλος, (2009). Κεφ. 4, Επιτόπια Έρευνα και Ερωτηματολόγια

³³Το συγκεκριμένο άτομο, δεν ήθελε να προχωρήσει σε λεπτομέρειες, οπότε και αυτά τα λίγα στοιχεία που έδωσε για την κατάληψη είναι πολύ σημαντικά για την πορεία της έρευνας.

1.4 Η πρόσβαση στις πληροφορίες

Παίρνοντας ως παράδειγμα την επίσκεψη στον τελευταίο σταθμό, θα δούμε πως εμφανίστηκε στην οθόνη του κινητού η όλη πληροφορία. Συνοπτικά η διαδικασία πρόσβασης στην πληροφορία ήταν η εξής (παρατίθεται μαζί με εικόνες):

- Αρχικά σκανάρουμε τον κωδικό QR που βρίσκεται στο κτίριο (εικ. 1)

Εικ. 1

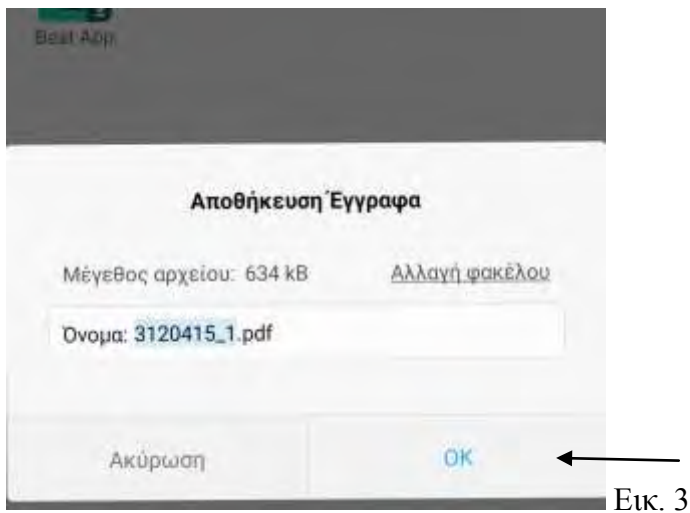
- Στη συνέχεια εμφανίζεται στην οθόνη το εξής μήνυμα (εικ. 2)

Εικ. 2

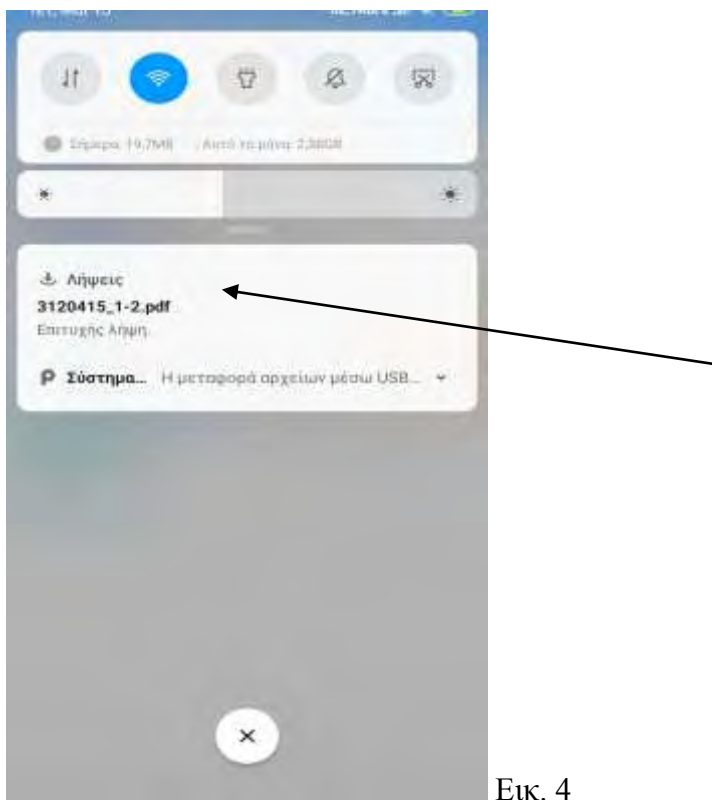
Μόλις εμφανιστεί αυτό το μήνυμα, πατάμε στο «Μετάβαση στην Ιστοσελίδα».

- Μετά, εμφανίζεται η συγκεκριμένη οθόνη, (εικ. 3).

Πατώντας το «OK» μπορούμε να περάσουμε στην εγκατάσταση της πληροφορίας στο κινητό τηλέφωνο.

- Στη συνέχεια, εμφανίζεται η παρακάτω εικόνα στην οθόνη του κινητού, (εικ. 4).

Μας ενημερώνει η συσκευή πως η εγκατάσταση έχει ολοκληρωθεί. Πατώντας στο όνομα του αρχείου, πηγαίνουμε στο επόμενο βήμα.

- Ακολούθως, εμφανίζεται το εξής μήνυμα (εικ.5)

Εικ. 5

Πατώντας άνοιγμα ολοκληρώσαμε την διαδικασία και η πληροφορία θα εμφανιστεί στην οθόνη του κινητού του κάθε συμμετέχοντα.

Είκ. 6

Οι πληροφορίες του κτιρίου εμφανίζονται και ο χρήστης μπορεί να «ανέβει» και να «κατέβει» στην οθόνη προκειμένου να τις διαβάσει όλες.

Πρέπει να επισημανθεί, πως τα παραπάνω αποτελούν απεικόνιση σε συγκεκριμένο κινητό τηλέφωνο, android λειτουργικού, συγκεκριμένης εταιρείας, αλλά τα βήματα γενικά είναι ίδια σε κάθε κινητό. Σε περίπτωση ύπαρξης ηχητικού μηνύματος απλώς επιλέγεται ο σύνδεσμος του ηχητικού και το μήνυμα αρχίζει να αναπαράγεται στην κάθε συσκευή (βλ. παρακάτω Εικ. 7).

Σε περίπτωση QR κωδικού για την ηχητική πληροφορία, το μήνυμα που εμφανίζεται μετά το σκανάρισμα των κωδικών QR για τα ηχητικά αρχεία στο κτίριο Ματσάγγου, είναι το εξής:

Σκανάρουμε αρχικά τον κωδικό (Εικ. 8):

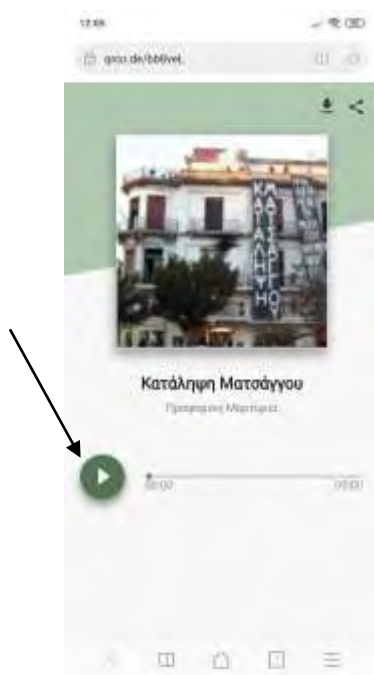

Στη συνέχεια εμφανίζεται το εξής μήνυμα (Εικ. 9):

Εικ. 9

Πατάμε το πλήκτρο «Μετάβαση στην ιστοσελίδα» και εμφανίζεται στην οθόνη το αρχείο ήχου (Εικ. 10):

Εικ. 10

Πατώντας το πλήκτρο «Play» αρχίζει η αναπαραγωγή του αρχείου.

2. Τα ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση τα παραπάνω, τα ερευνητικά ερωτήματα που προέκυψαν είναι τα παρακάτω και χωρίστηκαν σε 3 ερευνητικές θεματικές ενότητες: τη χρήση του κινητού, τα είδη των πληροφοριών και την ηλικιακή κατηγορία ενηλίκων που ευνοείται περισσότερο από τη χρήση του κινητού και την εφαρμογή γενικότερα. Έτσι προέκυψαν τα εξής ερωτήματα:

Χρήση Κινητού

1. Μπορεί το κινητό τηλέφωνο να αποτελέσει πηγή ιστορικής γνώσης μέσω εφαρμογής και πόσο εύκολο είναι να χρησιμοποιηθεί ένα κινητό στα πλαίσια μιας ψηφιακής ξενάγησης;

Είδος Πληροφοριών και Ενήλικες

2. Ποιο είδος πληροφορίας από αυτές που μπορούν να εμφανιστούν μέσω της εφαρμογής, είναι καταλληλότερο για την απόκτηση της γνώσης (εικόνα, κείμενο, ήχος, συνδυασμός μερικών από αυτά- κάθε QR κωδικός θα έχει διαφορετικού τύπου πληροφορία);
3. Ποια ηλικιακή κατηγορία ενηλίκων (18-45, 45+) ευνοείται περισσότερο και ανταποκρίνονται καλύτερα στη χρήση εφαρμογής μέσω κινητού τηλεφώνου;

Χρήση της εφαρμογής

4. Μπορεί να συμβάλει μια εφαρμογή στο κινητό τηλέφωνο στη μεγαλύτερη επαφή των κατοίκων με την πόλη στην οποία ζουν; Επηρεάζει η καθημερινή επαφή με την πόλη τον τρόπο με τον οποίο μπορούν οι κάτοικοι να αντιληφθούν την ιστορική σημασία των κτιρίων; Μπορεί, δηλαδή, να βελτιώσει το κινητό τηλέφωνο την εμπειρία των κατοίκων από την πόλη τους;
5. Ποια ζητήματα χρηστικότητας προκύπτουν από τη χρήση του κινητού στη διάρκεια μιας εναλλακτικής/ψηφιακής ξενάγησης; (χρόνος, απόσταση, ευκολία μετακίνησης κ.α..)

3. Μεθοδολογία έρευνας

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε, εντάσσεται στα πλαίσια της ποιοτικής ερευνητικής μεθόδου και δεν περιέχει καθόλου ποσοτικά δεδομένα και αποτελέσματα, τα οποία σε γενικές γραμμές έχουν πιο σταθμισμένα αποτελέσματα (Merriam, 2002). Συγκεντρώθηκαν οι προσωπικές εμπειρίες των ατόμων με τα αντικείμενα που βρίσκονταν σε φυσικό περιβάλλον, άρα είναι ένα είδος συγκέντρωσης εμπειρικού υλικού (Creswell, 1998). Η έρευνα, έγινε στα πλαίσια μιας κατά βάση συνέντευξης και παρατήρησης και είχε τη μορφή μιας απλής καθημερινής συζήτησης με τους ερευνώμενους (Lincoln and Guba, 1985). Ωστόσο, δεν λήφθηκαν υπόψη τα στοιχεία εκείνα που επηρέασαν τη συζήτηση, αφού σκοπός δεν ήταν η συλλογή και η επεξεργασία αυτών αλλά η γενική εντύπωση των ερευνώμενων (Eisner, 1991) από τη χρήση της εφαρμογής για την ξενάγηση στην πόλη.

Η όλη ξενάγηση εντάχθηκε στα πλαίσια της διαμορφωτικής αξιολόγησης, αφού οι ερευνώμενοι βοήθησαν στο να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα γι' αυτήν, να αναζητηθούν οι αστοχίες, οι δυσκολίες και οι τυχόν διαφορετικές προσεγγίσεις στην όλη διαδικασία συλλογής των δεδομένων.

3.1 Επιλογή συμμετεχόντων, χρόνος και τόπος της έρευνας

Για τη συλλογή των δεδομένων που βοήθησαν στην εξαγωγή των συμπερασμάτων, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τους ερευνώμενους, οι οποίοι χωρίστηκαν σε 2 focus groups. Οι ερευνώμενοι ήταν 10 άτομα, 6 άνδρες και 4 γυναίκες, κάτοικοι του Βόλου, όχι απαραίτητα γηγενείς, αλλά που να έχουν ζήσει κάποια χρόνια στην πόλη και επισκέπτες. Η Breen (2007) θεωρεί ότι ο καταλληλότερος αριθμός ατόμων που πρέπει να συμμετέχουν σε μία ομάδα εστίασης είναι 4-6. Οι Powell και Single (1996), αυξάνουν τον αριθμό σε 6-10 και οι Kitzinger και Barbour (1999) σε 8-12. Στην συγκεκριμένη έρευνα, κινηθήκαμε κοντά στην άποψη της Breen, αφού κάθε ομάδα αποτελούταν από 5 άτομα καθώς δεν θέλαμε να συλλέξουμε έναν υπερβολικά μεγάλο όγκο δεδομένων αφού θα ξεφεύγαμε, όσον αφορά την έκταση της παρούσας εργασίας.

Ο χωρισμός τους στα focus group έγινε με βάση την ηλικία τους και έτσι προέκυψαν δύο ομοιογενή groups με βάση την ηλικία, το ένα ηλικίας 18-45 και το άλλο 45+, προκειμένου να διαπιστωθούν οι διαφορές ανάλογα με την ηλικία στα ερωτήματα που είχαμε θέσει. Όσον αφορά την σύσταση των ομάδων, στηριχθήκαμε στην άποψη της Barbour (2005) για ομοιογένεια αυτών, αφού υποστηρίζει πως στην περίπτωση των ομάδων εστίασης δεν ενδιαφέρει τον ερευνητή τόσο η σύγκριση μεταξύ των ατόμων, όσο η σύγκριση μεταξύ των ομάδων.

Για την ολοκλήρωση των ξεναγήσεων από όλους τους συμμετέχοντες χρειάστηκε περίπου 1 εβδομάδα τον Απρίλιο του 2019 και συγκεκριμένα από τις 18-22 Απριλίου και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον ίδιο μήνα στην πόλη του Βόλου αμέσως μετά την λήξη των ξεναγήσεων.

3.2 Επιλογή ερευνητικής μεθόδου

Επιλέχθηκε ως ερευνητική μέθοδος, η συζήτηση στα πλαίσια ομάδων εστίασης με τη βοήθεια ημιδομημένων συνεντεύξεων γιατί σύμφωνα με τον Morgan (1996: 130), «οι ομάδες εστίασης αποτελούν μία μέθοδο συλλογής δεδομένων, η οποία επιτρέπει την αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτές και παίζει σημαντικό ρόλο και ο ίδιος ο ερευνητής στην όλη συνέντευξη και στον συντονισμό των ομάδων δίνοντας μία συγκεκριμένη ροή στη συζήτηση». Ακόμη, οι ομάδες εστίασης, σύμφωνα με τον Morgan (1993; 1996; 1997), είναι εκείνη η μέθοδος, η οποία επιτρέπει στον ερευνητή να συγκεντρώσει συνολικές απόψεις μιας ομάδας επάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα που ο ίδιος έχει επιλέξει και όχι ατομικές απόψεις. Έτσι δεν επιχειρείται μια εμβάθυνση στις λεπτομέρειες των απόψεων των ερωτώμενων, αλλά υπάρχει μεγαλύτερο εύρος στις απόψεις αλλά και στις εμπειρίες τους. Είναι, ωστόσο, μια μέθοδος, που, γενικά, μπορεί δύσκολα να οδηγήσει σε γενικευμένα συμπεράσματα σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα, αφού ο πληθυσμός της έρευνας είναι τις περισσότερες φορές μικρός. Βέβαια, σε αυτή την περίπτωση ο ίδιος ο ερευνητής είναι εκείνος που έχει θέσει τα όρια και έχει λάβει υπόψη και τις συγκεκριμένες περιπτώσεις συμμετεχόντων (Robson, 2007). Και στην συγκεκριμένη έρευνα, κύριος στόχος ήταν να συλλεχθούν οι απόψεις των ερευνώμενων για την ξεναγήση στην οποία συμμετείχαν μέσα από μία ανοιχτού τύπου συζήτηση στην όποια τα άτομα της ομάδας

ένιωθαν οικεία μεταξύ τους και έτσι συγκεντρώθηκαν πολύ περισσότερες ουσιαστικές πληροφορίες για την ξενάγηση. Συντονίστηκε η συζήτηση από τον ίδιο τον ερευνητή χωρίς να χρειαστεί η παρέμβαση του διαμεσολαβητή, ο οποίος βρισκόταν εκεί για να κάνει τον πρώτο συντονισμό των ομάδων και ήλεγχε αν συμμετείχαν όλοι ισάξια στις συζητήσεις (Ιωσηφίδης, 2008).

Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν για τις ημιδομημένες συνεντεύξεις ήταν προκαθορισμένες αλλά όπου χρειάστηκε άλλαξε η σειρά με την οποία τέθηκαν, για να διευκολυνθεί η ροή της συζήτησης (Robson, 2007. Willig, 2013). Οι ερωτήσεις δεν δόθηκαν στους ερευνώμενους, αφού αυτό δεν προβλέπεται στα πλαίσια των ημιδομημένων συνεντεύξεων και των ομάδων εστίασης. Δεν χρειάστηκε σε καμία περίπτωση να παραλείψουμε κάποια από τις ερωτήσεις που είχαμε εξ αρχής θέσει (Robson, 2007).

Όσον αφορά τη σύνταξη των ερωτήσεων, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από τη θεωρία του Claude (2000) αλλά και από τη θεωρία του Robson (2007), σύμφωνα με τις οποίες οι ερωτήσεις πρέπει να σχετίζονται με τον στόχο που έχει τεθεί εξ αρχής αλλά και να έχουν μία λογική και συγκεκριμένη σειρά, προσαρμοσμένη στο κοινό στο οποίο απευθύνονται. Ακόμη, η γλώσσα πρέπει να είναι κατανοητή και απλή και οι ερωτήσεις κατανοητές. Σύμφωνα με αυτά, καταλήξαμε στη δομή μιας ομάδας ερωτήσεων, οι οποίες επιλέχθηκε να αναπτυχθούν με βάση συγκεκριμένα στάδια. Αρχικά τέθηκαν ερωτήσεις εισαγωγικές-γενικές, με τις οποίες φάνηκε το προφίλ των ερευνώμενων. Σταδιακά οι ερωτήσεις άρχισαν να έχουν πιο συγκεκριμένο περιεχόμενο, προκειμένου να διαπιστωθεί η επαφή τους και το πλαίσιο αυτής με την πόλη του Βόλου, η επαφή τους (αν είχαν) με παρόμοιες εφαρμογές όπως αυτήν που χρησιμοποίησαν αλλά και οι τυχόν δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη χρήση της. Στη συνέχεια οι ερωτήσεις εστίασαν στο κυρίως μέρος της έρευνας που είχε να κάνει με την ξενάγηση στα κτίρια και τις πληροφορίες αυτών και τέλος χρησιμοποιήσαμε συμπερασματικές ερωτήσεις για τη συνολική εμπειρία των χρηστών. Ακόμη, οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήσαμε ήταν εξ αρχής ανοικτού τύπου, αφού ο κάθε ερευνώμενος, είχε ελευθερία στην έκφραση των απόψεών του και ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στο να μην κατευθύνεται από εμάς στις απαντήσεις του (καθοδηγητικού τύπου ερωτήσεις). Σε κάθε περίπτωση, η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε ήταν αντιληπτή και κατανοητή απ' όλους χωρίς διττές σημασίες (Κατσίλλης, 2001), πράγμα που διαπιστώθηκε στις συνεντεύξεις αφού δεν εκφράστηκε καμία συμπληρωματική επεξήγηση πάνω σε κάποια ερώτηση, εκτός από μία, που αφορούσε το περιβάλλον της εφαρμογής.

Γενικά οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήσαμε³⁴ στις συνεντεύξεις χωρίστηκαν σε 4 κατηγορίες με βάση την κατηγοριοποίηση των Krueger και Casey (Krueger και Casey, 2000 σε Κανούλα, 2011:85). Σύμφωνα με αυτούς, οι ερωτήσεις της ημιδομημένης συνέντευξης για τις ομάδες εστίασης, χωρίζονται σε 5 κατηγορίες, οι οποίες είναι οι εξής:

- οι ερωτήσεις ανοίγματος (opening questions),
- οι εισαγωγικές ερωτήσεις (introductory questions),
- οι μεταβατικές ερωτήσεις (transition questions),
- οι κύριες ερωτήσεις (key questions) και
- οι τελικές ερωτήσεις (ending questions)

Για τις δικές μας συνεντεύξεις, προχωρήσαμε στην εξής κατηγοριοποίηση:

- ερωτήσεις ανοίγματος/εισαγωγικές (EP. 1-4)
- μεταβατικές ερωτήσεις (EP. 5-7)
- κύριες ερωτήσεις (EP. 8-25)
- ερωτήσεις κλεισίματος (EP. 26-29)

Οι απόψεις των ερευνωμένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις αναλύθηκαν στα πλαίσια της θεματικής ανάλυσης. Τα δεδομένα εντάχθηκαν σε θεματικές ενότητες, οι οποίες βοήθησαν στο να εξαχθούν τα συμπεράσματα με γνώμονα πάντα τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Σύμφωνα με την Ίσαρη και τον Πουρκό (2015), η θεματική ανάλυση είναι η πιο συνηθισμένη μορφή ανάλυσης δεδομένων στην ποιοτική έρευνα, η οποία επιτρέπει τη θεματοποίηση των νοημάτων που προκύπτουν κατά την επεξεργασία των δεδομένων από τις απομαγνητοφωνήσεις και δημιουργούνται έτσι νοήματα και επιμέρους θεματικές κατηγορίες. Το συγκεκριμένο είδος ανάλυσης είναι σχετικά ευέλικτο, καθώς αυτό που αφορά τον ερευνητή στην συγκεκριμένη περίπτωση, είναι τα υποκειμενικά νοήματα, οι υποκειμενικές αντιλήψεις και οι απόψεις που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις, στα πλαίσια του ρεαλισμού και όχι τα βαθύτερα νοήματα που προκύπτουν από τα εξωγλωσσικά στοιχεία (παύσης,

---

³⁴Οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν, είναι δημιουργία δική μας και συντάχθηκαν με γνώμονα τον τόπο της έρευνας και την ηλικιακή ομάδα.

επαναλήψεις κλπ.). Σύμφωνα με τους Braun και Clarke (2006) η θεματική ανάλυση δομείται με βάση 6 άξονες:

- Εξοικείωση με τα δεδομένα
- Κωδικοποίηση
- Αναζήτηση Θεμάτων
- Επαναξέταση Θεμάτων
- Ορισμός και ονομασία θεμάτων
- Έκθεση Δεδομένων-Συγγραφή Ευρημάτων

Μετά τη συλλογή και μελέτη των δεδομένων, προχωρήσαμε στην κατάλληλη κωδικοποίηση και δημιουργήσαμε τις θεματικές, με γνώμονα πάντα και τις ερωτήσεις των ημιδομημένων συνεντεύξεων. Με βάση τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις και ύστερα από την ανάλυση τους, προέκυψαν οι εξής θεματικοί άξονες ή αλλιώς θεματικά πεδία, τα οποία είναι τα εξής:

- Τόπος Κατοικίας και επαφή με την Πόλη
- Γνώση Κωδικών QR και τυχόν δυσκολίες στη χρήση της εφαρμογής
- Επαφή με εφαρμογές παρόμοιου περιεχομένου
- Γνώση Κτιρίων της Πόλης
- Χρόνος και τρόπος υλοποίησης της ξενάγησης
- Χρήση κινητού και απόκτηση ιστορικής γνώσης
- Η επίδραση του κινητού στη γνώση της πόλης γενικά και των κτιρίων ειδικά
- Ποιες πληροφορίες ήταν πιο ουσιαστικές για τους συμμετέχοντες
- Βοήθεια στην χρήση του κινητού και πόσο βοήθησε το κινητό στην ξενάγηση
- Εναλλακτικές επιλογές κτιρίων
- Πρόταση της ξενάγησης μέσω του κινητού σε άλλα άτομα
- Γενική αποτίμηση της ξενάγησης

4. Παρουσίαση και σχολιασμός ερευνητικών αποτελεσμάτων

Με βάση τις παραπάνω θεματικές παρουσιάζονται τα ερευνητικά αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

Τόπος Κατοικίας και επαφή με την Πόλη

Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι οι περισσότεροι ερευνώμενοι είναι κάτοικοι Βόλου, εκτός από 3 περιπτώσεις: «...Έρχομαι από την Αθήνα και βρέθηκα στο Βόλο για διακοπές.», «Εγώ είμαι κάτοικος Αθήνας, κατάγομαι όμως από τον Βόλο, οπότε έρχομαι συχνά στην πόλη» και «Εγώ μένω σε ένα χωριό εκτός πόλης, το Σέσκλο...» (σελ. 1-2 από απαντήσεις group 2³⁵-ΚΩΝ4/ΕΡ2/Γ2). Επιπλέον, με τη λέξη «κάτοικος» εννοείται, στην συγκεκριμένη περίπτωση, αυτός ο οποίος μένει στην πόλη και έχει επαφή, κάθε είδους, με αυτήν. Διαφέρει αισθητά με την περίπτωση του κατοικώ εκτός πόλης και απλώς σε καθημερινή βάση επισκέπτομαι την πόλη για συγκεκριμένους λόγους. Ακόμη, υπάρχει και η περίπτωση του μένω στην πόλη, όχι όμως στο κέντρο της, και απλώς το επισκέπτομαι για λόγους διαφορετικούς κάθε φορά ή για κάποιον συγκεκριμένο λόγο, όπως είναι η εργασία, για παράδειγμα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά, διαπιστώθηκε πως οι περισσότεροι μένουν εκτός κέντρου και βρίσκονται σε αυτό για λόγους επαγγελματικών, κυρίως, για λόγους διασκέδασης ή απλώς είναι περαστικοί στα πλαίσια ενός περιπάτου: «...κάθε μέρα, γιατί εργάζομαι στο κέντρο...» (σελ. 2 από απαντήσεις group 2-ΚΩΣ6), «Εγώ εργάζομαι στο κέντρο της πόλης. Επομένως, το επισκέπτομαι σε καθημερινή βάση» (σελ. 2 από απαντήσεις group 1-Χ2), «...επισκέπτομαι το κέντρο μία φορά σχεδόν την εβδομάδα και αυτό για διασκέδαση, εκτός από κάποιες δουλειές, οι οποίες τυχόν μπορεί να προκύψουν σε όλη τη διάρκεια της εβδομάδας...» (σελ. 1 από απαντήσεις group 1-Σ2).. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για τη συγκεκριμένη εργασία, γιατί τα κτίρια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως σταθμοί της ξενάγησης βρίσκονται στο κέντρο, άρα μένει να ελεγχθεί αν και κατά πόσο τα γνωρίζουν οι ίδιοι οι κάτοικοι και σε τι βαθμό.

---

³⁵Όπου αναφέρεται group 1 εννοείται το group ηλικίας 45+ ενώ το group 2 είναι αυτό της ηλικιακής ομάδας 18-45.

Γνώση Κωδικών QR και τυχόν δυσκολίες στη χρήση της εφαρμογής

Αφού διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι βρίσκονται έστω και σε ελάχιστο βαθμό κάποια στιγμή μέσα στην εβδομάδα στο κέντρο της πόλης σε οποιοδήποτε πλαίσιο και αν γίνεται αυτή η επίσκεψη, ελέγχθηκε αν οι ίδιοι οι χρήστες του κινητού γνώριζαν τι είναι οι κωδικοί QR, τους οποίους κλήθηκαν να σκανάρουν στα πλαίσια της ξενάγησης που πραγματοποίησαν, και αν τυχόν έχουν ξαναχρησιμοποιήσει τέτοιους κωδικούς σε οποιαδήποτε στιγμή. Η γνώση των κωδικών ήταν μικρή με ελάχιστες εξαιρέσεις, του group 2: «Φυσικά και γνωρίζω τι είναι», «Γνωρίζω τι είναι και έχω χρησιμοποιήσει κιόλας» (σελ. 2-3 από απαντήσεις group 2-ΚΩΣ8/ΚΩΝ6), «...δεν έχω ιδέα τι είναι αυτοί οι κωδικοί. Οπότε πραγματικά δεν γνωρίζω να σας πω και σε τι πλαίσιο χρησιμοποιούνται και για ποιο λόγο.», «Ούτε εγώ γνωρίζω» (σελ. 2 από απαντήσεις group 1-Σ3/Α4). Είναι σημαντικό να τονιστεί πως οι διαφορές μεταξύ των δύο groups είναι αξιοσημείωτες, αφού οι νεότεροι είχαν μεγαλύτερη εξοικείωση με τον όρο QR κωδικός σε σχέση με τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ακόμα και αν η διαφορά ηλικίας είναι ιδιαίτερα μικρή, (40 χρονών σε σχέση με 45 χρονών). Ακόμη, η διαφορά στο φύλο είναι σημαντική να αναφερθεί, αφού οι γυναίκες δήλωσαν άγνοια σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες, οι οποίοι έδειξαν περισσότερη σιγουριά για τους κωδικούς, ενώ μόνο μία γυναικεία απάντηση ήταν θετική στο αν γνωρίζουν τι είναι οι QR κωδικοί, η οποία μάλιστα γνώριζε να δημιουργεί κιόλας κωδικούς: «Ξέρω τι είναι και επίσης ξέρω και πως δημιουργούνται.» (σελ. 3 από απαντήσεις group 2-ΚΡΛ5). Όσον αφορά το πλαίσιο χρήσης τους, οι απαντήσεις ήταν πάλι διφορούμενες με τις μικρότερες ηλικίες να είναι πιο ενημερωμένες σε σχέση με τις μεγαλύτερες: «...έχω δημιουργήσει έναν για το μαγαζί μου, αλλά γενικά έχω χρησιμοποιήσει και για να βρω γενικά πληροφορίες για διάφορα θέματα...», «...όταν θέλω να μάθω κάτι για κάποιο αντικείμενο ή θέμα προτιμώ να χρησιμοποιήσω τους κωδικούς αντί να ψάξω μόνος μου...» (σελ. 3 από απαντήσεις group 2-ΚΩΣ10/ΚΩΝ7), «...ούτε εγώ γνωρίζω {...} με βοήθησε πάρα πολύ όλη αυτή η έρευνα να καταλάβω και τη χρήση αυτών των κωδικών...» (σελ. 2 από απαντήσεις group 1-B3).

Όσον αφορά τις δυσκολίες που τυχόν αντιμετώπισαν οι ερευνώμενοι, οι ηλικίες 45+ φάνηκε πως αντιμετώπισαν τις περισσότερες, πράγμα καθόλου περίεργο, αφού οι περισσότεροι σε αυτό το group, δεν έχουν ιδιαίτερη εξοικείωση με τα κινητά τηλέφωνα, επομένως η δυσκολία στη χρήση της εφαρμογής έγκειται στη γενικότερη δυσκολία χρήσης του κινητού τηλεφώνου: «...για να πω την αλήθεια, δυσκολεύτηκα λίγο στο να χρησιμοποιήσω

το QR scanner. Όχι γιατί δεν έχω εξοικείωση με το κινητό τηλέφωνο αλλά γιατί δεν έχω ξαναχρησιμοποιήσει ποτέ μα ποτέ την εφαρμογή...», «...επειδή δεν είμαι καθόλου εξοικειωμένος με τη χρήση εφαρμογών από κινητό τηλέφωνο, θα πω ότι με δυσκόλεψε αρκετά γιατί ακόμα και το κινητό μου το οποίο είναι smartphone το έχω καθαρά για να επικοινωνώ και όχι για να χρησιμοποιώ τέτοιες εφαρμογές...», «...άμα δεν είχα τη βοήθεια δεν θα μπορούσα καν να χρησιμοποιήσω αυτή την εφαρμογή και το κινητό...» (σελ. 3 από απαντήσεις group 1-A5/Π4/B4). Οι δυσκολίες επομένως είναι φανερές σε κάθε επίπεδο, είτε έχουν να κάνουν με τη χρήση της εφαρμογής ειδικά είτε με τη χρήση του κινητού γενικότερα. Επιπλέον, υπήρξαν και δυσκολίες στο να εγκατασταθεί η εφαρμογή στο κινητό και ορισμένοι χρειάστηκαν και βοήθεια: «...Στο να κατεβάσω την εφαρμογή ζήτησα βοήθεια. Δεν θέλω να κρυφτώ γιατί δεν έχω κατεβάσει ποτέ, αλλά ζήτησα βοήθεια στο να εγκαταστήσω στο κινητό μου τηλέφωνο...», «...Εγώ δυσκολεύτηκα στα πάντα. Ούτε καν να χρησιμοποιώ το κινητό δεν ήξερα...», «...έδωσα σε κάποιον το κινητό μου, μου κατέβασε την εφαρμογή...» (σελ. 4-5 από απαντήσεις group 1-Π8/B7/Σ5). Αντίθετα, με βάση τις απαντήσεις του group 2, φάνηκε πως οι μικρότερες ηλικίες χρησιμοποιούν πιο άνετα το κινητό, όπως αποδείχτηκε και δεν αντιμετώπισαν κανένα απολύτως πρόβλημα ούτε στη χρήση της εφαρμογής ούτε στην εγκατάστασή της: «Εγώ δεν δυσκολεύτηκα ούτε στο ένα κομμάτι ούτε στο άλλο», «...Δεν με δυσκόλεψε κάτι...», «...ούτε εγώ αντιμετώπισα κάποια ιδιαίτερη δυσκολία...» (σελ. 3-4 από απαντήσεις group 2-ΚΩΣ11/Γ5). Ωστόσο, κοινό σημείο επαφής και των δύο ομάδων ήταν ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορέσει κάποιος να χρησιμοποιήσει την εφαρμογή αυτή στο κινητό, είναι η εξοικείωση και με το κινητό τηλέφωνο και με τις εφαρμογές σε κινητά γενικότερα.

Όσον αφορά την εφαρμογή που χρησιμοποιήθηκε (η οποία όπως έχει αναφερθεί ήταν διαθέσιμη στο playstore και στο appstore), ήταν ιδιαίτερα ελκυστική. Ωστόσο δεν ήταν το περιβάλλον της εφαρμογής που την έκανε ελκυστική αλλά η χρήση της σε συνδυασμό με την ξενάγηση στην οποία χρησιμοποιήθηκε και σε συνδυασμό με τις πληροφορίες που περιείχε, με βάση τις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Ήταν κάτι το διαφορετικό, ελκυστικό και ενδιαφέρον, αν και για τις μικρότερες ηλικίες δεν είχε τόσο ενδιαφέρον, αλλά το γεγονός ότι εντάχθηκε σε μια ευρύτερη ιστορική διαδρομή την έκανε να ξεχωρίσει: «...μου άρεσε γιατί δεν το έχω ξανακάνει οπότε ήταν κάτι καινούργιο και γενικά είναι κάτι το οποίο μου τράβηξε το ενδιαφέρον...», «...και εμένα μου άρεσε, γιατί ήταν κάτι διαφορετικό. Διάβαζα, κοιτούσα και μετά μπορούσα να επεξεργαστώ αν ήθελα τις λεπτομέρειες και το κτίριο...», «...εμένα δεν μου φάνηκε κάτι το ιδιαίτερο, αλλά ήταν κάτι το διαφορετικό, γιατί δεν έχει ξαναγίνει στην

πόλη νομίζω...» (σελ. 6 από απαντήσεις group 1-B12/Σ6/X8), «...Ωστόσο, το γεγονός ότι οι πληροφορίες, μέσω της εφαρμογής, σου έδιναν τη δυνατότητα να περιηγηθείς πιο εύκολα στα κτίρια μπορεί να θεωρηθεί ελκυστικό και ενδιαφέρον...», «...ναι μεν είναι απλή αλλά μπορείς να συμπεριλάβεις ότι πληροφορία θέλεις, κάτι που γενικά είναι εύκολο και ωραίο...», «...πω ότι γενικά μπορεί να είναι απλή εφαρμογή αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση που εμείς τη χρησιμοποιήσαμε ήταν πολύ έξυπνη η ιδέα...» (σελ. 4 από απαντήσεις group 2-Γ6/ΚΡΑ11/ΚΩΣ12).

Επαφή με εφαρμογές παρόμοιου περιεχομένου

Σημαντικά στοιχεία προέκυψαν και για την επαφή των ερωτωμένων με εφαρμογές σχετικές με την ιστορία της πόλης ή με εφαρμογές γενικά, οι οποίες έχουν να κάνουν με ιστορικό περιεχόμενο (πρέπει να τονιστεί, σε αυτό το σημείο, ότι η εφαρμογή, η οποία χρησιμοποιήθηκε στην ξενάγηση αυτή, δεν είναι σε καμία περίπτωση εφαρμογή ιστορικού περιεχομένου, αλλά η διαδρομή σε συνδυασμό με τις πληροφορίες και τα κτίρια της πόλης την κάνουν εργαλείο αναζήτησης της ιστορικής γνώσης). Για την πόλη του Βόλου δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια παρόμοια ξενάγηση σε συνδυασμό με τη χρήση του κινητού με βάση τα λεγόμενα των χρηστών, στοιχείο που φάνηκε και στις δύο ομάδες που συμμετείχαν: «είναι η πρώτη φορά που βλέπω κάτι τέτοιο και γενικά η πρώτη φορά που κάνω μια τέτοια διαδρομή», «...και για μένα είναι η πρώτη φορά...» (σελ. 5-6 από απαντήσεις group 2-ΚΩΝ11/Γ7), «Εγώ προσωπικά δεν έχω ξαναχρησιμοποιήσει ποτέ», «Ούτε εγώ έχω χρησιμοποιήσει, ούτε έχω δει να υπάρχει τέτοια εφαρμογή» (σελ. 7 από απαντήσεις group 1-B13/Σ7). Ωστόσο, φάνηκε μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δυο ομάδες ως προς τη χρήση και τη γνώση ύπαρξης παρόμοιων εφαρμογών σε χώρες του εξωτερικού και συγκεκριμένα οι απόψεις αυτές αναδύθηκαν από την ομάδα ηλικιακής κατηγορίας 45+, στοιχείο που δείχνει ότι για τις μικρότερες ηλικίες είναι κάτι πρωτόγνωρο και νέο. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν οι εξής απόψεις: «Το μόνο που έχω χρησιμοποιήσει εγώ είναι μία εφαρμογή, η οποία έχει να κάνει με τα ιστορικά σημαντικά κτίρια και γενικά τα κτίρια μιας πόλης {...} στην Βουδαπέστη», «Εγώ είχα χρησιμοποιήσει μία παρόμοια εφαρμογή όταν είχα πάει στη Ρώμη» (σελ. 7 από group 1-X10/A11). Παρόλα αυτά, αν και τέθηκε ερώτηση για τα ονόματα των εφαρμογών προκειμένου να αναζητηθούν και να αναφερθούν, δεν υπήρξε κάποια συγκεκριμένη απάντηση αφού και οι δύο συγκεκριμένοι ερευνώμενοι δεν γνώριζαν

τα ονόματα των εφαρμογών, λόγω πραγματοποίησης των ταξιδιών αρκετά χρόνια πριν την συνέντευξη. Επομένως, η ύπαρξη εφαρμογών με ιστορικό περιεχόμενο είναι μάλλον πιο διαδεδομένη στο εξωτερικό σε σχέση με την Ελλάδα γενικά, αλλά αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι δεν υπάρχει παρόμοια εφαρμογή σε τοπικό επίπεδο.

Γνώση Κτιρίων της Πόλης

Όσον αφορά τα κτίρια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ως σταθμοί στην ξενάγηση και για τα οποία δημιουργήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν QR κωδικοί, υπάρχουν αισθητές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων, οι οποίες είναι άξιες αναφοράς. Πιο συγκεκριμένα, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία κάτοικοι της πόλης, γνώριζαν αρκετά από τα κτίρια που χρησιμοποιήθηκαν ως σταθμοί: «*Εγώ τα ήξερα όλα τα κτίρια.*», «*Και εγώ τα ήξερα όλα τα κτίρια*», αν και οι περισσότεροι δεν γνώριζαν την Κίτρινη Αποθήκη: «*Εγώ δεν ήξερα συγκεκριμένα την Κίτρινη Αποθήκη*», «*Εγώ τα ήξερα όλα τα κτίρια εκτός από την Κίτρινη Αποθήκη*» (σελ. 8 από απαντήσεις group 1-X11/B15/Σ9/A12). Από την άλλη, οι νεότεροι έδειξαν να γνωρίζουν όλοι το κτίριο Παπαστράτου, κανένας δεν γνώριζε την Κίτρινη Αποθήκη, ενώ ελάχιστοι γνώριζαν τα άλλα 2 κτίρια. Σημαντικό στοιχείο επίσης, είναι και οι απόψεις των επισκεπτών στην πόλη ή αυτών που δεν κατοικούν μέσα σε αυτήν, αφού οι συγκεκριμένοι γνώριζαν μόνο το κτίριο στην παραλία (κτίριο Παπαστράτου), το οποίο είναι και το πιο φωτογραφημένο κτίριο της πόλης: «*για να πω την αλήθεια, μόνο το κτίριο στην παραλία ήξερα*», «*Πέρα από το κτίριο του Παπαστράτου, δεν ήξερα κάποιο άλλο*», «*εγώ γνώριζα και την κατάληψη Ματσάγγου {...} τα υπόλοιπα 2 πρώτη φορά τα άκουσα*» (σελ. 6 από απαντήσεις group 2-KΩN13/EP14/KΩΣ15). Είναι πολύ σημαντικό επομένως να τονιστεί, πως η Κίτρινη Αποθήκη ήταν το πιο «άγνωστο» κτίριο σε όλους, άρα ήταν πολύ καθοριστική η ένταξή της στην ξενάγηση αυτή. Η εμπειρία αυτή, έδωσε τη δυνατότητα, για γνώση κάποιων σημαντικών κτιρίων της πόλης από άτομα, τα οποία κατοικούν σε αυτήν αλλά και από άτομα, τα οποία είναι απλώς επισκέπτες. Στην ερώτηση τι προσέφερε η εφαρμογή αυτή στους χρήστες του κινητού, οι περισσότεροι απάντησαν ότι τους δόθηκε μια πολύ καλή ευκαιρία να περιηγηθούν στην πόλη, κάτι που δεν είχαν ξανακάνει οι περισσότεροι. Αυτή η ξενάγηση βοήθησε και τις δύο ομάδες να μάθουν σημαντικά ιστορικά στοιχεία για την πόλη γενικά και για τα κτίρια ειδικότερα, ανεξαρτήτως ηλικίας: «*με βοήθησε στο να μάθω καλύτερα την πόλη και συγκεκριμένα να μάθω τα κτίρια {...} με βοήθησε να*

μάθω ας πούμε την Κίτρινη Αποθήκη και την ιστορία της που δεν την ήξερα», «με βοήθησε και στο να μάθω την πόλη μου και τα κτίρια της και με το παραπάνω, αφού όλες οι πληροφορίες με καθοδήγησαν απόλυτα στο να τα μάθω», «με βοήθησε στο να μάθω και να κάνω μία διαδρομή στην πόλη την οποία δεν την έχω ξανακάνει ποτέ» (σελ. 8 από group 1-Π13/A13). Στην περίπτωση της πρώτης ομάδας, φάνηκε ότι ικανοποιήθηκαν αισθητά οι μεγαλύτεροι σε ηλικία και έδειξαν να ικανοποιούνται από τη διαδρομή αυτή και τη χρήση της εφαρμογής αφού τους δόθηκε η ευκαιρία να χρησιμοποιήσουν το κινητό τους τηλέφωνο με τρόπο τελείως διαφορετικό από αυτόν που μέχρι τώρα χρησιμοποιούσαν στην καθημερινή τους ζωή: «Εμένα με βοήθησε να χρησιμοποιήσω το κινητό με κάποιο τρόπο το οποίο δεν το έχω ξαναχρησιμοποιήσει έτσι» «Εμένα {...} σου πω την αλήθεια με βοήθησε να χρησιμοποιήσω το κινητό», (σελ. 8-9 από απαντήσεις group 1-Σ10/B16). Συνεχίζοντας με την άλλη ομάδα, οι απόψεις δεν διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό, αφού οι περισσότεροι και εδώ, πιστεύουν ότι η χρήση της εφαρμογής στην ξενάγηση αυτή έδωσε τη δυνατότητα, στους κατοίκους κυρίως, να μάθουν την πόλη καλύτερα και να μάθουν σημαντικά ιστορικά στοιχεία για την πόλη οι επισκέπτες αυξάνοντας το ενδιαφέρον τους για συνέχιση της ξενάγησης: «μου άρεσε όλη η διαδικασία και μου αύξησε το ενδιαφέρον για να συνεχίσω στον επόμενο σταθμό. Έμαθα καινούργια πράγματα» (σελ. 6 από απαντήσεις group 2-ΚΩΝ14).

Είναι χαρακτηριστικό πως και οι δύο ομάδες βρήκαν την ξενάγηση ως μία πολύ καλή ευκαιρία να μάθουν την πόλη και την ιστορία των κτιρίων που επισκέφθηκαν. Ωστόσο, σημαντικό είναι να αναφερθεί, πως δεν τους φάνηκε ελκυστικό τόσο το γεγονός της γνώσης της πόλης γενικά, όσο το να μάθουν την ιστορία των κτιρίων ειδικά, στοιχείο που μάλλον ήταν πιο ουσιαστικό από το να κάνουν απλώς μια διαδρομή στην πόλη: «Άρα, μπορώ να πω ότι σε αυτό το κομμάτι μου προσέφερε πάρα πολλά και με βοήθησε να καταλάβω κάποια πράγματα τα οποία αγνοούσα και γενικά δεν ήξερα, τα οποία τώρα περνώντας από αυτά τα κτίρια θα μου έρχονται κατευθείαν στο μυαλό», «...όχι να μάθω την πόλη σαν πόλη αλλά γενικά να μάθω κάτι πράγματα για την ιστορία της, μέσω αυτών που διάβαζα...» (σελ. 9 από απαντήσεις group 1-X12/Π14), «Έμαθα τα κτίρια που δεν ήξερα και γενικά είδα ότι ο Βόλος έχει πράγματα και κτίρια εδώ που τα λέμε, τα οποία δεν τα ξέρουν πολλοί», «...τελικά η πόλη κρύβει περισσότερα από αυτά που ήξερα και χάρηκα που μου δόθηκε η δυνατότητα να μάθω όλα αυτά μέσω μιας διαδρομής...» (σελ. 7 από απαντήσεις group 2-ΚΩΣ16/EP15). Άρα, οι περισσότεροι αποκόμισαν σημαντικές λεπτομέρειες από όλη αυτή τη διαδικασία και τους φάνηκε πολύτιμη η χρήση της εφαρμογής στην ξενάγηση.

Χρόνος και τρόπος υλοποίησης της ξενάγησης καθώς και οι παράγοντες που την επηρέασαν

Αναφερόμενοι όμως σε μία ξενάγηση, είναι σίγουρο πως σημαντικό ρόλο παίζει και ο χρόνος που χρειάστηκε για να πραγματοποιηθεί αυτή. Δεν υπήρχε κάποιο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο στο οποίο θα έπρεπε να πραγματοποιήσουν την ξενάγηση οι συμμετέχοντες, ωστόσο προέκυψε ο κατάλληλος χρόνος μέσα από τη δική τους συμμετοχή. Σημαντικό ρόλο έπαιξε στην περίπτωση του χρόνου, όπως φάνηκε μέσα από τις συνεντεύξεις:

α) η εξοικείωση με το κινητό τηλέφωνο, κυρίως στο group 1: «...χρειάστηκα και αρκετό χρόνο για να μπορέσω να χρησιμοποιήσω το κινητό τηλέφωνο, αφού δεν έχω και τις καλύτερες σχέσεις μαζί του...» (σελ. 10 από απαντήσεις group 1-B18).

β) η γνώση της πόλης και γενικά των οδών της ξενάγησης: «έκανα λίγο πιο γρήγορα γιατί ήξερα ακριβώς που είναι τα κτίρια» (σελ. 10 group 1-X14), «γιατί την πόλη δεν τη γνωρίζω καλά οπότε χρειάστηκε να κοιτάω συχνά τον χάρτη», «γιατί δεν είχα ξαναπάει ποτέ προς εκείνο το μέρος της πόλης» (σελ. 7 group 2-KΩN16/EP16).

γ) η χρήση μέσου μεταφοράς (ποδήλατο, αυτοκίνητο) σε σχέση με την κλασσική διαδρομή με τα πόδια: «...έκανα τη διαδρομή πεζός αλλά χρησιμοποίησα και το αυτοκίνητο μου για να πάω από το κτίριο στην Ερμού μέχρι το τελευταίο κτίριο...», «Εγώ χρησιμοποίησα κατά βάση αυτοκίνητο, αλλά για να πάω από το Παπαστράτου στο Ματσάγγου το άφησα και πήγα με τα πόδια», «...χρησιμοποίησα μόνο το ποδήλατο μου...» (σελ. 8 group 2-KΩN19/KΩΣ20/Γ14), «αν μπορούσα να χρησιμοποιήσω, ας πούμε, ποδήλατο σίγουρα ή κάποιο μηχανάκι ή κάποιο άλλο μέσο που θα με βοηθούσε να κάνω πιο γρήγορα τις αποστάσεις» (σελ. 11 group 1-X15).

δ) οι στάσεις κατά τη διάρκεια της ξενάγησης (για όσους έκαναν λόγω κούρασης ή λόγω ελέγχου της διαδρομής ή ακόμα και για να παρκάρουν το όχημά τους), «Εγώ γενικά δεν σταμάτησα παρά μόνο για το χρόνο που χρειάστηκα για να παρκάρω το αυτοκίνητο» (σελ. 9 group 2-KΩΣ21), «...κάναμε μία στάση στο ενδιάμεσο για κάποια λεπτά, δεκάλεπτο ήταν νομίζω, γιατί κουραστήκαμε αρκετά...», «...σε κάποιο σημείο κουράστηκα πάρα πολύ και ήθελα να πάρω ας πούμε ταξί {...} τελικά έκανα κάποια στάση γύρω στο δεκάλεπτο-δεκαπεντάλεπτο...» (σελ. 12 group 1-B21/A17). Ωστόσο, οι ερευνώμενοι από το group 2 των συνεντεύξεων, δεν έκαναν καμία στάση, είτε λόγω αυξημένου ενδιαφέροντος για την ξενάγηση, «Εγώ την έκανα με τη μία γιατί ήθελα να την ολοκληρώσω όσο τον δυνατόν

γρηγορότερα {...} ήταν ενδιαφέρουσα η διαδρομή», «Εμένα μου άρεσε (ενν. η διαδρομή) όποτε ήθελα να μην χάσω τη ροή» (σελ. 8-9 από group 2-KΩN20/Γ16), είτε λόγω άλλων περιστάσεων, οι οποίες την επηρέασαν, «Έβρεχε κιόλας όποτε όσο γρηγορότερα τόσο το καλύτερο» (σελ. 9 από group 2-KΩN21).

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παραμέτρους, διαπιστώθηκε πως ο μέσος χρόνος που χρειάστηκαν οι συμμετέχοντες για να ολοκληρώσουν την ξενάγηση ήταν περίπου 3 ώρες. Οι ερευνώμενοι της πρώτης ομάδας χρειάστηκαν παραπάνω χρόνο και οι ερευνώμενοι της δεύτερης ομάδας σαφώς λιγότερο χρόνο. Ακόμη, το group 1 επηρεάστηκε κυρίως από την έλλειψη εξοικείωσης με το κινητό τηλέφωνο αλλά κέρδισε σε χρόνο από τη γνώση της πόλης σε σχέση με το group 2, του οποίου οι ερευνώμενοι σπατάλησαν σημαντικό χρόνο στο να κοιτούν το χάρτη και να ψάχνουν τη διαδρομή (βλ. παραπάνω στην παράμετρο β) και πιο συγκεκριμένα να βρουν το κτίριο της Κίτρινης Αποθήκης. Στο χρόνο αυτό περιλαμβάνεται όλη η ξενάγηση, από τον πρώτο σταθμό μέχρι και τον τελευταίο, η μελέτη του χάρτη, το σκανάρισμα των κωδικών, η επεξεργασία των πληροφοριών κ.ο.κ.. Όσον αφορά το χρόνο για τη μετάβαση από τον ένα σταθμό στον άλλο, μερικές από τις απαντήσεις που δόθηκαν στο group 1 ήταν οι εξής: «...με τα πόδια, γύρω στα 25 λεπτά...», «...περισσότερο από μισή ώρα για να φτάσουμε στο δεύτερο σημείο...» (σελ. 11 group 1-A16/Σ13). Ο χρόνος, επομένως, είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας εφαρμογής της συγκεκριμένης ξενάγησης, αλλά και στις δύο ομάδες φάνηκε ικανοποιητικός και δεν χρειάστηκε κάποιος περισσότερο χρόνο. Αντίθετα, αν γνώριζαν ακριβώς που είναι τα κτίρια, πριν δηλαδή από την έναρξη της ξενάγησης, θα είχαν ελαχιστοποιήσει το χρόνο τους.

Σε αυτό το σημείο, είναι σκόπιμο και κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούν και οι απόψεις για την περίπτωση σχεδιασμού μίας εναλλακτικής διαδρομής, η οποία τυχόν να διευκολύνει τους συμμετέχοντες. Οι ομάδες όταν ερωτήθηκαν για το αν κρίνεται απαραίτητη μια εναλλακτική διαδρομή προκειμένου να μειωθεί ο χρόνος που χρειάστηκαν, πρότειναν την αποφυγή του παραλιακού δρόμου από τη μία, αφού είναι λίγο μεγαλύτερη η απόσταση, αλλά κατέληξαν στο ότι η επιλογή της οδού Ιάσονος ενέχει περισσότερους κινδύνους για τους πεζούς και είναι ανάγκη να γίνεται με προσοχή καθώς η πορεία πραγματοποιείται με ταυτόχρονη χρήση του κινητού τηλεφώνου (πεζός και χρήση χάρτη), «για να πάμε από το Μουσείο της Πόλης που είναι στα Παλιά μέχρι του Παπαστράτου, καλύτερα είναι από την παραλία», «αλλά νομίζω ότι η παραλία είναι και πιο ασφαλής από το να βγεις στο πεζοδρόμιο στην Ιάσονος» (σελ. 11-12 από group 1-B20/X17).

Χρήση κινητού και απόκτηση ιστορικής γνώσης

Αφού εξετάστηκε στην παρούσα φάση το κομμάτι της διαδρομής στην πόλη, σειρά έχει το ιστορικό κομμάτι της όλης ξενάγησης με τη χρήση του κινητού. Εξετάστηκε αν το κινητό τηλέφωνο, ακριβώς όπως χρησιμοποιήθηκε, βοήθησε τους χρήστες να έρθουν σε επαφή με την ιστορική γνώση που πηγάζει από τα κτίρια τα οποία επισκέφθηκαν. Αν, δηλαδή, το κινητό τηλέφωνο μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο στην απόκτηση της ιστορικής γνώσης. Οι απόψεις των ερευνώμενων οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι το κινητό τηλέφωνο μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό «βοηθό» στην απόκτηση της ιστορικής γνώσης και στη μελέτη της ιστορίας {«*ναι το κινητό μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πηγή ιστορικής γνώσης*», «*πολύ σημαντικό εργαλείο για την απόκτηση ιστορικής γνώσης*» (σελ. 9 από group 2-ΚΩΝ22/ΚΩΣ22), «*...το κινητό μπορώ να πω ότι είναι πάρα πολύ καλή πρακτική για να μάθει κάποιος σημαντικά ιστορικά στοιχεία...*», «*...μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για να αποκτήσει κάποιος την ιστορική γνώση που θέλει...*» (σελ. 13 από group 1-X19/A18)}, αρκεί να χρησιμοποιείται:

- κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις, «*κάτω από αυτήν την περίπτωση (διαδρομή με κτίρια)*» (σελ. 9 από group 2-ΚΩΣ22)
- με τρόπο σωστό, ουσιαστικό και όχι επιφανειακό, «*Αν χρησιμοποιείται με τρόπο σωστό και όχι επιφανειακό, ναι τότε μπορεί όντως να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο...*» (σελ. 9 από group 2-ΚΡΛ21).

Σημαντική, επίσης, είναι και η αναφορά των ομάδων στην ικανότητα που μπορεί να παρέχει το κινητό για μελέτη και επαφή με την ιστορία όχι μόνο σε επίπεδο τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο και γιατί όχι σε διεθνές, θα προσθέταμε εμείς.

Η επίδραση του κινητού στη γνώση της πόλης γενικά και των κτιρίων ειδικά

Η άποψη που αναφέρθηκε παραπάνω για την συμβολή του κινητού στην απόκτηση ιστορικής γνώσης, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να συνδυαστεί με το αν η ξενάγηση στο σύνολό της, μπόρεσε να αλλάξει την εντύπωση των ατόμων για την ίδια τους την πόλη γενικά και ποια ήταν η άποψη τους για τα κτίρια που επισκέφθηκαν πριν τη χρήση της εφαρμογής. Και

αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αφού ήδη έχει αποδειχθεί, ότι κάποια από τα κτίρια ήταν γνωστά σε όλους ενώ για κάποια άλλα είχαν πλήρη άγνοια για το που ακριβώς βρίσκονται και για το αν όντως υπάρχουν. Η ξενάγηση αυτή, αποδείχθηκε, πως τους βοήθησε να μάθουν την πόλη καλύτερα (οι κάτοικοι την πόλη τους και οι επισκέπτες την πόλη στην οποία έτυχε να βρίσκονται). Είναι χαρακτηριστική η απάντηση: *«εμένα γενικά μου αρέσει ο Βόλος σαν πόλη και τώρα μετά την εφαρμογή κατάλαβα ότι μου αρέσει περισσότερο»* (σελ. 9 από group 2-ΚΩΝ23). Τα κτίρια:

- έγιναν γνωστά σε όλους,
- έγινε μια διαφορετική βόλτα στην πόλη και
- λεπτομέρειες ιστορικές για τα κτίρια, με τα οποία έρχονται σε επαφή οι περισσότεροι σε καθημερινή βάση, αναδύθηκαν μέσω του κινητού,

Χαρακτηριστικά αναφέρονται: (σελ. 13-14 group 1-Π18/A19/X20), *«είδα κάθε κτίριο με λεπτομέρεια γύρω γύρω»*, *«Δεν είχα ιδέα τι είναι τα κτίρια αυτά επομένως άλλαξε γενικά όλη η εντύπωση που είχα...»*, *«...με βοήθησε να αλλάξω τη γνώμη που είχα για τα κτίρια αυτά και να τα μάθω καλύτερα...»*, (σελ. 9-10 group 2-ΚΡΛ22/ΚΩΣ23), *«Είδα την πόλη με άλλη ματιά. Μπήκα σε βάθος στην ιστορία ορισμένων κτιρίων της και ορισμένων σημείων της...»*, *«Η εμπειρία αυτή της διαδρομής, γενικά μου έδωσε να καταλάβω ότι πολλά πράγματα που αγνοούμε μπορούμε να τα μάθουμε μέσα από απλά πράγματα όπως είναι το κινητό»*).

Οι επισκέπτες στην πόλη μπόρεσαν να την προσεγγίσουν με τελείως διαφορετικό τρόπο από τον κλασικό της τουριστικής επίσκεψης, αφού τώρα είχαν τη δυνατότητα να περιηγηθούν σε σημεία, τα οποία δεν θα είχαν την ευκαιρία να τα προσεγγίσουν σε άλλη περίπτωση. Επιπλέον, το Μουσείο της Πόλης, ως μουσειακός χώρος έγινε γνωστό σε όλους (αν και ορισμένοι το γνώριζαν ήδη), αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι ένας χώρος με πολύ σημαντικό ιστορικό υπόβαθρο και ενδιαφέρον, όπως είναι η Κίτρινη Αποθήκη, έγινε γνωστό σε όλους, αφού οι περισσότεροι και από τις δύο ομάδες αγνοούσαν την ύπαρξη του. Και αυτό είναι ένα από τα πιο σημαντικά κομμάτια της παρούσας ξενάγησης. Αλλά και για τα υπόλοιπα κτίρια, το γεγονός ότι ξέφυγαν οι περισσότεροι από τις τετριμμένες πληροφορίες αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τη σημασία της ξενάγησης σε συνδυασμό με το κινητό τηλέφωνο.

Ποιες πληροφορίες ήταν πιο ουσιαστικές για τους συμμετέχοντες

Το κινητό τηλέφωνο όμως, δεν θα ήταν σημαντικό εργαλείο, αν δεν υπήρχαν αρχικά οι κωδικοί QR που σκαναρίστηκαν και στη συνέχεια όλες εκείνες οι πληροφορίες, όλα εκείνα τα ιστορικά στοιχεία τα οποία περιλαμβάνονταν στους κωδικούς. Οι πληροφορίες αυτές δεν ήταν για όλα τα κτίρια ίδιες σε ποσότητα και υπήρχαν διαφορές και ως προς τον τρόπο παρουσίασης του περιεχομένου αλλά και ως προς τον τρόπο με τον οποίο σε καθοδηγούσαν να παρατηρήσεις το κτίριο. Παρακάτω παρουσιάζονται οι απόψεις για τις πληροφορίες κάθε κτιρίου, ξεκινώντας από τα κτίρια με τις ηχητικές μαρτυρίες.

Κτίριο Παπάντου-Μουσείο της Πόλης

Για τον 1^ο σταθμό, χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν τα εξής: «...Στο Μουσείο της Πόλης ήταν πολύ βοηθητικά γιατί δεν ήξερα όλα αυτά που έλεγε για την πόλη...» (σελ.14 group 1-Σ16), «Ωστόσο, και το αρχικό ηχητικό, στον 1^ο σταθμό ήταν ενδιαφέρον, αφού με οδήγησε στο να συγκρίνω το παρόν με το παρελθόν του κτιρίου.» (σελ. 10 group 2-ΚΩΝ24), «...μου άρεσε...με πρώτο αυτό στο μουσείο της Πόλης. Κάτι διαφορετικό από τα υπόλοιπα.» (σελ. 10 group 2-ΚΡΛ23).

Κτίριο Ματσάγγου

Για το Κτίριο Ματσάγγου εκφράστηκαν οι εξής απόψεις: «Στο Ματσάγγου όμως, δεν μας ανέφερε στοιχεία για την ιστορία του παρελθόντος αλλά για το τώρα, πολλά από τα οποία τα ξέρω» (σελ. 14 group 1-B25), «...Βέβαια και το κτίριο Ματσάγγου είχε ηχητικά αλλά πολλά από αυτά τα ξέρουμε ήδη» (σελ.14 group 1-Σ16), «Μου άρεσε περισσότερο το ηχητικό κομμάτι του Ματσάγγου, αφού σου έδινε την αίσθηση ενός κτιρίου πολλών χρήσεων στη σημερινή ζωή της πόλης...» (σελ. 10 group 2-ΚΩΣ24).

Κίτρινη Αποθήκη

Για την Κίτρινη Αποθήκη, μερικές από τις απόψεις ήταν οι εξής: «Παρακολουθούσαμε το κτίριο και απλώς ακούγαμε και μπορούσαμε να δημιουργούμε μόνοι μας εικόνες» (σελ. 14 group 1-B25), «Εμένα και το λέω με απόλυτη βεβαιότητα μου άρεσε πάρα πολύ το ηχητικό στο τελευταίο κτίριο. Με βοήθησε να μπω στο κτίριο χωρίς να μπορώ στην ουσία. Από κει και πέρα, μου άρεσαν και τα υπόλοιπα ηχητικά, αφού δεν ζω στην πόλη και έμαθα και για το παρόν για κάποια κτίρια...» (σελ. 10 group 2-ΚΩΝ24),

Κτίριο Παπαστράτου

Για το κτίριο Παπαστράτου, οι πληροφορίες που παρουσιάστηκαν δεν έκαναν ιδιαίτερη αίσθηση στους ερευνώμενους αφού θεωρούσαν ότι είναι μια απλή παράθεση πληροφοριών: «*Ήταν σαν να διαβάζω μία είδηση σε ένα κινητό, σε ένα site ας πούμε*», «*...Το άλλο το βρήκα λίγο πιο συνηθισμένο, σαν να ανοίγεις ας πούμε ένα βιβλίο και να διαβάζεις...*» (σελ. 14-15 group 1-X22/Π19), «*...Τα άλλα ήταν απλώς πληροφορίες σαν να κομμάτι με λεπτομέρειες...*» (σελ. 10 group 2-Γ19). Παρολαυτά, το γεγονός ότι στο κτίριο Παπαστράτου δινόταν η δυνατότητα για περιήγηση στο χώρο, φάνηκε ενδιαφέρον στους ερωτώμενους: «*Αλλά εξίσου καλό και ενδιαφέρον ήταν και το κομμάτι του Παπαστράτου, αφού εκεί μπορούσαμε να μπούμε και μέσα στο κτίριο*», (σελ. 10 group 2-ΚΡΛ23), αλλά και οι υπόλοιπες πληροφορίες οι οποίες έδιναν την εντύπωση ενός «οδηγού του ματιού» ήταν ιδιαίτερα βοηθητικές στους συμμετέχοντες στην ξενάγηση: «*μου άρεσε γενικά και η όλη κατεύθυνση που σου έδινε η πληροφορία αφού σε οδηγούσε που να κοιτάξεις, που βρίσκεσαι, που πρέπει να πας και τι να κάνεις*» (σελ. 10 group 2-ΚΩΝ24), «*σε γενικές γραμμές όλες οι πληροφορίες {...} ήταν πολύ καθοδηγητικές σαν να μας οδηγούσε κάποιος*» (σελ. 14 group 1-A20).

Είναι φανερό πως το είδος της πληροφορίας που ξεχώρισε, ήταν τα ηχητικά αρχεία στα 3 κτίρια (Μουσείο της Πόλης, Κτίριο Ματσάγγου και Κίτρινη Αποθήκη) με τα ηχητικά του πρώτου να είναι οδηγίες και του δεύτερου να μην είναι τόσο στοχευμένα στο παρελθόν της πόλης, αλλά να εστίαζουν στο παρόν. Ξεχωρίζει η άποψη: «*Εμένα μου άρεσε πάρα πολύ που σε 3 κτίρια, πέρα από την πληροφορία που εμφανίστηκε στην οθόνη υπήρχαν και τα ηχητικά στους άλλους κωδικούς {...}*» (σελ. 14 group 1-B25). Είναι φανερό, πως η ηχητική παρουσίαση των ιστοριών και των πληροφοριών, έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στο να μάθουν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες τα γεγονότα της εποχής εκείνης αλλά και της σημερινής εποχής, χωρίς να χρειαστεί να διαβάσουν κάποιο κείμενο. Η «μεταφορά» μεταξύ παρελθόντος και παρόντος είναι χαρακτηριστική της ικανότητας ενός ακουστικού μηνύματος, πόσο μάλλον όταν πρόκειται για μια περίοδο της ιστορίας, η οποία αποτελεί σκληρό κεφάλαιο για τους περισσότερους λαούς και που για την πόλη του Βόλου, η ύπαρξη ενός κτιρίου σχετιζόμενου με εκείνη την εποχή είναι άγνωστη. Το ίδιο συμβαίνει, όμως, και για το παρόν μιας πόλης, το οποίο πολλές φορές οι κάτοικοι το αγνοούν και ας έρχονται σε καθημερινή βάση σε επαφή μαζί του. Πρέπει να τονιστεί, πως η χρήση του κινητού είναι σημαντική σε αυτό το σημείο της ξενάγησης, αφού ενώ οι απλές πληροφορίες είναι εύκολο να δοθούν και χειρόγραφες, το ηχητικό αρχείο απαιτεί πρόσβαση στο διαδίκτυο (ιστοσελίδα

Μουσείου της Πόλης), κάτι που εδώ το αποφύγαμε, αφού απλώς εισήχθη το αρχείο στον κωδικό QR (απλή εισαγωγή είχαμε και για τα ηχητικά αρχεία των υπόλοιπων κτιρίων αμέσως μετά την ηχογράφησή τους). Επομένως, οι πληροφορίες, φάνηκαν αρκετά ουσιαστικές και βοηθητικές χωρίς να γίνει καμία αναφορά σε δυσκολία κατανόησης των πληροφοριών. Εξάιρεση αποτελούν οι πιο μεγάλοι σε ηλικία, οι οποίοι δυσκολεύτηκαν και στην ανάγνωση των πληροφοριών στο κινητό, αλλά δεν αποτέλεσε εμπόδιο στο να συνεχίσουν και να κατανοήσουν όλες τις ιστορικές πληροφορίες.

Βοήθεια στην χρήση του κινητού και πόσο βοήθησε το κινητό στην ξενάγηση

Όσον αφορά τη χρησιμότητα του κινητού και στο αν χρειάστηκαν βοήθεια σε οποιοδήποτε σημείο τη διαδρομής (ανάγνωση χάρτη, ανάγνωση πληροφοριών, σκανάρισμα κ.α.) για να την πραγματοποιήσουν, δεν φάνηκε να υπάρχει κάποιος ερωτώμενος από κάποια ομάδα, ο οποίος να ζήτησε βοήθεια, αν και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία δεν θα ήταν αρνητικοί σε αυτήν την περίπτωση: «Εγώ για να πω την αλήθεια δεν θα είχα πρόβλημα να έχω και κάποιον άλλον να μου το διαβάσει, αλλά είναι κάτι διαφορετικό να το κάνεις μόνος σου», «Δυσκολεύτηκα στο να χρησιμοποιήσω το κινητό αλλά μου άρεσε όλο αυτό το πράγμα (ενν. η χρήση του κινητού στη διαδρομή)», «Εγώ πιστεύω ήταν δεν ήταν εύκολο για μένα και θα με βοηθούσε πολύ να έχω κάποιον δίπλα μου να μου τα διαβάσει άμα εγώ δεν μπορώ» (σελ. 15-16 group 1-Σ18/B27/Σ19). Βέβαια, παρόμοιες απόψεις εκφράστηκαν και από το 2^ο group «Γενικά δεν θα είχα θέμα αν μου τις έλεγε κάποιος τις πληροφορίες» (σελ. 11 group 2-KΡΛ24). Βοήθεια υπήρξε στην περίπτωση ενός ερευνώμενου, ο οποίος δυσκολεύτηκε να βρει τα κτίρια και ζήτησε τη βοήθεια ενός ντόπιου κατοίκου, «...δεν χρειάστηκα βοήθεια πέρα από 2 περαστικούς που ρώτησα για να βρω τα κτίρια» (σελ. 11 group 2-KΩΝ26). Να σημειωθεί πως ο συγκεκριμένος ερευνώμενος είναι επισκέπτης στην πόλη, οπότε η βοήθεια κρίνεται απολύτως λογική. Ωστόσο, βρήκαν όλοι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι μπορούσαν να έχουν όλες τις πληροφορίες στο κινητό τους τηλέφωνο και να γίνονται οι ίδιοι ξεναγοί του εαυτού τους. Ήταν κάτι πρωτόγνωρο και ιδιαίτερο και δόθηκε η δυνατότητα για προσωπική προσέγγιση της ιστορίας της πόλης τους μέσα από ένα διαφορετικό «μάθημα» ιστορίας, το οποίο μάθημα σε άλλη περίπτωση δεν θα το έκαναν: «Είναι κάτι καινούργιο {...} είναι σαν να βλέπεις τηλεόραση και εκείνη την ώρα διαβάζεις μία είδηση για αυτό που έχεις δει στην τηλεόραση» (σελ. 15 group 1-A21), «Γενικά δεν θα έμπαινα στο τρυπάκι να μελετήσω την

ιστορία αυτών των κτιρίων, οπότε με βοήθησε πολύ πού τα είχα όλα μπροστά μου και με οδηγούσαν οι όλες λεπτομέρειες στο τι να κάνω...», «Και εγώ δεν είχα σκοπό να διαβάσω για τα κτίρια αυτά αλλά να που τελικά ήρθε η ώρα. Με βοήθησε αρκετά και γενικά πιστεύω ότι το κινητό βοήθησε περισσότερο. Αν απλώς μας έδιναν χαρτιά να διαβάσουμε δεν ξέρω αν θα το έκανα με τόσο διάθεση και όρεξη...» (σελ. 11 group 2-EP24/Γ20).

Αυτό το είδος ξενάγησης, επομένως, φάνηκε εύκολο στους περισσότερους χωρίς, πάντως, να λείπουν και οι εξαιρέσεις, με τις πληροφορίες που τους δόθηκαν να θεωρούνται επαρκείς: «Όσα ήθελα να μάθω, τα έμαθα και με το παραπάνω λόγω των λεπτομερειών», «οι πληροφορίες ήταν νομίζω αρκετές για να μπορώ να πω ότι έμαθα κάποια πράγματα για τα κτίρια και την ιστορία τους», «νομίζω ότι πληροφορίες ήταν επαρκείς και σε βοηθούσαν πάρα πολύ να δεις πράγματα που δεν τα ήξερες ενδεχομένως» (σελ. 16 group 1-X24/Π21/Χ25), «...και οι πληροφορίες ακόμα μου φάνηκαν τόσες όσες έπρεπε να είναι», «οι πληροφορίες ήταν πολύ κατατοπιστικές και αρκετές θα έλεγα» (σελ. 11 group 2-KΡΛ25/ΚΩΣ25).

Εναλλακτικές επιλογές κτιρίων

Μετά τις ερωτήσεις για την ξενάγηση στην πόλη, οι ερευνώμενοι κλήθηκαν να αναφέρουν αν θα μπορούσαν να υπάρχουν και άλλα κτίρια της πόλης, τα οποία είναι άξια ιστορικής σημασίας και αναφοράς και θα μπορούσαν να αποτελέσουν σταθμούς στη συγκεκριμένη ξενάγηση και κλήθηκαν επίσης να ονομάσουν αυτά τα κτίρια. Όλοι απάντησαν ότι σίγουρα υπάρχουν και άλλα κτίρια στην πόλη που θα μπορούσαν να ενταχθούν στη διαδρομή. Τα κτίρια που αναφέρθηκαν και από τα δύο groups είναι τα εξής:

- Το Μουσείο Τσαλαπάτα
- Το Εργοστάσιο Βαμβακουργίας στη Νέα Ιωνία του Βόλου
- Το κτίριο Γκλαβάνη
- Ο Σιδηροδρομικός Σταθμός του Βόλου
- Οι εκκλησίες Άγιος Νικόλαος και Άγιος Κωνσταντίνος
- Ο κινηματογράφος Αχιλλείον στην παραλία του Βόλου
- Το Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου

Για το εργοστάσιο της Βαμβακουργίας, οι ίδιοι οι ερευνώμενοι διαπίστωσαν ότι ίσως υπάρχει μία δυσκολία λόγω απόστασης από το κέντρο και η χρήση αυτοκινήτου είναι απαραίτητη για την προσέγγισή του, «*Αν και δεν ξέρω αν θα μπορούσε να γίνει αυτό, γιατί είναι λίγο μακριά από την υπόλοιπη πόλη και σίγουρα θα χρειάζεται κάποιο όχημα*» (σελ. 17 group 1-A24). Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός, ότι παρόλο που οι σταθμοί της παρούσας ξενάγησης είναι μόνο εργοστασιακά, θα λέγαμε κτίρια, οι απόψεις δεν επηρεάστηκαν από αυτό και οι προτάσεις είναι πολύ σημαντικές αφού περιλαμβάνουν κτίρια κάθε χρήσης, από ήδη υπάρχοντα Μουσεία μέχρι Ιερούς Ναούς. Φαίνεται πως οι ίδιοι οι κάτοικοι αντιλαμβάνονται, ότι η πόλη έχει σημαντικά κτίρια άξια αναφοράς, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή ιστορικής γνώσης για κατοίκους αλλά και για επισκέπτες.

Πρόταση της ξενάγησης μέσω του κινητού σε άλλα άτομα

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να δούμε αν οι ίδιοι θα πρότειναν την ξενάγηση μέσω του κινητού σε άλλα άτομα και όντως μπορούν να συμμετέχουν σε αυτή με ταυτόχρονη χρήση του κινητού άτομα κάθε ηλικίας. Φάνηκε, πως όλοι θα την πρότειναν σε άλλα άτομα γιατί:

1. θα μπορεί κάποιος να έρθει σε μία πρώτη επαφή με την πόλη, ειδικά αν είναι επισκέπτης σε αυτήν, «*Θα ήταν πολύ καλό για κάποιον άγνωστο προς την πόλη να κάνει αυτή τη διαδρομή με τη χρήση του κινητού*», «*...οπότε σίγουρα θα την προτείνω σε άλλους που μπορεί να έρθουν στην πόλη*» (σελ.12 group 2-KΡΛ27/ΚΩΝ28).
2. οι κάτοικοι θα μάθουν πολλά περισσότερα από αυτά που ήδη ξέρουν, «*Πάντως είναι ιδιαίτερα καλή η διαδρομή οπότε θα την πρότεινα. Αλλωστε μια πόλη την μαθαίνεις περπατώντας. Οπότε είναι μια καλή ευκαιρία για αυτούς που θέλουν να μάθουν καλύτερα την πόλη*» (σελ. 12 group 2-ΚΩΣ28), «*Με βοήθησε πάρα πολύ στο να μάθω κάποια πράγματα παραπάνω για την ιστορία της πόλης μου*» (σελ. 17 group 1-Π24).
3. η εξοικείωση με το κινητό είναι εύκολη, για άτομα τα οποία δεν το χειρίζονται πέρα από την επικοινωνία, «*Εγώ θα το πρότεινα, γιατί όπως βοήθησέ εμένα να εξοικειωθώ με το κινητό τηλέφωνο...*» (σελ. 17 group 1-Σ22).
4. Μία σημαντική άποψη που πρέπει να επισημανθεί, είναι ενός συμμετέχοντα, ο οποίος αναφέρει πως την εφαρμογή θα την πρότεινε σε άλλους, αλλά θα τους συμβούλευε να

κάνουν την ξενάγηση με τη χρήση ποδηλάτου ή κάποιου άλλου μέσου, αφού είναι λίγο κουραστική: *«Αλλά γενικά είναι λίγο κουραστική. Θα πρότεινα να πάρει ή ποδήλατο ή αυτοκίνητο μαζί με το κινητό!»* (σελ. 12 group 2-KΩΣ28).

Όσον αφορά την ηλικία, οι απόψεις είναι διαφορετικές μεταξύ των δύο groups, αφού το πρώτο group θεωρεί πως ενώ γενικά είναι μια ευχάριστη και πολύ δημιουργική διαδρομή, απαιτείται εξοικείωση με τα κινητά αλλιώς ίσως χρειαστεί κάποια βοήθεια: *«Ναι αν έχει κάποιος την κατάλληλη βοήθεια, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άτομα όλων των ηλικιών»*, *«Ναι θα μπορούσε κανείς χρησιμοποιηθεί από άτομα όλων των ηλικιών, αρκεί να μπορούν να χρησιμοποιήσουν και το τηλέφωνο»* (σελ. 18 group 1-B31/Σ23). Από την άλλη, τα άτομα του 2^{ου} group θεωρούν, πως επειδή οι νέοι έχουν μεγαλύτερη εξοικείωση με τα κινητά τηλέφωνα, μπορούν να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις τις εφαρμογής και να γλιτώσουν αρκετό χρόνο από τον έλεγχο της λειτουργίας και την λογική της: *«Θεωρώ πως οι νεότερες ηλικίες, είναι πιο εύκολο να κατανοήσουν τη λειτουργία της εφαρμογής και τον τρόπο που λειτουργεί το σκανάρισμα των κωδικών. Έχουν καλύτερη εξοικείωση και γλιτώνουν χρόνο από το να ασχοληθούν με αυτό»*, *«Είναι πιο εύκολη η χρήση κινητού και με μεγαλύτερη ταχύτητα στους μικρότερους απ' ότι στους μεγαλύτερους»* (σελ. 13 group 2-KΡΛ28/ΚΩΣ30). Επιπλέον, υπάρχει και η άποψη των νεότερων, η οποία αναδεικνύει την γνώση που μπορεί να έχουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας ως προς την ιστορία της πόλης τους, αφού υπάρχουν αυξημένες πιθανότητες, οι μεγαλύτεροι να έχουν προλάβει τη χρήση των κτιρίων στην κανονική τους λειτουργία, γεγονός που τους γλιτώνει πολύ χρόνο από το να αναζητούν τα κτίρια μέσα στην πόλη και από τα μελετούν τα λεπτομερή ιστορικά στοιχεία, που πιθανό να περιλαμβάνονται στην εφαρμογή: *«Εγώ πάντως θα έλεγα πως ενώ μπορεί να είναι πιο εύκολη η χρήση στους πιο μικρούς, οι μεγαλύτεροι από την άλλη γνωρίζουν πιστεύω καλύτερα την πόλη. Έχουν ζήσει κάποια πράγματα παραπάνω οπότε η ιστορία των κτιρίων σίγουρα είναι πιο κοντά στις δικές τους γνώσεις»* (σελ. 13 group 2-KΩΝ29). Επομένως, οι απόψεις από τη μία ενισχύουν τους νέους λόγω εξοικείωσης, αλλά από την άλλη ενισχύουν τους μεγαλύτερους λόγω καλύτερης επαφής με την πόλη και την ιστορία της.

Γενική αποτίμηση της ξενάγησης

Κλείνοντας την ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις, θα σταθούμε στο γενικότερο κλίμα που αποκόμισαν οι ερευνώμενοι από την περιπατητική αυτή διαδρομή με τη χρήση του κινητού τους τηλεφώνου και αν τελικά, θα άλλαζαν κάτι από όλη αυτή την εμπειρία που βίωσαν. Το θετικό κλίμα και η ικανοποίηση από τη συμμετοχή είναι αυτό που κυριάρχησε σε όλες τις απόψεις. Ωστόσο, υπήρχαν και απόψεις για αλλαγή ορισμένων στοιχείων, οι οποίες όμως δεν επηρέασαν τις θετικές απόψεις για τη ξενάγηση συνολικά. Οι απόψεις αυτές είχαν να κάνουν:

- με τις πληροφορίες,
- με τον τρόπο πραγματοποίησης της ξενάγησης, και
- με τη διαδρομή και τη δόμηση της (επιλογή σταθμών).

Όσον αφορά τις πληροφορίες, οι απόψεις για τη χρήση ηχητικών αρχείων επικρατούν σε κάθε απάντηση που λάβαμε, τονίζοντας πως θα είχε μεγαλύτερο ενδιαφέρον η ξενάγηση, αν για κάθε κτίριο υπήρχε και μία ηχητική ιστορία-μαρτυρία, απόψεις όμως που επισημάνθηκαν μόνο από τους μικρότερους σε ηλικία: «...ίσως έβαζα περισσότερα ηχητικά και στα υπόλοιπα κτίρια ας πούμε. Θα ήταν μια διαφορετική διαδρομή σαν να ακούς όλη την ιστορία των κτιρίων από κάποιον που την ξέρει», «Εγώ θα συμφωνήσω με τα παιδιά για το ηχητικό...» (σελ. 13-14 group 2-ΚΩΝ30/ΚΡΛ30). Οι μεγαλύτεροι ηλικιακά δεν εξέφρασαν κάποια πρόταση για αλλαγή στη διαδρομή: «Ναι έμεινα πάρα πολύ ικανοποιημένος», «Και εμένα μου άρεσε πάρα πολύ η όλη διαδικασία και όλη αυτή η ιδέα που έκανα, οπότε μου άρεσε γενικά, ναι», «Εγώ δεν έχω ξανακάνει κάτι τέτοιο, οπότε ήταν κάτι καινούργιο και μου άρεσε και έμεινα ικανοποιημένη» (σελ. 18 group 1-B32/Σ24/Α27). Οι απόψεις αυτές, συνδυάζονται και με την αρνητική εντύπωση των πολλών πληροφοριών που παρουσιάζονται σε κάθε κωδικό που σκανάρεται, αφού φάνηκαν να κουράζουν τους ερευνώμενους: «θα άλλαζα κυρίως στο περιεχόμενο τα πολλά λόγια», «Θα προσθέσω ότι ενώ οι πληροφορίες είναι ok ενδιαφέρουσες αλλά κουράζουν από ένα σημείο και μετά...» (σελ. 13-14 group 2-ΚΩΝ30/ΚΡΛ30). Ακόμη, υπήρξε και μία άποψη για παράλληλη διανομή εντύπων με όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που παρουσιάζονται στην οθόνη του κινητού για τα κτίρια, σε περιπτώσεις ανθρώπων, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανάγνωση, «Θα μπορούσαν επίσης σε κάθε κτίριο να υπάρχουν και σε κάποιο σημείο ορισμένες πληροφορίες

έντυπες για κάποιον που πιθανόν να δυσκολεύεται να διαβάσει σε ένα κινητό» (σελ. 14 group 2-KΩN32). Κρίνουμε, ωστόσο, πως ο συνδυασμός αυτός των πληροφοριών μεταξύ κινητού και έντυπου φυλλαδίου αναιρεί σε μεγάλο βαθμό την ουσία της παρούσας ψηφιακής ξενάγησης, η οποία στηρίζεται εξ ολοκλήρου στην αναζήτηση των ιστορικών στοιχείων μέσω του κινητού.

Περνώντας στις προτάσεις για αλλαγές ως προς τον κατάλληλο τρόπο, με τον οποίο μπορεί κάποιος να πραγματοποιήσει τη διαδρομή αυτή, υπήρξαν απόψεις για χρήση κάποιου μεταφορικού μέσου, όπως φάνηκε και σε προηγούμενο σημείο της επεξεργασίας των απαντήσεων. Ένας συμμετέχοντας, ανέφερε πως: *«Ίσως το μόνο που δεν ήταν τόσο ικανοποιητικό ήταν ότι πρέπει να κάνεις μία διαδρομή μέσα στην πόλη που κυρίως είναι με τα πόδια. Ίσως, δηλαδή, χρησιμοποιούσα και κάποιο μεταφορικό μέσο σε συνδυασμό με το περπάτημα»* (σελ. 18 group 1-X30), δίνοντας μια διαφορετική οπτική για την πραγματοποίηση της διαδρομής, προτείνοντας ένα συνδυασμό μέσων μεταφοράς με το περπάτημα, το οποίο μάλλον φάνηκε κουραστικό μετά από 2 ώρες και 30 λεπτά περίπου.

Τέλος, οι αλλαγές που προτάθηκαν ως προς τη δόμηση της ίδιας ξενάγησης, τους σταθμούς δηλαδή που επιλέχθηκαν αλλά και το σημείο έναρξης και λήξης, αναφέρθηκε το εξής: *«...θα έβαζα και κάποια άλλα κτίρια, όπως αναφέραμε και παραπάνω...», «Ίσως έκανα την ανάποδη διαδρομή. Να ξεκινούσα από τα πιο μακρινά κτίρια και να κατέληγα στο Μουσείο της Πόλης. Θα ήταν κατά τη γνώμη μου πιο ωραίο...»* (σελ. 14 group 2-EP31). Ωστόσο, παρουσιάστηκαν και οι δυσκολίες της άποψης αυτής για το σημείο έναρξης της ξενάγησης αφού δεν αποτελεί μουσειακό χώρο, αλλά και είναι δύσκολο για κάποιον να ξεκινήσει από την Κίτρινη Αποθήκη, αφού οι περισσότεροι δεν το γνώριζαν.

Κλείνοντας, η γενική άποψη που προέκυψε από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, είναι πως οι περισσότεροι έμειναν ικανοποιημένοι από τη συμμετοχή τους στην ξενάγηση αυτή, παρόλες τις δυσκολίες που τυχόν να προέκυψαν, είτε είχαν να κάνουν με τη διαδρομή, είτε με τις πληροφορίες που παρουσιάστηκαν είτε με τη χρήση του κινητού.

5. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Στην παρούσα εργασία, προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε την ικανότητα που προκύπτει από την χρήση μιας συγκεκριμένης εφαρμογής για προσέγγιση της ιστορικής γνώσης μέσω μιας ξενάγησης στην πόλη του Βόλου. Η ξενάγηση αυτή περιελάμβανε συγκεκριμένους σταθμούς-κτίρια της πόλης, με ιδιαίτερο ιστορικό και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Η εφαρμογή χρησιμοποιήθηκε από 10 άτομα, διαφορετικής ηλικίας, από διαφορετικό τόπο καταγωγής, τα οποία αποτέλεσαν και το δείγμα για τη συλλογή των δεδομένων, τα οποία συλλέχθηκαν με συνεντεύξεις σε ομάδες εστίασης. Ο χωρισμός αυτός έγινε για να ελεγχθεί αν η ηλικία μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην χρήση του κινητού γενικά και της εφαρμογής ειδικότερα, η οποία οδηγεί στην απόκτηση της ιστορικής γνώσης. Η διαφορά στις απόψεις λόγω ηλικίας φάνηκε σε όλη τη διάρκεια των συνεντεύξεων.

Όσον αφορά τη δυνατότητα του κινητού να αποτελέσει πηγή ιστορικής γνώσης, διαπιστώσαμε πως όντως το κινητό μπορεί να αποτελέσει πηγή ιστορικής γνώσης στα πλαίσια μιας ξενάγησης στο περιβάλλον της πόλης, αφού οι ίδιοι οι κάτοικοι της πόλης αλλά και οι επισκέπτες σε αυτήν, μπόρεσαν να έρθουν σε επαφή με ιστορικά στοιχεία της, τα οποία είτε τα αγνοούσαν τελείως, είτε τα γνώριζαν αλλά με λιγότερες λεπτομέρειες. Ωστόσο, οι μεγαλύτερες ηλικίες γενικά αντιμετώπισαν λίγα προβλήματα στο να προσαρμοστούν στο περιβάλλον της εφαρμογής και στο να χειριστούν το κινητό και ειδικά δύο από τους ερευνώμενους δεν είχαν ξαναχρησιμοποιήσει το κινητό σε πλαίσιο εφαρμογών, οπότε αντιμετώπισαν αισθητές δυσκολίες τουλάχιστον στην αρχή της διαδρομής. Οι μικρότερες ηλικίες δεν αντιμετώπισαν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα, οπότε καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως το κινητό μπορεί να βοηθήσει στην προσέγγιση της ιστορικής γνώσης στα πλαίσια μιας ψηφιακής ξενάγησης στην πόλη και συγκεκριμένα στην πόλη του Βόλου, αλλά εξαρτάται πάντα από την ηλικία του χρήστη.

Ως προς την ικανότητα της εφαρμογής να ενισχύει την επαφή με την πόλη και τα κτίρια της, διαπιστώσαμε πως μπορεί να βοηθήσει τους κατοίκους να προσεγγίσουν τα κτίρια της πόλης και να κατανοήσουν την ιστορική τους διάσταση. Αποδείχτηκε, πως άτομα τα οποία είχαν μια επαφή με την πόλη σε καθημερινή βάση, είχαν περισσότερη εκτίμηση της διαδρομής, άσχετα από το αν γνώριζαν όλα τα κτίρια ή όχι. Δεν δυσκολεύτηκαν στη διαδρομή και είχαν γνώση του προς τα που πρέπει να κινηθούν. Αντιθέτως, οι επισκέπτες στην πόλη, (τρεις στον αριθμό) δεν γνώριζαν την πόλη το ίδιο καλά (λογικό κατά τη γνώμη

μας) με αποτέλεσμα να δυσκολευτούν ιδιαίτερα στον προσανατολισμό και έχασαν πολύτιμο χρόνο στο να ελέγχουν τον χάρτη ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Ωστόσο, η επαφή με το κινητό στα πλαίσια της ξενάγησης τους βοήθησε να γνωρίσουν την πόλη καλύτερα, έστω και σε ένα πρώιμο στάδιο, σε σημείο αυξημένου ενδιαφέροντος. Κάτι αντίστοιχο έγινε και με τους ντόπιους κατοίκους, σε μικρότερο βαθμό ωστόσο, αφού οι περισσότεροι γνώριζαν έστω και λίγο τα κτίρια, αν όχι όλα τα περισσότερα. Η εμπειρία γενικά αυτή που βίωσαν οι συμμετέχοντες στην ξενάγηση ήταν αρκετή για να αποδειχτεί ότι το κινητό βελτίωσε την άποψη που είχαν οι κάτοικοι αλλά και οι επισκέπτες για την πόλη.

Ως προς το είδος των πληροφοριών με τις οποίες ήρθαν σε επαφή οι ερευνώμενοι, η έρευνα έδειξε, πως οι πολλές πληροφορίες με τη μορφή κειμένου τους κούρασαν, αφού ένιωθαν ότι διαβάζουν απλώς ένα κείμενο με διάφορες ιστορικές πληροφορίες. Από την άλλη όμως, τα ηχητικά μηνύματα, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά των πληροφοριών στο κτίριο της Κίτρινης Αποθήκης, το κτίριο Ματσάγγου και το Μουσείο της Πόλης, έκαναν εντύπωση σε όλους ανεξαιρέτως τους χρήστες της εφαρμογής, με αποτέλεσμα να υπάρχουν απόψεις για χρήση παρόμοιων ιστορικών τεκμηρίων και στα υπόλοιπα κτίρια. Φάνηκε, πως το άκουσμα των μαρτυριών για την ιστορία ενός κτιρίου, είναι ένας τρόπος ο οποίος ενδείκνυται για άτομα τα οποία έχουν δυσκολίες ανάγνωσης, λόγω ηλικίας, (άλλωστε μόνο την ηλικία βάλαμε ως κριτήριο στην παρούσα εργασία) αλλά και είναι μία καλή πρακτική για χαλάρωση του περιπατητή μετά από περπάτημα με χρήση του κινητού και συνεχή ανάγνωση πληροφοριών στην οθόνη του κινητού. Ακόμη, το γεγονός ότι οι ίδιες οι πληροφορίες κατηύθυναν «το μάτι» του συμμετέχοντα στο κτίριο τονίζοντας ποια σημεία του κτιρίου είναι άξια ιστορικής αναφοράς και ενδιαφέροντος, ήταν πολύ βοηθητικό για όλους αφού ένιωθαν πως συμμετέχουν σε μία ξενάγηση με προσωπικό ξεναγό, το ρόλο, του οποίου όμως έπαιξε το ίδιο το κινητό.

Αναφερόμενοι στην ηλικία, διαπιστώσαμε πως οι μεγαλύτερες ηλικίες αντιμετώπισαν περισσότερες δυσκολίες σε σχέση με τις μικρότερες. Οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια της ξενάγησης, προέκυψαν είτε λόγω δυσκολιών στη χρήση του κινητού και της εφαρμογής, είτε λόγω πιθανής κούρασης από το συνεχές περπάτημα. Αν και έγιναν αναφορές για κούραση στη συγκεκριμένη ξενάγηση, δεν υπήρχαν έντονα προβλήματα που να εμπόδισαν κάποιον από την ολοκλήρωσή της, με αποτέλεσμα να έχουμε 100% ολοκλήρωση 10 διαφορετικών διαδρομών, χωρίς καμία αναφορά για ολική διακοπή. Από την άλλη ενώ οι μικρότερες ηλικίες φάνηκε να μην αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα με την εφαρμογή,

δυσκολεύτηκαν αρκετά στο να βρουν τα κτίρια-σταθμούς, αφού δεν γνώριζαν αρκετά από αυτά.

Ελέγχοντας, στη συνέχεια, τα ζητήματα χρηστικότητας που προέκυψαν κατά τη διάρκεια χρήσης της εφαρμογής, διαπιστώθηκε ότι σημαντικό ρόλο στην επιτυχία της ξενάγησης παίζει ο χρόνος. Λόγω της μεγάλης απόστασης που είχαν να διανύσουν οι χρήστες, έπρεπε να συντομεύσουν τις αποστάσεις, προκειμένου να μην υπάρχει κούραση. Γι' αυτό οι ίδιοι πρότειναν εναλλακτικές διαδρομές αλλά και χρήση μέσων μεταφοράς διαφορετικών από την πεζοπορία. Το αυτοκίνητο και το ποδήλατο, μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στη μείωση του χρόνου υλοποίησης της διαδρομής σύμφωνα με τους ερευνώμενους, ειδικά από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, τα οποία δήλωσαν κούραση κατά τη διάρκεια της διαδρομής. Το γεγονός ότι η ξενάγηση έχει κτίρια τα οποία βρίσκονται σε πεζοδρομημένο κομμάτι της πόλης, μπορεί να συνδυαστεί με τη χρήση του ποδηλάτου, η οποία είναι σε γενικές γραμμές πιο σύντομη σε σχέση με την υλοποίησή της τα πόδια αλλά και από τη χρήση του αυτοκινήτου, η οποία δυσκολεύει λόγω ανάγκης για εύρεση χώρου στάθμευσης. Ωστόσο, εμείς προσθέτουμε ότι η χρήση των μέσων μεταφοράς είναι από τη μία χρηστική, λόγω μείωσης του χρόνου, αλλά από την άλλη είναι δύσκολη και επικίνδυνη η ταυτόχρονη χρήση του κινητού με την οδήγηση του ποδηλάτου και ειδικά του αυτοκινήτου. Επίσης, ο χρόνος θα μπορούσε να μειωθεί σημαντικά, αν γνώριζαν εξ αρχής το που βρίσκονται τα κτίρια, αφού δεν θα χρειαζόταν συχνός έλεγχος του χάρτη της διαδρομής. Άρα, η προηγούμενη γνώση της τοποθεσίας των κτιρίων παίζει σημαντικό ρόλο στην ομαλή και έγκαιρη ολοκλήρωση της ξενάγησης, κάτι όμως που είναι εφικτό για τους κατοίκους αλλά αρκετά δύσκολο για τους επισκέπτες της πόλης, τους οποίους θα βοηθούσε, όπως φαίνεται, η προσθήκη ενός χάρτη στην εφαρμογή.

Κλείνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε, πως η ψηφιακή αυτή ξενάγηση, ήταν αρκετά πετυχημένη στο αρχικό αυτό στάδιο που υλοποιήθηκε, αφού έχει καθαρά διαμορφωτικό χαρακτήρα προκειμένου να διαπιστωθούν λάθη και παραλείψεις, οι οποίες μπορούν να ληφθούν υπόψη για μελλοντική πραγματοποίησής της από κατοίκους και επισκέπτες.

6. Περιορισμοί Έρευνας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε από άτομα τα οποία δεν είχαν να αντιμετωπίσουν γενικά κάποιο πρόβλημα, το οποίο τυχόν να επηρέαζε τη συμμετοχή τους, όπως δυσκολίες ανάγνωσης, όρασης, ακοής κλπ. Ακόμη, η έρευνα έγινε σε περίοδο χαμηλής τουριστικής κίνησης, επομένως δεν υπήρχε πιθανότητα, να χρειαστεί περισσότερος χρόνος για την ολοκλήρωσή της. Όχι τόσο ως προς την επισκεψιμότητα των κτιρίων, αλλά λόγω σημαντικής κίνησης στους δρόμους της πόλης. Επιπλέον, οι ηλικίες των ατόμων που συμμετείχαν είναι από 18+, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να προκύψει ένα γενικότερο συμπέρασμα για οικογένειες και εφήβους. Επίσης, τα κτίρια που επιλέχθηκαν, ήταν κατά βάση γνωστά στους περισσότερους. Επιπρόσθετα, δεν ελέγχθηκαν τυχόν άλλες διακοπές κατά τη διάρκεια της ξενάγησης, όπως διάφορες κλήσεις που τυχόν έγιναν στα τηλέφωνα των συμμετεχόντων και τα οποία μπορεί να επηρέασαν το χρόνο, ή ακόμα και άλλη παράγοντες, οι οποίοι δεν αναφέρθηκαν από κανέναν συμμετέχοντα, (π.χ. τυχαίες συναντήσεις ή οτιδήποτε άλλο μπορεί να τους διέκοψε). Τέλος, δεν ελέγχθηκε αν και κατά πόσο το μορφωτικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων επηρέασε τη χρήση του κινητού τους ή ακόμα και ο χρόνος με τον οποίο ασχολούνται με την κινητή τους συσκευή σε καθημερινή βάση.

7. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Σε περίπτωση μελλοντικής εφαρμογής της συγκεκριμένης ξενάγησης σε συνδυασμό με την ήδη υπάρχουσα εφαρμογή από το AppStore ή PlayStore θα προτείναμε να χρησιμοποιηθεί και μία ομάδα συμμετεχόντων, η οποία θα είχε ηλικία 15+ (έφηβοι) προκειμένου να διαπιστωθεί εάν υπάρχει διαφορά ως προς την εξοικείωση με την πόλη αλλά και με τη χρήση του κινητού σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικίες. Θα μπορούσαν επιπλέον, να επιλεγούν άτομα με δυσκολίες στην όραση, ακοή, ανάγνωση ακόμα και με προβλήματα κίνησης με ταυτόχρονη προσαρμογή των πληροφοριών που χρησιμοποιούνται, ώστε να συγκριθούν οι δυο περιπατητικές διαδρομές. Ακόμη, το γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκαν ομάδες εστίασης για την εξαγωγή των συμπερασμάτων, περιορίζει αισθητά τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Επομένως, θα μπορούσε να διευρυνθεί το δείγμα για να έχουμε μεγαλύτερο

εύρος αποτελεσμάτων. Επίσης, θα μπορούσαν να επιλεγούν άλλα κτίρια για να υπάρχει μια ευρύτερη ιστορική προσέγγιση της πόλης και να ξεφύγει η όλη ξενάγηση από την επιλογή κτιρίων με βιομηχανική ιστορία, όπως έγινε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Κτίρια όπως ιεροί ναοί αλλά και μουσεία θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται στην ξενάγηση. Ακόμη, η χρήση ηχητικών μαρτυριών για κάθε κτίριο που επιλέγεται ενδείκνυται, αφού φάνηκε πως αυτό το είδος πληροφοριών, οι ιστορικές μαρτυρίες δηλαδή, ενισχύουν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων για συμμετοχή. Τέλος, η χρήση του χάρτη από το Google Maps απευθείας στο κινητό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί αντί για τον έντυπο χάρτη που χρησιμοποιήθηκε στη δική μας περίπτωση και που δινόταν δια ζώσης στους ερευνώμενους, με ότι αυτό συνεπάγεται για το χρόνο της όλης ξενάγησης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου, Σ. (2005). *Η ιστορία του Βόλου, μετά την απελευθέρωση (1881-1897) μέσα από την εικονοπλαστική πραγματικότητα*. Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Σπουδών Επιλογής-Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Αλιβιζάτου, Μ., Πούλιος, Ι. & Παπαδάκη, Μ. (2015). Διαχείριση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στο Ι. Πούλιος, Μ. Αλιβιζάτου, Γ. Αραμπατζής, Α. Γιαννακίδης, Ν. Καραχάλης, Ε. Μάσχα, Μ. Μούλιου, Μ. Παπαδάκη, Χ. Προσύλης, Σ. Τουλούπα. (Επιμ.) *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη* (σελ. 55-69). Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Ανδρώνη, Ε. (2017). Διδακτική αξιοποίηση του εκπαιδευτικού πακέτου «ΔιαβάΖΟΥΜΕ την πόλη» Εκπαιδευτικές-ερμηνευτικές διαδρομές στην πόλη της Θεσσαλονίκης, Διπλωματική Εργασία, Δ.Δ.Π.Μ. “Μουσειολογία-Διαχείριση Πολιτισμού” Τμήμα Αρχιτεκτόνων – Πολυτεχνική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.

Γιαννακίδης, Α. (2015). Οι ψηφιακές τεχνολογίες ως εργαλεία στη διάθεση της τοπικής κοινωνίας. Στο Ι. Πούλιος, Μ. Αλιβιζάτου, Γ. Αραμπατζής, Α. Γιαννακίδης, ν. Καραχάλης, Ε. Μάσχα, Μ. Μούλιου, Μ. Παπαδάκη, Χ. Προσύλης, Σ. Τουλούπα. (Επιμ.) *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη* (σελ. 134-141). Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Γιαννούτσου, Ν., Μπούνια Α., Ρούσσου, Μ., Αβούρης, Ν., (2011). Αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών με στόχο τη μάθηση σε χώρους πολιτισμού: μία κριτική θεώρηση επιλεγμένων παραδειγμάτων, *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 4(1-3), 131-149.

Γιαννούτσου, Ν. (2015). Αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη μουσειοπαιδαγωγική. Στο Νικονάνου (Επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σελ. 225-252). Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Γκαζή, Α. (2011). Μουσεία και Μνήμη, *Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων-Ελληνικό Τμήμα ICOM, B* (8), 6-8.

Γκαζή, Α. (2012). Εκθέτοντας στα παιδιά το παρελθόν. Στο Ν. Γαλανίδου και L. H. Dommasnes (Επιμ.), *Μιλώντας στα Παιδιά για το Παρελθόν. Μια διεπιστημονική ματιά* (σελ. 229-258). Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Γκαζή, Α. (2013). Μουσεία και επισκέπτες στην εποχή της βιομηχανίας της μνήμης. Στο Μπούσχοτεν, Ρ. Β, Βερβενιώτη, Τ., Μπάδα, Κ., Νάκου, Ε., Πανταζής, Π. & Χαντζαρούλα Π (Επιμ.) *Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα Προφορική ιστορία και άλλες βιοιστορίες* (σελ. 27-42). Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Βόλος: Ένωση Προφορικής Ιστορίας.

Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου. (2004). *Βόλος 1881-1955*.

Ίσαρη Φ. και Μ. Πουρκός. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Διαθέσιμο στο <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>).

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*, 2nd Edition. Αθήνα: Κριτική.

Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ. (2007). Το Δημόσιο Κτίσμα ως Σύμπλεγμα του Αστικού Ιστού και ως Ιστορική Συνέχεια, *TETPΛIA ΠOΛITISMOY*, 2, 111-122.

Κατσίλλης, Ι. (2001). *Η διαδικασία της επιστημονικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαίδευση*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Τομέας Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Πάτρα.

Κέκου, Ε. (2019). *Η πόλη ένα ανοιχτό Μουσείο*, Διάλεξη. Διαθέσιμο στο <https://www.art22.gr>.

Κοντογιάννη, Χ. Μ., Μητροκανέλου, Κ. (2013). *Κατασκευάζοντας μνήμες στο χώρο και στο χρόνο*. Διπλωματική Εργασία, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Ξάνθη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Κουτσόπουλος, Κ. (2009). *Επιτόπια Έρευνα και Ερωτηματολόγια*, 4, 115-154.

Λεοντσίνης, Γ. (2001). *Τοπική ιστορία και διδακτική της ιστορίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών. Αθήνα.

Μαντόγλου, Α. (2012). *Μνήμες: Ατομικές, Κοινωνικές, Ιστορικές*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μορτάκη, Σ. & Σημανδηράκη, Χ. (2014). Εκπαίδευση και Πολιτισμός: έρευνα προκαταρκτικής αξιολόγησης μίας εικονικής έκθεσης, *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «εκπ@ιδευτικός κύκλος*, 2 (1), 173-189.

Μούλιου, Μ. (2010). Μουσεία Πόλεων και Διαδίκτυο την εποχή του Web 2.0-Αναλύοντας ένα σύνθετο τεχνολογικό, ιδεολογικό, κοινωνικό και αστικό τοπίο, *Μουσεία και Νέες Τεχνολογίες*, *Τετράδια Μουσειολογίας-Ελληνικό Τμήμα ICOM*, 7, 75-80. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Μούλιου, Μ. (2014). Τα μουσεία στον 21ο αιώνα: προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές. Στο Γ. Μπίκος και Α. Κανιάρη, (Επιμ.), *Μουσειολογία, Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση* (σελ. 77-111). Αθήνα: Γρηγόρη.

Μπούμπαρη, Ε. (2006). *Κίτρινη Αποθήκη-Ένας χώρος ζυπνά, αναπτύσσεται + συμμετέχει δυναμικά στη ζωή της πόλης*, Πτυχιακή Εργασία, Επιβλέπων Καθηγητής: Αδαμάκης Κωνσταντίνος, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος.

Νάκου, Ε. (2000). Ιστορική Γνώση και Μουσείο. *Μνήμων*, 22, 221-237.

Νάκου, Ε. (2006). Μουσεία και σχολεία – Εμπειρίες και προοπτικές, *Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ελέκτων διαθεματικών προσεγγίσεων: Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, Επιστημονικό Διήμερο, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Νικονάνου, Ν. (2015). Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι: Συμμετοχή-Εμπειρία-Δημιουργία. Στο Ν. Νικονάνου (Επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σελ. 51-86), Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Νικονάνου, Ν. (2015). Εκπαιδευτικά Εργαλεία: Έντυπα και Υλικά. Στο Ν. Νικονάνου (Επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σελ. 203-224), Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Πεντάζου, Ι. & Μπούσχοτεν, Ρ. Β., (2016). Σχεδιάζοντας το Μουσείο της πόλης του Βόλου. Η υπόσχεση και οι προκλήσεις των προφορικών μαρτυριών. Στο Ρ. Βαν Μπούσχοτεν, Γ. Βερβενιώτη και Δ. Λαμπροπούλου (Επιμ.), *Η μνήμη αφηγείται την πόλη. Προφορική ιστορία και μνήμη του αστικού χώρου* (σελ. 35-52). Αθήνα: Plethron.

Πούλιος, Ι. (2015). Διαχείριση Υλικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στο Ι. Πούλιος, Μ. Αλιβιζάτου, Γ. Αραμπατζής, Α. Γιαννακίδης, ν. Καραχάλης, Ε. Μάσχα, Μ. Μούλιου, Μ. Παπαδάκη, Χ. Προσύλης, Σ. Τουλούπα. (Επιμ.) *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη* (σελ. 32-54). Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Σακκά, Β. (2008). *Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση*, Λεμεσός: Ανακοίνωση στο συνέδριο ΣΕΦΚ-ΠΕΦ.

Τσοποτός, Δ. (1991). *Ιστορία του Βόλου*. Βόλος: Καλλιτεχνικός Οργανισμός Δήμου Βόλου

Φιλίππουπολίτη, Α. (2015). Εκπαιδευτικές θεωρίες και μουσειακή μάθηση. Στο Ν. Νικονάνου (Επιμ.), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα* (σελ. 27-49), Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Χαρίτος, Χ. (1999). *Η τοπική ιστορία στο σχολείο*, Βόλος.

Χαρίτος, Χ. (2004). *Βόλος: Διαδρομή της Νέας Πόλης (1840-1955)*. Στο Βόλος και περιοχή του στην ιστορική τους διαδρομή. Βόλος: Εταιρία Θεσσαλικών Ερευνών, Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών αγώνων, Υπουργείο Πολιτισμού.

Χατζηγιάνη, Κ., Μελάς, Θ. & Μπελεγράτης, Σ.. (1995). *Η τοπική Ιστορία στο Σχολείο-Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις*, Γενικά Αρχεία του Κράτους. Χαλκίδα: Παράρτημα Εύβοιας.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Abacı, O., & Usbaş, H. (2010). Investigation of the effects of the program utilization of the museums for pre-school education on 6 year-old children. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 2(2), 1205-1209.

Acredolo, L., & Goodwyn, S. (1985). Symbolic Gesturing in Language Development. *Human Development*, 28(1), 40-49. doi: 10.1159/000272934.

Ahmad, S., Abbas, M., Yusof, W., & Taib, M. (2013). Museum Learning: Using Research as Best Practice in Creating Future Museum Exhibition. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 105, 370-382.

Al-Hunaiyyan, A., Alhajri, R. & Al-Sharhan. (2016). Perceptions and challenges of mobile learning in Kuwait, *Journal of King Saud University. Computer and Information Sciences*, 30(2), 279-289, doi: 10.1016/j.jksuci.2016.12.001.

Alrasheedi, M. & Capretz, (2015). Students' Perspectives of Mobile Learning Platforms: An Empirical Study. *International Journal of Technology Enhanced Learning*, 7(4), 378-393, doi: 10.1504/IJTEL.2015.074193.

Antoniou, A. & Lepouras, G. (2010). Modeling visitors' profiles: A study to investigate adaptation aspects for museum learning technologies. *Journal on Computing and Cultural Heritage*, 3(2), 7, doi: 10.1145/1841317.1841322.

Archibald, R. (2006). Real Places in a Virtual World. In I. Vinson & R. R. MacDonald (Ed.) *Museum International: Urban Life and Museums* (pp. 8-14). 58(3), 231.

Atkinson, D., & Sohn J. (2013). Culture from the Bottom Up. *Tesol Quarterly*, 47(4), 669-693.

Avidi, A. Chatzigrorgiou, M., Nikonanou, N. & Venieri, F. (2013). *Voices of the City. Historical routes through theatre: Presentation of an educational project and evaluation of students' involvement*. (Διαθέσιμο στο <http://fwnes.tumblr.com/paper-IMTAL-2013>).

Ayudhya, W. S. N. & Vavoula, G. (2017). Mobile family learning in the science museum. *Proceedings of the 16th World Conference on Mobile and Contextual Learning*, 22, 1-8.

Bahry, F. D. S., Anwar, N., Amran, N. & Mohd Rias, R. P. (2015). Conceptualizing security measures on mobile learning for Malaysian higher education institutions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 176, 1083 – 1088.

- Barbour, R.S. (2005). Making sense of focus group. *Medical Education*, 39(7), 742-750.
- Beasley, L. (2016). The City as Museum and the Museum as City, *The Omnimuseum Project*. (Διαθέσιμο στο <http://www.omnimuseum.org/id20.html>).
- Benito, V.L. (2014). Mobile Learning and Art Museums: A Case Study of a New Art Interpretation Approach for Visitor Engagement through Mobile Media. *International Association for Development of the Information Society*, 313-317.
- Bennett, T.(1995). *The Birth of the Museum*. London: Routledge.
- Bidin, S., & Ziden, A. (2013). Adoption and Application of Mobile Learning in the Education Industry. *Procedia – Social And Behavioral Sciences*, 90, 720-729. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.07.
- Boccalatte, P.. (2017). Migrations and Spontaneous Museums in Italy. In CAMOC (Ed.). *Museums of Cities Review* (pp. 6-8). CAMOC NEWS.
- Bodo, S., Gibbs, K., & Sani, M. (2009). *Museums as places for intercultural dialogue: selected practices from Europe*. London: Map for ID Group.
- Bourdakis, V. & Pentazou, I., (2012). Real City Museum/Virtual City Model: Real Datasets/Virtual Interactions. Στο H. Achten, J. Pavlicek, J. Hulin and D. Matejdan (Επιμ.), *Digital Physicality - Proceedings of the 30th eCAADe Conference* (σελ.337-341).
- Breen, R. L. (2006) A Practical Guide to Focus-Group Research. *Journal of Geography in Higher Education*, 30(3), 463-475.
- Braun V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(1), 77-101.
- Bruner, J. (1960). *The process of education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cahill, C., Kuhn, A., Schmoll, S., Lo, W-T., McNally, B., & Quintana, C. (2011). Mobile Learning in Museums: How Mobile Supports for Learning Influence Student Behavior, *IDC*, 21-28.
- Cauvin, T.(2018). The Rise of Public History: An International Perspective. *Historia Critica*, 68, 3-26, doi:10.7440/histcrit68.2018.01.
- Cazden, C., Cope, B., Fairclough, N., Gee, J., Kalantzis, M., Kress, G., Luke C., Luke A., Michaels, S. & Nakata, M. (1996). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. *Harvard Educational Review*, 60.
- Claude, J. (2000). *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο-Το εγχειρίδιο του καλού ερευνητή*, (Κ. Τζαννόνε-Τζωρτζή, μεταφρ., Κ. Τζαννόνε-Τζωρτζή, επιμ.). Αθήνα: Τυπωθήτω.

Colin, A. (2014). *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας*, (Σ. Λάππας, μεταφρ., Desvallées, A. & Mairesse, M. επιμ.). Αθήνα: ICOM-Ελληνικό Τμήμα (Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων).

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. London: Sage Publications.

Eisenstein, E. (1979). *The Printing Press As An Agent Of Change: Communications and cultural transformations in early-modern Europe*, 1-2. Cambridge: Cambridge University Press.

Eisner, E. (1991). *The Enlightened Eye: Qualitative Inquiry and the Enhancement of Educational Practice*, Michigan: University of Michigan

Falk, J., Scott, C., Dierking, L., Rennie, L., & Jones, M. (2004). Interactives and Visitor Learning. *Curator: The Museum Journal*, 47(2), 171-198. doi: 10.1111/j.2151-6952.2004.tb00116.x.

Falk, J., & Storksdieck, M. (2005). Using the contextual model of learning to understand visitor learning from a science center exhibition. *Science Education*, 89(5), 744-778.

Francis, N. (2015). Foresight: Curating the future of cities. In CAMOC (Ed.), *The collections and activities of museums of cities* (pp. 8-10). CAMOC NEWS.

Geladaki, S., & Papadimitriou, G. (2014). University Museums as Spaces of Education: The Case of the History of Education Museum at the University of Athens. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 147, 300-306.

Göksu, İ., & Atici, B. (2013). Need for Mobile Learning: Technologies and Opportunities. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 103, 685-694. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.10.388.

Gorbacheva, T. (2006). The city museum and its values. In I. Vinson & R. R. MacDonald (Ed.) *Museum International: Urban Life and Museums* (pp. 50-54). 58(3), 231.

Grewcock, D. (2006). Museums of Cities and Urban Futures: new approaches to urban planning and the opportunities for museums of cities. In I. Vinson & R. R. MacDonald (Ed.) *Museum International: Urban Life and Museums* (pp. 32-41). 58(3), 231.

Halbwachs, M., Ditter, F. & Ditter, V. (1980). *The collective memory*. New York: Harper & Row.

Halliday, M. (1993). Towards a language-based theory of learning. *Linguistics And Education*, 5(2), 93-116. doi: 10.1016/0898-5898(93)90026-7.

Hatch, K. (2014). *Universal Design for Learning at the Toledo Museum of Art: Mobile Learning Guide*, Master of Education in Learning Design Plan II Graduate Projects, Paper 1, College of Technology, Architecture and Applied Engineering, Bowling Green State University.

- Hein, G. E. (1998). *Learning in the museum*. London: Routledge.
- Hein, G. E. (1999). Learning in the Museum. *British Journal of Educational Studies*, 47(1), 80-82.
- Hildreth, J. (2008). *The Saffron European City Brand Barometer. Revealing which cities get the brands they deserve*.
- Hooper-Greenhill, E. (2001). *Museums and Education: Purpose, Pedagogy, Performance*. London: Routledge.
- Hsu, T., Ke, H., & Yang, W. (2006). Knowledge based mobile learning framework for museums. *The Electronic Library*, 24(5), 635-648.
- ICOM-International Council of Museums. (1974). Museum architecture. *Museum*, 26(3-4).
- Kelley, R. (1978). Public History: Its Origins: Nature And Prospects. *Public History Readings*, 111-120, University of Chicago.
- Kitzinger, J. & Barbour, R.S. (1999). Introduction: the challenge and promise of focus groups. In R.S. Barbour & J. Kitzinger (Ed.), *Developing focus group research: Politics, theory and practice* (pp.1-20). London: Sage.
- Kutluk, F., & Gülmez, M. (2014). A Research about Mobile Learning Perspectives of University Students who have Accounting Lessons. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 116, 291-297.
- Kwiencinska, M. (2014). The efforts of the Historical Museum of the City of Kraków to protect the city's intangible cultural heritage. In CAMOC (Ed.), *The collections and activities of museums of cities* (pp. 10-12). CAMOC NEWS.
- Lelo, K., Stemperini, G. & Trabaglini, C. M. (2013). *The future of an idea: The museum of the city as a laboratory of human history*, Croma, University of Roma Tre.
- Liddington, J. (2002). What Is Public History? Publics and Their Pasts, Meanings and Practices. *Oral History Society*, 30(1), 83-93.
- Lincoln, YS. & Guba, EG. (1985). *Naturalistic Inquiry*. CA: Sage Publications.
- Lohman, J. (2006). City Museums: Do we have a role in shaping the global community? In I. Vinson & R. R. MacDonald (Ed.) *Museum International: Urban Life and Museums* (pp. 15-20). 58(3), 231.
- Lonsale, P., Byrne, W., Beale, R., Sharples, M. & Baber, C. (2008). *Spatial and context awareness for mobile learning in a museum*. Birmingham: University of Birmingham.

- Magro, G., Carvalho, J. & Marcelino, M. J. (2014). Improving history learning through cultural heritage, local history and technology. *10th International Conference Mobile Learning*, 34-40.
- Martin, F. & Ertzberger, J. (2013). Here and now mobile learning: An experimental study on the use of mobile technology. *Computers & Education*, 68, 76–85.
- Merriam, S. B. A. (2002). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis* (1st ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Merriman, N. (1999), Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 43-46 (Διαθέσιμο στο www.arxaiologia.gr).
- Morgan, D.L. (1993), *Successful focus groups*. London: Sage Publications.
- Morgan, D.L. (1996). Focus Groups. *Annual Review of Sociology*, 22(1), 129- 152.
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. London: Sage Publications.
- Mouliou, M. (2014). Across the city for the city: hybrid museum-like experiences beyond the museum institution. In CAMOC (Ed.), *The collections and activities of museums of cities* (pp. 3-6). CAMOC NEWS.
- Mouliou, M. (2015a). Defining Museums of Cities in the 21st Century. Work in progress. In CAMOC (Ed.), *The collections and activities of museums of cities* (pp. 24-29). CAMOC NEWS.
- Mouliou, M. (2015b). The City Museum as an Urban Hearth: Redefining Priorities and Practices. In Alifragkis, S., Papakonstantinou, G. & Papasarrantou, C. (Ed.), *Museums in Motion, Symposium proceedings* (pp. 45-52). Volos: University of Thessaly.
- Mouliou, M. (2017a). Museums, Migrants and Social Innovation in the Cities. In CAMOC (Ed.), *Museums of Cities Review* (pp. 40-49). CAMOC NEWS.
- Mouliou, M. (2017b). Before the Arrival-How to empower refugee communities in transitional cities through museum-Like activities within the urban landscape. In CAMOC (Ed.) *Museums of Cities and Contested Urban Histories* (pp. 17-25). Mexico: CAMOC Annual Conference.
- Mouliou, M. (2018). Cities and museums of cities. Hybrid discourses and social ecosystems. *Review of the Department of Archaeology and History of Art, Faculty of History and Archaeology*, (pp. 165-186). Athens: National and Kapodistrian University.
- Noiriél, G. (2005). *Τι είναι η σύγχρονη ιστορία;* (Μ.Κορασίδου, μετάφρ., Δ.Γ. Τσαούσης, επιμ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*, 26, 7-24.

- O'Halloran, K. & Smith, B. (2013). Multimodal text analysis. In C. Chapelle (Ed.), *Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Ozdamli, F. & Cavus, N. (2011). Basic elements and characteristics of mobile learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 937-942.
- Pandit, V., Lebraud, J. C., & Seetharaman, R. (2012). *Transforming learning through mEducation*. Mumbai: McKinsey & Company.
- Parsons, D., & Ryu, H. (2006). A framework for assessing the quality of mobile learning. Massey University website. (Διαθέσιμο στο <http://www.massey.ac.nz/~hryu/M-learning.pdf>).
- Perez- Sanagustin, M., Para, D., Verdugo, R., Garcia-Galleguillos, G. & Nussbaum, M. (2016). Using QR codes to increase user engagement in museum-like spaces. *Computers in Human Behavior*, 60, 73-85, doi: 10.1016/j.chb.2016.02.012.
- Powell, R.A. & Single, H.M. (1996). Methodology matters-V: Focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 8 (5), 499-504.
- Robson C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*, (Κ. Μιχαλοπούλου, επιμ. μεταφρ.) (2^η έκδ.). Αθήνα: Gutenberg. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 2000).
- Ruso, L., & Topdal, E. (2014). The use of Museums for Educational Purposes Using Drama Method. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 141, 628-632.
- Rydgren, J. (2007). The Power of the Past: A Contribution to a Cognitive Sociology of Ethnic Conflict. *Sociological Theory*, 25(3), 225-244.
- Sarrab, M. & Aldabbas, H. (2012). Mobile Learning (M-Learning) and Educational Environments. *International Journal of Parallel Emergent and Distributed Systems*, 3(4), 31-38.
- Savic, J. (2014). Invisible Places. In CAMOC (Ed.), *The collections and activities of museums of cities* (pp. 18). CAMOC NEWS.
- Spiegel, A. & Rodriguez, G. (2016). Students at University have Mobile Technologies. Do they do m-learning? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 217(5), 846-850.
- Stein, M., Stuen, C., Carnine, D. & Long, R. (2001). Textbook Evaluation and Adoption. *Reading & Writing Quarterly*, 17(1), 5-23.
- Stradling, R. (2003). *Multiperspectivity in history teaching: a guide for teachers*. Council of Europe.

- Sung, Y., Chang, K., & Liu, T. (2015). The effects of integrating mobile devices with teaching and learning on students' learning performance: A meta-analysis and research synthesis. *Computers & Education*, 94, 252-275. doi: 10.1016/j.compedu.2015.11.008.
- Thompson, P. (2002). *Φωνές από το Παρελθόν-Προφορική Ιστορία* (Κ. Μπάδα, επιμ., Ρ.Β. Μπούσχοτεν, μεταφ.). Αθήνα: Πλέθρον.
- Triarchi, E. & Karamanis, K. (2017). The evolution of alternative forms of Tourism: a theoretical background. *Business & Entrepreneurship Journal*, 6 (1), 39-59.
- Tselios, N., Giannoutsou, N. Papadimitriou, I., Komis, V. Avouris, N. M. & Raptis, D. (2014). Design for mobile learning in museums. *Mobile Computing: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications*, 3282–3299, IGI Global.
- Turan, B., & Keser, H. (2014). Museum Guide Mobile App: The Case of the Near East University Classical Car Museum. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 131, 278-285.
- UNESCO. (2006). *Urban Life and Museums*, 58 (231), Blackwell Publishing, Oxford, UK and Malden, MA, USA.
- United Nations. (2017). *World Population Ageing*. Department of Economic and Social Affairs. New York: United Nations
- Vavoula, G., Sharples, M., Rudman, P., Meek, J., & Lonsdale, P. (2009). Myartspace: Design and evaluation of support for learning with multimedia phones between classrooms and museums. *Computers & Education*, 53(2), 286-299.
- Venieri, F. & Nikonanou, N. (2017). Interpreting social issues: Museum theatre's potential for critical engagement. *Museum & Society*, 15 (1), 16-32.
- Vergeront, J. (2017). Urban Life, City Museums, and Children. In CAMOC (Ed.), *Museums of Cities Review* (pp. 23-25). CAMOC NEWS.
- Unsworth K, (2001). Unpacking Creativity. *The Academy of Management Review*, 26(2), 286-297.
- Wang, S. & Smith, S. (2013). Reading and Grammar Learning Through Mobile Phones. *Language Learning & Technology*, 17(3), 117-134.
- Washington, R. & Yanagawa, S. (2015). Invisible Cities: Spaces where oral histories and stereotypes collide. In CAMOC (Ed.), *The collections and activities of museums of cities* (pp.1-3). CAMOC NEWS.
- Wessel, D. & Mayr, E. (2007). Potentials and Challenges of Mobile Media in Museums. *International Journal: Interactive Mobile Technology*, 1(1), 32-39.

Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.

Yusri, L. K., Goodwin, R., Mooney, C. H. (2015). Teachers and Mobile Learning Perception: Towards a Conceptual Model of Mobile Learning for Training. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 176, 425-430, doi: 10.1016/j.sbspro.2015.01.492.

Zamfiroiu, A., & Sboru, C. (2014). Statistical Analysis of the Behavior for Mobile E-learning. *Procedia-Economics And Finance*, 10, 237-243. doi:10.1016/s2212-5671(14)00298-6.

Zerubavel, E. (1996). Social memories: Steps to a sociology of the past. *Qualitative Sociology*, 19(3), 283-299.

Διαδικτυακές Πηγές

Αμανατίδης, Χ. (2017). Ιστορικά ακίνητα στο Βόλο και αξιοποίησή τους από το Πανεπιστήμιο: Από τη διάσωση της κληρονομιάς στην ανάπτυξη της πόλης. <https://e-thessalia.gr/istorika-akinita-ston-vo-lo-ke-axiopiisi-tous-apo-panepistimio-apo-ti-diasosi-tis-klironomias-stin-anartyxi-tis-polis/>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Thessaloniki Walking Tours. (2013). <http://www.thessalonikiwalkingtours.com/>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Ένωσης Προφορικής Ιστορίας Βόλου (2013). <http://www.epi.uth.gr/index.php?page=home>. Προσπελάστηκε στις 15/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος. (2014). <http://www.piorp.gr/el>. Προσπελάστηκε στις 13/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ελλάδας και της Κύπρου. (2014). <http://www.monumenta.org/>. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Το Μουσείο της πόλης του Βόλου άνοιξε της πύλες του στο κοινό. (2014). <https://www.naftemporiki.gr/story/896701/to-mouseio-tis-polis-tou-bolou-anoikse-tis-pules-tou-sto-koino>. Προσπελάστηκε στις 16/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Η Αθήνα Ελεύθερη: 12 Οκτωβρίου 1944. (2015). <http://freeathens44.org>. Προσπελάστηκε στις 11/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Γυρνώντας την Αθήνα με ποδήλατο-Ξεναγήσεις σε δύο τροχούς. (2016). <https://www.athinorama.gr/travel/travelideas/articles.aspx?artid=2517869&gr=1>. Προσπελάστηκε στις 13/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Διατηρητέα Κτίρια Βόλου...Πανεπιστήμιο...(καπναποθήκη Παπαστράτου) (2016). http://naturahellas.blogspot.com/2016/02/blog-post_94.html. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Καπνοβιομηχανία Ματσάγγου: Εκεί που δούλευε όλος ο Βόλος. (2017). <https://volosmagnisia.wordpress.com>. Προσπελάστηκε στις 10/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Εναλλακτικές Ξεναγήσεις στο κέντρο της Θεσσαλονίκης από την ΠΙΟΠ. (2017). <https://www.voria.gr/article/diadromes-emporiouenallaktikes-xenagisis-sto-kentro-tis-thessalonikis>. Προσπελάστηκε στις 10/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος In the loop: η εφαρμογή που θα σε βάλει στα πράγματα της Θεσσαλονίκης. (2017). <https://propaganda.gr/citylife/in-the-loop-i-efarmogi-pou-tha-se-vali-sta-pragmata-tis-thessalonikis/>. Προσπελάστηκε στις 13/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Eye Am Thessaloniki Project. (2017). <https://eyeamthessaloniki.gr/#theproject>. Προσπελάστηκε στις 15/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Let's Meet in Athens. (2018). <https://meetinathens.eu/>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Street Art Thessaloniki Tours (2018). <http://www.streetarttours.gr/>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Κίτρινη Αποθήκη Βόλου: Το μεσοπολεμικό κτίριο, οι γερμανικές θηριωδίες και η αναγέννηση. (2018). <https://mygreekholiday.gr/art-culture/item/2536-kitrini-apothiki-volou-to-mesopolemiko-ktirio-oi-germanikes-thiriodies-kai-i-anagennisi-vid>. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Κίτρινη Αποθήκη: Ελευθερώνοντας τη μνήμη. (2018). <https://www.larissanet.gr/2018/10/13/kitrini-apothiki-elftheronontas-ti-mnimi/>. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Η πόλη ένα ανοιχτό Μουσείο: Διάλεξη στο Μουσείο Γουναρόπουλου. (2019). <https://www.culturenow.gr/h-poli-ena-anoixto-mouyseio-dialexi-sto-mouyseio-gouynaropoyloy/>. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Θεματικές και εναλλακτικές ξεναγήσεις (2019). <https://www.littlebighouse.gr/el/themed-alternative-guided-tours/>. Προσπελάστηκε στις 11/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος <https://www.athensfreewalkingtour.com/>. Προσπελάστηκε στις 11/4/2019

Διαδικτυακός Ιστότοπος <http://network.icom.museum/camoc/>. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος <http://network.icom.museum/camoc/conferences/vienna-2007/>. Προσπελάστηκε στις 11/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος <http://oralhistorygroups.gr/oralhistory/proforiki-istoria-kai-koinoitita/>. Προσπελάστηκε στις 11/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος <http://www.dot2dot.gr/guidedtours/>. Προσπελάστηκε στις 13/04/2019.

Διαδικτυακός Ιστότοπος Epiculiar: Local Hosts, World Treasures. <https://www.epiculiar.tours/>. Προσπελάστηκε στις 15/04/2019.

Κατσούδα, Κ. (2013). Κτίριο Παπαστράτου-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. <http://sokrates0712.blogspot.com/2013/02/blog-post.html>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Κόκκουβας, Γ. (2015). 8 ξεναγήσεις για να μάθετε τα πάντα για την Αθήνα. <https://www.in2life.gr/escape/infoguide/article/388632/8-xenaghseis-gia-na-mathete-ta-panta-gia-thn-athhna.html>. Προσπελάστηκε στις 10/04/2019.

Κυριαζής, Δ. (2016). Ο γύρος της Αθήνας μέσα από τα ιστορικά κτίριά της. <http://www.lifo.gr>. Προσπελάστηκε στις 11/04/2019.

Στανόγιεβιτς, Ι. (2010). Κτίριο Ματσάγγου: Ιστορία, χρήση του και σχέση με το Βόλο. http://geander.com/vol_mats_ivana1.pdf. Προσπελάστηκε στις 10/04/2019.

Τζαναβάρα, Χ. (2018). Τα απομεινάρια της Ματσάγγος που κάποτε απασχολούσε 1850 άτομα. <http://www.thessaliaeconomy.gr/blog/viomixania/ta-apomeinaria-tis-matsaggos-roy-karote-eixe-ston-volo-1850-atoma>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Υδραίου, Γ. (2018). Χρώμα στην Κίτρινη Αποθήκη. <https://www.taxydromos.gr/Topika/314058-xrwma-sthn-kitrinh-apothhkh.html>. Προσπελάστηκε στις 12/04/2019.

Atkinson, R. (2013). How are museums using mobiles? <https://www.museumsassociation.org/museum-practice/mobile-in-museums-2013/15102013-mobile-survey-2013-results>. Προσπελάστηκε στις 14/04/2019.

Canada Museum Association, (2012). https://www.museums.ca/site/cmd_2012. Προσπελάστηκε στις 12/4/19.

ICOM International Council of Museums. (2007). *Museum Definition*: <http://icom.museum/who-we-are/the-vision/museum-definition.html>. Προσπελάστηκε στις 17/4/19.

Sager, I. (2012). *Before iPhone and Android Came Simon, the First Smartphone*. <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2012-06-29/before-iphone-and-android-came-simon-the-first-smartphone>. Προσπελάστηκε 11/4/19.

The Warsaw Rising Museum <https://www.1944.pl/en>. Προσπελάστηκε 14/04/2019.

Παραρτήματα

Παράρτημα 1-Ερωτηματολόγιο

Αξιολόγηση Εφαρμογής Ψηφιακής Ξενάγησης στην Πόλη του Βόλου με τη χρήση του κινητού τηλεφώνου³⁶.

Μόλις ολοκληρώσατε την ψηφιακή σας ξενάγηση στην πόλη του Βόλου.

Ερωτήσεις Ανοίγματος

1. Αρχικά, είστε κάτοικος Βόλου; Κατοικείτε εδώ ή είστε απλός επισκέπτης στην πόλη;
2. Αν είστε κάτοικος, μπορείτε να μας διευκρινίσετε εάν κατοικείται εντός της πόλης ή έξω από αυτή;
3. Επεκτείνοντας την προηγούμενη ερώτηση, αν ζείτε μέσα στην πόλη, σε τι βαθμό επισκέπτεστε το κέντρο της;
4. Αν ζείτε εκτός, έχετε συχνή επαφή με την πόλη κατά τη διάρκεια της ημέρας ή εβδομάδας;

Μεταβατικές Ερωτήσεις

5. Μπορείτε να μας διευκρινίσετε σε ποιο πλαίσιο γίνεται η επαφή σας με την πόλη;
6. Και εφόσον δεν κατοικείτε σε αυτήν, για ποιο λόγο την επισκέπτεστε;
7. Πιο συγκεκριμένα, η επαφή σας έχει να κάνει με το επάγγελμά σας;

Κύριες Ερωτήσεις

8. Περνώντας στο κυρίως κομμάτι της συνέντευξης. Γνωρίζετε τι είναι η QR κωδικός; Έχετε ξαναχρησιμοποιήσει ποτέ τους κωδικούς αυτούς; Αν ναι, σε τι πλαίσιο τους χρησιμοποιήσατε;

---

³⁶ Θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε πως η συνέντευξη που θα ακολουθήσει, γίνεται στα πλαίσια εκπόνησης της Διπλωματικής μου Εργασίας με τίτλο: «Σχεδιασμός και εφαρμογή μιας εναλλακτικής ξενάγησης στην πόλη του Βόλου με τη χρήση κινητού τηλεφώνου» για το ΠΜΣ του ΠΤΠΕ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Οι απαντήσεις θα παραμείνουν ανώνυμες και δεν θα κρατηθούν σε καμία περίπτωση αντίτυπα και αντίγραφα των συνεντεύξεων, στα οποία θα αναφέρεται το όνομά σας.

9. Ποιες οι εντυπώσεις σας από τη χρήση της εφαρμογής; Σας φάνηκε εύκολη ή δύσκολη;
10. Αν αντιμετωπίσατε δυσκολίες μπορείτε να μας πείτε τι είδους δυσκολίες αντιμετωπίσατε; Για παράδειγμα, αντιμετωπίσατε δυσκολίες στο να την εγκαταστήσετε ή στο να μπορείτε να εισέλθετε σε αυτήν;
11. Βρήκατε κάτι ιδιαίτερα ελκυστικό στην εφαρμογή; Μπορείτε να μας το αναφέρετε;
12. Σας κίνησε κάτι το ενδιαφέρον; Μήπως το περιβάλλον της εφαρμογής για παράδειγμα;
13. Έχετε ξαναχρησιμοποιήσει κάποια άλλη εφαρμογή για την ιστορία της πόλης του Βόλου ή κάποιας άλλης πόλης; Αν ναι ποια; Μπορείτε να μας την αναφέρετε;
14. Έχετε χρησιμοποιήσει γενικά κάποια άλλη εφαρμογή ιστορικού περιεχομένου; Μπορείτε να μας την αναφέρετε σε περίπτωση που έχετε χρησιμοποιήσει;
15. Ποια από τα κτίρια της πόλης που επισκεφθήκατε γνωρίζατε ήδη; Τι σας προσέφερε η εμπειρία της περιπατητικής ξενάγησης με τη χρήση της εφαρμογής;
16. Πιστεύετε ότι η εφαρμογή, σας βοήθησε να μάθετε περισσότερα πράγματα για την πόλη σας γενικά και για τα κτίρια αυτά ειδικά;
17. Ποιος ήταν ο χρόνος που αφιερώσατε για τη διαδρομή σας; Πιστεύετε ότι ήταν πολύς, ικανοποιητικός ή λίγος;
18. Σε περίπτωση που ο χρόνος δεν σας φάνηκε αρκετός, θα μπορούσατε να προτείνεται μια εναλλακτική διαδρομή;
19. Με ποιον τρόπο πραγματοποιήσατε τη διαδρομή; Χρησιμοποιήσατε και κάποιο όχημα; Χρειάστηκε, μήπως, να διακόψετε τη διαδρομή σε κάποιο σημείο της; Αν ναι για ποιο λόγο;
20. Πιστεύετε ότι το κινητό τηλέφωνο, όπως το χρησιμοποιήσατε, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο στην απόκτηση της ιστορικής γνώσης;
21. Η εμπειρία σας αυτή, άλλαξε έστω και λίγο την εντύπωση που είχατε για την πόλη; Ποια ήταν η γνώμη σας πριν τη χρήση της εφαρμογής για τα κτίρια της πόλης που επισκεφθήκατε;
22. Για να γίνω πιο σαφής, υπήρχαν κτίρια που δεν γνωρίζατε καν την ύπαρξή τους; Μήπως υπήρχαν κτίρια, από τα συγκεκριμένα, τα οποία απλώς τα είχατε ακούσει αλλά δεν τα είχατε επισκεφθεί ποτέ;
23. Αφού χρησιμοποιήσατε την εφαρμογή και ολοκληρώσατε τη διαδρομή, μπορείτε τώρα να μας πείτε ποιες από τις πληροφορίες που φάνηκαν στην οθόνη του κινητού

σας ήταν ποιο κατανοητές, ουσιαστικές ή ελκυστικές; Υπήρχε κάποια πληροφορία που ήταν δύσκολο να την κατανοήσετε ή και να τη διαβάσετε γενικά;

24. Πόσο βοηθητικό ήταν για εσάς να έχετε όλη την πληροφορία του κτιρίου στην οθόνη του κινητού σας χωρίς την παρουσία κάποιου άλλου να την αναφέρει;
25. Αυτό το είδος ξενάγησης είναι πιο εύκολο για εσάς; Θα σας βοηθούσε να υπήρχε και κάποιος άλλος να σας εξηγεί ή η πληροφορία στο κινητό είναι επαρκής για εσάς;

Ερωτήσεις Κλεισίματος

26. Πιστεύετε ότι η εφαρμογή αυτή (QR scanner) θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και για άλλα κτίρια της πόλης; Αν ναι, μπορείτε να μας αναφέρετε μερικά κτίρια;
27. Θα προτεινάτε την χρήση της εφαρμογής αυτής για τα κτίρια της πόλης σε άλλα άτομα; Για ποιο λόγο;
28. Πιστεύετε ότι η εφαρμογή και γενικά η διαδρομή αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άτομα κάθε ηλικίας;
29. Και κλείνοντας, Μείνατε ικανοποιημένος από τη συμμετοχή σας αυτή; Αν όχι, τι θα αλλάζατε;

Ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας στην έρευνά μας.

Παράρτημα 2

Πληροφορίες Κτιρίων

Αρχικό Μήνυμα

Γεια σας! Βρίσκεστε στο πιο νέο μουσείο του Βόλου, το Μουσείο της Πόλης! Από εδώ θα ξεκινήσετε μία εναλλακτική ξενάγηση, η οποία θα περιλαμβάνει άλλους 3 σταθμούς μέσα στην πόλη. Για να ξεκινήσετε θα πρέπει να σκανάρετε το barcode που βρίσκεται στο κτίριο αυτό.

Η διαδρομή που θα ακολουθήσετε δίνεται παρακάτω και περιλαμβάνει 4 σταθμούς, οι οποίοι με σειρά επίσκεψης είναι:

- 1) Το Μουσείο της Πόλης (αρχή διαδρομής)
- 2) Το κτίριο Παπαστράτου στην παραλία της πόλης,
- 3) Το κτίριο Ματσάγγου στο κέντρο της πόλης, και
- 4) Το κτίριο της Κίτρινης Αποθήκης κοντά στο κέντρο.

Σε κάθε σταθμό, θα υπάρχει ένας ή περισσότεροι κωδικοί QR, τους οποίους πρέπει να σκανάρετε για να σας εμφανιστούν όλες οι πληροφορίες των κτιρίων στην οθόνη του κινητού σας.

Καλή σας Ξενάγηση!

Το Μουσείο της Πόλης

Το πιο νέο Μουσείο της Πόλης, η αρχή της διαδρομής σας...

Μόλις σκανάρατε τον QR κωδικό του πρώτου σας σταθμού.

Βρίσκεστε εδώ

Το συγκεκριμένο κτίριο χτίστηκε κοντά στο 1920 και λειτουργήσε ως αποθήκη καπνού της οικογένειας Παπάντου για δύο περίπου χρόνια (1920-1922). Σταδιακά άρχισε να περιορίζεται η χρήση της και κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής, των πληθυσμών, **το 1922, λειτουργήσε ως χώρος φιλοξενίας και υποδοχής προσφύγων** (κάτι σας θυμίζει σίγουρα!), λόγω της κοντινής του απόστασης από τη μελλοντικό χώρο κατοίκησης των προσφύγων, τη Νέα Ιωνία. Λίγα χρόνια αργότερα έφτασε σε πλήρη αχρησία.

Μετά από αρκετά χρόνια εγκατάλειψης, το κτίριο πέρασε στη δικαιοδοσία του Δήμου και αποφασίστηκε να ανακαινιστεί για να στεγάσει το Μουσείο της Πόλης το οποίο άνοιξε τις πύλες του το 2014!.

Πώς ήταν όμως το κτίριο πριν ανακαινιστεί; Προχωρήστε μπροστά από το κτίριο στο απέναντι πεζοδρόμιο και παρατηρήστε το κτίριο!

Σκανάρετε και τον 2^ο κωδικό QR που βλέπετε για να συνεχίσετε!!!

Το Κτίριο Παπαστράτου

Στο γνωστό σημείο συνάντησης!

Το πιο γνωστό κτίριο της Πόλης, το γνωστό και ως «κίτρινο κτίριο της παραλίας» βρίσκεται μπροστά σας!

Χτίστηκε το 1935 και λειτούργησε ως καπναποθήκη της εταιρείας «Παπαστράτος». Αποτελείτε από 2 κτίρια το παλαιό και το νέο. Το μεν παλαιό είναι το κτίριο Παπαστράτος και το νέο είναι το κτίριο Αλεξ. Δελμούζου. (Το 1926 υπήρχε ένα παλιότερο κτίριο στη θέση του κτιρίου Δελμούζου, το οποίο κατεδαφίστηκε). Το 1986 αποφασίστηκε να στεγάσει το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και λειτουργεί πλέον ως έδρα του συγκεκριμένου Πανεπιστημίου.

Μπορείτε να συγκρίνετε τη φωτογραφία αυτή με την παραπάνω και να δείτε τις διαφορές και ομοιότητες! Διακρίνεται το κτίριο Παπαστράτος και το παλαιό κτίριο που κατεδαφίστηκε το 1926!

Τώρα μπορείτε να προχωρήσετε λίγα μέτρα αριστερά σας!

Βρίσκεστε εδώ!

Παρατηρήστε τη Χαρακτηριστική Λευκή Γραμμή σαν κάποιος να το ζωγράφιζε με απόλυτη ακρίβεια! Βρείτε ακριβώς στη γωνία του κτιρίου την παλαιά είσοδο της καπναποθήκης, η οποία ΕΥΤΥΧΩΣ διατηρείται ακριβώς ίδια μέχρι σήμερα!

Επιστρέψτε στη θέση που βρισκόσασταν!

ΘΟΛΟΣ

Παρατηρήστε τον τρόπο με τον οποίο τα 2 κτίρια ενώνονται!

Είναι εύκολο να διακρίνεται τον θόλο! Δείτε και την είσοδο μπροστά σας! Εάν θέλετε μπορείτε να μπειτε μέσα στο πανεπιστήμιο και να νιώσετε τη ζωή ενός πανεπιστημιακού κτιρίου! Μπορείτε να περιηγηθείτε στο χώρο, να δείτε αφίσες φοιτητικών παρατάξεων και να δείτε τυχόν εκδηλώσεις που σχετίζονται με το πανεπιστήμιο!

Αφού μπειτε μέσα (όσοι μπειτε) κοιτάξτε ψηλά!!!

ΤΑ ΛΕΜΕ ΣΤΟ ΘΟΛΟ!

Βλέπετε αυτό; Δεν είναι εντυπωσιακό; Για τους φοιτητές ο θόλος είναι σημείο καθημερινής συνάντησης! «Θα τα πούμε στο θόλο!».

Αφού Ολοκληρώσετε την επίσκεψή σας, μπορείτε να ανοίξετε το χάρτη και να συνεχίσετε στον επόμενο σταθμό!

[Ραντεβού στο Ματσάγγο!!!](#)

Ένα κτίριο 3 όψεις!

Μόλις φτάσατε στο 2^ο κτίριο της περιπατητικής σας ξενάγησης στην πόλη του Βόλου!

Το κτίριο αυτό, είναι το πρώην εργοστάσιο καπνού της οικογένειας Ματσάγγου στο Βόλο. Χτίστηκε το 1890 και το 1948 ήταν το μεγαλύτερο (εντυπωσιακό για επαρχιακή πόλη!)

Βρίσκεστε εδώ!

Παρατηρήστε την πρόσοψη του κτιρίου και τη γωνία στη συμβολή των οδών Ερμού και Π. Μελά. Το κτίριο σήμερα έχει διαφορετικές χρήσεις σε όλη του την επιφάνεια. Μπορείτε να βρείτε τα στοιχεία που φανερώνουν αυτές τις χρήσεις; Ίσως χρειαστεί να κάνετε τον γύρο του κτιρίου για να βρείτε έναν χώρο διαμαρτυρίας (γνωστός και ως «Κατάληψη Ματσάγγου»), εμπορικές επιχειρήσεις και ένα πανεπιστημιακό κτίριο.

Πριν ξεκινήσετε, όμως, παρατηρήστε τα μπαλκόνια και δείτε πως έχει διατηρηθεί η τεχνοτροπία εκείνης της εποχής μέχρι σήμερα, η οποία είναι επηρεασμένη από το ρεύμα του νεοκλασικισμού και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «μνημειακού τύπου» δημιούργημα με επιβλητικό στυλ, πλούσια μοτίβα και λεπτομέρειες. Το υπόλοιπο κτίριο είναι χτισμένο στα πρότυπα του μοντέρνου κινήματος!

Σκανάροντας τους άλλους κωδικούς QR μπορείτε να ακούσετε μία μαρτυρία για την Κατάληψη Ματσάγγου στις μέρες μας αλλά και για την χρήση του κτιρίου ως εμπορικός χώρος!

Τώρα μπορείτε να προχωρήσετε στα αριστερά σας επί της οδού Μελά. Αναζητήστε αυτήν την είσοδο, η οποία είναι η παλαιά είσοδος του εργοστασίου. Παρατηρήστε τη, δείτε τα αρχικά. Πιστεύετε ότι ήταν πάντα έτσι; Τι μπορεί να σημαίνουν σήμερα; Μπορείτε να τη συγκρίνετε με τη διπλανή φωτογραφία; Τι παρατηρείτε;

Συνεχίστε στην οδό Π. Μελά και ανακαλύψτε ακόμα μία χρήση του κτιρίου. Στη μέση της διαδρομής και σε 10 περίπου μέτρα, θα συναντήσετε τη γνωστή «στοά Ματσάγγου», η οποία έχει αλλάξει όψη! Μπορείτε να αναζητήσετε την πινακίδα της «εταιρείας Ματσάγγου εκεί». Είναι η αυθεντική πινακίδα του εργοστασίου!

Στη συνέχεια θα συναντήσετε αυτό το κτίριο!

Είναι η νέα χρήση του κτιρίου.
Στεγάζεται το Οικονομικό τμήμα του
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Συνεχίστε ευθεία και στρίψτε δεξιά στην οδό 28^{ης} Οκτωβρίου για να βρείτε μία ακόμα είσοδο του εργοστασίου, η οποία αναπαλαιώθηκε και πλέον έχει την επιγραφή του Πανεπιστημίου.

Μπορείτε τώρα να συγκρίνετε τις φωτογραφίες που είδατε με τις παρακάτω φωτογραφίες. Είναι το κτίριο σε όλες τις φάσεις της ιστορικής του εξέλιξης, από το πρώτο εργοστάσιο, στην εγκατάλειψη και στην ανακαίνιση. Παρατηρείστε ταυτόχρονα και την εξέλιξη της πόλης από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα μέχρι σήμερα! Φαίνεται η πόλη διαφορετική, χωρίς πολλά

κτίρια, ενώ σήμερα το κτίριο βρίσκεται μέσα στο κέντρο της πόλης δείχνοντας και την επέκταση της πόλης!

Αρχές 20^{ου} αι.

Δεκαετίες 1980-2010

2019

Μπορείτε να συνεχίσετε με τον επόμενο σταθμό.

[Ψάξε την Κίτρινη Αποθήκη!](#)

Κίτρινη Αποθήκη

Η αποθήκη με τη δική της τραγική ιστορία

Υπάρχει ένα ιστορικό κτίριο στην πόλη το οποίο μέχρι σήμερα παραμένει αναξιοποίητο. Βρίσκεται στη συμβολή των οδών Βασσάνη και Ανθ. Γαζή. Είναι το κτίριο της Κίτρινης Αποθήκης.

Βρίσκεστε εδώ

Το κτίριο που βλέπετε μπροστά σας, είναι ένα από τα λίγα μέρη στην πόλη που μπορούν να συνδεθούν στενά με τις πιο τραγικές στιγμές της ιστορίας, όπως είναι ο 2^{ος} Παγκόσμιος Πόλεμος. Χτίστηκε από το 1926-1930 και λειτούργησε αρχικά ως καπναποθήκη (όπως και οι προηγούμενοι σταθμοί) της Αμερικανικής Εταιρείας Καπνού. Μόλις ξέσπασε ο πόλεμος, ωστόσο, η λειτουργία της αποθήκης σταμάτησε και στα χρόνια της κατοχής (1941-1944) χρησιμοποιήθηκε ως χώρος φυλακής, βασανιστηρίων και εκτελέσεων από την γκεστάπο.

Πατήστε στους παρακάτω συνδέσμους για να ακούσετε 2 διαφορετικές ιστορίες για την Κίτρινη Αποθήκη.

http://www.vmoc.gr/sw2/sw_tracks/03/10.mp3

http://www.vmoc.gr/sw2/sw_tracks/03/09.mp3

Το κτίριο αυτό περιμένει (ακόμα!) να αξιοποιηθεί. Πολύ πιστεύουν ότι η ίδρυση ενός μουσείου θα ήταν κατάλληλη. Άλλοι θεωρούν ότι οποιοδήποτε είδος αξιοποίησης θα μπορούσε να συμβάλει στην αποκατάσταση του κτιρίου. Το μόνο σίγουρο είναι, πως το κτίριο αυτό είναι σημαντικό ιστορικό σημείο της πόλης, το οποίο «κουβαλά» μια βαριά ιστορία, αφού άνθρωποι έχουν βασανιστεί και έχουν βρει τραγικό θάνατο στα δωμάτιά του. Πολλοί Εβραίοι, κάτοικοι της πόλης (να σημειωθεί ότι ο Βόλος είχε σημαντική εβραϊκή κοινότητα) αλλά και γενικά πλήθος αθώων, οδηγήθηκαν εδώ για βασανιστήρια, πριν μεταφερθούν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης της ναζιστικής Γερμανίας.

Μόλις ολοκληρώσατε την περιπατητική σας ξενάγηση και ίσως βιώσατε (ελπίζουμε) λίγα παραπάνω πράγματα από την ιστορία της πόλης!!

Ευχαριστούμε πολύ!

Παράρτημα 3

Κωδικοί QR που χρησιμοποιήθηκαν

ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ 2

ΚΤΙΡΙΟ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ

ΚΤΙΡΙΟ ΜΑΤΣΑΓΓΟΥ

ΚΤΙΡΙΟ ΜΑΤΣΑΓΓΟΥ 2

ΚΤΙΡΙΟ ΜΑΤΣΑΓΓΟΥ 3

ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΘΗΚΗ

